Biekorf. Jaargang 27

bron
Biekorf. Jaargang 27. Wed. L. De Plancke, Brugge 1921

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001192101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

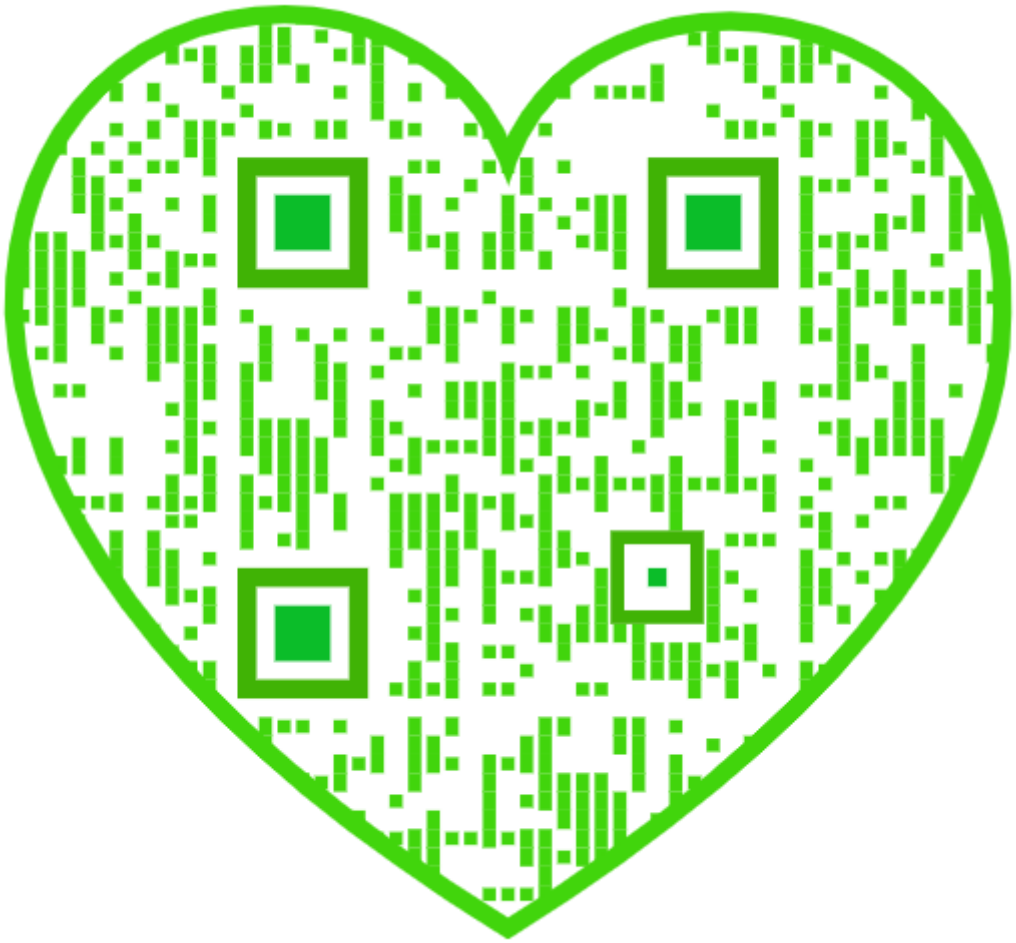

(Bijblad van Biekorf, t[k] 10).

We hadden gehoopt te kunnen, vanaf '21 voort, een uitvoerigen bladwijzer uitgeven, een in den aard van dien voor 1920. Doch de onkosten ervan zijn en blijven te groot.

Bladwijzer van Biekorf 1921

Om handig dezen *Bladwijzer* te gebruiken, daar immers waar men zoekt òf en wààr iet of wat in dezen jaargang staat, speure men eerst volgens, den zinder zaak in den *Zakenwijzer*; en dan volgens de bladzijde daarin aangewezen zie men na in den *Opstelwijzer*.

A. Opstelwijzer(1)

Kruiden in Vlaanderen's Woestenij ten jare O.H. 1920	M. VINCK.	bl. 1-4, 33-35, 82-84, 102-105
* Oh! de Sneeuw	A. MERVILLIE	5-10
- [De Wees-gegroet in 't Dietsch]	DIETSCHMAN	10, 59-60
* Kerstnacht	L. ROZEKNOP	10-11
- Nog een, nog een [oudheidje uit Brugge's Augustijnerklooster en van 't graf van Joos van der Vlamincpoorte]... 't Moet af	M.E.	11
Susanna de Pardo van Brugge.	J. FRUYTIER.	12-15, 36-40
- Zeisels: Van den Schellevisch; Van de Tong en de Roche	[J. VERSCH.] - J. VERC.	15-16, 70
Aalbeke	A. DASSONVILLE	16-17
Serninongsche stro(p)band... 't zwijn z'n ziele!	L.D.W.	18-20
- Adolf De Wolf †		20-21
- Kruimpjes van de Leestafel	C.G.	21

(1) UITLEG DER TEEKENS:
* = duidt aan dat 't aangewezen opstel een geschald of gedicht is;
[] = omvat een hoofdinge die niet uitgedrukt staat in 't gemeld opstel;
- = wijst op een mengelmare of tusschenwoordeken.

[Royaume!-Empire! =
Keunings Vlaamsch,
Keizers Vlaamsch]

- Platteeren	M.V.	21
- Ippenassche en Birkenassche	O.V.S. - H.B. - M.C.	21 22, 71
- Geen krocht in Reninghelst's Bidsteê.	M.C.	22-23
- Vlaamsche en Fransche Grafsteenen.	BIEKORF	23
- Boekennieuws	A.D.M.	23-24
- Oud Brugsch: Ezelnunnetjes, Kortsteertjes	[L.D.W.] - L.D.W. - K.d.F.	24, 48, 70-71
De alombekende Romaansche Doopsteen van Zillebeke		25, 60-61
't Graf van Jansenius in S.-Maarten's te Yper		25-27
Aarseele	A. DASSONVILLE	27-28
- Sinter-	L.D.W.	28-29
- Moncarey [gemaakt uit of tot Monkerheyde: vgl. De Booys, Duvejonk, Voermanek, Voermantrouw, Zuurmond]		29
- Vuylsteke [van ‘vuylsteker’ wellicht]		30
- Coppenol [uit Van Compernolle waarschijnlijk]		30
- Ramscappel [bij Diksmuide, niet Ramscapelle]		30-31
- Casse-Corset's [winkelvlaamsch]		31
- Oranjenoussy [= Oranje-Nassau]		31
* Puinebloemen	HORAND	31-32
-‘Lof Godt. van al. A^{o}. 1624’. [op een stampvat]		35
- Een vijfhoeksterre in de vloersteenen		36
- Jaar- en ander teekens [op S. Salvator's dak]		36

- Te Brugge op Onze-Vrouwenkerkhof [een bussesteen verdwenen] K.d.F		40-41
- Den Onzen Heere van Westcapelle [weg] K.D.F.		41
Nog van de Augustijnen: De Mater Dolorosa uit *S. Salvator's te Brugge.	M.E.	41-45, 69-70, 165-166
Wordt dat een ziekte of wat wordt dat [gebruik van fransche woorden in 't vlaamsch]?	L DE WOLF	45-48
Aartrycke	A. DASSONVILLE	49-50
Uitzet van E V Maurus De Vos bij zijn intreê in S. Jan's ten Berge te Yper ten jare 1763	L. DE WOLF	51-58
- Van Doopvonten: [te Roeselare, Lichtervelde, Ardoye, Stalhille, S. Salvator's, Zerkeghem]		58
Weesgegroet, doopsteenen et reliqua	M.E.	59-61

- Cuique suum [als wederwoord aan 't voorgaande]	BIEKORF	61-63
* Jonge zwaalmen	A. MERVILLIE	63-67
- Nieuwskens uit de Slagveldstreke [gebezigde woorden; nieuwingebrachte stoofovens; namen van barakken]	J.V.-T.R.-C.-H. VANBECELAERE-PHB.	67-68, 143-144, 154 168
- En van Werken? [dagramen te Avecapelle]	M.E.	68
- En van Vondsten? [te Yperen en te Diksmuide]	E.C.M.-J.V.	68-69
- [Musterhole: spelling en uitspraak]	K.D.F.	70
- Een bidvrije of krochte te Harelbeke en Meesen]	E.C.M.	71
- Trekkelingen (niet Kakelingen) op Wittendonderdag; Uitvaartkoeken en Koekedragegen [te Yper]	M.C.	71-72, 117
- [Wat is] Spuriepape?	K.D.F.	72
- [Vorchevalle = Voswal]	K.D.F.	72
Lessius et Lipsius.	K. VAN SULL	73-80, 114-117, 128-133, 157-164
* Aan onzen Eerw. broeder Alfons	J. SIMONS	81
* Negen Aanden	A. MERVILLIE	84-86
Oudheidskundige Vondsten in de Ste-Niklaaiskerke van Dixmude	J.V.	87-88
't Losbranden van de Vuurbergen, hoe men poogt dit uit te leggen	K. BRANDERS	89-91
- Jul Opdedrinck † [zijn Opstelschap]	L.D.W.	92-93
- * 'Liedeken aan de Séminaristen, Canonniers van Wésel'	L.D.W.	93-95

- [Als er iets in uw ooge vliegt wat gedaan]		95
- Zeispreuken	R. VAN CLYTHEM	96
- Vastenpredicatie [en treurpaneel]		96
* Meilied	J. SIMONS	97
Spokedingen: dag noemen brandende keerse; 'n tooveresseronde; de mare, boerinne tooveressen; boerin op 't mes; nog middelen; hout en beesten bereên; boerin als peerd.	R. VAN CLYTHEM.	98-100, 251-254
Kerkdans?	L.D.W.	100-102
Wrakken	G GEZELLE	106-110, 121-125

Coxijde. De Lijkdiensten te Coxijde, alias Baenjaerdskerke, bij Sluis, in 1559-1561	K.D.F.	110-113
- Waarom Sint Pieter zonder haar staat	A.D.-M.E.	118
- Een Doodsbeeldeken van Napoleon I door een Monnik van Aulne	F.	119-120
Hengstennamen	Ko	120
*'Ik ben die ben'	J. BITTREMIEUX	126-128
Adinkerke	A. DASSONVILLE	133-135
* De Groote Reygerie	HORAND	135-136
Verliefd	THEO BRAKELS	136-139, 185-190, 279-283
- Emiel Lauwers †		140
- Guido Gezelle [beeltenis en boekennieuws]	L.D.W.	140-141
- Kerkhofkruis en Armenbegraving [op S. Salvator's]	M.E.	141-142
- Een kot aan de kerk, om voor giften van dieren. Te Oostkerke (bij Damme)	L.D.W.	142
- [Wanneer een inhoudwijzer van 'RdH.'?]		142
- Eerste-Communieprijs overtijd	A.D.	142-143
- Seizoen - Zaaizoen (taalkundige gissing)	G.L.-A.N.	143, 168
- Slagveldwoorden; Uit den tijd van den Engelschman; en van den Duitschman.	C.-PHB.	143-144, 168
-[Pastor Van Suyt naar Noordschote: woordspeling]	M.V.	144
- E.V. Durein Florent †	C.SCH.	144
- Onzen Elfsten in Hooimaand (gemoedsmatig)		145
Gezelle 's Levensavond (vervolg uit 1920).	A. WALGRAVE	146-150, 175-179, 204-207, 244-249, 268-273

* 't Levend zop	A MERVILLIE	150-154
- Een nieuw woord in de Slagstreek (= type)...	H VANBECELAERE	154
- E V Jan Desmet †, 'a pioneer Missionary'.	C. SCHERPEREEL	155-156
- 'Me zieltje' (en ander kinderkozingen)	A.D.	156
* Mater Dolorosa:	I	164
- Brugge Mariastad: 't O.-Vrouwtje in de Predikheerenstraat, aan S. Gillisdorpstraat, en aan 't Noord-		

Ghistelhof. (Hun wedervaren)	M.	166-167
- [Volksgeestdrift bij 't spelen van Verschaeve 's Philips van Artevelde]	V. GRIMMINGEN	167-168
Watering - Tatering. Eenige losse Aanteekeningen: Watering, Waterloop, Watergang, Watergeschot, Zwin. Sloot	F. MAERTENS	169-172, 196-199
- 't Schijnt, 't is 'teinde met 't Zwyn; een wonderbaar teeken daarbij	L.D.W.	172
Beschaafd Westvlaanderen (naar Verriest)	T. RAEPAERT	172-174
* De Berechtinge	I.	179-180
Grafkersouwke	I.	180
Beschouwing: Notre Dame de Paris, 20-III-1919.	G. GEZELLE	180-184, 217-228
Waar gaan we naartoe?	J. HAGEL	184-185, 258-263
- S. Amand's sneeuwklampte Zuyenkerke; [S. Amand's en Ste Dorothea's te Uytkerke] (zeisels)	R. VAN CLYTHEM - K.D.F.-C.C.	190, 264, 287
- Eustacii Capella (waar gelegen)?	K.D.F.	191
- Aan S. Maartenskerk te Yper (een deurvak)	C.M.	191
- Zie'-je wel zi'! (Strijdopvatting)	L.D.W.	191
- Waar halen ze 't uit? (voor en tegen 't w. ‘zending’)	L.D.W.	191-192
Leute (vlaamsch woord, of toch vlaamsche zake)	H.P.	193-195, 240
- Gewestspraak: of dit kan nut aanbrengen op een ‘Lagere School’?	S. DEWACHTER	195-196
- Nieuw ‘vlaamsch’, en toch af tekeuren	T.R.	199-200

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium. Losse aanteekeningen	K.D.F.	200-203, 256-257, 286-287...
- Een dag te (Roeselare, 22-IX-1921) voor Gezelle	L.D.W.	203
- Naastenliefde (volksdoening eertijds en thans)		207
Getreur op de brake onzer kustewaardsche Vlaamsche Buitenkerken	L.D.W.	208-212
* De Jubelstok (aan E.H. De Jonckheere)	A.D.	212-214
Boekennieuws	L.D.W.	214-216

- Viva' la Rus[se] (volksschimp)	W.I.D.	216
- Schimp (op Poperinghe's eerappels)	L.	216
- [Volkszeg]: niet een ‘hoog’ peerd, maar...)	W.O.	216
* O Vlienderstruik	A. MERVILLIE	228-231
Een mooi stadsbeeld: het marktplein te Dixmude vóór het bouwen van het laatste stadhuis (1877-80), (met afb.)	M.E.	231-233
Volkskunde. Iets verblijdend's [de ernst] en... wat anders [geen wetenschap nog]	L. DE WOLF	234-235
- Die Antiquaires! (kerkplunderaars)	M.E.	236
- Zevecote (kerkkunstwerken)	M.E.	236-237
- Voor een vlaamsch Volkskundig Kalender	G. CELIS	238
- Taalteekens op gewasblâren (haver en klaver)	O.-LEYE-KEMPEN	238, 264, 288
- De laatste vliegen (op Cruyseecke-kermis)	L.D.W.	239
- Vlaamsch als opsteltale in-den-tijd	O.-L.D.W.-A.D.	239
- Vosseberg-Scheereberg (te Hoogleê en te Dowaai)		239
- Waaruit ontstond S. Gillisparochie te Brugge?		239-240
- Ter vernieuwing van de Inteekening.	'T BEREK	241-244
* De zang des ‘Zijns’	J. BITTREMIEUX	249 250
- Een gissing: op S. Maarten's lichtjes	L.D.W.	250-251
- Roeper, Kakelaar, [Zwelger, Klapper]	L.D.W.-H.P.	254-255, 287-288
- Zieltjesgeld (op Allerzielen)		255

Onze Kustewaardsche Kerken	L. DE WOLF	255-256
- Aan ‘Gudrun’, of liever aan iemand anders daarbachten (verweer tegen aanval)	BIEKORF	258 263
Sparmaille en de abdij St. Bernard, 1649-1739	J. FRUYTIER	265-268
't Gewezen ‘Heerenhof van Becelaere’ (volks- en oordnaamkundig)	L.D.W.	273-278
- ‘Ik heb mijn ziele verzworen’ (beteekenis)	L.D.W.	278
- ‘Van den Thien Esels’; ‘Den Troost der Zielen int Vagevier’ (boekstafkundig)	L.D.W.	283-284

'Vlaamsche Kustkerken'. Waarom ze zoo geheeten?	L. DE WOLF	284-285
- Nieuw vlaamsch... maar altijd 't oude		285
- 'Lierenaar' (waar gekend)	BR.	287

B. Zakenwijzer[(1)]

I. Boekstelwezen

A. Scheppingen

1. *Geschald en Gezang*: Bl. 5, 10, 31, 63, 81, 84, 96, 126, 135, 150, 164, 179, 180, 212, 228, 249.
2. *Verhaalwerk*: 106, 136, 180, 184.

B. Schouwingen

1. *Boekzaken*:

De Cock A. - Stud. en Ess. over Volksvertelsels	23.
D'Haese M. - Hugo Verriest	24,
Dosfel L. - Cyr. Verschaeve	24.
Francke Fr. - Pol de Mont	24.
Huszar K. - Schaapveld H. - Dictatuur Proletariaat Hongarije	215.
Molkenboer B.H. - Dante	214.
Ryelandt J. - G. Gezelle	140.
VRyswyck Th. - De Laet J.A. - Uitgekozen gedichten	24.

2. *Beleeringen*: 146, 203, 283.

II. Oorgeschiedenis

(1) Deze indeeling is gemaakt naar deze van 1920.

Algemeene; aardrijkskundig: 172.

III. Geschiedenis

1. *Geschiedgronden*: 51, 93, 110, 119, 200, 239, 283.
2. *Geschiedkundige aangelegenheden.*
    - Beginselen: 23.
    - Gebeurtenissen: 1, 12, 36, 73, 119.
    - Inrichtingen: 12, 36, 51, 141, 200, 239, 265.

3. *Onthoudensweerdige mannen - Geloofsboden*: A. De Wolf, 20; G. Gezelle, 140; E. Lauwers, 140; J. Opdedrinck, 92; - EE. VV. Desmet J., 155; Durein Fl., 144.

IV. Geestelijk leven

1. *Heiligen:* 166.
2. *Wijdienstelijkheden*: 100, 118.

V. Kunst en wetenschap

A. Kunstwerken

1. *Groot werk*: 25-60, 41-69-165, 58, 68, 71, 87, 191, 231, 236.
2. *Klein werk*: 11, 22, 35, 36, 40, 41, 96, 141, 166.
3. *Gèèn werk*: 208, 231, 236.

B Bedrijf en Wetenschap

1. *Tuig*: 22.
2. *Wetenis*: 89, 208-255-284.

VI. Volkskunde

A. Beleering

Vgl. 18, 234, 238, 250, 273.

B. Daadzaken

1. *Meening.*
   - Volkswetendheid: 86, 95, 238-264-288, 239.
   - Volksgeloof: 255, 278.
   - Volksverbeelding; 273.

2. *Zegging.*
   - Spraakveerdigheid: 18, 144, 216, 277, 278.
   - Zegsels; 24-48-70, 67-143-154-168, 96, 120, 143-168, 154, 156, 190-264-287.
   - Vertelsels: 15, 70, 98-251, 118, 276, 277.

3. *Doening.*
   - Volksgerief; 67, 142.
   - Volkskunst: 96, 118.
   - Volksgeplogenheden: 71-117, 95, 96, 100, 142, 207, 255.

VII Taalkunde

A. Leerstellingen

1. *Spraakkunst*; 28.
2. *Taalkunst*; 30, 143-168.

B. Woordkennis

1. *Oordnamen:* Aalbeke, 16; Aarseele, 27; Aartrycke, 49; Adinkerke, 133; - 30, 70, 72, 239, 273, 274.
2. *Eenling- en Eigennamen*: 29, 30, 31.
3. *Zaaknamen.*
    - Streektaal: 216, 254-287.
    - Huis- en Buurttaal; 18, 34, 'Hellewoord' 70, 216.
    - Oud vlaamsch: 72.

4. *Taaluitleg.*
    - Algemeene beleering: 169, 193-240, 195.
    - Bijzondere; van wendingen: 18, 21; van woorden en klanken: 21, 71.

5. *Wantaal:* 'St. Adon' 30; 31, 45, 199, 239, 285.

VIII. Verdietschingen

1. *Bespreking*: 10, 59-61.
2. *Woorden* alhier voorgesteld of gaandeweg gebezigd:

A. Eenszins

Abside = koorhoofd,	41.
Apotheker = kruidmenger,	229.
Archives = oorkondzale,	29.
Armistice = voorvrede,	208.
Asile = bergvrij,	228.
Auteur littéraire = verhaalkunstenaar,	19.
'Auto' = zelfgerijd, -wagen,	91.
Baie = luchtgat,	8.
Bestudeeren = doorleeren, 203; onderleeren,	234.
Bestudeering = beleering, 243; inleering,	214, 235.
Bombarder = besmijten,	209.
Bombe volcanique = vuurbergaardde klomp,	90.
Bouillonnement = gebrobbel,	89.
Bouwmeester = bouwman,	22.
Cadence = val,	19.
Campagne = heerengoed,	26.
Canonique = geloofswettig,	100.
Capitale, lettre - = kapstaf,	117.
Carapace = hardigheid,	89.
Colonne (de texte) = sponde,	193.
Copie = afboeking,	52.
Coulée volcanique = tets gegloei,	90.
Cratère = vuurbergkele, bergkele,	89, 91.
Crise volcanique = vuurbergbonte,	90.
Critique = geoordeel,	216.
Crypte = bidvrije,	71.
Cube = zeskant,	90.
Danse = geflikker, gewip,	100, 101.
Danse rhythmée = zwiering,	100.
Doodkist = lijklâ,	26.
Draperie = behang,	5.
Ebranlement de l'air = luchtverschudding,	90.

Emission = rijzing, 89.

Energie = jacht, 91.

Eruption volcanique = vuurspuwing, vuurgespuw, 90.

Espèce = gezin, 285.

B. Anderszins

Aanborgen = verzekeren, 117.

Afboeking = copie, 52.

'*Afsteek*' = insprong, 111, 113.

Ambtsliên = fonctionnaires, 215.

Behang = draperie, 5.

Beleering = bestudeering, studie, 243.

Bergkele = cratère, 91.

Bergvrij = asile, 228.

Besmijten = bombarder, 209.

Besprek, met - = sous réserve, 56.

Bezien = probeeren, 152.

Bidgebouw = kerkgebouw, 101.

Bidvrije = crypte, 71.

Blakend = incandescent, 91.

Blauwschorren = de granit, 69.

Blauwsteen = granit, 69, 191.

Boeker = schrijver, 55.

Boekstafmatig = au point de vue littéraire, 53.

Boekstaving = geschrift, 52.

Bouwman = bouwmeester, 22.

Broeihalle = serre, 26.

Deegachtig = pâteux, 90. Vgl. 'vuurspog'.

Deuntuig = muziekinstrument, 101.

Doopsteen, [*-vat*] = vonte, 25.

Doorleeren = bestudeeren, 203.

Drupgeklonter = stalagmite, 7.

Gebrobbel = bouillonnement, 89.

Geestvonk = trait de génie, 46.

Geflikker = danse, 100.
Gegloei, tets - = coulée volcanique, 90.
Geldschap = finances, 102.
Gelofteling = profès, religieux, 52.
Geloofswettig = canonique, 100.
Geoordeel = critique, 216.
Gewip = danse, 101.
Gezin = espèce, 285.
Glasvak = vensterruit, vitre, 6.
Groeitaal, -vlaamsch = langue naturelle, 195.

Explosif, mélange - = springbaar mengsel, 91.

Explosion = losbrake, springenswerk, 91.

Finances = geldschap, 102.

Fonctionnaires = ambtsliên, 215.

Front = slagveldgeweste, 243.

Fruitters, arberes = ooftgeboomte, 230.

Gaz = wasem, 89-91.

Génie, trait de - = geestvonk, 46.

Genre = slag, 285.

Geschrift = boekstaving, 52.

Granit = blauwsteen, 69, 191; schorresteen, 25.

Granit, de - = blauwschorren, 69.

Incandescent = blakend, 91.

Insprong = ‘afsteek’, 111, 113.

Installatie = woongestel, 135.

Instrument, muziek - = deuntuig, 101.

Intermitiente, à activité - = onstandvastig, 89.

Kaart = landteekening, 274.

Kapiteel = kop, kopstuk, 69, 88.

Kerkgebouw = bidgebouw, 101.

Kilomètre = staak, 90.

Kiste = lade, 27.

Lave = vuurberggloeisel, gloeisel, gloeivocht, 89-91.

Lave fluide = vuurkwijl, 91.

Lave pâteuse = vuurspog, 90.

Letter = taalstaf, taalteeken, 238.

Linguistique = taal schappelijk, 173.

Littéraire, au point du vue - = boekstafmatig, 53.

Liturgie = wijdienst, 256.

Liturgique = wijdienstmatig, 251.

Manchette = ‘mauwke’, 55.

Masse = zwicht, 90.

Mécanique = werkmatiglijk, 90.

Meesterstuk = pronkstuk, 94.

Mobiliser = ‘indagen’, 94.

Mortier = stampvat, 35.

Grondgebeef = ‘tremblement de terre, 90.

Handvat = poignée, 5.

Hardigheid = carapace, 89.

Heerengoed = campagne, 26.

Heerentuin = parc, 210.

Hittedracht = température, 90.

‘*Indagen*’ = mobiliser, 94.

Inleering = bestudeering, 214, 235.

Intreêgang = porche, 101.

Jacht = énergie, 91.

Jachtgetuig = moteur, 184.

Kapstaf = lettre capitale, 117.

Klaver(*boog*) = arc trilobé, 69.

Koorhoofd = abside, 41.

Kop = kapiteel, 69.

Kopstuk = kapiteeel, 69, 88.

Kruidmenger = apotheker, 229.

Lade = kiste, 27.

Landteekeninge = kaart, 274.

Leeftuigkundige = physiologue, 254.

Lichtbeeldman = photographe, 194.

Lijklâ = doodkist, 26.

Let = travée, 191.

Lofstuk = panégyrique, 283.

Losbrake = explosion, 91.

Luchtgat = baie, 8.

Luchtverschudding = ébranlement de l'air, 90.

‘Mauwke’ = manchette; 55.

Nauwst = simpelst, 252.

Onderleeren = bestudeeren, 234,

Onstandvastig = à activité intermittente, 89.

Ooftgeboomte = arbres fruitiers, 230.

Oorkondzale = archives, 29.
Opneemsel = routine, 45.
Poelen = devenir stagnant, 91.
Pronkstuk = meesterstuk, 94.
Ringde = rond, 69.
Ringsch = rond, 6.
Ronk = résonnance, 19.
Rotsgezeever = stalactite, 7.
Schimpstuk = parodie, 283.

Moteur = jachtgetuig, 184; steekgetouw, 91.
Mouvement = sleep, 19.
Musée - toogzaal, 92.
Mysterie = geheim, geheimenis, 10.
Naturelle langue - = groeivlaamsch, -taal, 195.
Panégyrique' = lofstuk, 283.
Parc = heerentuin, 210.
Parodie = schitnpstuk, 283.
Paroxysme volcanique = vuurbergbonte, 90.
Pâteux = tets, deegachtig, 90.
Photographe = lichtbeeldman, 194.
Physiologue = leeftuigkundige, 254.
Plein cintre, en - = volleringde, 69.
Poignée = handvat, 5.
Porche = intreêgang, 101.
Poussée = rijzing, 't steken, 89, 91.
Probeeren = bezien, 152.
Processiekruis = stoetkruis, 40.
Profès; religieux = gelofteling, 52.
Réserve, sous - = met besprek, 56.
Résonnance = ronk, 19.
Rhythmée, danse -. Vgl ‘Danse-’.
Rond = ringde, 69; ringsch, 6.
Routine = opneemsel, 45.
Schrijver = boeker, 55.
Sekreet = ‘stille’, 29.
Seminarie = wijleerhuis, 94.
Sermoen = wijrede, 203.
Serre = broeihalle, 26.
Simpelst = nauwst, 252.
Stagnant, devenir - = poelen, 91.
Stalactite = rotsgezeever, 7.
Stalagmite = drupgek1onter, 7.
Statistique = talwikking, 234.
Studie = beleering, 243.

Température = hittedracht, 90.

Tolérable = toelatelijk, 101.

Touriste = wandelgast, 209.

Schorresteen = granit, 25.

Slag = genre, 285.

Slagveldgeweste = front, 243.

Sleep = mouvement, 19.

Sponde = colonne (de texte), 193.

Springbaar mengsel. = mélange explosif, 91.

Springenswerk = explosion, 91.

Staak = kilomètre, 90.

Stampvat = mortier, 35.

Steekgetouw = moteur, 91.

Steken, 't - = poussée, 91.

'*Stille*' = sekreet, 29.

Stoetkruis = processiekruis, 40.

Taalschappelijk = linguistique, 173.

Taalstaf = letter, 238.

Taalteeken = letter, 238.

Talwikking = statistique, 234.

Toelatelijk = tolérable, 101.

Toogzaal = musée, 92.

Uitgevensgeld = zakgeld, 51.

Uitzet = trousseau, 51.

Val = cadence, 19.

Verhaalkunstenaar = auteur littéraire, 19.

Volleringde = en plein cintre, 69.

Voorvreê = armistice, 208.

'*Vuilsteker*' vidangeur, 29.

Vuurbergaardde klomp = bombe volcanique, 90.

Vuurbergbonte = paroxysme volcanique, crise..., 90.

Vuurbergkele = cratère, 89.

Vuurgespuw = éruption volcanique, 90.

Vuurkwijl = lave fluide, 91.

Vuurspuwing = éruption volcaniqe, 90.

Wandelgast = touriste, 209.
Wasem = gaz, 89-91.
Werkmatiglijk = mécanique, 90.
Wijdienst = liturgie, 256.
Wijdienstmatig = liturgique, 251.
Wijleerhuis = seminarie, 94.

Travée = let, 191.
Tremblement de terre = grondgebeef, 90.
Trilobé, arc - = klaver, 69.
Trousseau = uitzet, 51.
Vensterruit = glasvak, 6.
Verzekeren = aanborgen, 117.
Vidangeur = ‘vuilsteker’, 29.
Vitre = glasvak, 6.
Vonte = doopsteen, [-vat], 25.
Zakgeld = uitgevensgeld, 51.
Wijrede = sermoen, 203.
Woongestel = installatie, 135.
Zelfgerijd = ‘Auto’, 91.
Zeskant = cube, 90.
Zwiering = danse rhythtnée, 100.
Zwicht = masse, 90.

IX. Vlaamsche belangen

A. Toestanden

1. *Van voorheen*: 23, 239.
2. *Van heden*: 61, 120, 145, 167, 172.

B. Wenken

1. *Op 't vlaamsch*: 30, 59-61, 191.
2. *Op Vlaanderen*: 61, 172-258, 191.

X. Vragen en antwoorden

Vgl. 142, 191, 239.

XI. Afbeeldingen

Vgl. 140, 231.

XII. Huishouden

Vgl. 24, 48..., 118, 234, 241, 258.

Vergissingen
Te verbeteren

BLADZ.	REEK:	INSTEÊ VAN:	STELT:
88	3	voorig	vorig
98	33	dien	die
113	34	iets	niets
193	7	tegen.	tegen
235	23	En	Een
242	19-20	zes vijfden	van een vierde
259	19	nocb	noch
285	3	kunst	kust

[Nummer 1]

Kruiden in Vlaanderen's Woestenij ten jare O.H. 1920

De menschen hadden hun verstand en wetenschap thoope geleid, en ze gelukten erin te vernielen wat eeuwen noesten vlijt hadden opgebouwd.

Nu ligt in Vlaanderen een baaierd van akelige puinhoopen, deerlijk gesplinterde, gebroken, ontvelde boomen, een pokdalig land, vele keeren omwoeld.

Zou ooit iets nog kunnen groeien op dien doodgemartelden grond?

Ziet! Op dien heiligen grond in wiens schoot de moêgetobde krijgers rusten, heeft God een koninklijken mantel van purperen bloemen geworpen; Hij deed er een koningsstaf rijzen van bruine lischdodden, en vlocht er een gulden kroon met 't stralende wolblad.

Die Vlaamsche eerde is leefbaar, en altijd voort ook bestaat 's Scheppers wet over 't verspreiden der kruiden; doch hier komt de mensch aan die wet geen paal of perk stellen. De menschen! Ze tjolen nog met velen in lieflijker streken. Eertijds ja,

> De hovenier in zijnen lochting
> Houdt wacht, en durft er een
> Het kopken maar uit de aarde steken
> 't Ligt seffens kort en kleen.
>
> De wiedsters op den akker kruipen
> Hun knie'n blamot en stram,
> Om ze onbermhertig uit te klauwen,
> Verangst of 't een ontkwam[1].

Daar ligt de eerste reden, een negatieve, van de vermenigvuldiging der kruiden op de strijdlijn: geen wieders genoeg. Een andere is 't aanvoeren van duinezand, vreemde keien, rotseschelfers. Zoo zag ik een echte strandbloem, een kruisbloemige, de *Cakile Maritima* Scop. bloeien te Merckem langs den tramweg op duinezand[2]. En van waar kwam het klein rood kalvermuiltje, het *Antirrhinum Orontium* L.[3], langs de spoorbaan van Poperinghe op Vlamertinghe nieuwegeleid binst den oorlog?

Een derde reden van verspreiding is 't voederen van de peerden met vreemde haver, waarbij ook andere zaden liggen. Wie onder den oorlog de Engelschen zag gansche zakken haver verkwisten, zal verstaan dat rond die plaatsen vreemde haver groeide, maar ook een vreemde distel: de Mariadistel, *Silybum Marianum* Gärtn. met zijn breed witgemarmerd blauw-groen blad. Doch die prachtdistel zal wel zijn ‘wandalen’ vinden, als men gewaar wordt hoe hij kan 't land uitzuigen.

(1) DE BO. *De Wandalen in Vlaanderen*.
(2) Zeeraket, kruid met vleeschachtige bladeren, peersche bloemen.
(3) Iedereen kent de groote kalvermuil, die op oude muren of in de hoven groeit.

De distels, de kruiden der vervloeking, zijn hier koningen in deze wildernis. En waarom niet? Zij bezitten een verspreidingsmiddel zooals geen een. Hun scheef zaadje of kerne (akène) is gekroond met een ring waarop een scherm haartjes staat. Bij den minsten wind vliegt het rond, of haakt aan wagens en kleêren, en wee 't land waar het toekomt. En het is hier toegekomen, en het is hier een wee, en hier is de eerste vervloeking van 't menschdom bewaarheid:

> 'Distels en doornen zal zij u voortbrengen'[1].
> Dulle distelstalen,
> - breedgeschaarde, scherpgevinde -
> 'k zie z' ook allerwege[2].

Onder de distels van allen naam *Onopordon Acanthium* L. (wegdistel) met zijn stam vol schrikkelijke stekers, *Carduus crispus* L. (gekrulde distel), *Carduus nutans* L. (knikkende distel) met zijn vreeselijke doornen, spant de kroon ver boven de distels, ver boven 't zij gelijk welk kruid, de *Cirsium arvense* Scop., de akkervederdistel, de haverdistel[3]. Hebben de andere distels weinig gewrocht ter eigene verspreiding, de Cirsium heeft nu toch zijn tijd niet verloren; hij is meester overal, ten minste waar er vette uit 't land te zuigen is. Zijn groen krullekopke staat vol purperen buisbloemtjes. Is hij niet gewapend gelijk zijn medebroeders in de distelschap, zijn bladeren hebben toch ribben die het blad uitloopen als doornen, scherpe, vinnige doornen, die hevig steken. Zijn kerne heeft gevinde haartjes, 't zijn echte pluimkes of vedertjes (vederdistel), die in verscheidene rangen op een ring boven 't zaad staan. Daarom vliegen ze zoo wel en zoo ver, daarom overmeesteren ze gansch Vlaanderen's strijdlijn.

> Aanschouwt, op de oude toppen, hoe 't
> gevlugde zaad omhooge woedt,

(1) *Scheppingsb*. III, 18.
(2) A. MERVILLIE, *Biek*. 1920, bl. 181.
(3) Haverdistel: *Carduus in avena proveniens* (De Gorter). 't Volk noemt ze hier velddistels.

en waait voor alle winden,
om ievers, daar 't geen ziele en zag,
den vrijen hergeboortedag,
onsterflijk, weêr te vinden[1].

't Eerste jaar geeft dat zaadje een klein onschuldig disteltje, dat niet kloek genoeg is om te bloeien; 't sterft af met den winter. Dat heet de eerste spruit. Toch blijft er een peemtje van een worteltje over, entwat van niets, maar het tweede jaar schiet de toevallige spruit uit die wortelknoppen: een krachtige, kloeke haverdistel die bloemen en zaden geeft, en verder en verder, wijds en zijds, jonge vederdistels de wereld inzendt. Zeg nu aan den boer: Die distel is gezond veevoeder, gemengd met strooi. Hij zal dat veevoeder naar den bliksem wenschen. Al wat hij kan, doet hij om die vervloekte distels te weren. Hij steekt distels, hij pikt distels, hij trekt distels. Nutteloos zwoegen. Ginder op die eindelooze woestenij heeft de haverdistel zijn paradijs; hij bloeit ongestoord voort en zendt zijn zaad waar de noeste boer mestte en ploegde.

En toen nog. Hebt ge, beste lezer, ooit hooren spreken van zijdelingsche wortelknoppen? Trekt ge den distel uit met zijn langen korketrekker van een witten wortel, dan zijt ge niemendalle als gij de geel-bruine wortelstok al ware 't een centimeter groot laat zitten. Oogen staan er op, en steekt ge dien wortelstok in tween, de uitslag is: twee of meer akkervederdistels in de plekke van één.

't Blijft nog een middel over: ‘Om de distels uit te roeien, verandert uw land in weide, voor eenige jaren.’ Ja, dat kan, als de staatsbanen toen geen openbare distelkweekerijen meer zullen zijn. (Zie de jaarlijksche plakkaten over disteluitroeiing).

Ondertusschen is de streek van de strijdlijn bedekt met den ‘koninklijken purperen mantel’, ten minste 's zomers.

('t Vervolgt)

M. VINCK.

(1) G.G. *Rijmsnoer*. Niemandsvriend, bl. 210.

Oh! de Sneeuw!

Oh! de Sneeuw! dat wit verbindsel
op de wonden van ons streke! -
Sneeuw die langer botter maakt nog
't eeuwig langzijn van de bane,
't lastig volgen van den landweg,
waar de voet, die los en licht stond,
zwakt, versteegt, verzwaart, en traagzaam
trakelt tusschen boom en rietstaal. -
- Hier den *Yzer*,
hier den oorlogstroom die slaapt, zijn
lijf gedwongen onder 't laken,
slaapt met wijd en wit behang op
't schuinsch verhoogsel van zijn bedde. -
- Verder staat, halfzwart halfwit, het
machtig stoomtuig dat zijn kracht trekt
uit het gloeien van zijn hertvier,
en al jagen gulpen rook zeeuwt
verschgeweven rouwe wentelt
over 't doodzijn van *Dixmuide.* -
Met ne stillen duw verroert 'et
sleept zijn schakels
lijk de wervels van e wandier
op het smal en mager zwartzijn
van de schenen,
rekkend speur dat ginder verre
duikt... en wegspeelt uit mijn oogen. -
- 'k Ben aleene en welgezeten
op de donkere groene zate
waar nen trek aan 't schuivend handvat
vlugs de *kalt* verdrijft, de
koude van den Duitsche wagen,
zate waar ze maanden lang, de
Duitschers, kropten loechen
galferend zongen
roekeloos gekten

met het klein en stout gebuurken
dat van Belg nu Duitsch moest worden. -
- En alonder
op het glasvak van de ruiten
ongezaaid en roerloos blijvend
groeisel! - wasdom van èn oorwoud -
met gekromde schelferstammen
die verward naar boven draaien, -
vast en broos die woeste schoonheid!
O mijn longers, weert u, weert u,
maakt e piephol
dooit e ringsch en helder kijkgat
over 't landschap. -
Zoetjes aan vergaat nu
't kwaad bedrijfsel van den oorlog
met zijn zware en wilde rompen
lijk verhard in hunnen weedom.
Hier en daar ook, komen, wenden,
hofsteên gave en ongeschonden,
waar de menschen
vreedzaam leven, hopend wachten
naar het langen van de dagen.
- 't Neerstig neêrhof, waar de duiven,
scherrig weg, met d'hoenders eten. -
- Dichte bij dat wit gedoefte,
schelven waar de kraaien plunderen:
Zwartgemaakte deugenieten
afgesproken schurkgenooten
roovers die aan 't werk zijn!...
Ach! waarom zoo wreed gesproken
van de kraaien?... dutsen liever,
schuwe schamele wezens
die gebannen uit hun slaapsteê
die verwulferd van den honger
schuilhoek hier en nooddruft zoeken.
Allenthenen
boomen hagen streuvelstruiken,

dikbereesemd, en die zwakkend
droomen van hun zomerleven. -
- In de weiden
bolaards ondereen verbonden
met den stalen reep van
't opgezwollen
't diepversteven beeknat. -
Over 't land, ne meulen,
- eenzaat met nen hooge rugge,
staande stille en bidden. -
- Verder blinkend sliergebied, waar
kinders baantje steken,
volkske dat zijn leute vindt op
't droevig uitzicht van de wereld,
volkske dat den winter liefheeft. -
't Zomert immers
't zomert altijd
in het herte van de kinders.
- Akkergrond, met
groen verstorven raaploof
dat nog donkert onder 't sneeuwkleed,
en in 't leegste van de lage
breed en sluts, èn
halfvervrozen oore uitsteekt. - Ook
overal aan d'euzie-randen
zoomsieraad van tuiten treiten
kegels dikke en dunne
lief van leest en licht van lijve;
slacht het slanke rotsgezeever
't mooi versteende drupgeklonter
hangend aan de berggewelven. -
- Allenthalve sneeuw die valt, en
slom, met slappe sleitjes,
slentert voor de ruiten. -
- Winterreize
dweers deur 't eenzaam winterleven
van ons Vlaanderen,

ont ik hooge torens merke,
- dikke reuzen
met nen blanken halsdoek aan. - 't Is
Brugge! Brugge in 't wit gewaad van
koude winterdagen,
Brugge waar mijn hert naartoe wilt.
Maar, och arme! zal ik Brugge
nog ontwaren
met zijn lachend aanschijn?...
'k Zie, bij 't uitgaan, wintermenschen
stampend wachten, weg-en-weêrgaan
met hun huisdak voor hun oogen
en daarbinnen
't rood en 't deugdelijk beeld, dat
warmend aantrekt maar nog wegblijft
bachten 't schutsel van de wanden. -
- Verderopwaarts
veugels die hun maaltijd houden
hun ellendig voedsel keuren
achter wagens waar de peerden
zwaar, bij 't zwaaiend zweepgeklets, en
onder 't juwen van de leiders,
trekken scherlen
hijgen dompen
knikken gletsen
in de walmen van hun neusgat.
Grof geruchte bij 't vermanend
klankgeklepel van de *tram-bel*,
bij 't geluid ook van 't gebroken
wild geschreeuwsel van den *auto*.
En daarboven,
uit zijn hoog en donkerend luchtgat,
't zingend galmen van den beiaard;
zwevend lied waar vorst en sneeuw geen
grepe op krijgen.
Zoeten beiaard!
't eenigste, ach! dat onveranderd

mijn veranderd Brugge kenmerkt.
Blijden beiaard!
beste vriend nog van de stede, en
vriend, die immer levend,
over zomer over winter
altijd welgezind blijft.
Vriend bij dage, vriend bij nachte,
die gemeten en geduldig
d'herten aanspreekt,
en waar 't zijn kan troost en opbeurt.
Maar vermag hij nu te troosten
met zijn sussend klankvermogen
Hij den ouden beiaard?...
Kan hij wel zijn volk verheugen
nu bij 't slibberig koudzijn
van de wegen?...
Mannen zonder mannestap, en
vrouwen zonder handen,
oogen die vol tranen staan, en
wezens zonder leeflust;
niemand niemand die nog zin heeft,
niemand, ach! die let nog
op het spelend winterdeuntje
dat geen voeten vast kan zetten
dat geen wankelend lichaam rechthoudt! -
- Laat me, laat me wederkeeren
naar de streke van den *Yzer!*
is de winter treurig daar... ook
elders treft en nijpt hij 't menschdom.
- Wakke westwind,
trouwen dienaar van Gods Almacht,
helpt ons, helpt ons!
rispt de reesems van de boomen
rukt z'alom van struik en hagen,
komt en blaast op
't rustig bannen van de puinen,
speelt hier baas op 't schemelend sneeuwveld,

grijpt er, scheurt er doek en dekkleed,
jaagt de vorst weg,
weert zijn stremsel uit het water,
duwt en dooit zijn ijsgebaksel,
stopt zijn deure in 't killig oosten.
- Zochte westwind,
bij de tochten van uw waaikracht
hoopt mijn ziele -
voelt, geniet van verre al
't asemend leven van de Lente.

A. MERVILLIE.
Nieuwcapelle, XII-1920.

[De Wees-gegroet in 't Dietsch]

In Noord-Brabant wordt de 'WEES-GEGROET' gelezen als volgt:
'Wees gegroet Maria, vol van *genade*, de Heer is met U, *gezegend* zijt gij boven alle Vrouwen, en *gezegend* is de Vrucht uws lichaams, Jesus. Heilige Maria, Moeder Gods, bid voor *ons zondaars* (= *pro nobis peccatoribus*, en niet '*arme* zondaars = *pauvres* pécheurs), nu en in de uur onzer dood. Amen'.
Onder 't lezen van het ROZENHOEDJE hoorde ik:
'Eerste *geheim*' (of *geheimenis*), enz... We hebben immers 'Blijde, droeve, en *eervolle* geheimenissen'.
- En ik, 'k zou daaraan toevoegen '*Eere* zij den Vader' (insteê van 'Glorie zij den Vader)'. Klinkt dit alles niet vloeiender, en beter Dietsch... en evenzoo godvruchtig?

DIETSCHMAN.

Kerstnacht

Een sneeuwvlak - de ongeschonden reinheid - doemt vòòr de oogen,
als ik op Kerstnacht denk. En 'k hoor van uit den hoogen
't volzalig 'Gloria', gedragen neuzlend-zacht
op fluisterende winden... Of een klare nacht

betoovert me door roerloos-stille sterrenpracht...
Een *lijdensbeeld* me roert door onweêrstaanbre macht...
‘Een aanzicht, diep doorgroefd door 't wrange wee is 't dat ge vindt
dan?’ - ‘Neen! Veel eedler lijdensbeeld: een kleine kind!!’

'k Hoor englenzang, 'k hoor 't aaklig zoemen van den wind.
'k Zie God: een naakt klein kind vermorzeld door het wee.
En 't glimlacht... o zoo zoet!... en 't draagt een smartenzee!!
En 't steekt zijn armpjes uit en wil aan 't herte druk-
ken al wie hier verstoken blijft van aardsch geluk...
- Ah mensch! Schouw naar dit Beeld en zaalgen troost gij vindt!

L. ROZEKNOP.

Nog een, nog een... 't Moet af...

Men is thans (Januari 1921) aan 't afbreken van wat er nog restte van het kloosterpand van 't voormalig Augustijnerklooster te Brugge. Volgens KEELHOFF *Histoire de l' Ancien convent des ermites de Saint-Augustin à Bruges*, was er een dubbel pand, een ten westen naar de oude Marael thans Jan Miraelstraat toe, een tweede ten oosten, naar de Hoedemakerstraat toe. Dit laatste paalde ten zuiden aan de kerk. Die twee panden waren gebouwd na den geuzentijd toen bijna heel 't klooster verwoest was. Het westerpand dagteekent van 1603-1610; het oosterpand van 1622-1661. De oostvleugel van dit laatste gebouw, die tot nog toe bewaard bleef, valt onder den moker. Heel veel kunst gaat wel niet verloren, maar een laatste herinnering.
Etiam periere ruinae.

Het grafmonument van Joos van der Vlamincpoorte, dat op den binnenmuur van het hoekhuis was ingemetseld, is naar het Museum van Gruuthuuse. Best zoo. Karel de Flou geeft er een plaat van in zijn boek *Promenades dans Bruges*, bl. 181.

Ik weet dat iemand de afbraak van het kloosterpand nauwkeurig gadeslaat om te redden wat van geschiedkundige of artistieke waarde is. Niet overbodig. Een schoone gothische binnendeur met versieringen kwam alreeds te voorschijn, maar onze brugsche ‘antiquaires’ vragen alreeds het ding te koopen.

En sprekende van de Augustijnen, ten naasten keer nog iets.
M.E.

Susanna de Pardo van Brugge

Bernardijner Abdis in het Munster te Roermond. 1627-1642.

In de 17de eeuw ontmoet men in Vlaanderen vele families afkomstig uit Spanje, reeds geheel inheemsch geworden en met aanzienlijke ambten voorzien, zooals Del Rio, Del Castillo, enz. Onder dezen bekleedde de adellijke familie Pardo of Pardovan een voorname plaats. Jan Pardo, heer van Frémicourt, was schepen en burgemeester van Brugge, welk ambt zijn kleinzoon Jacobus, ridder en heer van Flines en Beaucourt enz., overleden 5 Maart 1641, eveneens bekleedde. Tot deze familie, afkomstig uit Burgos, behoorde ook Susanna de Pardo(1), die op jeugdigen leeftijd den kloostersluier aannam in de abdij Sparmaille, sinds eenige jaren overgeplaatst van Siesele naar Brugge.

De abdij, tijdens den oorlog meermalen door de Kalvinisten en soldatengespuis geplunderd, was in een puinhoop veranderd. Om beveiligd te zijn tegen de strooptochten dezer benden werd het klooster niet meer opgebouwd, maar naar de stad verlegd in het refugie der abdij van Duinen.

Onder de leiding voornamelijk van den abt Bernardus Campmans, een der grootste en heiligste der abten van Duinen, bloeide het klooster spoedig op. Het genoot door het uitmuntend bestuur der begaafde abdis Marie de Ramires, zulk een faam van regel en tucht, dat niet alleen velen tot dit klooster werden getrokken maar andere kloosters door de hulp der religieusen van Sparmaille weder uit hun verval werden opgeheven(2). Een krachtigen steun had de abdis in de priorin van het klooster, Susanna Pardo, die door woorden en werken den goede geest onder de kloosterlingen wist te bewaren en als bekwame huishoudster de abdis in vele moeilijkheden met raad en daad ter hulpe kwam.

(1) Zie het wapen der fam. Pardo en aanverwante families in *Grafen Gedenkschr. prov. Antw.* I, 63, op de afbeelding van de grafzerk van Silv. Pardo van Brugge, Vic. gen. van Antwerpen, overl. 1605.

(2) De priorin Barbara Casembrood werd, 1623, abdis in Hemelsdal te Dixmuide.

De abt Bern. Campmans, vicaris-generaal, van nabij met den ijver en begaafdheid der priorin bekend, bestemde haar voor een zeer moeilijke en ondankbare taak. Onder zijn vicariaat behoorde ook de Munsterabdij Roermond, eertijds een der luisterrijkste abdijen der Cisterciënserorde, zooals nu nog haar machtige kerk, Roermond's glorie, getuigt.

In 1574, bij zijn bezoek aan het Munster, vermeldt de generaal-abt van Cîteaux, dat hij aldaar eene geleerde abdisse en evenzoo eenige nonnen en een beste regeltucht aantrof. Er waren toen zestien nonnen, twee novicen en vijf-en-twintig conversezusters(1).

Na den dood der abdis Elisabeth de Vlodrop, 1560-1582, begon het geregeld leven in de abdij te verdwijnen en het getal der nonnen te verminderen. Op het voorbeeld van hooger, mengde de adel, die de vorsten over de kloosters als over hunne domeinen zag beschikken, zich hoe langer hoe meer in de aangelegenheden der abdijen, en beschouwde deze als een eigendom voor hunne dochters om daar een gemakkelijk leven te leiden. Voornamelijk was dit het geval in Limburg; Herkenrode, Munster, Val N. Dame en Burtscheid werden geheel door den adel in beslag genomen, niet echter zonder heftigen tegenstand der Cisterciënserabten aan wie die abdijen waren toevertrouwd.

Vooral kwam in Roermond het kloosterleven in verval ten tijde dat Anna de Ruisschenberg als abdis aan het hoofd der Munsterabdij stond, 1604-1626. Door haar onstichtend leven, het voortdurend ontvangen van de adellijke bloedverwanten en vrienden in het klooster met wereldsche praal en vertoon, verdween de kloosterlijke geest(2).

Van hare stichting af 1218 door de gravin van Gelder Richardis, eerste abdis, was de Munsterabdij gesteld onder den abt van Oudekamp, gelegen in denzelfden Staat.

(1) *Cistercienser Chronik* (Bregenz 1901), XIII, 264.
(2) *Limburgs Jaarboek*, XXII (1916), 127-129. *Verslag oude Rijks Archieven*, XXXV (1912), 451.

Vreeselijk had Oudekamp, een der machtigste abdijen der Bernardijnerorde, te lijden door den opstand der Nederlanden en de reformatie. De abdijgebouwen werden totaal verwoest, de kloosterlingen van het eene refugiehuis naar het andere gedreven, uitgeplunderd en verarmd. Na het ontslag van den ouden abt 1622, kwam Laurentius van Bever aan het bestuur der tijdelijke zaken. Streng en krachtdadig trad hij op om het verslapte kloosterleven op te beuren en den financieelen toestand zijner abdij te verbeteren, waarin hij slaagde(1). Hij schrikte voor geen moeilijkheden, en vol ijver voor het welzijn der orde dulde hij den ergerlijken toestand in de Munsterabdij niet langer. Hij eischte het onderhouden der kloostergeloften en der voorschriften der orde. De pogingen van den abt leidden tot verzet en weerspannigheid van de zijde der abdis en het grootste gedeelte der nonnen, die steun en aanmoediging vonden bij hunne bloedverwanten en zoo bij de Staten van het Overkwartier van Gelder. De abt van Kamp, na te vergeefs alle middelen beproefd te hebben, ontnam in overleg met den abt van Duinen, Bernardus Campmans, aan de abdis het bestuur en dreef met kracht zijn bevel door om den regel en voorschriften der orde te onderhouden. De abdis ging in beroep bij de Aartshertogen, het generaal-kapittel en den Paus; wellicht niet om in gelijk gesteld te worden, maar om tijd te winnen. De Staten van het Overkwartier wendden zich 2 Juni 1625 met klachten over den abt van Kamp tot de Aartshertogen; dat hij de Munsterabdij tot een besloten klooster wilde maken; dat er hierom zich weinigen presenteerden om in het klooster aangenomen te worden.

(1) M. DICKS, *Die Abtei Camp am Niederrhein* (Kempen 1913), 464-475. In deze schoone en uitgebreide monografie vindt men niets over de moeilijkheden met Roermond. Kamp was de moederabdij der vrouwenkloosters Leeuwenhorst bij Leiden, Mariendaal, St. Servaas te Utrecht, Gravendal, Dalheim, Hoenepe bij Deventer, ook van de mannenkloosters Heusden, Ysselstein, en had het oppertoezicht over de Cisterciënserkloosters van Sibculo, waartoe Waarschoot en Potklooster te Antwerpen behoorden. Gedeeltelijk door de Hervorming, gedeeltelijk door de politiek, verloor zij alle rechten in die kloosters.

De Staten dit voornemen strijdig achtend met de stichting, tot nadeel van het klooster en den landsadel, wendden zich hierom tot de Aartshertogin ten einde door hare machtiging en hare voorspraak te verkrijgen van den Paus ‘dat tselue cloister (gelyck voirtyts ten opsiene van veel stiften deser Nederlanden, die cloisters waeren geschiedt is) tot ein adelick stiftt mucht geërigeert werden’[1].

De Aartshertogin Isabella, bekend om haren ijver voor het herstel der kloosters in hare Staten, in plaats van zich te storen aan de klachten van de Geldersche Staten, steunde den abt van Kamp in zijn ondernemen, keurde het ontslag der abdis goed, en benoemde een opvolgster.

De vicaris-generaal Bern. Campmans had het oog op de priorinne en het klooster Sparmaille te Brugge. In overleg met den abt van Kamp werd deze tot abdis benoemd van het Munsterklooster. Hij wist dat Susanna Pardo voor zulk een taak berekend was en de nieuwe abdis vergezeld van zes of zeven der ijverigste kloosterzusters van Sparmaille aanvaardde vol moed en betrouwen op Gods hulp de lange reis, om te Roermond zulk een moeilijk werk als het vernieuwen van een kloosterleven in een vervallen abdij te ondernemen.

('t Vervolgt)

J. FRUYTIER BERNARDIJN.

Zeisels

Van den Schellevisch

(Vgl. *Rond den Heerd*, jaarg. 1875, bl. 218).

Sint Pieter, patroon der visschers, na eene bekaaide reis, drukte aan Onzen Heere zijn spijt uit: Meester, wij hebben geheel den nacht gearbeid en niets gevangen! En de Zaligmaker zei: Gaat verder in zee en werpt uwe netten. Petrus gehoorzaamde en vang de visch van alle soorten en voorwaar zooveel dat zijn net erbij scheurde. Alhoewel het net scheurde, verloor hij toch geen visch. Eenen schellevisch die wegsprong, groep Petrus met de hand, zeggende: Ah! gij schelm!

(1) *Limburgs Jaarboek*, XXII (1916), 129. In de XVIIIe eeuw werden door den adel opnieuw pogingen aangewend te Rome om de abdijen Herkenrode en Val N. Dame te seculariseeren, zonder gunstig gevolg.

Sedertdien heeft de schellevisch twee zwarte plekjes op den rug, van de knepe van Petrus' duim en vinger.

Van de Tong en de Roche

Vroegertijde, zeggen onze visschers, kon al de visch spreken: De muile van de *tong* staat er scheef van.

De *roche* zei:

Niemand beter dan ik
'k Hebbe oogen op mijn rik.

(Opgeteekend te Blankenborghe).

Aalbeke

In de middeleeuwen *Aelbeke* in het vlaamsch, en in het fransch *Aubeke* en (flandro-henegouwsch) *Aubiecque. Albeeca* (l. *Albecca*) in 't lat. in 1136. COULON, *Hist de Mouscron*, bl. 26.

Het woord is wel samengesteld uit *aal* = paling, bij KILIAEN: *Anguilla minuta*, en *beke. Aal* is een algemeen germaansch woord, dat nu weliswaar, voor zooveel mij bekend, in Westvlaanderen niet meer gebruikt is; maar vroeger toch wel zal bestaan hebben, aangezien men bij De Bo nog het woord *aalkoorde* = eene koord om paling te vangen, ndl. *aalsreep*, aantreft. *Palingbeek* is een gepaste naam, die zelfs, naar ik mij liet gezeggen, te Aalbeke bekend is als naam van de beek die Aalbeke scheidt van Rekhem. Verder bestaat er eene *Palingbeke* op Vormezeele, bij IJper. *Aalbeke = Palingbeek* schijnt dus, wat vorm en inhoud betreft, eene voldoende verklaring, en ik zie geene reden om verdere veronderstellingen te doen. [Vgl. *Biek*. IX, 25-26].

Denzelfden naam hebben wij, verfranscht, in *Aubecq*, gehucht van Flobecq en Ghoy, in Henegouwen; misschien ook in de duitsche dorpsnamen *Albach* in Hessen-Darmstadt, *Albeck* in Wurtenberg, en vooral in *Aalbach* riviertje in Brandenburg.

***

En toch schijnt er ook een ander *aal* bestaan te hebben, met de beteekenis: water, meer, somp, of iets dergelijks.

In het oudnoordsch vind ik *âll*, met de vertaling ‘gurges’, vermeld bij HOLZMANN: *Altdeutsche Grammatik*. JELLINGHAUS: *Die Westfälischen Ortsnamen* gewaagt, in duistere bewoordingen weliswaar, van een nederduitsch *ahl, ohl* = somp. Te IJper bestond een straatje genoemd: *Hallestraat* = *rue des Halles*. Maar in eene teekening, vóór den oorlog ter dekenij berustende, en vervaardigd naar een plan van de 16de eeuw, heette dat straatje *Aelstraete*. En in eene teekening van rond de jaren 1850, voorheen berustende ter pastorij S. Jacobs, wierd datzelfde straatje nog genoemd: *Rue dite Ael*. Welnu dit straatje leidde van het westelijk uiteinde van de Markt, langs de Halle, naar de Vandenpeereboomplaats, door het ijpersche volk geheeten de *Leet* (*leed*). Op die plaats vloeit de overwelfde IJper voorbij; niet verre vandaar ligt het stadsdeel dat ‘de Meersen’ genoemd wordt, zoodat er, naar alle waarschijnlijkheid, in dien omtrek, voorheen lage landen, broeken, meerschen, moerassen en allerhande waterplassen te vinden waren. Daaruit mogen wij besluiten dat de naam *Ael*, van waar *Aelstraete*, aldaar eene gepaste reden van bestaan vond.

Met dit woord zou ik genegen zijn den geslachtsnaam *Vanhaele* in verband te brengen. Althans geloof ik dien name in eene gazet gelezen te hebben, als bestaande in de omstreken van Yper; en in alle geval is er ten jare 1365 spraak van eenen *Here Vranke van Hale*, bij D'HOOP: *Recueil des Chartes du Prieuré de St-Bertin à Poperinghe*.

Mogelijk moet er nog rekening gehouden werden met een ander gelijksoortig woord. Reeds vóór den germaanschen tijd bestonden er in westelijk Europa riviernamen van den vorm *ala* (of ook *âla*?), met of zonder verdere afleidingsuitgangen. Misschien bestonden zij ook reeds bij de Germanen, en in alle geval namen dezen die over van de volkeren, wier plaats zij opvolgentlijk besloegen.

Het eene of het andere *al, ala* steekt waarschijnlijk in de volgende namen:

Aelwater en *Halewaters*, geslachtsnamen; *Haelewyck*, id.; *van Ael, Haelmeersch, van Halemeersch, van Halle-*

meersch, Allemeersch, id.; *Aaldijk*, op Dadizeele, waarvan sprake in Biekorf II-184, VII-174; *Aelbroucq*, gesln., en *Aalbroek*, gehucht van Semmerzake. Geslnn. *Van Aelbrouck, Aelbroucq*. Dit laatste woord komt reeds voor ten jare 1227 bij SERRURE: *Cartulaire de Saint-Bavon*, bll. 149 en 151, onder den vorm *Alebroch*, dus waarschijnlijk samengesteld met *ala*. Dit moeten wij ook veronderstellen voor *Ahlebeke*, in Westfalen, en voor *die Alebeke* in 1316, ook aldaar JELLINGH. bl. 139.

Horpmaal in Limburg, heette vroeger *Horpala*, 1067 en vlgg. KURTH: *Front. ling*. bl. 340. Hebben wij hier ook niet een *ala*, dat later, door het aldaar zeer gebruikelijke *mala* zou vervangen zijn?

A. DASSONVILLE.

Serninongsche stro(p)band... 't zwijn z'n ziele!

Zoo hoorde 'k eens een oude brugsche vrouw ‘zweren’, al schielijk - maar hertelijk - uitschietende tegen een klein strop van een meisje.

‘Is nog een vloek van Grootmoeder zaliger’ zei ze mij dan, binst dat het kind ineenkroop van schuwte en ontzag.

... Klinkt er toch een wonder gedeun in de volkstaal!

.....

In zulk een onnoozel gezegde wat een zang, wat een kracht; àl even onkwetsend.

't Begin ‘serninongsche’ verwekt in uw ooren 't geketter van toornig ‘*gevloek*’. ‘Stropband’ is de reden ertoe, de reden tot al dat geweld; 't is 't verwetene kwaad, het *verwijtsel*, bediedend zooveel als ‘galgenaas’ ‘galgendweil’ ‘galgenband’ ‘nietweerd’. En daarna, wanneer ge zoudt achten dat 't uit is, uitgeketterd met vloek en verwijtsel, - onverwijld onverwachts - volgt nog tot bestaving ervan een verwensching, een ‘*eed*’... ‘'t zwijn-z'n ziele!’, ronkend een beetje doovende-weg; wat schielijk

u weer luisteren en nadenken doet... verslegen of 't was...; hierdoor wordt ge van tegen te spreken weerhouden; verstomd sta'-je daar, en ge stilt... 'tgeen nu wezenlijk is wat de razer bedoelde! Treffend was 't woord dus, al en deed het geen zeer.

'k En raad aan niemand aan zulke woorden te bezigen... Allerminst aan ‘vlaamschgezinde’ knapen, die denken somwijlen ‘franschachtig’ geblaai verdienstelijk tegen te werken door ‘vlaamsche’ ruwloktigheid uit te hangen: immers al loopende met hun klakke vandweers, met hun onderlijf open, met een pijpesteert uit, hun handen op zak, en ‘G. domme’ in den mond! Ook niet, hoegenaamd niet aan menige vlaamsche verhaalkunstenaars - zelfs van ‘ons beste’ - die meenen ‘in volkstaal’ te werken wanneer ze slag-op-slag-neere altijdmaar-aan ondeftige woorden ophalen: ‘scheuvel’ en ‘sloeber’ en ‘smeerlap’ en tusschenin weeral ‘verdomme’! Hoe spijtig!... Hoe leelijk, hoe onnuttig vooreerst! En ten tweede hoe weinig aantrekkelijk, neemt b.v. voor ‘treffelijke’ liên of menschen die willen treffelijk heeten, en aan wie we geren verwijten dat ze aan 't vlaamsch geen schoonheid en vinden!

Wat is 't dat we mogen bewonderen aan die woorden hierboven?

Den zwier
en den ronk
en den sleep
en den val,
de kracht
... maar tevens ook de ergeloosheid.

Wat dit laatste betreft. Voor 't volk is er vele geen kwaad, van woorden b.v. die eigenlijk echter niet deugen. Maar zijn wij indachtig nochtans dat 't volk uitteraard niet en stààt achter kwaad... Besefte 't dat veel van zijn klaps tòch ergerlijk zijn, meerendeels 'n gebruikte 't ze niet. Ten bewijze daarvan: als het iemand hoort ‘vloeken’, de keeren dat 't zelf ‘een beetje wil zijn’ hoe licht zal 't

niet zeggen, beleefd maar berispend: ‘Wat! spreek'-je nu fransch’?... alsof in zijn meening het grofwoordige al ‘fransch’ was, ttz. geen-vlaamsch, en niet-staande in een mond lijk den onzen.

Bijgevolge: wij dan, wij die hebben heuscher te spreken, en voor wie menige volkswoord al èèrder gemeene moet dunken, wat gaan we nu doen om toch ‘volkstalig’ te redenen? in 't bezonder wanneer we er wat klem achter willen? Wel! Dien eigensten zwier daar, dien ronk, en dien sleep en dien val en die kracht trachten achter te beelden... ja best...; nochtans opperwaarduit: wel nazien daarbij, dat we 't ook ergeloos - mèèr ergeloos - kunnen. Kieschheid, onkieschheid vooral, 'n hangt niet af van een taal, ze hangt af van de menschen.

Gezelle, om die kunste, van 't volk na te talen, om die kunste te leeren, lei er dertig jaar aan van zijn leven,... maar... heeft ze gekend als niet een. Geen immers als hij, die den deun onzer volkstaal even deftig als heftig heeft weten weder te geven.

Waarom het niet van hem afgeleerd dan?

L.D.W.

Mengelmaren

Bidt God voor de ziel van Adolf de Wolf-van Acker van Brugge 16-VIII-1844 - 20-XII-1920 Geneeswaarmenger.

Langstbijgebleven Bestuurslid van *Biekorf*, ons blad uiterstgenegen, en die het altijd heeft geholpen mot raad en met daad.

Rechtschapen en vroom, vijand van alle geweld en gewaai, heel zijn leven bracht hij over in 't stille, verslaafd aan zijn alledaagschen plicht en aan 't plegen van goed in 't bedoken.

Overbegaafd van geest en gemoed, opgegroeid onder mannen met echte geleerdheid, zelve, door hem en zijn Vrouwe, verwantschapt met allerverdienstelijkst volk, zijn zin hield hij altoos verdiept in den

ernst, gericht op het grootsche, bezonken in 't grondige, onvatbaar voor klein- en vergankelijkheden.

'n Vlaming was hij, een van dezen die 't ‘zijn’, een op zijn Gezelle's; die niet en verstond dat 't noodig kon zijn Vlaming te ‘herworden’, die immers hem Vlaming gevoelde, doorvoelde, en deed om Vlaming alzoo zelve te blijven en alzoo anderen ook Vlaming te maken.

Veel Vlamingen, echte, hebben we nog onder 't volk; maar van den stand van hier onzen vriend behoefden we er meer. God geve die ons tot Zijne eigene eere en tot welzijn van ons duurbare Vlaanderen.

R.I.P.

Kruimpjes van de Leestafel

In Biekorf (1890, bd. I, bl. 5), schrijft Guido Gezelle bij zijne vertaling van Roumanille's Geneesmeester van Cucugnan:

‘In 't noorden van Vrankrijk spreken duizenden en honderdmaal duizenden Vlaamsch, “*Keunings* Vlaamsch”, zoo ze 't heeten; terwijlen wij “Belgiquenaars *Keizers* Vlaamsch” spreken’.

In 1897, toen Frédéric Mistral zeven en zestig jaar oud was, liet hij zijn *Poème du Rhône* verschijnen, het meesterwerk van zijn ouden dag. In de eerste verzen van het heerlijk gedicht, staat:

> ‘Le long du fleuve une haute clameur,
> du Nord au Midi s'entendait saus trêve.
> - ‘Proue en aval: Ho! Royaume! Ho! Empire!
> - Amont la proue.....’

In zijne studie over Mistral zegt Pierre Laserre bij deze plaats: ‘Les mariniers du Rhône se servent du mot *empéri* (empire) pour désignor la rive gauche, et du mot *réiaume* (royaume) pour désigner la rive droite: souvenir des temps où la rive droite appartenait au royaume de France et la gauche au Saint-Empire Germanique’.

C.G.

Mare en Wedermare

Platteeren
(*Biek.* 1920, xxvi, 247).

Dit hoorde ik in Merckem ook, doch dit komt van de vreemde werkliên.

In 't algemeen *vullen* ze hier de putten en ze *maken* 't land *effen*.

Merckem.

M.V.

Ippenassche en Birkenassche (*Biek. ald*. 263).

Dat deze tot zeep gebruikt wordt 'n verwondere niemand. Immers de assche van menigvuldige gewassen bevat groote hoeveelheden

potaschkoolzuur, voortkomend van de potaschzouten in die gewassen aanwezig, en van het verkolen der houtstof. Aldus ontstaat koolzure potasch, een voortbrengsel dat de broêr is van de sodacarbonaat of koolzure soda in den wandel soda of soeda genaamd, welke in alle huishoudens als waschmiddel wordt gebezigd. In Duitschland is - en was voordezen - de houtassche van dagelijksch gebruik bij het wasschen. In Rusland, in 't vóóroorlogsch tijdvak althans, kwam ze niet enkel als waschstoffe voorhanden, doch medeen als verkoop-en uitvoerware: deze heette ‘Potasse de Russie’ in dewelke immers men soms zwarte stipjes of brokjes kool aantreft. Ook bij ons te lande, in Oostvlaanderen en in de Kempen, is geweten en ookwel toegepast door de landbouwsters, dat een deel houtassche gemengd bij de zeep buitengewoon goed is bij het eerste afkoken van het waschgoed.

Antwerpen.

O.V.S.

‘Ja, daarvan weten ze tonzent ook, zei er mij daarop een Becelarenarige. Doch dat is oudemode! Treze Verhaeghe zaliger deed dat; maar 'k moet het zeggen zooals het is, dat Treze toch altijd zulk oen uitnemende klaar wit waschtjen had, dat 't stijf schol. En weet-je wat dat de menschen ooknog deden? Was netels leggen in den grond van van den ketel, zie'-je tegare met asschen... en dat was, ja, in de vuillooge, in 't kookzop’.

Nu! E.H.J. Claerhout (*Biek. ald.*) en vroeg nog niet meest naar de werking: 't is achter 't woord dat hij uitwas.

Wat was ‘ippenassche’? 't Woord.

- Assche van ijpenboomen, zei hem een ouderling.

- 't En doet, antwoordt mij nog entwie anders. ‘*Ippen* mv. *ippens*, dat is het zaadhuizeke van 't vlas. Als men het lijnzaad uit zijn huizeke doet, dan blijft het kaf over, *ippenkaf.* Dat kaf is vetachtig, olieachtig, zooals het lijnzaad, en 't brandt geern. Zou er in de spreuke, waarvan Biekorf, geen sprake zijn van zulke asschen? *Ippen* (*i*, zooals in *ik*) heeft toch dezelfde uitspraak niet als *ijpen* (wij zeggen *ie*pen). Is er daar niets van te vinden in De Bo's Idioticon of in Loquela? Ik zou zelf wol zoeken, doch ten gevolge van den oorlog zijn al mijne boeken vergaan in boekenasschen’.

Jonckershove.

H.B.

- In 't Idiot. en in Loq.? Van (*h*)*ippen* wel en *knippen* staat er iets, echter niets van *ippenasschen*.

Geen krochte in Reninghelst's bidsteê (*Biek. ald.* 286).

'k Hebbe den Bouwman gesproken die de bidsteê van Reninghelst herstelt. *Men heeft er niet een krochte gevonden*; doch iets anders.

Weet dat men, boven 't gewelf in plak, *spoor* heeft ontdekt *van een voormalig gewelf in hout*; en dit laatste zal men hermaken. Welaan, nietwaar, de toren staat halfwege de kerk op de viering, en buiten, tegen de noorder zijbeuk staat er een steegerke. Om dit steegerke te verbinden met dien vieringtoren had men ten tijde van 't plakgewelf

boven in die zijbeuk een gang opgesteld, waarvan de wand zichtbaar was vanbinnen in de kerk. In dezen wand zat een openingske om dien gang te verlichten. Volgens mijn bouwheer echter zou die gang niet de echte oorspronkelijke verbinding wezen; maar van uit het steegerke rees er eerstmaals een trap, die boven 't houten gewelf van de zijbeuk opging en daalde tot aan den vieringtoren. *Spoor van dien trap* is ookal gevonden, en deze laatste zal mee met 't gewelf insgelijks worden hersteld.

Yper.

M.C.

Vlaamsche of fransche Grafsteenen (*Biek. ald.* 265-269).

Daarover reeds meer dan één maartjen ontvangen. Dank. Dienaangaande een woordje op een naasten.

BIEKORF.

Boekennieuws. *Uitgaven van 'de Sikkel', Antwerpen.* Alfons De Cock. *Studiën en Essays over oude Volksvertelsels.* 343 bl.

Een zeer belangrijke bijdrage tot de Vlaamsche en tot de algemeene volkskunde. Het doel van den geleerden Steller blijkt onze oude volksvertelsels in verband te brengen met de overleveringen der Europeesche volkeren; meermaals zelfs sluit hij ze aan bij de eeuwenoude bijbelsche, arabische en indische verhalen. Het boek bevat, buiten een inleiding over de vlaamsche sprookjesmotieven (bl. 1-21) en een twintig bladzijden aanteekeningen en aanvullingen (bl. 295-316) gevolgd door een breedvoerigen alfabetischen zakenwijzer (317-342), elf verhalen wier oorsprong, ontwikkeling, afwijkingen, vergelijking en verband nauwkeurig opgezocht en nagespoord worden.

Gelijk al de vroeger verschenen werken van gel. Heer De Cock, ook dit geeft getuigenis van on verwijlenden werklust en van ongeëvenaarde belezenheid en kennis. Hoogst lofweerdig is de omzichtigheid waarmede hij zijn wetenschappelijke gevolgtrekkingen afleidt en de kieschheid met dewelke hij zijn stof (onder zoo menigvuldige ruwe of onzedige vertelsels) uitkoos en verhandelde. Het eenige wat een nauwgezetten lezer mocht hinderen is de wijze waarop hij, zonder onderscheid, in zake van geestenbanning, voorbeelden uit de H. Schriftuur nevens andere uit het bijgeloof aanhaalt. Ook de liturgische bezweringen dienen zorgvuldiger van de toovermiddelen afgezonderd te worden.

Heer A. De Cock treedt door die grondige studie meer en meer op als de geleerdste voorman in de Vlaamsche Folklore.

A.D.M.

Kleine volksuitgaven:

1. (Poëtische Bibliotheek). *Uitgekozen gedichten van* THEODOOR VAN RYSWYCK *en van* JOHAN ALFRIED DE LAET. 69 en 49 bl.

Zeer welgekomen bloemlezingen, met zorg heel liefjes uitgegeven.

2. *Vlamingen van Beteekenis: Hugo Verriest* door Dr MARCEL D'HAESE. 20 bl.; *Cyriel Verschaeve* door LODEWIJK DOSFEL. 24 bl.; *Pol de Mont* door FRITZ FRANCKE. 24 bl.

Een volk zijn groote mannen leeren kennen en schatten is plicht van ‘pietas’ en vaderlandsliefde. Ook wenschen we de uitgevers gulhertig geluk om hun stichtende onderneming. Zoo 'n werk echter dient opgenomen en bewerkstelligd met opene geestesvrijheid wat ongelukkig m.i. bij de eerste studie ontbreekt.

A.D.M.

Oud Brugsch

Te Brugge, van de twee Huizen met Arme Zusterkes nl. in de Clarastrate en in de Ezelstrate, heetten voordezen de eene de *Ezelnunnetjes* en de andere de *Kortsteertjes.* Voordezen? dit was nog over een zestig jaar, toen immers de eerste achter onderstand uitreden met een ‘ezeltjen’, en dat de andere - 'k en weet niet wat deden - misschien oudemannetjes thuishadden, oude pijpelokkertjes, thuishadden zeg ik of ten tochte meêvoerden.

(Van een tachtigjarige volksvrouw).

L.D.W.

Onder ons

- Wegens onvoorziene en lastige omstandigheden is onze *Bladwijzer voor 1920* merkelijk verachterd. Als 't God belieft, hij zal er zijn in de eerste twee maanden.
- Dank aan alle onze vrienden. *Nieuwe inteekenaars* verkregen we bij hoopen. Maar toch niet genoeg. Toe dan, met nieuwen moed achter andere moer. *Giften* in geld ontvongen wij ook. Schoone. Mochten er nog volgen. Broodnoodig.

[Nummer 2]

De alombekende Romaansche Doopsteen van Zillebeke

Is, zoo meldt ons een vriend uit liet IJpersche, onbeschadigd van onder de brake weer opgedolven.

Men kent hem: een der oudste van 't Land, een vierkant vat, omtooid op zijn vlakken met twee reken bladeren, staande op een dikke zuil; heel in blauw schorresteen.

Kleine kinders en dronkaards, zeggen de menschen, hebben een Engelbewaarder voor hen gansch alleene; de romaansche doopsteenen ook, zie'-je nu. God zij geloofd.

't Graf van Jansenius in S. Maarten's te Yper

Ook dit heeft men teruggevonden, gave.

't Is geweten dat er een steen op lag, een alzoo:

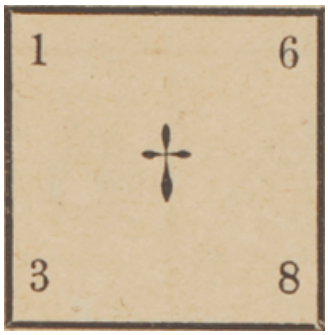

Eerw. en Gel. Heer A. LEGRAND heeft over Jansenius' graf en hier-dien steen breedvoerig gehandeld in*Jansenius' Grafzerken te IJper*[1]. Hij doet daarin uiteen hoe, na Jansenius' dood in 1638, op dezes graf een eerste steen is gelegd geworden in 1641, weggenomen in '55, uitgeschrabt in '56, daarna in '72 weergeleid met een nieuw opstel op de keerzijde, wederom echter weggenomen in '73. De huidige steen dan kwam naderhand ‘men weet niet hoe of wanneer’.

Of de eerste steen, welverstaan met zijn tweede opstel erop, ieverhands is overgebleven, had Steller niet kunnen achterhalen, wel wetende nochtans dat hij nog bestond in 1695[2].

Zoo, wat men nu te IJper in deze laatste dagen blootgeleid heeft is eerst en vooral de steen van ‘16 † 38’; is ten tweede 't graf zelf. Men heeft er den grond opengebroken en is op een langwijsden kuil uitgekomen: deze was gemetseld in schoon zandsteen - weet ik van een vriend van aldaar -; leege, maar een goê beetjen af van den vloer zaten vier ijzeren roeden, gesteken om de houten lijklâ te

(1) *Ann. Em. Bruges*, 1911, bd. LXI, bl. 244-253.

(2) Ten oorlogstijde, al vraagsteertende en talende achter vanalles, meende ik spoor van dien steen ontdekt te hebben: die steen of liever een deel van dien steen, de grootte van een gewone schorre, was in 1915 misschien nog liggende op oen Heerengoed aan den Meiboom tegen IJper, nl. in de broeihalle aldaar, tusschen 't gebloemte onder den druip van een krane. Opdat echter nu ons Vaderland des te veiliger en te beter bewaard zou geweest zijn, 'n werd het mij toen niet gegund achter dat stuk eens te mogen gaan kijken. Thans is de grond er omwoeld, en overomwoeld, en 't zoeken zal er voortaan wel zijnzelven verbieden... Toch 'n geef ik alle hope niet op.
L.D.W.

dragen. Van deze lade of kiste was enkel nog 't onderste berd in stand, en erop lagen de schedel mitsgaders eenige zwartgetrokkene beenderen. Al dit gebeenderte heeft men in een houten bakje geborgen, dit houten bakje in een zinken, ditzelve dan weer neeregelaten met een ander blad zink nog erbij waarop er geslegen staat dat men in 1921 bovenvermelde overblijfselen van Stiftherder Jansenius heeft uit- en bovengehaald.

Medeen is de vraag opgelost of het lijk van Jansenius niet voordezen is ontgraven geweest. E.H. Legrand[(1)], tegen Van den Peereboom en Duchesne, hield het voor waarschijnlijk van neen... en, 't blijkt hier, hij zou dus oprecht in 't gelijk zijn.

Aarseele

H*arcele*, 1130, *Cart. de St-Bav.*, bl. 35.
Arsella, 1198, *L'Abbaye de Nonnenbossche.*
Arsele, 1213, *St-Bar.*, bl. 87.
Arcele, 1363, *Cart. de St-Martin à Ypres*, bl. 420.
Aersele, 1413, *Fragmenta*, II, bl. 73.
Arseele, 1590, *Frag.*, I, bl. 222.
Aertzele, 1617, *ib.*, bl. 39.

Het tweede deel is het bekende oudnederlandsch *sali* = grondbezit, woning, hofstede.

Tusschen het eerste en het tweede deel is een medeklinker, wel een tandklank, *d, th, t* of *s*, verloren gegaan. Dit volgt uit de huidige uitspraak met eene stemlooze *s* en niet met de stemhebbende *z*: *Aarseele*) niet *Aarzeele.* - De vorm *Aertzele* in 1617 is daar geen bewijs van: hij komt te laat in vergelijking met de oudere spellingen, al kan hij getuigen van eene gelegentlijk alsdan voorkomende, en mogelijk nu nog hier of daar bestaande uitspraak van *ts* voor *s*.

(1) *Ald.* bl. 249.

Als eerste lid zou ik *aard*, mann. voorstellen. Dit woord behoort bij got. *arjan* = ploegen, wvl. *erien*, kit. *arare*, gr. *ἀρόω*, en heeft de vermoedelijke grondbeteekenis: ploegland, bebouwde en bewoonde grond. Het middelnederlandsche *Aert* beteekent bij VERWIJS en VERDAM: 1° Beploegde of bebouwde grond, bouwland; 2° Land (in tegenstelling van het water), grond, vaste grond; 3° Land of landstreek, fr. pays; 4° Plein of werf waar men goederen lost, markt aan of bij een water gelegen, en dus de vaste grond of wal, de kade.

Aarseele uit *Ard-sali*: eene woonste of hofstede met ploegland - niet gelijk hoe, maar in zulke voorwaarden dat dit laatste een in 't oog vallend kenmerk weze van de eerste - dat levert een verstaanbaren en niet ongeschikten zin op. - Daaruit volgt nog niet dat het eerste lid werkelijk *Ard* is; maar ik weet niets beters voor te stellen.

Aanm. 1. *Aarseele* wordt gesproken met vollen klemtoon op *Aar-* en eenen tamelijk zwaren bijtoon op *-see-*; daarnevens heeft men als gewone volkuitspraak *Aa*(*r*)*sel*, met toonlooze tweede lettergreep. Zoo ook *Moorsel* nevens *Moorseele, Daaizel* en *Deizel* nevens *Daaizeele* en *Dadizeele.* Waar echter het tweede lid niet van den beginne af, of althans sedert vier of vijf honderd jaar, in onmiddellijke aanraking is met de volbeklemtoonde lettergreep, daar behoudt het eenen sterken bijtoon en wordt uitgesproken *-zeele*, zooals in *Zwevezeele.*

Aanm. 2. Op eenige landskaarten heb ik *Aarzele* en *Moorzele* geschreven gezien. In beide spreekt men *s*, en moet men *s* spreken; - waaruit volgt dat men ook *s* moet schrijven.

A. DASSONVILLE

Haver en Hooi

Sinter-

In *Volkskunde* (onlangsuitgekomene laatste bladzijden van 't jaar 1914, jg. XXV, bl. 185-187) houdt Gel. Heer J. VERCOULLIE voor:

1. dat *Sinter-* in *Sinterklaas* enz. is ‘een versteende datief vrouwelijk enkelvoud, ontstaan uit *Sinter-Klaasmisse* en dgl.’;

2. dat ‘het *sinter*-gebied blijkt zeer beperkt te zijn, misschien Noord-Holland en Zuid-Brabant’.

Van deze twee stellingen 'n gaan we de eerste niet betwisten; maar aanzien de tweede als onaannemelijk. Een reden immers tot loochening ervan is: dat de *sinter*'s ook in West-Vlaanderen niet onbekend en waren. *Saint-Tricat* onder Kales in Pas-de Calais heette voorheen *Sintercaes* (*Sint-Nicasius*) weten we van Heer K. de Flou, die dan ook zegt dit geval aanstonds aan Heer Vercoullie aangewezen te hebben. Heer de Flou had er nog een ander voorbeeld kunnen bijvoegen, een nl. welke te lezen staat in de Rekeningen van de stad Damme, jaar 1407-1468 (te vinden te Bruggo op 's Lands Oorkondzale), en luidende aldus: ‘... stierstraetkin bachten *Sinter Niclaeus capelle* ande veste vander stede’.

L.D.W.

Moncarey

vraagt ons Hoer E.H., is dit niet oorspronkelijk een verfransching geweest van *Monkerheyde*? Monkerheyde'n hebben bestaan, onder ander, zegt hij, te IJper vóór den oorloge.

Ja! maar dat het nu eens 't omgekeerde was?

Zal *Monkerheyde* niet waarschijnlijker een overvlaamsching zijn geweest van *Moncarey*?

Immers lijk:

De Booys van *Debois*,
en *Duvejonk* van *Duvignon*,
en *Voermanek* van *Fourmanecque*,
en *Voermantrouw* van *Fourmestreaux*,
en *Zuurmond* van *Surmont*

en honderd andere meer,

... zooals insgelijks de Franschen deden met 't Vlaamsch goed, eraan wringende totdat 't voor hen ook geleek op entwat?

Vuylsteke

vraagt dezelfde Heer E.H., is gekend?

- Die naam? Ja-hij, lijk de Kwapennink; hij zou, zegt er mij een taalvorscher, voordezen van diepe uit 't Zuidwesten over 't IJpersche naar Brugge gekomen zijn, en thans zet hij voort alover Gent naar Antwerpen.

- Hij spelde ook *Vuylsteker*?

- Gewis. En zal oorspronkelijk Vuylsteker geweest zijn. Want een ‘vuylsteker’ voorheen bediedde een ‘rondwerker’ of ‘stilleveghere’, een die de ‘stille’ of 't ‘sekreet’ ‘ruumde’ en ‘veeghde’, zoo laterhand de ‘beerboeren’ plochten, wat heden ten dage gedaan wordt door heel het gelul groene wagens welke ze te Antwerpen noemen de ‘Str... processie’. (De oudstbekende ‘vuulsteker’ staat in den *Terrier de Beaulieu* nl. van de abdij op Ferques oostwaard Marquise-P.d.C., welke ligger berust op S. Ommaar's Oorkondzale, en dagteekent van 1286=K.D.F.). Nu, allemaal-dit te

niemand's schande gezeid. Vuylsteke is tonzentijde een heele treffelijke name; en geen mensch die hem hoeit te verwijten aan een ander, immers waar zijn de

gezinnen die niet af en stammen van een voorzaat-entwaar die voor een minste nog opgehangen is?

- Maar *Vuylsteke* was tevens te Gent een hoek uit de stad? In een Renteboek van de Sceppers ter stedelijke Oorkondzale van Gent is er spraak van een huis staande in de Vuylsteke te Gent.

- Is mogelijk; 't ware te onderzoeken of 't geweste niet geheeten is alzoo naar den naam van een inwoner.

Wie weet er daarover wat beter's?

Coppenol

Kop en Hol zeggen ze tegen een hoek te Poperinghe, en ook te Antwerpen en elders nog. Is 't vandaar, hooren we vragen, dat *Van Compernolle* afkomt?

Ongetwijfeld neen, niet. 't Zal 't averechtsche zijn.

Men houde als leiddraad in de namenkunde, dat 'AL TE DUIDELIJK' altoos 'VERDACHT' wezen moet. Deze wet geldt in geschiedkunde, in zeisel- en volkskunde, en gelde hier ook.

Ramscappel

't Is alsan van 'Ramscapelle' (met den stemduw op *-el-*), als we hooren van 't veroorlogd dorp tegen Dixmuide. Ramscapelle ligt boven Brugge, en bij Dixmuide is het 'Ramscappel' (met de stemduw op *-cap-*).

De Franschen ten oorlogstijde lazen dit: 'Ramscapelle'; de verfranschte Belgen ook; on de Vlamingen zeggen 't thans achter.

't Is waar, dit en doet niemand geen zeer; 't eene en is niet meer fransch dan 't andere... te weten als *woord.* Maar als *nazwetsing*, is 't weerom een teeken onzer spijtige onzelfstandigheid. Waarom altijd altijd altijd eerst naar 't fransch gestaan en gegaapt?

Vlaamsche menschen, vlaamsche bladen, groote vlaamsche standaardbladen, zonder dat gij het hier kwalijk opneemt, laat u dat een keer gezeggen - was het nog door dat klein vernukkeld dingske, Biekorf immers, waarvan gij 't bestaan niet kent nog, Biekorf die nochtans al dertig jaar (vanaf '90) werkt en alsan voort zijn best doet om ons Vlaanderen Vlaamsch te houden - laat u dat een keer gezeggen: dat ge Vlaanderen's vlaamsche namen toch niet zoudt gaan achterleeren altijd van de fransche bladen.

Is het dwaas!

Toen E.H. Foulon door de Duitschers was vermoord, zei de goddelijke *XX*^{e} *Siècle*, die nu van zijn zelven zelve-toch altoos zulk een goed gedacht had, 'que le vicaire de *St. Adon*' door de schuld dier onmenschelijke beulen was omgekomen! Waar het schik geeft, brengt dien moord maar eens weer op, en, naar vlaamsche wijze dan, vraagt er maar nog een gebed bij voor den overledene, doch zegt wel dan ook dat hij stond te *Staden*, niet te *St. Adon*, wat nog zelfs geen fransch en is.

Ware 't gek dien St. Adon eens of anders na te kraaien, denkt dat ander nagezwets, eenderwelk, het evenveel is.

Leeren we 't vlaaamsch uit vlaamsche monden, niet van elders.

Casse-corset's

En, omdat we nu spreken van 't fransch achter te praten, weet-je waar dat er te krijgen zijn, ‘Casse-Corset's’?! Te Brugge. Hier-zi', 't staat alzoo op een strooibladje. Maar we 'n gaan niet uitbrengen waar, want 't is mogelijk dat er nog veel van *Biekorf*'s lezers achter gingen. En we zenden liever de Vlamingen naar vlaamschkennende, en geen fransch-natalende handelaars.

Oranjenoussij

Tegenaan S. Gillis' te Brugge, al den westkant, in de Lange Raamstrate, staat een oude herberge, met erop de name ‘'t Hof van Oranje’; maar achter ‘Oranje’ is er een einde met witsel bestreken, waar dat er eerst volgde ‘Nassau’. De menschen lazen toen, en zeggen soms nog: ‘*'t Hovetje van Oranjenoussij*’ (met de stemzaat op 't laatste gedeelte van 't woord), ... even lijk, ten tijde van 't Jaar Dertig, in den weerzang van 't liedje: ‘*Vivan Oranjenoussij*’!

Puinebloemen

Geen Salomon, hoe wijs, die ooit u noemen zal,
bij uwen naam, gij wilde bloemen liefgetal,
die, waar ons zoekend oog nu zooveel schoonheid mist,
in 't woeste land hier wast en woekert klimt en klist.
We zien uw kleurentooi op schuil en ‘onderstand’,
langs moer en waterpoel en diep doorschoten land.
Ge neemt de puinen in, ge stormt ze lieflijk aan,
en komt dan zegevierend op hun borstweer staan.
Ge schikt het slagveld op, en siert der helden graf
met wisselverwig schoon dat ooit een bloemhof gaf.
Ge dringt de wonden in van stallen hof en huis
en lacht blijmoedig door den keizel en het gruis.
Ge troost zooals ge kunt de boomen doodgesmacht
en strengelt om hun stam een levensbloemendracht;
ge nestelt in den droogen hulst en elzentronk
en levert bot en bloei waar bot en bloei vergong.
Hoe lieflijk troost gij kerk en heilig koorgewand,
waar eens op de' altaarsteen ik uwe schoonheid vand
geworteld in de holt die d'heiligdommen dook

waaruit uw bloemenkroon zoo heimelijk ontlook.
Vergeefs van d'heilge panden zocht ik nog een speur
doch van hun heiligheid vertolktet gij den geur.
Ge ducht geen hoog gevaar, noch dreigend bouwvaloord
en klautert op den kant des steilen torenboord,
alwaar ik op de bres, zoo deerlijk uwen berm
zie wagglen bij den tred van kauw en musschenzwerm.
Ontstolen zijn de klokken met hun machtig lied;
Gods vooglen en uw vaan vermanen ook ons diet.
Hun zang en uw kapeel behelzen ook hun zin;
hun preek in de open lucht heeft ook haar wondren in.
Zij schaamt het plichtig kind der onverschilligheid
en roept nu luidkeels om herstelling lang verbeid.
De voorrang blijft toch God zijn tempels aangerecht,
wat averechtsche zorg verkeerd op andren legt.
Die puin is neemt toch nooit voor andre puinen zorg!
Voorwaar, God spreekt weleens voor al zijn tempels borg.
Wie God kan missen wijkt toch God zijn vierschaar niet,
al kent hij nu den spot van 's werelds afgodlied.
Als versch gesproken, 't woord mij nog in de ooren ruischt:
- 't was oorlog dan - ‘nog een, en nog een kerk vergruisd’!
Vergeve 't God den dwazen roekeloozen mond
en de aardworm die vermetel al zijn kerken schond.
Vergeve, en betere 't God, die weet wat menschlijk is,
en junne ons kerk op kerk wat meer dan wenschlijk is.
O! puinebloemen schoon van verwe en altemaal
wat spreekt ge mij een bonte en diepgezinde taal.
Al noemt men u ‘onecht’, gebreekeld blomgewas,
zooals er ooit voordien - zoo lief - te vinden was,
harop! - wat gaat voorwaar het bloemgeslacht mij aan? -
daar moeten puinebloemen op mijn tafel staan!

HORAND

Kruiden in Vlaanderen's Woestenij ten jare O.H. 1920

(Vervolg van bladz. 4)

Hebt ge nog op oude schilderijen den lijdenden Godmensch afgebeeld gezien, 't zij na zijne geeseling, 't zij als ‘Ecce homo’? In zijn hand stak de schilder een rietstaf met een bruine kolf, den spotkoningsstaf van Hem die werkelijk Koning is. Hier ook draagt 't gemartelde land als koningsstaf de bruine lischdodde, of kolfriet.

Heerlijk schiet uit de duizenden granaatputten de forsche plant met lange lintbladeren, die alonder hen vasthouden rond den stam, scheêwijsde. Boven op dien rietstam buigt van den top weg in den voorzomer een groen schutblad neerwaarts, en laat een vleezige aar of bloeikolf (spadice) vrij. Opperwaard bloeit 't geluw mannetje met zijn meeldraden waarin 't stuifmeel niet los maar bij viertallen (tetraden) aan een draadje vast ligt; alonder dikt 't bruin wijvetje. Naakte, kleine, onoogelijke bloemtjes; vast ineengesloten, wel ingedoffeld in honderden zachte pluimtjes, staan zij vereenigd op de kolf hun rijpheid af te wachten. En ze groeien en bloeien, gerust in de toekomst, want de kloeke wortelstok (rhizoma) zuigt met gansche gulpen 't lekkere veie Vlaamsche slijk op uit de obusputten, of uit sommige wallen van verdwenen hoeven. Dat is 't rijk van de Raaikatte[1], anders genoemd lischdodde, kolfriet, willeweutjes[2] of *Typha latifolia* L. Geen distel waagt het in haar rijk te treden, zij zwaait er alleen den staf; en met miljoenen staan zij er te groeien, omdat er duizenden moerassen op de velden zijn.

Schier onbekend van velen, heeft ze onder den oorlog, toen ze in November rijp was, haar kroost doen rond vliegen van den Blankaart of den Zillebeekschen vijver weg,

(1) Raai = raat = ratel; of raai = raaide; katte = katjes die vliegen, om hunne wol.
(2) wille-weu = wilde wuitjes. In Noord-Antwerpen is wui de spoel der koordedraaiers.

om nieuwe rijken te veroveren. Heur zaad hong niet gelijk bij den distel onder een scherm, neen; heur zaadje is te teer en 't lag tusschen de vedertjes in; en nu zoeken ze voort en 't sneeuwt raaikatjes, en 't verwit letterlijk wegen, menschen en velden.

Hier gelijk voor de distels stel ik de vraag: Hoe komt het dat enkel de *typha latifolia* tusschen de lischdodachtigen zoo verspreidden?

Alzoo behielden èn de *typha angustifolia* èn de *sparganium's* (egelskoppen), enkel hunne standplaatsen van vóór den oorlog. Geheimenissen in de natuur!

't Zijn Zieltjes der Krijgers

> Weet onze goede vriend M. Vinck of 't van de lischdodden is, oftewel van de stalen van 't riet dat de menschen, te Merckem zelve, zeggen dat 't de zieltjes zijn van de soldaten, die alzoo bij honderden uitrijzen?
> A.G.
>
> *Antw.* Inderdaad, beste heer, zijn volgens 't zeggen van sommige vrouwtjes de *raaikatten* niets anders dan de zieltjes van gesneuvelde krijgers. Want hoe zouden voor die menschen de raaikatten er zoo geheimnisvol kunnen geraakt zijn?
> M.V.

Katte-pluimen

> Tegen dat de lischdodden rijpen, gaan ‘ze’ te Becelaere erachter; waar dat er ‘moerasscherij’ is daar staan er altijd de machte. De menschen trekken ze, en droogen ze, en rispen dan de ‘katten’ eraf... en wat ze daarmee dan uitsteken? is tijken vullen, hoofdeinden en heele beddingen maken, als duivepluimen zoo zochte.
> Elders doen ze dit ook wel, want uit die nieuwe neringe is er een drukke nieuwe handel ontstaan: trouwens die ‘katten’ verkoopen fraai duur, en gaan bij heele zakken b.v. naar Gent.

L.N.

> *M.O.* Ook in Merckem en wat overal op 't ‘Front’ gebruikt men die katten voor wolle. In Yper heet dat *obuspitwulle.* De vreemde werklieden deden zo kennen buiten 't ‘Front’, en van daar ontstond de nieuwe handel.

M.V.

Dat kruiden hunnen wikkel vinden in sommige gronden waar andere liefst niet en groeien, ziet men op de puinhoopen, steenbrokken van huizen en kerken. Boven erop tusschen gesplinterde stukken hout, tusschen gekromde

ijzeren balken groeit en bloeit in volle majesteit de *Verbascum Thapsus* L., 't wolblad, de wolbladige toorts, de maagdenkeers, de gewone koningskeers. Vroeger moest men er naar zoeken op een stuk muur, soms wel in den hof van één die wist dat zijn bloemen dienden als middel tegen bloedspuwen,buikloop, spenige pijnen, verkoudheden. Nu is het meester van de puinen, en zuigt met zijn wortels om het tweede jaar de lucht in te schieten een goê 1^m25 hoog, pijlhout recht als een keers of toorts(1), met zijn breê behaarde bladeren(2) die langs den stam lijk vlerkskes afloopen. Bovenop staat er eene aar van een 30 ctm. groot, en in Juli dicht bezet met helder geluwe vijfdeelige bloemen van één stuk, de grootte van een oordje. De drie bovenste meeldraden zijn met geluwe haartjes bezet, en zijn groene stamper verwacht van een andere bloem 't roode stuifmeel tot zijn bevruchtiging(3). Hoe toch kwam hier dat prachtkruid, dat deze weedommen met een gulden krans bekroont? Zijn zaadpotje ligt vol kleine zaadjes, en 't wacht er de winden af, die zijn stam weg en weêre slingeren; de kleppen staan open, en links en rechts in eene breê ronde staan jeugdige wolbladeren hun tijd af te wachten om verder te zaaien. Doch hoe kwam hier de moeder van zooveel kinderen? Zijn 't de vogels, de schoenen der krijgers? 'k Weet enkel dat ze nu hun geluwe pracht als een blijden lach over de verwoesting uitschetteren.

('t Vervolgt)

Lof Godt van al. A. 1624

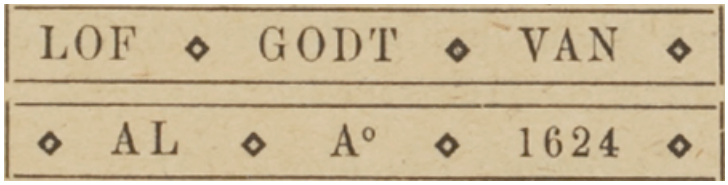

Alzoo staat er op een bronzen mortier of stampvat in 't Gasthuis te Montreuil-sur-Mer (voordezen Mustergole), Pas-de-Calais.

(1) Vandaar: koningskeers of toorts, maagdekeers.
(2) De haren zijn wolachtig, dus wolblad.
(3) 't Stuifmeel eener zelfde bloem is onwerkzaam; er is hier kruisbevruchting noodig.

Een vijfboeksterre in de vloersteenen

Waar is 't entwaar dat *Rond den Heerd* vertelt van Vijfhoeken, gemaakt met witte keien, alzoo geleid albuiten vóór de bidhuisdeuren, en op wier hoeken was te staan om, vijfmaal-dus, daar een gebed te lezen? Of toch iets dergelijks?

De laatste in Brugge lag wellicht *ter zuiddeur aan S. Jacob's*; hij is er weg sinds het hervloeren-daar, leên ongeveer een twintig jaar. Het uitsmijten ervan werd ongetwijfeld nievers ooit vermeld, vermond, besproken of bejammerd. Er was ook wel geen reden toe: als Brugge maar verschoonerde!

Thans ligt er iets alzoo, een sterre, aan 't Bonifaciusbrugsken (het steenen Gruuthuusbrugsken); dan op de Munteplaatse een vierkant overhoek doordwerscht... Doch, daar 'n staat men niet aan de hoeken om beurtelings er te bidden.

Een vijfhoek weg waar een betaamde; een vijfhoek weer waar geen betaamde! Al voor de schoonigheid! Men heet dat ‘En Avant’!

Jaar- en ander teekens

De menschen overtijd hadden dat nogal in van teekens aan te stellen te weten op de wanden, de daken, enz. 't Was een gedenkenis, en 't leek een tooi medeen.

Op heden nog.

Maar, als er ievers teekens staan, waarom die weggedaan b.v. bij vermakingen?

Op 't noorder bovendak van S. Salvator's beuk, te Brugge, tot vóór een tiental jaren, stond er in 't schaliewerk een jaartal, thans ook ‘vermaakt’, ‘gekuischt’, wat zeggen wil eenvoudig weggebroken. Weet iemand nog welk jaar het was? Was 't 1839, van na den brand geweest, is 't niet? Of 1859? Of welkeen was 't, en wat herinnerde 't?

Susanna de Pardo van Brugge

Bernardijner Abdis in het Munster te Roermond. 1627-1642.

(Vervolg van bladz. 15)

Bij brieven van 24 Dec. 1626 verklaart de Aartshertogin aan den graaf de Bergis en aan den Raad van Gelder, dat zij en de Raad des Konings de artikelen tot het herstel der kloostertucht, uitgevaardigd door den abt van Kamp, voor het Munsterklooster billijk en nood-

zakelijk achten. Zij oordeelt het noodig, dat het besluit van den abt van Kamp, van 27 Juni 1626, waarbij de abdis Anna de Ruisschenberg wegens haar ongehoorzaamheid en verzet naar een ander klooster moet worden verplaatst, ten uitvoer worde gebracht. Aan de nieuwe abdis Susanna Pardo en hare religieusen en aan den abt van Kamp worden zij geboden, zoo het noodig is, de behulpzame hand te bieden in het uitvoeren van de genoemde decreten(1).

Vele moeilijkheden wachtten de nieuwe abdis in het Roermondsche klooster.

De graaf de Bergis, de neef der aartshertogin, is wel dezelfde als de graaf Henricus van den Berghe, met de afgezette abdis 'familiaritate magna junctus'(2). Hij was woedend, omdat de abt van Kamp de abdis had afgezet en het pleit had gewonnen en plaagde de abt op alle wijze door het afkappen zijner bosschen enz., zoolang de afgezette abdis nog leefde. Van hem had dus de nieuwe abdis, die 27 Juni 1627 was geïnstalleerd, geen steun te verwachten, al waren de aanbevelingen der aartshertogin nog zoo dringend. De abt van Kamp liet zich niet licht ontmoedigen. Toen de afgezette abdis(waarschijnlijk geplaatst in de abdij Burtscheid bij Aken) niet ophield met hare intrigues het bestuur der nieuwe abdis, Susanna Pardo, te bemoeilijken, ging opnieuw een klacht van den abt naar Brussel.

Ook de Staten van Gelder zaten niet stil. 1627 Nov. klagen zij bij den Koning over de schending der privilegiën in het Munsterklooster, over de afzetting der abdis en de benoeming der nieuwe, en over het aannemen van drie conventualen, die van geen adel zijn(3). Aartshertogin Isabella sprak in haar brief van zes of zeven zusters van Sparmaille, mogelijk is, dat er drie bij waren van adel. Opmerkelijk is, dat geen enkele der nonnen van Sparmaille vermeld wordt in het necroloog der abdij, waarschijnlijk

(1) Staatsarchief Maastricht
(2) DE VISCH, *Varia curiosa* (hs. 106 Seminarie Brugge) I, 181, 204. De Visch bezocht 1632 de Munsterabdij.
(3) *Limb, Jaarb.* als voren 130.

keerden zij naar Brugge weder. De aartshertogin had reeds vermoed, dat klachten zouden rijzen over het aannemen van nonnen, die niet van adel waren en de plaats innamen van de adellijke nonnen, die zich niet wilden onderwerpen en naar andere kloosters waren gezonden. Zij had daarin voorzien door te verklaren, dat voor deze maal aan den eisch van adeldom niet behoefde voldaan te worden[1].

1627, 17 Juni bracht de aartshertogin Isabella een bezoek aan Roermond, waar zij en haar gevolg met groote praal werden ontvangen. Zij nam haar intrek in de Munsterabdij en deze eer deed zeker de abdis Susanna Pardo in aanzien stijgen en versterkte haar gezag. De abt van Kamp stelde te Roermond als biechtvader aan Petrus Polenius, geboren in de streek, een bekwaam man met vastberaden karakter, die een steun voor de abdis zou zijn, en in het klooster werkzaam was tot 1636, toen hij tot abt werd gekozen.

De dood van de vorige abdis, die 15Aug. 1629 plotseling overleed te Aken, was een verlichting voor het Munsterklooster, doch schijnt niet het einde van den tegenstand der Staten van het Overkwartier geweest te zijn. In een oorkonde (10 Oct. 1632) van de abdis Susanna, neemt ‘Adama van Egeren coadjutrice’[2] de plaats in vóór de priorin. Hebben de Staten zoolang aangehouden met hun klachten, dat naast de vreemde abdis een medebestuurster der oude nonnen, want Adama was voor 1604 in het klooster, werd aangesteld? Men wordt in deze veronderstelling versterkt, als men later ziet, dat dezelfde Adama door de Staten als abdis gehandhaafd wordt tegen den wil van den rechtmatigen oversten, den abt van Kamp.

Een oorkonde van 1643 leert ons, dat de abdis Susanna niet alleen met inwendige moeilijkheden had te kampen,

(1) 1659 dwong de toestand de abdis van Munster, Francisca Alsace de Boussu, van uit Ter Kameren van Brussel geroepen om de voortdurende krakeelende nonnen van Munster te besturen, nonnen die niet van adel waren aan te nomen. - *Inv. Oud Archief*, IV. 193.

(2) *Versl. Rijks Oude archieven* (1912), 454.

ook de tijdelijke zaken der abdij baarden haar vele zorgen. De abdij leed groote schade en lasten door de buitengewone onkosten door den voortdurenden krijg, belegering en inneming van Roermond veroorzaakt, door het doorbreken der bochten van de Roer, en door den gedwongen aankoop van een molen aldaar, zoodat zij er steeds geldgebrek had[1].

Toch had de abdis moedig op taktvolle wijze de kloostertucht in eere gehouden en het getal der kloosterlingen vermeerderd tot twaalf.

'1 Nov. 1642 obiit reverenda domina Susanna Pardo vigesima tertia abbatissa in Ruremunda' meldt het Necrologium der adellijke abdij van O.L. Vr. Munster te Roermond[2]. Van de overige abdissen en nonnen worden talrijke familieleden vermeld, van de abdis Pardo niet een; ook van de abdij harer professie, Sparmaille, wordt geen melding gemaakt.

Na haren dood begon opnieuw een ongelukkig tijdperk voor de Munsterabdij. Adama van Egeren werd tot abdis gekozen met meerderheid van stemmen door het drijven der Ridderschap van Gelder. 22 April 1645 erkenden vier nonnen berouwvol, dat zij door die adellijke heeren gedwongen zijn geweest zoo te stemmen. De abt van Kamp wilde deze keus niet erkennen, maar steunde de benoeming van Catharina, d'Ortigosa[3], die priorin geweest was onder Susanna Pardo. De Staten van het Overkwartier bewerkten bij den landvoogd de benoeming van Adama van Egeren. Deze begon openlijk zich te verzetten tegen haar vaderabt, weigerde een benoemden biechtvader te ontvangen, en leidde een langdurig proces in tegen den abt van Kamp, over geldaangelegenheden enz. behandeld tijdens de vorige abdis, die met haren oversten steeds inde beste verstand-

(1) *Versl. Rijks Oude archieven*, 453.
(2) Uitgegeven door J.B. SIVRÉ (Roerm. 1876), 98.
(3) De naam der priorin Catharina d'Ortigosa komt voor in de bovenvermelde oorkonde. Zij wordt niet genoemd in het necroloog en is dus niet in de abdij overleden. Was zij soms een religieuse van Sparmaille? Begrijpelijk is dat na de overwinning van de abdis Adama en van de Staten haar verblijf in de abdij onmogelijk was.

houding verkeerde. Het proces, gevoerd te Brussel, viel ten nadeele van den abt uit, vooral door de tusschenkomst der Staten van het Overkwartier. De uitvoerige stukken berusten in het Staatsarchief te Maastricht en doen zien, hoe zaken, die geheel onder de kerkelijke rechtsmacht behoorden, door de aanmatiging van de tijdelijke macht en het drijven van personen, slechts bedacht op eigenbelang, onrechtmatig in hun voordeel werden beslist, met voorbijgaan van alle rechten der Kerk[(1)]. De abt van Kamp verloor zijne rechten sinds eeuwen als vaderabt en visitator te Roermond. De abt van Valdieu bij Aubel, eene thans nog bestaande abdij, kwam in zijne plaats als visitator en had steeds zijn handen vol om de aanhoudende geschillen en moeilijkheden der adellijke Juffers te stillen[(2)].

J. FRUYTIER, Bernardijn
Bornhem.

Te Brugge op Onze-Vrouwenkerkhof

Zuid van de kerk, onder den Gekruisten Ons-Heere, nog onlangsleên stond als een bank die gemetst was: met erin alboven een gabbe, de wijdte en de breedte van een vijffrankstuk, voor al die wou geven namelijk voor armemenschen's begravingen.

Vooraan in den wand van dien bank zat er een schoon witmarmeren steentje van ongeveer een voet vierkantte. Dan op dit steentje - een achtiendeeuwsch gaan we zeggen - zag men, heel-heel vlijtig gekapt en met zwart ingeleid: een overdekte lijk baar, met eronder liggenderwijze overschrankt en door een strek vereenigd een spa en een stoetkruis; boven dit vertoog de woorden: BVSSE VOOR DE SEPVLTVRE VAN DEN AERMEN, en onder 't vertoog: ALLE VLEES IS HOY (waarna een verwijzing naar de HH. Boeken, misschien: Is. XL, 6). Alles omraamd met een licht biezeken.

(1) Een beknopt verslag der stukken werd mij op welwillende wijze medegedeeld door den Rijks Archivaris den Zeergel. Heer Flament.

(2) De meeste abdijen in de Nederlanden hadden tot Vaderabt de abten van Cîteaux of Clairvaux; deze stelden een abt aan als commissaris-visitator, die wel eens veranderde. De abt van Duinen, visitator in Sparmaille, werd in 1649 vervangen door den abt van St. Bernard, die Sparmaille onder zijne hoede hield en biechtvaders zond tot 1739.

Bijgevold in dezen aard iets:

Omtrent '85-'90, op een nacht werd dit steentje gebroken,'t geld van erbachten gestolen. Maar 't meeste ongeluk nog van al, 't steentje is gebroken gebleven, de brokken zijn weggesmeten... zonder vermelding waar ook... en 't voorvaderlijk giftegebruik is aldaar verdwenen medeen.

[K.D.F.]

[Onzen Heere van Westcapelle]

En wat ook jammer blijkt, is van den
Onzen Heere
van WESTCAPELLE

Een bouten stuk uit het einde van 1600, staande langsbuiten en bachten de kerk tegen het koorhoofd.

Met een lijf dat hem wrong overzijds, in doodsnood te weten; doende dus om te zijn iets dat waar was... en hebbende inderdaad ook een aanzicht ertoe: onloochenbaar een wezen geweest van ergens een boer uit de streke (een b.v. die het stuk kan hebben bekostigd).

Schoon? Misschien niet. Eigenaardig toch wel. Ook, slechts heel weinigen tijd vóórdat 't stuk is vergaan, is het tamelijk voldoende (zei de Herder van toen) afgeschilderd geweest door ‘een’ engelsche kunstvrouw.

Oud en wormsteekte echter, is 't in de handen gebleven en opzijden gegooid omtrent 1910, toen er aldaar aan eenige ‘herstelling’ gewerkt is geweest.

Vonden we nu maar die engelsche juffrouwe.

[K.D.F.]

Nog van de Augustijnen
De Mater Dolorosa uit S. Salvator's te Brugge

Sprekende (vgl. bl. 11) van de brugsche Augustijnen, is het de gewenschte gelegenheid om een vraag te stellen waarop een of ander lezer van B. wel een antwoord

geven kan, meen ik. B. is immers een leesblad voor alle verstandige vlamingen.

Pater KEELHOFF in zijn aangehaald werk bl. 108, geeft eene lijst op van kunstvoorwerpen die vroeger aan de Brugscke Augustijnen hebben toebehoord en nu zoo wat overal verspreid zijn. Daar vinden we: 'Cathédrale S. Sauveur. Chapelle de N.D. des sept douleurs: Une *Mater Dolorosa* superbe tableau sur fond d'or, de l'école de Bruges, peint vers 1460, et signé J.E. Nos Pères en faisaient le plus grand cas'. Zoo ook COUVEZ, *Inventaire des objets d'art*, etc. bl. 204: 'Mater dolorosa, venant de l'église des Augustins où elle était tenue en grande valeur et où la tradition de son origine était conservée. Attribué à Jean Van Eyck. 1520'. Nog de geschreven inventaris in S. Salvator's, geeft als herkomst: *uit de kerk der Augustinen*. Heel veel waarde heeft die inventaris van 1884 juist niet. JAMES WEALE in zijn catalogus van de 'Exposition des Primitifs flamands (1902) zegt (bl. 43) '*provient de l'église conventuelle des Ermites Augustins*'. Weale is doorgaans zeker van zijn stuk.

G. DE LOO in zijn catalogus op dezelfde tentoonstelling (bl. 24) meent dat we hier hebben: 'une copie d'après un original perdu; celui-ci devait être une oeuvre de Quinten Metsys'. Hij verwijst naar tafereelen te Brussel en te Londen, en naar een 'tableau analogue de la Pinacothèque de Munich'. De monogrammist J.V.E. is voor hem waarschijnlijk Jan Van Eeckele of Van Eeck, een vreemde schilder die zich te Brugge komt neerzetten en er werkzaam is tot in 1551. De geleerde Jezuiet BEISSEL in zijn *Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters* geeft (bl. 411) een plaat van het Münchener beeld. Het is een getrouwe repliek van ons brugsch tafereel, de rechter hand is echter wat gewijzigd en de uitdrukking van droefheid min uitgesproken. Beissel heet het een Lukasbeeld en schrijft het toe aan een navolger van R. Van der Weyden.

Een houtsnee van dit type vindt men als eerste plaat in

het boekje *Van den seven droefheden* dat in 1494, door de Fraterheeren van Gouda gedrukt werd. Het is een *zeer vrije* copie van het Lukasbeeld in de Ara Coeli te Rome.

Opzoekingen nopens de devotie tot de bedrukte Moeder in S. Salvator's te Brugge vinden we bij VAN DE KERKHOVE: *Geschiedenis van het koninglijke broederschap* ete. Brugge 1860, en nu ook in een zeer verzorgd vulgarisatiewerkje P. SOULIER: *La confrérie de N.D. des sept douleurs dans les Flandres*. Bruxelles s.d.: E.P. Soulier heeft denkelijk Van de Kerkhove overgeschreven waar bij handelt over Pastoor Jan Van Coudenberghe, de insteller der Brugsche devotie. Daar heet het (71 vlgg.) dat onze pastoor drie schilderijen liet maken naar Roomsche Lukasbeelden, om ze als Mater Dolorosa in zijne kerken van Abbebroeck, Reymerswael en S. Salvator's ter vereering uit te stellen.

Petrus Mansio geeft de beschrijving der schilderijen van Abbebroeck en Reymerswael. De tweede - zegt hij - was een copie van het Lukasbeeld der Ara Coeli en de beschrijving is gansch overeenstemmend met het beeld dat we thans te Brugge bezitten. De eerste is nog volgens een Roomsche Lukasschilderij maar van een gansch ander type, het is eene ‘Maria... houdende in hare armen haren minzamen Zoon J.C.’. Over de derde schilderij, de Brugsche, spreekt Mansio geen woord: ‘maar’, zegt Van de Kerkhove (o.c. p. 73), ‘het is zonder twijfel dezelfde, die aldaer [in S. Salvator's] in de kapel der Zeven Weedommen van Maria hangt, en welkers lijst naderhand rondom bekleed is geweest met met de volgende verzen...: Doleo super te Jhesu etc.’.

Pater Soulier zegt ook, o.c. p. 11: ‘Nous n'avons pas la description de l'image de Bruges, mais *nous savons par Jean de Coudenberg qu'elle était semblable aux précédentes* [nl. van Abbebroeck en Reymerswael]. Il n'y a pas de doute que ce ne soit le tableau cintré sur fond d'or... qui se voit encore [à S. Sauveur] dans la chapelle de N.D. des sept douleurs... elle est entièrement conforme au type de la Vierge de S. Luc de l'Ara Coeli’.

Hier hebben we ten minste onnauwkeurigheid. De E.P. vergeet te zeggen waar Jan v. Coudenberg beweert dat de brugsche schilderij gelijkend was op de twee andere. Overigens: gelijkend op de twee? Die twee paneelen van Abbebroeck en Reymerswael waren verschillend dewijl Maria afgebeeld stond, hier 'houdende in hare armen haren minzamen Zoon J.C.' - en daar gansch alleen! Toch zou men *gelijkenis* zoo kunnen verstaan, dat bij beide de wezenstrekken der h. Maagd naar eene of andere Roomsche Lukasschilderij waren geteekend, maar dat de schilder voor het overige vrij spel had. In die onderstelling kan het beeld van Abbebroeck waar Maria *haren Zoon in de armen houdt*, wel iets anders zijn dan een copie van een der Roomsche Lukasbeelden waar, zooals in de Maggiore, de Moeder het Jesuskind op den arm draagt; ze kan een ware Pieta zijn waarvan de wezenstrekken naar een Lukastype waren geteekend. En voor de voorstelling der brugsche schilderij valt er dan niets anders uit af te leiden dan wel dat haar Madonnatype aan eene Lukasvoorstelling moet herinneren.

Het komt mij bijna zeker voor dat Van de Kerkhove en Pater Soulier het mis op hebben wanneer ze de thans bewaarde brugsche schilderij als deze van J. v. Coudenberg opgeven.

Het meesterwerk zal ons echter wel uit de Augustijnerkerk komen. Maar nu rijst de dubbele vraag op:

1°/ Waar hebben de Augustijnen *hunne* schilderij vandaan gehaald? Werd ze voor het klooster gemaakt?

Dat kan wel. Het feit dat het beeld reeds im 1494 in het boek der *Seven droefheden* als plaat voorkomt laat ons onderstellen dat het als type der Smartenmoeder zal verspreid zijn; en P. Beissel (o.c. p. 412) meent dat er vele copieën in de Nederlanden bestonden. Maar kan het ook niet de schilderij van Reymerswael zijn?(1)

(1) Wie geeft er de verklaring van den aangehaalden tekt van COUVEZ: Mater dolorosa 'venant de l'église des Augustins.... *où la tradition de son origine était conservée*'.

2°/ Wat was de gewezen ‘schilderij der Salvatorskerk’ t.w. de derde van J. v. Coudenberg? Het is onmogelijk dat een beeld, zoo vereerd, vroeg zou verdwenen zijn, zooveel te meer dat de bescheiden afmetingen het wegnemen en verbergen, in onzekere tijden, vergemakkelijkten. Is het dus eene of andere Pieta bewaard in onze kerken of in onze musea? Of is de oude schilderij der S. Salvatorskerk nu te München en werd de schilderij der Augustijnen in onze kerk gesteld om een verloren devotiebeeld te vervangen dat er zoowel op geleek?

Dat zijn zelfs geen onderstellingen, maar eenvoudige vragen aan de nijvere Biekorfmannen die belang stellen in al wat betrekking heeft op de godsdienstige kunst in Vlaanderen.

M.E.

Wordt dat een ziekte of wat wordt dat?

‘**A**anhaling’ is beeldspraak.

‘Als beeldspraak doet schoon: immers wanneer men woorden aanhaalt die werkelijk meer treffende zijn dan deze welke men anders zelf zou gebruiken; echter op voorwaarde dat zulks geschiedt in mooiheid, met mate, en uit reden.

Vervelend luidt die beeldspraak daar waar een steller heur bezigt uit ijdel geblaas, of enkel uit opneemsel, of ookal uit snof.

Onverdragelijk wordt ze zoodra ze overweegt, en dat 't niet meer en stopt, àl hemel en aanhaling de eene achter de andere, goed kome 't uit, ja dikwijls bezijds en in 't rijp en in 't groen.

Welaan vervelend-alzoo en onverdragelijk-weg begint ze bij sommige Vlamingen - meest Brusselsche en Antwerpsche, ook andere alreeds - onzeggelijk veel te bestaan in 't gebruik van fransche gezegden, welke telkens

dan schijnen alléén-maar te zijn de geschikste de beste de echtste de eenigste-mogelijk, om keurig en snedig pittig vernuftig, weerdig, de aanhoudende geestvonken dier glimpige Vlamingen in woord of in opstel weder te geven.

Overdaad is 't. Wangeurende uitsmijt van kwalijkverteerde en immers ondienende stiksels. Allegaar een teeken van bederf in den smaak, inwendige stoornis, waanzin, onkieschheid, onzelfschheid, verdwazing, hert- en zinnenverval. Meer en meer nog daarbij een gevaar voor ons lezende volk, van te worden evenals de vinders daarvan - die ‘spoelers’ zou 't zeggen - onhooge van scheute en ondiepe van grond.

Beulemansch is 't; de dood van de taal, en van de ziel van ons Vlaanderen.

Men oordeele aan de voorbeelden hier; 'k heb ze allemaal overgenomen van woorde te woorde, drie dagen achtereen, noesch en dweers, uit wat men geren noemt eenige onzer degelijkste bladen. Na deze enkele dagen, 'k was 't beu. En 'k en kan het niet helpen, maar achter die en nog andere walgsels waarover we nog eens later gaan spreken, 'k en heb dan die dag- en die weekbladen nooitmeer willen bekijken... 'k Las liever transch, heelegansch.

Hier zijn ze die voorbeelden: vlaamsche zinnen volop, met dan daarin zoogezegde franschachtige aanhalingen, recht of geradbraakt, dikwijls geradbraakt met moete, trouwens door een die niet schijnen en wil erop eigenlijk geaarzeld te hebben.

- Er hongen plakkaten te Boedapest met een koningskroon *en tête*.
- *N'exagérons rien*! Overdrijven we niet.
- De *geallieerde missies...* ze roeren *à l'unisson* in denzelfden pot.
- Heer D... *ministre du roi*.
- ... als ge ... lust gevoelt om *une belle occasion de vous taire* te missen...

- *bien tapé*!
- ... in de oogen van de *bourgeois*...
- ... *vulgair* genoemd ezels...
- Ik zal betalen als hij mij zal betalen, *les bons comptes font les bons amis*.
- Zullen de katholieken zelf de *casseurs d'ailes* [van den godsdienst] zijn door *opportuniteit* en *acrobatisme*?
- We hebben reeds te veel *intelligences faussées* die zonder *argumenten* staan tegenover het *sophistiek* gezwets...
- Waarom? waarom?... *comprenne qui pourra*.
- Was er dan geen middel? *Voyons*.
- De koning heeft een mooie *limousine* met *tripte suspensie*.
- Het *prestige* van den boer is aan 't dalen.
- Het kan niet schooner: *comment en un vil plomb* [rechts alzoo] *l'or pur s'est-il changé*?
- 't Verzoek zal worden ingewilligd. *Voilà*.
- Eerst dan. Dan later. Dan te Paschen. *Il reviendra à Pâques... ou à la Trinité*.
- Men vergadert. Veel woorden worden den nek gekraakt. *On cause*.
- E. trad op als *brillant second*.
- Hij haalde *pour le besoin de la cause* de Monroëleer uit zijn onderlijfzakje [: *sortit de la poche de son gilet la théorie de M*.].
- Gelukkig dat *le ridicule* niet doodt [in 't fr. *le ridicule tue*]!
- En toch kan ik niet aannemen dat voor dat simpel gras *la largeur de la langue*, die daad een *cas pendable* is, en kan ik niet meeroepen met al de schreeuwers, *genre D.*: *haro! sur le baudet!*
- *Quand le général* [die gemeend had te mogen zijn gedacht opdwingen namens godsdienstige bespiegelingen] *se fait vieux... il se fait... curé*.
- *Suffit, mon général*, gij hebt gesproken.
- Ons blad doet gaarne met overschot van *reverentie 'halte et front à quatre... pa...(tte)s*'.

- Vlamingen! *Garde à vous!* en *aux armes!* meer dan ooit!

.....

Waarlijk men mag het zeggen!

L. DE WOLF

Mengelmaren

Oud Brugsch

Even krijgen wij uitleg over den zin van 't woord *Kortsteertjes* (van *boven* bl. 24). Ternaasten daarmee. Overigens de vrouw die 't woord meedeelde, zooals ze dezen zin niet zal hebben begrepen, beeft gewis ook verward tusschen de Arme Zusterkens en 't Godshuis S. Joos tenden de Ezelstrate: want alleen van dit laatste kan spraak zijn.

L.D.W.

[Nummer 3]

Aartrijke

A*rtiriacum*, rond 900, KURTH, *Front. ling.*, bl. 482. *Artrica*, 1128, *Galb. Brug.: Meurtre de Charles-le-Bon*, *éd.* PIRENNE. *Artrika*, 1156 en vlgg., *Aertrike*, *Aertryke, Aertericke*, enz.

Nevens *Aartrijke*, met wvl. *ij*, gesproken *i*, zegt men ter plaatse ook *Eertrijke* en *Eerdrijke*, waarschijnlijk door volksetymologische verwarring met middeleeuwsch *eerdrike, eertrike* - aardrijk. Hier een regelmatigen vorm met omklank van *a* tot *e* te vermoeden is ongeoorloofd; anders moest deze omklank reeds in de jaren 750-800 ingetreden zijn, en zouden vormen met *e* (nevens andere met mogelijk onomgeklankte *a*) ook in de oudere tijden te vinden zijn, en wel in ruime mate. Welnu zulke vormen heb ik niet tegengekomen.

Deze naam is zeer oud, - voorgermaansch. Hij is gevormd met het keltisch suffix *acum*; waaruit nog niet volgt dat hij reeds bestond voor de romeinsche overheersching.

Het is integendeel onder de regeering der Romeinen dat de meeste dezer namen, of misschien al deze namen, ontstaan zijn. De uitgang *-âcu*, *-âca*, met de beteekenis: ‘behoorende tot’, wierd gemeenlijk (of altijd) gevoegd bij een persoonsnaam, meest een nomen *gentilicium* uitgaande op *ius*. Eu dit zal in *Artiriacum* ook wel het geval zijn.

Welk is nu de naam waarvan *Artiriacum* afgeleid is? Is het *Artirius*? Een dergelijke naam is mij onbekend. Het is waar dat het mij onmogelijk is al de namen te kennen die bestaan of eens bestaan hebben. In alle geval is de vorm *Artiriacum* rond 900 geen bewijs van het bestaan van *Artirius*; ja, indien *Artiriacum* oorspronkelijk ware, zou men onder de werking der volgende *i*, versterkt door de tweede *i*, omklank van *a* tot *e* verwachten; het is te zeggen dat men in 900 waarschijnlijk *Ertiriacum* zou lezen, en dat in het vervolg de naam regelmatig of zelfs uitsluitend *Ertrike, Eertrike, Eertrijke* zou luiden.

De tweede *i*, behoorende bij den uitgang *-ius* is zeker oorspronkelijk, doch de eerste kan aan gelijk welk eenen vroegeren klinker beantwoorden.

Men sprak immers sedert lang *Artxryacum* (*x* = een klinker, gelijk dewelke), en de onbetoonde lettergreep *-xr-*, vernepen tusschen eene volbeklemtoonde en eene halfbeklemtoonde lettergreep, moest haren klinker bijna noodzakelijk zien verzwakken, verdooven, en indien het mogelijk ware zien te niete gaan.

Welnu daar bestaat een latijnsche naam *Artorius*, en een keltische *Arturius*, nevens *Arturus*; een van de twee namen, of gelijk welk een ander van den vorm *Artxrius*, kan in den plaatsnaam *Artiriacum*, betrokken zijn. - Is er hier een keltische persoonsnaam in het spel, zoo mag men denken aan den kelt. stam *arto-* die 1° steen, 2° beer beteekent, en in beide beteekenissen tot het vormen van persoonsnamen geschikt is.

A. DASSONVILLE.

Uitzet van E.V. Maurus De Vos bij zijn intreê in S. Jan's ten Berge te Yper
Ten jare 1763

Hier een stuk[1], tamelijk belangwekkend. Men kan eruit halen heel het huiselijk leven gelijk het eertijds bestond te IJper in S. Jan's ten Berge. Er staat immers in: al wat iemand vandoen had, te weten van gerieven, om daarmeê binnen te gaan in deze geestelijke gemeente: kleed- en gereedschap, uitgevensgeld, enz.; bovendien

(1) Dit stuk en andere meêgaande komen voort uit een klein bundeltje handvesten ons welwillend medegedeeld door E.H. Jos. De Vos, van Heule, Herder te Meestert, aan wien wij over zijn gunst hier onzen dank uitspreken. Die stukken zijn erfelijk goed in zijn huis, vermits E.V. Maurus De Vos waarvan in deze oorkonden spraak is, tot zijn verwantschap behoord heeft, luidens immers een deel stamboom als volgt:

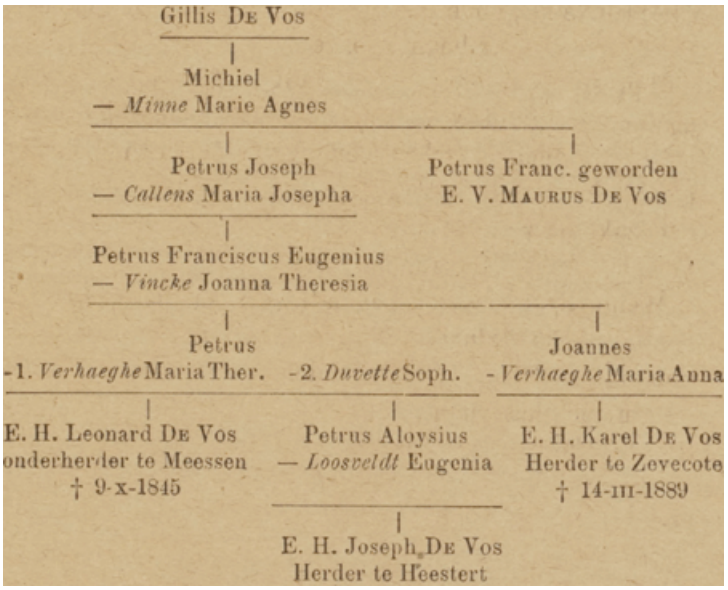

Gillis De Vos
Michiel
- *Minne* Marie Agnes
Petrus Joseph
- *Callens* Maria Josepha
Petrus Franc. Geworden
E.V. Maurus De Vos
Petrus Franciscus Eugenius
- *Vincke* Joanna Theresia
Petrus
- 1. *Verhaeghe* Maria Ther.
- 2. *Duvette* Soyh.
Joannes
- *Verhaeghe* Maria Anna
E.H. Leonard De Vos onderherder te Meessen †9-x-1845
Petrus Aloysius
- *Loosveldt* Eugenia
E.H. Karel De Vos
Herder te Zevecote
† 14-iii-1889
E.H. Joseph. De Vos
Herder te Heestert
Wilde ieder die alzoo tzijnent handvesten overheeft, dezelve aan ons meêdeelen om ze hier boekvast te maken, 't ware zoo dikwijls een werk dat kon strekken *Biekorf* ter eere en Vlaanderen ten goede.

onrechtstreeks vernemen we daaruit den trantel van 't gesticht, de dracht van de leden, hun huisraad, hun inkomen, bezigheid, betrekkingen, zorgen, ontspanningen, tal van kleine kanten van zaken welke immers altijd zijn geweest de groote kanten van 't werkelijk leven.

Petrus Franciscus De Vos(1) geboren te Heule de 29^{n} in Zomermaand 1741, en overleden te IJper den 5^{n} van Schrikkelmaand 1818, had zijn aanvraag gedaan, 't jaar 1763, om ingelijfd te worden onder de geloftelingen van bovengemeld Huis. Daarop werd aan zijn ouders voorgehouden welke daartoe zijn uitzet zou wezen. Zijn ouders stemden toe in deze vereischten; en zij ter eener zijde, na Vader Overste ter anderer zijde, stelden dan hun handteeken of hun ‘merk’ onder de gemaakte overeenkomste. Dit behandteekend opstel gold als oorspronkelijk stuk bestemd voor de oorkondschap der wijgemeente zelf; maar een afboekinge ervan(2) is achterna in bewaarnis bij de ouders gebleven, en dit afgeboekt stuk is dit-nu-hier welke wij overdrukken.

(1) 't Eene en 't andere vermeldt hij zelf van zijnzelven op een ergens-afgereten stukske blad (nl. eentje van 0.18 m. hoog × 0.17 m, breed, bewatermerkt met nederloopende striepen en met een grillig schildgemaaksel waarop staat een steigerende leeuw):

‘Natus, zegt hij, E[s]t Pater mens Michael / De Vos 26. xbris i704. et obiit 25^{a} / Januarii i784 ...../

Nata Est mater mea M. agnes / Minne fer. 2^{a} infra oct. Epiphaniae / i705. [verbeterd uit i704.] et obiit 20. Januarii i772 .. / // matrimonio juncti sunt 28. maji / i729. // proles habuerunt ut sqr. /
= M. agnes nata 30. xbris i730. /
= Petrus Josephus i6. xbris i732. /
= M. Josepha i8. Martii 1735. /
= Petrus Joês 28. 9bris i738. /
= Petrus franciscus 29. junii 1741. / confirmatus 28. 8bris <.1753.> [schijnt '53, verbeterd uit '50] primam / comunionem 25. xbris 1753. /
=
=
M. agnes natuminor Vigesima / secunda Maji 1744’.

(2) Deze zal door den vader zelven gemaakt zijn: boekstavinge en doening-en-al blijken volkomen al tzelfde als in een ander opstel welke verder hier volgt (bl. 56), en dat duidelijk van hem is.

Ditzelve[1], nogal verstrooidweg maar leesbaar[2] overgenomen, spreekt aldus:

[1 vk.] Alsoo den Iongelinck petrús frâns de vos f^{s} michael[3] / langen tijdt getoont heeft synen Iever om aenveert / te worden als relig<i>eus in d'abdie Sint Ians binnen / Ipre onder den regel vanden heijlegen vaeder / Benedictús, soo ist dat den seer eerw: ^{sten} heer / Colúmbanús de zútter abt van de selve abdie, wel / willende beantworden aen de betrachtinge vande<n>/ voorseijden Iongelinck geconvenieert is met michael / de vos sijnen vaeder op de volgende Conditien, te / weten dater eens voor het profes vanden Candidaet[4] / sal moeten betaelt worden de somme van negen/hondert guldens brabandts Coúrant gelt ende boven / dies sal den voornomden vaeder moeten besorgen /alle sijne noodtsaeckelijckheden de welcke bestaen / inde naervolgende saecken te weten, *in de incomste* / soo moet hij hebben eene robe van swart saij met eenê / sijngel ende een dosijne fústeijne craeghtiens, een / ledekant met sijn behanghsel maltrasse, eenen stroijsack / een paer laeckens van wit laecken, een plúijmen / hoofteijnde, een plúijmen oorkússen, twee wollen / sargien ses flúwijnen[5] een spaes-

(1) Een blad in tween govouden, en metende alzoo 0.30 m. hooge tegen 0.19 m. breed; voldoende bewaard, maar ietwat geplekt op de vierde bladzijde alonder. Vanwege watermerken? 't Heeft zijn rechtstaande striepen, mitsgaders links ‘F P’, en rechts de maagd met den leeuw in den tuin (reeds voorgesteld in *Biek*. 1919, XXV, 328, opm. 1) waarboven vooraan ‘PRO PATRIA’.
(2) Boekstafmatig niets bezonders aan te stippen, uitgeweerd dat *l*, op weinig koeren na, overal en altijd als *L* voorkomt, daarbij dat *f* heel dikwijls als *f* gesteld staat.
(3) ‘*ae*’ verbeterd uit ‘*ie*’.
(4) Eerst stond ‘Caudidaent’.
(5) Een eerste inlasch hier was: ‘van linwaet’; daarna gevolgd door een tweeden bijvoeg: ‘een Crúyssefickx een /tinnê waeterpot’. Deze bijstellingen boven de reek ingeschoven, zijn dan weer doorstreept geworden. Aan wat schier-aanstonds erachterkomt in 't opstel, kan men genoeg zien dat ‘van limwaet’ uit verstrooidheid was overgelaten, dat in 't verbeteren ‘een Crúyssefick x enz.’ uit verstrooidheid is bijgekrabbeld, en dat bij 't gewaarworden der tweede verstrooidheid dan, uit een derde verstrooidheid, ‘van linwaet’ is mee uitgestreept geweest.

vat[1], eenen / coperen kandelaer kerss<n>úijter met domperken, een Casse eenen / bidtbanck een crúcificx eenen tinnen waeter pot eenê / stoel een taefelken een houten lanteirne met een / [1 ak.] Iseren plaete, eene gordijne aen de venster ende/daer moet gegevê worden aen den Cherúrgin eenê / alven patacon over het scheiren van de eerste croone / als oock een pinte wijn aen alle de heeren priesters / ende aen de fraters een alve pinte met eene portie / extraordinaire, het welcke oock wort gegeven inden / ontfanck tot de kleedinge[2] < ende ontfanck tot het profes > / *In de kleedinge* < eenen witten laecken baeij >[3] ende eene robe van / swart laecken, een kapken een schap <ú>lier, eenen / singel, een swarte Choorcappe van saeij twee paeren / nieúwe schoenen een paer patouffels twee paeren / witte wollen koúsen eenen leren broúck een dosijne / craeghtiens van fústeijn, het leeren vanden sanck / moet betaelt worden tot eenen patacon te maende / ende als den selvê soúde Commen onpassselijck te wordê / de oncosten der sieckte moet betaelt worden door / den Contracktant de vos, *noodigh tot het profes* / daer moet gegeven worden een eerelijcke recreatie / ende een alf stúck witten wijn, als oock een nieúwe / robe ende een nieúwe sútane een langen mantel / enden[4] een korten met een veste alles van laecken, / een Coorkappe van saeij eenen singel van sijde / ofte kemelshaer ende eenê gemeenen singel / vierentwintigh[5] hemdens, vierentwintigh / [2 vk.] gecoúleúrde neusdoúcken[6] twa<l>f mútsen van / linwaet, een hoedt, een bonet,

(1) = Wijvatervat? Vgl. KILIAN., o. 't w. 'spaers-water'.
(2) Eerstmaal stond hier 'eenen witten laecken / baey'. Ditzelve was, in 't afboeken, vanuit een reke te verre gegrepen door de schuld van de herhaling der woorden 'in de kleedinge'; 't vergrijp is bij een herademen seffens ontwaard geworden, en even seffens hersteld door het uitstrepen van 'eenen witten enz.' en het bovenaanvoegen van 'ende ontfanck enz.'
(3) De woorden '< eenen witten enz. > even uitgedaan in de voorgaande reke, en wellicht-daardoor hier-nu gaandeweg vergeten, zijn nadien boveningoschoven.
(4) Zoo, voor 'ende'.
(5) Verbeterd gaandeweg uit 've...'.
(6) Tevoren 'núe...'.

twee dosijnê fijne / Craeghtiens, een dosijne paeren maúwkeus[1], twee / paeren nieúwe schoenen, twee paeren swarte / ende twee paeren witte koússen, een silver / slotien om aen het Craeghtien, een albe van / linwaet, twee lange dwaelen ende drie Corte / om dê rifter, vierentwintich servietten, eenen / silveren Croes met lepel en forcette van silver, / een mes, eenen wandel stock, als oock moeter / gegeven worden swart laecken tegen de eerste / misse vanden selvê tot maecken van[2] een nieúwe / sútaene ende robe ende eenige hellen swart / saij om eene nieúwe Cappe insgelijckx de / brevieren te weten twee groote ende twee ofte / vier kleijne voor geheel het laer[3] / ende tot de eerste misse eene recreatie ende / een alf stick goeden wijn als vooren, eene fijne / albe met amiet[4] van Camercijckx[5] ende sijngel / welcke albe moet sijn georneert met eenen cant, / het lúijden van het profes ende eerste misse / moet den selvê betaelen ende soo bij aldien / dat hij eenige voijagien soúde moeten doen tot het / becommen van de orders de selve moeten betaelt / worden door den geseijden als oock de Corte / kleederen, wat aengaet van de vrienden soo in / [2 ak.] profes ende eerste misse[6]/ daer mogender / gevraeght worden tot vijf paeren[7] / voor welcke Conditien hier boven vermelt súlt/ verobligien[8] ende belooft alle de selve te volcommen / den geseijden de vos vaeder vanden geseijden / pretendent om novitie te worden voor daete / van het profes, verobligierende ten effecte die / sijn persoons ende goot sonder reserve op het / voorder verbandt

(1) Die ‘mauwkens’ zijn toch geen werkmouwen? Zooveel? Zijn die niet ‘manchetten’ met een dietsch woord gezeid ‘mouwkens’?
(2) Verkrabbeld uit ‘ven’?
(3) Hier een einde, het vierde van de reke, bloot.
(4) Alzoo.
(5) Alzoo.
(6) Bij verstrooidheid, achter ‘eerste misse’ kwam hier weer, als vijf reken geleên: ‘moet den selven / betaelen, ende soo bij aldien’; de boeker echter bemerkte de herhaling, en streepte ze dood.
(7) Soms volgt een klein striepke, maar hier een tamelijk lang om de reke te vullen.
(8) Alzoo.

ende oblijgatie sulckx als / naer rechte met besprick[1] dat bij aldien den / geseijden Iongelinck vijtgesonden wierde oft in / sijnen roúp niet en qúaeme te persevereren / in sijn goet voornemen de Cleederen / regarderende de religie súllen blijven ten / profijte van de abdie sonder vergelt[2], Actúm / binnen Ipre in onse abdie den 16e november / xvijc drijeensestigh ende waeren onderteeckê / C: de zútter abt van st Ians M: De vos / Marie agnes Minne

Het bundeltje, waarvan deze oorkonde deel uitmiek, bevat ook nog andere stukskesvan minder algemeen belang. Niettemin, volledigheidshalve, hier zijn ze.

I. Op een eerste toegevoegd blad (met alles op zijn vóórkant alleen)[3]:
Eerst van de hand van Michiel[4]:

> Wij onderschreven Michiel de vos fs wijlent gillis, ende / Marie agnes Minne fa wijlent Joseph, t'saemen inden / haúwelicken staedt sijnde binnen de prochie van heúle, / hebbende eenen sone, relijsijheús inder abdie van st / Jans ten berghe binnen de stadt Ipre, nú voerende den / naem, frater maúrús de vos, soo ist dat wij Belasten / endo Bevelen, als datter naer onse doodt sal moeten / ghegeven ende betaelt worden aen den voorschreven / Maúrús De vos, drie ponden grooten

(1) *Besprick* = 'bespreek', een woord welke alle westvlamingen nog zouden verstaan, '*besprek*' in 't groot Wdb. d. Ned. Taal, bediedt hier 'voorbehoud', opgeleide voorwaarde, last: '*met besprek*' (in 't Wdb. der Ned. Taal 'op besprek') was dus en kan nog zijn de dietsche wending om te zeggen 'sous réserve', in 't ondietsch 'onder voorbehoud'.
Rechts nogmaar acht dagen leên hoorde ik even van een ouden landman van Aertrycke - 't was betreffende een 'zwijneziele' welke hij naar zijn eigenaar opdroeg -: 'dit draag ik hem alle jare, zei hij; doch dit en is maar uit een gebruik en voor een voldoeninge,... dat en is geen *besprak*'. Loquela geeft ook 'besprak' aan (o. 't w.), uit Kortrijk, met beteekenis van verdrag, overeenkomst.

(2) *Vergelt* = vergelding. Vgl. DE BO op 't w.

(3) Van bladswege, de weergâ van 't groot stuk; doch hier enkel een half maar, nl. de linkere helft met erin het watermerk 'F P'. Wel bewaard ook.

(4) 't Is hier dit opstel dat we bedoelden toen we boven (bl. 52 opm. 2) spraken van een ander klein stukjen, immers uit wiens uitzicht we meenden te mogen besluiten dat dààr-ons groot stuk ook van de hand van Michiel zal geweest zijn. Hier als dààr dezelfde boekstafmatige doening.

vlams Coúrant / bij Iaere, te Beginnen, den dagh van t'overlijden van / ons Beijde, hier vooren vermelt, door de respektive / hoirs der Bovenschrevê, fait in doúbel Desen 20e 7bre *1768* /
t' marck van
// M: De vos //
+
Marie agues Minne

Dan van de hand van Maurus:

Accepterende alles voorschreven met groote Danck- / - baerheyDt aen(1) mynen Vaeder Ende MoeDer /
Fr Maurus De Vos
Relîg: in D'abDie van
S. Jans binnen De staDt van
Jper geseyDt ten Berge

Daaronder van de hand van den Overste:

Wy onderschreven abt der abdye van St jans Binnen jper, / accordeeren dat den voorseyden fr maúrús de vos, magh t'synen / profyte ontfanghen de Bovenschreven somme /
// C: dezútter abt van St jans

Eindelijk van Petrus Franciscus Eugenius De Vos:

noncle maúrús is overleden den 5n febrij *i8i8* / waermede dees bovenstaende lijfrente cesseert /
P, F, E, Devos

II. Op nog een ander bladje daarbij(2) (beboekstaafd achter en voren):
Eerst van een zaakwaarnemer:

[Vk.] Ypren 2 Maerte 1818
Mynheer
Hebbe op synen tyd ontfangen uw/ Geéerden,..... als ook den sleutel Van / 't huys, dient doesen om ul: te Informeren / als dat ik Voor ul: Rekening ontfangen hebbe het alf. Iaer pensioen Van de / franschen, Wat aengaet syn ander / alf-Iaer pensioen(3), om het te konnen / ontfangen is het noodig dat ul selfs / naer 't stadt komt, om ul: Erfge-/ -naem te declareren en te tekenen / dit Zoo haest mogelyk synle / want de maend uytsynde souder / [ak.] noch ander formaliteyten moeten / geobserveerd Woorden.
In afwagtinge hebbe d'eer / te weesen met agting
Ul Dw Dienaer
Louis Verleure

(1) Eerst *v*, dau verbeterd tot *a*.
(2) Groot 0.19 m.h. × 0.155 m. br.; bewatermerkt enkel met striepen.
(3) Eerst 'pensio*n*'; gewijzigd in 'pensio*en*'.

Dan wederom van Petrus Franciscus Eugenius De Vos:

> jk verclaere als dat den heer maúrús de vos / gewesen religieus van d'abdije St jans ten bergen / tot iper is overleden den vijfden van febrúarús / i8 *c* achttien, in den oúderdom van onttrent de / 77 jaeren en dat <jk> mij naer de begraeving op / het Stadhúijs als Erfgenaem gedeclareert hebbbe / int' bijwesen Sr Loúis maerten [Verleure?] jongman dewelken / jk geoúthorigeert hebbe den restant van het penson / van dito maúrús devos over mij te ontfangen
> P, F, E, Devos
> L. DE WOLF.

Van doopvonten

Te ROESELARE, in den hof van 't klein Seminarie, staat op een cementen voet, de kuip van een laat-gothische doopvont in blauw steen. Men kweekte daar bloemen in... maar nu zal het ontwijde voorwerp in eer hersteld worden, op een passenden voet gebracht en denkelijk gebruikt worden als wijwaterbekken.

Te LICHTERVELDE, in den hof van Mr Desaegher staat er nog een oude vonte... met bloemen. Kan dat eerbiedwaardig stuk niet ergens in een kerk opgenomen worden? Daar zijn nu veel verwoeste kerken zonder vonte, en krijgen de vlamingen van 't front niet veel hulpgeld zij krijgen toch, God zij dank, nog veel kinders.

Te ARDOYE ligt de oude vonte op den zuidkant van de markt. De voet draagt - of droeg - een pomp, en de kuip ligt er voor als waterbak! En duizende menschen van Ardoye werden in die onteerde vont gedoopt! Is die gedachtenis niet meer waard dan een nieuwe vont al draagt die nog wat koperen versierselen?

Te STALHILLE, aan den westmuur van den zuidtransept ligt de voet van de Romaansche vont. Pastoor Pille deed hem bloot leggen en gaf er de beschrijving van in zijn *Liber Memorialis*. Het stuk verdient met eere bewaard.

De oude vonte (± 1480) van St SALVATORS TE BRUGGE staat in 't bisdom. Wanneer komt ze hare oude plaats hernemen?

Te ZERKEGHEM staat de gothische steenen vont... geschilderd in eikenhout!! En dat zal misschien 't werk zijn van iemand die niet wilde dat men doopvont zou verdietschen in doopsteen!

Wees gegroet, doopsteenen et reliqua

Biekorf.

Wat *Dietschman* in t^{k} 1, bl. 10, schreef over het Weesgegroet, zooalshij dit hoorde lezen in Noord-Brabant, zal wel door ieder niet beaamd worden. Een zaak valt te betreuren; dat de Biekorfmannen hun gedachten te veel in de pen houden en niet genoeg gebruik maken van hun maandblad om door woord en wederwoord, in hoffelijke bespreking, de gedachten te richten en te verbeteren.

Ter gelegenheid van Dietschman's opmerking ontvang ik twee brieven.

De eerste brief komt van een Nederlandsch kloosterling. Mijn achtbare vriend kan er maar niet over heen dat Dietschman zegt: *In Noord-Brabant*... in plaats van te schrijven: in (Noord-)Nederland; want ‘door de Nederlandsche bisschoppen is reeds, een tijd vóór 1914, ingevoerd, dat de vertaling der algemeen gebruikelijke gebeden en ook de catechismus overal hetzelfde zou zijn voor alle bisdommen. Bij verhuizing van het eene bisdom naar het andere, voor scholen en kostscholen waar de jeugd der verschillende bisdommen bijeenkomt, levert dit een groot voordeel op. Tijdens het verblijf van de vluchtelingen der verschillende Belgische bisdommen in Nederland, in kampen en scholen, bleek hoe nuttig ook die maatregel in Belgie zou zijn’.

Eigenlijk had Dietschman niet *restrictive* over Noord-Brabant gesproken, maar het was toch een beste gelegenheid om ons de les te spellen.

Waar de E.P. met meer recht Dietschman op de vingers tikt is waar hij hem op onnauwkeurigheid betrapt. In Noord-Nederland bidt men niet ‘boven *alle* vrouwen’ maar ‘onder de vrouwen’ - ‘inter mulieres’. Blijkbaar is dit ‘alle’ met de ‘*pauvres* pécheurs’ over de zuidergrens in 't vlaamsche land binnengesmokkeld. Laat me er nog aan toevoegen dat, volgens den goedgekeurden tekst voor Noord-Nederland, men er bidt: ‘nu en in *het* uur *van onzen* dood’.

De ander brief komt van een geleerd professor, die ijverig meewerkt aan taalzuiveren, en de woorden ‘genade, gezegend, geheimenis’, enz., heel goed vindt en verstaanbaar, maar toch niet zonder hartzeer vaarwel kan zeggen aan de andere ‘gratie, gebenedijd, mysterie... ons uit de kerkelijke taal overgekomen, en die, voor ons geloovige volk even goed verstaanbaar, daarbij nog door hunne herkomst en hun gebruik tot een soort kerkelijk-vlaamsche taal zijn geworden. Het blijft ook nog te zien of het gebruik van die woorden de taal van Ruysbroeck minder goed maakte of die van Gezelle minder schoon’.

En ook die tweede heeft gelijk, maar hij pleit nog niet voor 't behouden van *alle* vrouwen en *arme* zondaars.

***

Er ligt een heele afstand, beste Biekorf, tusschen ‘gratie, gebenedijd’ en meer andere uitdrukkingen die ons uit de kerkelijke taal zijn overgekomen on de fransche woorden, die men thans vooral bij zekere jonge vlaamsche schrijvers aantreft. Deze is een voudig een ziekerige mode: het fransche woord vinden ze deftiger, wellicht omdat ze het minder wel begrijpen en den lezer meenen te verbluften met onverstaanbaren, d.i. volgens hen, diepzinnigen praat. Dat Biekorf tegen die Esperanto-Vlamingen den strijd aanbindt, mij wel. Maar nu vraag ik u in gemoede, of de Biekorfmannen niet even ver buiten 't spoor loopen met algemeen-gebruikte vlaamsche woorden op min duidelijke wijze te vervlaamschen? Moeten we schrijven doopsteen, wijsteen, wijman, stiftherder? Zeker niet. Ook de verstandige Vlamingen zullen gemakkelijker doorlezen en beter begrijpen wanneer er staat: doopvont, altaar, priester, bisschop.

Om enkel te blijven stilstaan bij doopsteen (t^k 2, bl. 25) on stiftherder (ibid., bl. 27). Wat dan als de doopsteen van koper is als te Yper St Maartens; als te Tieghem? Wat als hij van zink is als in vele kerken? Wat als 't een looden

vont is als vroeger te Oudekapelle en te Clercken (WEALE, *Egl. doy. de Dixmude*, bl. 43, 212)? Zeggen we steenen, looden, koperen vont, dat is de *genus* en de *species*, even verstaanbaar als goed vlaamsch.

En stiftherder? Is het kapittelproost, plebaan of bisschop? Dat zijn drie onderscheiden zaken en hier als altijd kunnen we maar aan duidelijkheid winnen met de zaak te noemen bij haar echten naam.

***

Et reliqua... Als om mij te troosten over het verfranschen van onze taal, valt mijn oog op een nieuwjaarkaartje dat duidelijk toont hoe 't vlaamsch op zijne beurt een zekeren invloed uitoefent op 't fransch. 't Nieuwjaarkaartje komt uit een stil en devoot Brugsch slotklooster en de Eerwaarde Zuster wenscht voor 't jaar 21, ‘une santé *blouissante*’. Aan al de lezers evenveel.

M.E.

Cuique suum

M.E., vriend.

Met onzen besten dank om de medewerking, hier een kleine terechtwijzing.

Ued. spreekt in bovenstaande opstel

1. Tot de ‘Biekorfmannen’ [?]: dat ze beter, zegt u, hun gedacht ondereen zouden wisselen.

- Vaneigen. Vgl. boven XXVI, 243.

2. Aan ‘Dietschman’.

- AEtatem habet. Die zal u wel zelve te reden staan.

3. Dan (al die niet noemend) tot G. Gezelle, Mervillie, Delaere, Craeynest en anderen die immers, reeds jaren geleên, de vinders en voorvechters waren van de enkele verdietschingen welke Ued. Afzonderlijk afkeurt: nl. van doopsteen, wijsteen, wij man, stiftherder enz.

- Ipsi viderint. Deze welke nog spreken kunnen, gaan 't allichtewel doen voor diegene die 't nietmeer en kunnen.

4. Tot *Biekorf* eindelijk zelf.

- Dit is ad nos. En wij antwoorden.

Eerst, wat de ONDERSTELLING betreft.

Ued. neemt aan dat enkele Vlamingen meer en meer in hun vlaamsch fransche woorden inbrengen, meestendeel noodeloos, en:

U zegt,	wij zeggen daarbij,
dat ze 't doen uit een ‘zicke-rige *mode*’;	ze doen 't, met velen, nog en meer zelfs uit een ziekerige *luihet*:
het fransche woord vinden ze *deftiger*,	het, fransche woord vinden zij eerder, ‘lezen 't *gemakkelijker* door’
wellicht, omdat ze het *minder wel begrijpen*,	uit sleur en door den aandrang der ‘mode’. *denkende* daarom dat ze 't ‘*beter begrijpen*’ (al begrijpen ze 't doorgaans hoegenaamd niet):
en den *lezer* meenen te verbluffen...	waardoor zij *henzelven* verbluffen, verblinden, en ongevoelig maken aan eigenen smaak en spreekveerdigheid.

Wat dan de STELLING AANGAAT:

Tegen doze gevaarlijke taal-verspelers [welke overigens bij de eerste verandering der ‘mode’ ook modewijsde gaan keeren],	Waarom ook niet gestreden tegen de nogmeer- gevaarlijke taalverzakers, welke overigens hoe langer zoo meer gaan de taal-bezwaren vermijden?
strijdt maar, zegt gij.	... Strijden *wij doen 't*, 't is al 't zeven-en-twintigste jaar, vriend.
Maar ‘*de mannen’ mogen niet buiten 't spoor loopen*’ ['t is wat algemeene gezeid]	Wij zeggen wij ook: strijdt *gematig* nl. volgens taal- en volks-kundige wetten, maar hoe dat?
met	met
‘*algemeen-gebruikte woorden*’ [wil dit zeggen ook deze die uit ‘ziekerige mode’ of uit luiheid algemeen worden?]	*allemaal 't vreemde* gedoe, allemaal, 't gewilde en 't gedoogde om het even,
op	op
‘min-duidelijke mijze [ook als deze min-duidelijk is door de schuld van wie niet en wil kijken?]	*leerbare* en *zwierige wijze*
te	te
vervlaamschen [U meent, zou ik gissen, ‘als beter vlaamsch op te dwingen’].	*verdietschen*, d.i. al een verdietsching ervan *voren te stellen*, te laten bespreken, te laten bekeuren, en alleszins op te dwingen aan niemand.

Is 't begrepen? Wij, we 'n strijden niet voor een woord op zijn eigen, maar voor heel onze taaleigenheid. (Vgl. daarover wat we lieten gezeggen in *Biek.* 1919, XXV, 366). We bevechten een kwaal, niet slechts de uiting ervan; wis, echter, de kwaal vanvèrre-aan, en de de uitingen éérst. Tegen een ziekerig opneemsel welk aan onze taal

het leven kan kosten, trachten we een gezondere zede te wekken waaruit onze taal weer meer leven kan winnen.

Geen onkruid onder ons terwe geduld. Verkiezen we onze terwe.

Messis multa! Goddank we zwemmen in 't koorn. We zitten verduikeld tusschen nog-ontelbare Vlamingen, 't volk, die allegaar uit den gemoede het vlaamsch voort heel eigen begaan. Er drijven daar dan enkele Vlamingen tusschen die, uit snof, of versnuisterd en zorgeloos, dit vlaamsch nietmeer als bekwaam of gemakkelijk aanschouwen. Maar een derde slag Vlamingen weer trachten dan deze tweeden te beteren, trachten medeen heel het volk en zijn taal tegen die tweeden te schutten; hiertoe vallen zij aan: al wat schuim is bij dezen, ontaard of ondietsch. Met woorden uit 't volk, of uit den geest van het volk, toonen zij aan: dat al dat vreemd goed zou desnoods *kunnen* verdietscht zijn, nl. zus of beternog zoo, ofwel beternog anders... Sommige woorden daarvan blijven meêgaan, anderen vallen. Ondertusschen doorleeren die zoekers de tale: wat veel is. En misschien gelukken ze erin een kwade gewoonte (eene te weten van slenter en slapheid) eenigszins te verdoen door een goede (immers eene van keurheid en kracht). Gemak en voldoening, schoonheid en zwier, weten ze wel, zullen evenveel, meer zelfs, komen uit een goede als uit een slechte gewoonte. 't Is daarop dat zij uit zijn. Maar dan, in een slag dien ze slaan, als zo soms overdrijven? Och, 't is dat niemand kan slaan zonder eerst zijn haai en zijn haal eens te halen. Zoohaast de slag uit is en stopt, is ook de haai en de draai en de overdrijving vergeten. 't Goed blijft; al was 't maar een honderdste deel der verwachting, 't is beter dan niets. Werken om dit honderdste deelke van goeds is beter dan kwaad aan te kweeken.

En *Biekorf*? *Biekorf* werkt met die goeddoende Vlamingen meê.

Is 't al teveel dat er in Vlaanderen één blad is dat meewilt?

Andere bladen deden 't best ook, streden best ook tegen den dwang van de taalmode en -luiheid. Maar... doen zij er soms niet aan mee meest?

Er wordt thans vele gesproken van vrijdom, vele gevochten voor vrijdom, vrijdom vooral in de taal. Maar waarom is er nog altijd meest vrijdom in *Biekorf*, die minst daarvan klapt? Waarom?...

Een andere als wijzelf kan dit zeggen.

Wij, we zwijgen... en, zwoegend, doen voort.

BIEKORF

Jonge zwaalmen

Jonge zwaalmen
saamgekropen
onder d'oksels en op d'armen
van den boom, die zwart en deerlijk,
eenzaam rijst nog uit de puinen,

stram, versteend, gebrandmerkt
deur den oorlog. -
- Op dien donkeren dooden waaiboom
op dat zwaar en grof geraamte
waar de wind zijn
buigend roeren stil moest leggen,
treurt ge, vriendjes,
hijverend van de koude,
vroege koude, die uit 't Oosten
einzegreinst, en in uw vleesch bijt
deur-en-deur uw bovenkleed, tot
onder 't haar van uwen lijfrok. -
- Ook de nevel slakt uw vlerken
en ontreddert gansch uw vlugzzijn. -
- Ach! de makkers zijn vertrokken
zij die beetten
en vergaarden
op de pannen van mijn huisdak,
zij die swatelend hoograad hielden
op dien boom, denzelfsten boom, die
dan gelaad scheen
met nen nieuwen opbrengst
versch gesproten
uit het leven dat ze droegen
op dat zielloos lijfgedraaisel
dien vermoorden rampgenoot van
onzen lochting. -
- Jonge zwaalmen,
dompelaars zijt ge, zult ge blijven,
gij die 't gieren niet 'n hoordet
't scherp vermaan van:
‘Zijt ge veerdig? 't Is vertrekken’. -
- Ai! Vergeefs nu, zult ge zoeken
achter 't vliegend aas van eertijds,
weg is hij, den oude voorraad,
wak en wepel is de luchtschuur,
grijsde grauwheid maakt ze duister

vult ze met... wat zou ik zeggen?
Vult ze met heur ijdelzijn! - O
'k zal u nog ontmoeten
jonge zwaalmen,
niet meer zwaaiend zwenkend
hooge en leege,
met die zoete zomerstemme
die mijn hert trof,
niet meer schichtend weg en weder,
schuitig schimpend
met dien wilden juichkreet,
waar de mussche
waar de vinke voor benauwd was. -
- 'k Zal u gâslaan
leurend langst de waterplassen
zittend op de naakte steenen
met uw voetjes half versteven
met uw vlerken los, ontnaaid, en
hangend lijk versleten lapgoed.
'k Zal u nog ontwaren
krijschend van den honger
radeloos en mistroostig. -
- Op-en-weg van voor mijn voeten
vliegt ge, vlucht ge, lijk verzeild hier,
om, och arme, tien roên verder,
nog eens neêr te strijken
bij zwaarmoedig angstmisbaar, en
met den roep: ‘We zijn verlaten’! -
Wacht twee dagen, wacht drij dagen,
't Oosten trekt zijn nijdig vliem in,
dan ook staakt het smokelzijpen
van den smoordoek. -
- Zoeter lucht, de wind in 't zochte,
zonne en aas op Gods genade,
't is uw hope en uw herleven. -
- Treklust zal u verder drijven
dieper 't Zuiden in... en

hier en daar ook bij 't verhuizen
zult ge nog wat achterblijvers
zien en meêdoen;
maar ge mist ge mist den hoop, den
blijden hoop die steunt en stout maakt. -
- Zegt, hoeverre zult ge 't brengen?
spant en staalt maar
al de spieren van uw vleugels!
geene die ooit zullen landen
in de vreemde zomerstreken,
over berg- en woudgevaren
deur benauwelijk luchtverdreegsel;
geene die ooit wederkomen
naar de puinen van den Yzer.
Listig weg, en wijds en zijds, zoo
legt de Dood heur lagen. -
- Afgebeuld en onvermeugens
laat ge moed en hertkracht
onderwege,
laat g'uw lijken in de zompen,
op de bergen, langst de vlakten. -
- Na den winter brengt ons 't voorjaar
- niet meer t'hoope, maar gescheierd -
't vroeger reisvolk weder,
't zendt ons versche stamgenooten
op mijn weunste, en
dáár ook, vriendjes,
op 't verdroogde takgesprietel
waar ge ziek zit
boven netels, boven steengruis. -
- 't Voorjaar zingt dan in de puinen
met de jeugd en met den bloeilast
van de lachende lenteleute,
't zal van her dan
met zijn lekker luchtgedierte
jachtgenot en leefte junnen
in de wijde wentelwegen

van den hemel.
't Laat weêrom dan nestjes maken
eitjes leggen, jongskes azen,
zwakke jongskes
die verpreuvelen en versnellen
die volgroeiend vlugge worden
en bij 't uitleên
duikelen in hun eerste zonne. -
- 't Voorjaar komt dan
ook, och Heere!
met 't vergeten van de dutsen
die bij 't weggaan in den herfsttijd
die bij 't hoornen van den aftocht
lulden,.... en te late kwamen.

Nieuwcapelle, 1920.
A. MERVILLIE.

Nieuwskes uit de Slagveldstreke

... of, zooals ze zeggen al Becelaere, van de *Frontemenschen.*

Al Dixmuide, zooals stilaan een beetjen overal, heet de veertiendaagsche betaling: de *konsjeem* (= la quiuzaine).

Dan 't Albertfonds noemt men aldoor zonder achterdenken: het *Beeralfons.*

En den opziener van 't werk: den *Schacht.*

J.V.

STOVEN MET OVENS, vóór den oorlog, waren onder ons buitenvolk nagenoeg onbekend, te weten toch oostwaarts van IJper; sedert den oorlog vindt me' er bij hen effenop. Al wie een stoof heeft, een ‘huisstove’ (met lange vierkantte huize is te zeggen) doet er maar even een oven aan steken. En nochtans dit kost vijftig frank of nogmeer... Dan wat zal er gebeuren? Achter jaren zal er een talwikker afkomen, hij zal willen ‘doen aan’ beschavingsgeschiedkunde, en zal uit dien aangroei van ovens besluiten: ‘dat onze geteisterde landsliên verzinnelijkt zijn in hun eten en in de bereiding ervan’.

Doch de echte zin van 't verschijnsel zit elders. Ik heb dien gevraagd hier en daar... en vernomen.

- 't Is een gemak, zei ik, ei? die ovens, lijk om erin 't een en 't ander te braden?

En 't antwoord lood altijd:

- 't Is eendelijk gemakkelijk: maar 't en is nièt van dat braden.
- Van wat is 't dan?

-'t Is lijk om een beetje hout in te droogen! 't Gaat wel!
- Ha!
Ze moeten hun hout immers ‘rapen dàt is 't! En de oven en is hier geen teeken van weelde, maar een teeken van armoê.
T.R.

Niet zonder belang zijn de volksnamen der BARAKKEN van 't Front.
De woningen in steen en ijzer, heeten *hoepels, marmiten*, ook nog *tolbarakken* (van tôle). Staan er tien in een reke, men doopt ze de *Tien Geboden.* Alzoo: vraagt ge aan de menschen in wat voor barakke dat ze wonen, ze antwoorden u: in de *Tien Geboden*, in 't *Eerste*, of *Derde*, of *Zesde Gebod* enz....
Staan er twaalf barakken: 't zijn de *Twaalf Apostels*; te Clercken kwam er een dertiende bij on ze naamden ze *Ons Heere.*
De *H. Drievuldigheid* bestaat ook; de *Zeven Hoofdzonden*, de Drie *Koningen*, en nog andere van dit slag.
Een barakke in hout opgeslegen op den hoek van een vierstrate wierd *het Spioenkot* genaamd.
De aldereerste barakken, door de menschen zelve in drie haasten en een schommelinge t'hoope gesmeten, naamt men *molhoopen, sluipen, spelonken*, en 'k weet er eene die den naam draagt en verdient van '*t Stalletje van Bethlehem.*
J.V.

En van Werken?

De gunstig gekende glasschilder Ladon komt een stel brandvensters te zetten in de kerk van AVECAPELLE bij Veurne: ze behooren ongetwijfeld tot het beste dat we in onze streek te zien krijgen. Het op te lossen vraagstuk was niet van de gemakkelijkste. Een eenvoudig landsch kerkje, gothisch van constructie, maar hier heeft dit laatgothisch, dat tot in de jaren 1600 in Vlaanderen zoo algemeen is, bijna niets meer van de klassieke middeleeuwsche vormen zoo men die in handboeken opgegeven vindt. Die middeleeuwsche kunst is tot een doorvlaamschen bloei uitgewassen waarvan soberheid in de kleurengam wel een hoofdtrek is. Onze plattelandsche kerkjes winnen geenszins met hooggekleurde ramen die den lichttoevoer te fel beperken. Te Avecapelle heeft de kunstenaar zijn taak allerbest begrepen: Een groot gedeelte der ramen is wit glas, de beschilderde vakken zijn heerlijk van teekening en kleur. Met mindere kosten bekomt men op die wijze een gunstiger uitslag. Een voorbeeld om na te volgen.
M.E.

En van Vondsten?

(Uit een handmare)
Wildernisse in Vlaanderen, 6-II-21.

Te IJper.

- In de Rijselstrate blootgemaakt onder de brake: een streuschen muur in bergsteen. Hoogte, 3 tot 4 meter; dikte, een 40 meterhondersten. Bestaat uit twee verdiepen 't eene boven 't ander, te weten twee

reken een onderste en een bovenste, van allemaal bogen - volleringde en blind - dichte tegeneen. Uit het Romaansch tijdvak, meenens Heer Coomans. Staande tusschen 't oud huis van Iweins' en dat van de Soenen's, een stap van 't Belle-Gasthuis. Ruw; kunsteloos.

- Langs denzelfden weg verder, ooknog ontdekt: onder 't gebouw der zoogezeide ‘Fricadellen’ ('t Leerhuis van Stad voor Meisjes geweest, tevoren de Lamottenzusters) lijk een begraafsteê, namelijk een ruim met in de wanden tal van holligheden, vakken zoogemeend als voor lijken.

- In S. Maarten's koor: de gekende grafsteden van ‘de vier Stiftherders’; tamelijk gave. Gaaf of zooveel ook het graf van ‘Mevr. Hugonnet’.

- Even in S. Maarten's: deelen van 't altaar van S. Joseph; het blad, kan men alonder thans zien, is een blauwschorren grafsteen, misschien uit de XVe eeuw.

- Nog in S. Maarten's, aan den noordwand, aangetroffen: een ingang die toegemetseld was. 't Raam van dien ingang bestaat bovenaan uit een boge, een volleringde hoge onderstut door een klaver van drie andere boogskes insgelijks drie ringde; de groote overvangende boge rust op twee kantzuilen, elk met een kopken. Alles in blauwsteen. Volgens Heer Coomans, gaf die deur in het zijkoor der kerke, komende van uit de stiftzale ernevens.

- Eindelijk in S. Niklaai's (het nieuwere gebouw was van omtrent 1840 is 't niet?) weder ontbloot: de voelingen der zuilen uit den bouw van voordien, dertiendeeuwsch lichtewel. Er zou spraak zijn alreeds, met de blevelingen van '40 en die zuilen van voormaals, S. Niklaai's te herzetten... in 't Romaansch heelegaar!

E.C.M.
(Uit een andere mare)
10-III-21.

Te Dixmuide.

- Maandag 7^{n} II., zijn de ontruimingswerken in de Sinte Niklaaiskerke begonnen. Een kleen voetstuk 30/30 van den vermaarden doxaal tamelijk goed bewaard en twee kapiteelen of kopstukken, XVe eeuw, zijn voor den dag gekomen. Te midden steen en kalkgruis ontdekten wij nog den ijzeren schild en de lechten der zijdeur van den noord beuk, smeêwerk uit de XVIIe eeuw.

J.V.

Nog over de Mater Dolorosa in St Salvators te Brugge

(Vgl. T^{k} 2, bl. 41)

Zoo onze beroemde schilderij uit het Augustijner klooster komt - wat hoogst waarschijnlijk is - dan moet de schilderij door J. v. Coudenberg naar Brugge gezonden nog

opgespoord worden. Wij hebben t.a.p. de vraag gesteld: is het eene of andere Pieta uit kerk of museum? KAREL VERSCHELDE had alreeds de vraag zoo opgelost in zijn *Kathedrale van St Salvator* (1863) bl. 214. 'Het tafereel aen onze kerke geschonken, hebben wij niet beschreven gevonden, doch het is waerschijnlijk dit welk zich heden in S. Barbarakapelle bevindt, dat O.L.V. verbeeldt het doode lichaem van den Zaligmaker in hare armen ontvangende, en inderdaed tot de jaren 1480 opklimt'. Die schilderij, thans in het museum der kerk, staat afgebeeld in 't werk van KAN. DUCLOS: *Bruges, histoire et souvenirs*, bl. 257, en wordt besproken in de *Annales Soc. d'Emulation*, 1907, bl. 443. Daar heet het een fragment van een retabel door Hugo van der Goes, aan St Jacobs te Brugge geschonken door Jaak Biese († 1528). Het meesterstuk is thans in Christ Church te Oxford; copiën bevinden zich, volgens Weale, te Weenen, *te Brugge (St Salvators)*, te Dendermonde, te Badtendeltert, te Haarlem, te Keulen, in Noord-Frankrijk en Italië. Voegen wij daarbij eene copie in S. Walburga te Veurne, thans voor herstelling bij Leegenhoek te Brugge.

M.E.

Mengelmaren

Terechtwijzingen

Het ZEISEL VAN DEN SCHELLEVISCH (*Biekorf*, 1921, XXVII, 15) is juist, maar de woorden van St Pieter, en dan ook de strekking van het zeisel, zijn onvolledig.

Men leze: ...greep Petrus met de hand, zeggende: 'Ah, gij *schelm van een visch*'. En daarom heet hij *schellevisch* en heeft twee zwarte plekken in zijn nekke van de vuile vingers van St Pieter.

J. VE.

MUSTERHOLE moet 't zijn, niet Muster*g*ole (*Evend.*, 35); en men spreke uit M*oe*sterhole.

K.D.F.

KORTSTEERTJES (*Evend.*, 24, 48) is een van die woorden welke men te Brugge noemt een *Hellewoord.* Hellewoorden zijn zegsels, vloeken, knopen, slechte of ruwe redens, waarom men 'zal moeten naar de

Helle gaan'; ten anderen hierin verschillende van vuilen praat dat zij eerder slaande gezegden zijn; vuile praat zou heeten: te Brugge 'uit de mande klappen', te Roeselaere 'slechte schole houden', elders nog-anders.

Welaan 't bovenbedoelde woord 'kortsteertjes' is een hellewoord: alzoo te Brugge, waar het zint in 't bezonder op de oude mannetjes uit het S. Joosthuis [en die naam is stijf oud reeds = Ad. D.] alzoo ook te Gent waar het woord in 't algemeene gebruikt wordt. Die zegging bedoelt een bekende verkrompenheid, gevolg van 's mans ouden dag en afgeleefdheid, ttz. contractio penis (welk ookal 'steert' bediedt). Niettemin wordt het zeer onschuldig, zelfs door de meeste menschen onbegrepen, gebezigd.

[K.D.F.]

IPPEN- = toch IEPEN (*Evend.*, 1920, XXVI, 263; 1921, XXVII, 21-22). Hier een vrouw, naâr de zeventig, uit Poperinghe-buiten: heeft, toen zij klein was, weten *iepenhout* snoeken, dan branden, om ervan de assche in de waschte te bezigen. 't Waren, zei ze, te dien tijde veel iepen.

M.C.

Een BIDVRIJE ofte krochte, in onze landsche kerken? Een te *Harelbeke* (*Evend.*, 1920, XXVI, 286)? Mogelijk. Maar *Meessen* had ook een Met erin: vóór den oorlog, aardappelen; sedert den oorlog, steengruis en puin.

E.C.M.

Kakelingen op Wittendonderdag

[*Kakeling*], *kèkeling, kekkeling*, is een koeke lijk een 8 van uitzicht (vgl. o. 't w. 'krane, kraneke, krake' *Loq.* 1898, bl. 269). De bakkers te IJper gaven zulke vóór den oorloge ten geschenke aan hun kalanten, van den Woensdag namiddag voort op Wittendonderdag. Slacht de *kokieljen* (vgl. DBo op 't w.) welke te Poperinghe de molenaars, ten tijde dat er veel windmolens waren, met Nieuwjaar door hun knechten naar de kalanten lieten ronddragen ('kokieljen' kwamen ook uit te IJper op S. Maartensdag; elders, onder den naam nu van '*Engelkoeken*', ook op Nieuwjaar b.v. te Brugge). Die zaken zijn geboekt, maar 't woord 'kakelinge' niet, meen ik.

Uitvaartkoeken en Koekedrage(e)gen

Ook te IJper, en insgelijks voor den oorlog, gaf men op de uitvaarten een groote koeke, van de grootte van een groot brood. Op den bovenkant ervan was eenkruisgebakken, met een holletje in 't midden. In dit holletje stak men een geldstuk, een zilver- of goudstuk naarmate den uitvaart. Die koeke werd ter begrafenis gedregen op een witten doek in een mandeken, en gehouden door een vrouw in kloosterzuster gekleed; deze was genaamd de '*koekedrage(e)ge*', en droeg

terzelfdertijd een tinnen kanneke waarin ook een geldstuk lag. Dan ter offerande werd dit alles ‘geofferd’ en op 't altaar geplaatst.

Maar koek, en offerande en altaar en IJper zelf, zijn nu gevaagd door den oorlog!

Een dergelijke koeke (dergelijk voor het uitzicht) nu echter geheeten een ‘*krake*’ en met liever alle slag teekeningen op, stelde men te Poperinghe aan 't venster der herbergen, ten tooge en als teeken dat er een ‘krake te bollen’ was (Vgl. *Loq, ald*., en DBo op 't. w. ‘kraakbollen’).

Zou dit beter bewaard zijn?

M.C.

Wat is de echte bediedenis van 't woord *Spuriepape?*

't Woord komt uit een Mechelsch opstel, dagteekenend van omtrent 1799. Ermeè was bedoeld een beëedigde geestelijk, een ‘intrus’.

Zou 't niet zijn ‘spurius papa’, ‘spurius’ ten minste in 't gedacht van den steller?

K.D.F.

***

Aan welke kerke te Brugge is 't geweest, of is 't nog, dat de grafsteen te zien was van een *De Doncquers, Heere van Coyweede, Vorchevalle...* enz.?

VORCHEVALLE was *Voswal* te zeggen, gelegen op Dudzeele zuidoostwaard de kerke, aanzijds den weg om te gaan naar de Casselstraat.

K.D.F.

[Nummer 4]

Lessius en Lipsius

Op 15 Januari 1923 zullen er drie eeuwen verstreken zij sinds de jezuiet Leonardus Lessius (Leys), wellicht de grootste onder de belgische godgeleerden, te Leuven in geur van heiligheid stierf. Voor heiligen is de sterfdag geen rouwdag: de verjaring hunner zalige dood wordt eerder als een feestdag gevierd.

Zoo hebben de dorpsgenooten van den beroemden brechtenaar er over gedacht. Om de viering van het eeuwfeest voor te bereiden, hebben zij een komiteit tot stand geroepen onder eere-voorzitterschap van den Hoogwaarden Prelaat der norbertijnerabdij te Postel, Heer Herstraets, een inboorling van Brecht.

Wat op de eerste plaats gewenscht wordt, is dat Lessius van zijn landgenooten beter gekend weze: zij hebben, wel is waar, een hoogen dunk van zijne geleerdheid en heiligheid, doch weten weinig van zijn leven. Buiten eene oude latijnsche levensbeschrijving waarvan geene exemplaren

meer te vinden zijn en eenige beknopte schetsen in 't vlaamsch en in 't fransch, bestaat geene omstandige biographie. De Vice-Postulator der zaligverklaring van den Dienaar Gods werkt sedert jaren om deze leemte aan te vullen en hoopt nog vóór het eeuwfeest den uitslag zijner langdurige opzoekingen aan het vlaamsche volk te kunnen meêdeelen. In afwachting levert hij aan de lezers van *Biekorf* eenige bladzijden over Lessius' betrekkingen met een ander beroemd geleerde, Justus Lipsius: menige bijzonderheden in die bladzijden aangehaald zijn weinig of niet gekend en zullen, hopen wij, bij onze lezers belang-stelling wekken. In de regelen die dit verhaal voorafgaan spreekt schrijver van Lessius' minzaamheid en dienstvaardigheid waarmede hij aller harten won en zich talrijke vrienden maakte.

Onder die talrijke vrienden dient op de eerste plaats vermeld de beroemde humanist, Justus Lipsius: menigen trek heeft de geschiedenis tot ons laten komen die toont wat nauwe vriendschap die twee geestverwanten aan malkaar verbond, en tevens wat voortreffelijke diensten Lessius aan Lipsius, en door hem aan de leuvensche universiteit en aan 't vaderland bewees. Het loont de moeite de betrekkingen der twee geleerden met malkaar wat breedvoeriger te beschrijven.

Just Lips zag het eerste daglicht acht jaar vóór zijn heiligen vriend, in 1547, te Overyssche, een der schoonste dorpen van vlaamsch Brabant, door hem in een zijner latijnsche brieven zoo schilderachtig afgeteekend[(1)]. Zijne eerste school was die der parochie van de Kapelle te Brussel. Hij begon zijne latijnsche studiën in het college te Ath, en zette ze voort te Keulen bij de jezuieten. Deze wisten de merkwaardige begaafdheden van hunnen leerling zorgvuldig aan te kweeken, terwijl zij tevens zijne godsdienstige stemming versterkten. Aan zijn professor in 't grieksch, Pater Geeraart van Kempen, dankte Lipsius zijne

(1) *Epist. Cent.* I. *Miscell.* ep. 8. Guilielmo Brengelio 3 kal. oct, 1575.

voorliefde voor de kennis der oudheid: hij hechtte zich voornamelijk aan Pater Jan Oranus[1], zijn professor in rhetorika, en aan den overste van het college, Pater Frans Coster[2]: nadat hij het college verlaten had bleef hij in drukke briefwisseling met zijne vroegere meesters en had het daaraan te danken dat zijn geloof in moeilijke omstandigheden niet heel en al verloren ging.

Op rhetorika voelde hij neiging om zich bij het Gezelschap van Jezus aan te sluiten: doch deze roeping viel gaar niet in den smaak van vader Lips, een echt brusselaar die veel van banketteeren hield, en wien zijn burgermeesterschap in de hoofdstad des lands zooveel kansjes verschafte om zijn kermislust te voldoen dat hij heel zijn vermogen door de keel wist te jagen. Om aan zijn zoon die gedachten van kloosterleven te doen overgaan, nam Egidius Lips hem van bij de jezuieten weg en plaatste hem als extern in een college te Leuven. Voor den zoo rijk begaafden, doch onervaren jongeling, was dit verhuizen een ongeluk.

Op achttienjarigen leeftijd vader- en moederloos geworden on voor mondig verklaard, laat hij in een zijner brieven vermoeden dat hij in de universiteitsstad vaak zijne vrijheid misbruikte om er maar los op aan te leven: '*haudquaquam ad severam Catonis regulam'*. Hield hij veel van spel, bal en bijeenkomsten, hij had toch het geluk onder zijne vrienden twee autwerpsche studenten te tellen, Martinus Delrio[3] en Andreas Scliott[4], die beiden in het Gezel-

(1) Jan Oranus (d'Heur) geb. te Lik, 12 febr. 1544, jezuiet 21 sept. 1559, † 30 mei 1603, schreef in 't latijn over de missies in China, Japan, Mogor. Hij schreef insgelijks eene pleitrede voor de Societeit Jesu tegenover de leydeusche protestanten en vertaalde uit het spaansch in 't latijn het *Princeps Christianus* van RIBADENEIRA.

(2) Frans Coster, *vulgo* Costerus, geb. te Mechelen 16 juni 1532, jezuiet 1552, † te Brussel 6 december 1619, driemaal provinciaal, schreef vele boeken en bekeerde tallooze ketters.

(3) Delrio, geb. 1551, werd generale procureur in den Souvereinen Raad van Brabant, trad in 1580 in het Gezelschap van Jezus, doceerde Schriftuur te Dewaai, Luik, Gratz en Salamanca, † te Leuven in 1608.

(4) Schott, geb. 4 sept. 1552, doceerde rhetorika te Leuven, grieksch te Salamanca en te Saragossa, werd jezuiet in 1587, stierf 23 jan. 1629.

schap van Jezus traden en wier warme genegenheid voor hem op een gegeven oogenblik eene redplank zou worden.

Wij volgen hem niet op zijne menigvuldige reizen, eerst naar Rome, waar kardinaal Granvelle hem als secretaris voor zijne latijnsche brieven twee jaar in zijn paleis terughoudt; dan naar de universiteiten te Parijs en te Dôle; naar het hof van Oostenrijk, naar Praag en Thuringe, waar hij als een reeds befaamd belletrist met eer wordt onthaald; naar Iena, waar de universiteit hem het hoogleeraarschap aanbiedt. Na al dit rondreizen houdt hij stil te Leyde in Holland en doceert er dertien jaar lang de geschiedenis, zich buiten zijn cursus onledig houdend met het opstellen en uitgeven zijner geleerde commentarissen, die hem voor Prins in 't gemeenebest der letteren doen uitroepen.

Edoch, wat was er van zijn katholiek geloof geworden op zijn rondreizen, en bijzonder, gedurende zijn dertienjarig verkeer met de hervormden op eene protestantsche universiteit? Niet zonder reden was Delrio bekommerd met den zieletoestand zijns vriends, die zich wellicht in de strikken der nieuwgezinden had laten vangen, hadden Delrio's brieven hem niet op tijd het gevaar doen inzien. Hij had den moed er zich aan te onttrekken met zijn ontslag te nemen. Om geen argwaan te wekken en door niemand wederhouden te worden, strooide hij uit dat de leverziekte waaraan hij leed eene waterkuur te Spa vereischte: doch heimelijk begaf hij zich naar Maintz, nam daar zijn intrek bij de jezuieten, en door hunne bemiddeling verzoende hij zich ongeveinsd en openlijk met de katholieke kerk. Delrio die toen te Luik woonde is de eerste die kennis krijgt der blijde tijding: uit den brief dien Lipsius zijnen vriend schrijft, zal men oordeelen over de rechtzinnigheid en den ootmoed des bekeerlings.

‘Eerwaarde Vriend,

‘Uwe oude en ware vriendschap laat niet toe dat ik den gewichtigen stap dien ik gewaagd heb, verborgen houd.

Door Gods goedheid heb ik mij onttrokken aan de netten waarin ik ingewikkeld was; gaaf en behouden ben ik in Duitschland bij uwe paters geraakt. Gaaf? Neen, ik vergis me. Gehavend was ik en onderdrukt onder den last mijner zonden. Edoch, Gods barmhartigheid heelt mij, door bemiddeling uwer paters, daar ook van ontlast: en er blijft mij slechts één ding meer te doen, dat ik op den goeden weg volharde en hem niet vasten tred bewandele. Och! help mij met uwe gebeden, gij die, gedeeltelijk toch, mij op dezen weg gebracht hebt, gij wiens brieven mij zoo heilzaam waren, dat ik zeker God zou vergrammen, moest ik na zulke brieven ooit blijven stilstaan. Dag en nacht knaagde mij die wroeging: mijn slaap zelf werd er door gestoord. God zij geloofd, die mij, om zoo te zeggen, mijns ondanks buiten het gevaar bracht en mij daar plaatste waar ik mij zelven, en tevens Kerk en Staat, van eenig nut kan zijn: wat ik ernstig voor mij genomen heb (met Gods hulp) te doen. Ik ben nu bij uwe paters te Maintz, en eene mijner eerste zorgen was u die weinige regelen te schrijven. Verblijd u, broeder: thans hebt ge wezenlijk een broeder en vriend weergevonden. Vergeef mij al het verledene zooals God u ook alles vergeeft. Ik beveel mij ernstig, ja, op het dringendst, in uwe gebeden en in die van Pater Oranus: hem, maar hem alleen, moogt gij de tijding mededeelen. Het ware immers niet geraden de zaken ruchtbaar te maken zoolang mijne vrouw, mijn huisgenoten en mijn inboedel nog in Holland zijn. Eens dat ik er alles zal uitgehaald hebben, zal ik mij zelven aan de goeden openlijk weergeven. Bid, bid voor mij.

Maintz, 14 april 1591.

Nu eindelijk waarlijk uw broeder,

I. LIPSIUS'[1].

De bekeering van een persoon van aanzien, bijzonder, van een letterkundige, verwekt veelal opspraak. Sommigen

(1) Aangehaald door AUBERTUS MIRAEUS in *Vita Iusti Lipsii.*

toonden zich wantrouwig en trokken de rechtzinnigheid van Lipsius' gevoelens in twijfel. De protestanten waren er woedend op, omdat zulk eene glorie hun ontsnapte: zij spaarden den gewezen leeraar van Iena en Leyde noch verwijt, noch laster, noch hoon.

Lipsius' vrienden drongen later bij hem aan opdat hij zijne lasteraars zou beschamen. Dit hadde den knappen polemist geen moeite gekost. Vroeger had hij eens een onbezonnen vitter die een zijner werken ongunstig beoordeelde, van den vlegel gegeven: de onvoorzichtige was gewaar geworden dat Lipsius geen kat was om zonder handschoenen aan te vatten, of, zooals Lipsius zelve schreef, dat men een kranken leeuw niet mag in den baard krabben. De schrijver die zich dan ziek bevond, had zich zoo opgewonden dat hij er de gezondheid schielijk had bij wedergekregen: de criticus integendeel was er kaal van afgekomen.

Nu, onder de vaderlijke leiding van Lessius was de humanist bedaarder geworden en min gevoelig op het punt van eer: hij liet aan de tijd de zorg over om de waarheid te doen uitschijnen, en aan de vrienden die hem praamden zijne pen tegen de lasteraars te scherpen, antwoordde hij: ‘Te vergeefs doet ge mij last aan: ik maak me klaar om van de aarde te scheiden en peis op grootere en ernstigere zaken. Trouwens, werd ooit dit pleidooi nuttig of noodzakelijk, ik ken een vriendenhand die Lipsius niet in de steek zal laten’. Hij bedoelde Pater-Karel Scribani[(1)]: deze inderdaad, na de dood van zijn vriend, wreekte de gedachtenis van den bekeerling in zijn *Iusti Lipsii Defensio Postuma.*

Van Maintz begaf Lipsius zich naar Luik om zijn vriend Delrio te groeten die er les in zedeleer gaf. Hij liet er zich inlijven in de Congregatie van O.L.V., welke Lessius na zijne terugkomst uit Rome (1584) gedurende ettelijke maanden bestuurd had, en op den dag zijner aanvaarding hield hij eene prachtige voordracht waarin hij aan zijne

(1) Scribani, geb. te Brussel 1561, jezuiet 1582, provinciaal der vlaamsche provincie (1613-19), † te Antwerpen 1629.

devotie tot de Moedermaagd uiting gaf. Na een kort vertoef te Luik, vertrok hij naar het nabijgelegen stadje Spa, wiens bronwater toen reeds vermaard was en verbleef er twee jaar om zijne leverziekte te bezorgen.

Niet zoodra was het vertrek van Lipsius uit Leyde in de wereld gekend, of van alle kanten kwamen tot hem de meest vereerende opdrachten. Verscheiden duitsche vorsten en kerkvoogden trachtten hem naar hun land uit te lokken: Paus Clemens VIII wou hem te Rome bezitten; Koning Hendrik IV droeg hem de opvoeding op van den franschen Dauphin met eene jaarwedde van minstens duizend florijnen; de republiek van Venetië, menige kardinalen, de universiteiten te Padua en Bologna stelden hem de vleiendste en voordeeligste voorwaarden voor. Een schatrijk Spanjaard beloofde, in geval hij zich in zijn land kwam vestigen, hem voor zijn zoon aan te nemen en tot zijn algemeen erfgenaam te verklaren.

Hoe vereerend en winstbelovend elk aanbod was, Lipsius wees het telkens af, en - pleit die onbaatzuchtigheid niet voor de rechtzinnigheid zijner bekeering? - gehoor gevende aan de stem zijner vaderlandsliefde, antwoordde hij aan den oproep der Staten van Brabant, die hem een leeraarsstoel in de Alma Mater te Leuven aanboden. Het traktement mocht dan nog zoo gering, ja, gansch ontoereikend zijn voor een waardig bestaan, Lipsius nam de plaats aan en bleef dien post bekleeden tot het einde zijns levens. Daar zien wij hem dertien jaar lang in betrekking met Pater Leonardus Lessius.

Zooals hij het aan Delrio schreef, was de bekeerling begeerig zijne volharding te verzekeren, en wij vermoeden dat het door Delrio's toedoen was dat hij in aanraking kwam met den alsdan reeds beroemden theoloog en terstond na zijne aankomst te Leuven in 1593 zich onder zijne geestelijke leiding plaatste. Althans dit meenen wij te mogen afleiden uit een brief van den pasbekeerde aan Delrio op 3 juni 1592 uit Aken verzonden[(1)]: ‘Ik dank er

(1) *Epist. Cent.* I ad Belgas. 8.

u om dat gij naar P. Lessius geschreven hebt, en voor hetgeen gij hem gezegd hebt. Ja, Pater, doe zoo en wees me nu bijzonder behulpzaam met raad en daad, en gebruiken wij beraad vóór de daad. Want ik moet rechtuit bekennen dat ik in deze zaak die mijne zaligheid raakt, van eerst af aan alle menschelijke voorzichtigheid heb van kant gezet en heel wat impulsief te werk ga: mijn aandrift is goed, hoop ik, vermits ik iets zeer goeds beoog. Wat zou ik in goddelijke zaken anders dan God beoogen? Nochtans, hebt ge mij daarin een raad te geven, spreek gerust'. Verder spreekt hij van een schrift dat hij voor den kanselier der universiteit heeft voorbereid en dat hij wil wijzigen en verbeteren volgens de wenken die Pater Lessius hem geven zal: vermoedelijk bedoelt hij de afzwering die van hem vereischt werd vooraleer hij zijn leeraarsstoel in de Alma Mater beklom.

Aldus bestonden er reeds betrekkingen tusschen de twee geleerden alvorens de nieuwe professor te Leuven aankwam: geen wonder dat hij zich onmiddellijk na zijne aankomst in 1593 onder het geleide plaatste van den godgeleerde die hem reeds met raad en daad had bijgestaan, en dat van dan af tusschen hen die wederzijdsche genegenheid ontstond welke tot dagelijksche bijeenkomst leidde: '*in paene cottidianis sermonibus nostris*'(1). Bijna dagelijks klom Lipsius den St Antoniusberg op naar de 's Meyersstraat, ofwel daalde Lessius naar de Parijsstraat af, waar de nieuwgekomen professor zijne woonst gevestigd had(2), om niet ver van de paters jezuieten te zijn: dat was hem makkelijk en zoo aangenaam, schreef hij nog in juni 1592 uit Aken, toen hij te Leuven een huis zocht te huren of te koopen(3).

('t Vervolgt)

K. VAN SULL, S.J.

Vice-Postulator der zaligverklaring van den Dienaar Gods, Leonardus Lessius.

(1) *Centur.* I ad Belgas, ep. 27.

(2) In het huis thans betrokken door Dr Florent Janssens, n. 91.

(3) *Centur.* I ad Belg. Ep. 8 ad Delrio.

Aan onzen Eerw. broeder Alfons

ter gelegenheid zijner plechtige Eerste H. Mis, te Oeleghem, 3-1-1921

Gij liet de rozen in de scheemring geuren
En keerde' uw blik naar 't blank der leliebloem;

Den trotschen wil hebt gij met stalen deuren,
Geloftensterk, den weg versperd ten doem.

Wat maalt gij om het wereldsch druk gebeuren
Van zucht naar goud en jacht op eer en roem?

Gij zaagt naar 't outer en werdt uitverkoren:
‘Dit zult gij doen tot mijn gedachtenis!’
Kwam niet de glans van Gods gezalfden gloren?
Want: ‘Gij zijt priester, eeuwger heugenis!’

Gij hebt Gods Min voor al uw medemenschen,
Gods heul voor hen wier ziele zucht in pijn;

Uw hoog geluk, o, dat het nimmer slense,
Doch immer meer zou open-bloeiend zijn!

Dit woord ombindt den tuil van al ons wenschen:
‘Uw loopbaan moge vruchtbaar-stil verglijn!’

Wil vader uwen priesterzegen schenken,
Aan zusters, broers, aan maag en vriend verheugd!
Aan 't outer zult gij moeder, broer, gedenken.
En van 't gezin de kroon zijn en de vreugd!

J. SIMONS.

Kruiden in Vlaanderen's Woestenij ten jare O.H. 1920

(Vervolg van bladz. 35)

In de eentoonigheid der zandige duinen lei God over sommige pannen en lagere hillen een dik tapijt van helder groen mos (Barbula ruraliformis); en de eenzame wandelaar is opgetogen van genoegen daar zulke sierlijkheid tegen te komen. Wie nu van Woumen tot Poperinghe zijn oogen open heeft voor andere dingen als 't verwoeste krijgt 't zelfste gevoel als hij hier en daar de sierlijke *Epilobium Spicatum* Link, ook genoemd *Angustifolium* L. ziet bloeien in al zijn frischheid. Blaadjes gelijk de groene wilge, een losse aar purpere bloemen, waaruit de witte stempel omleeg gebogen ligt. 't Is lijk een stadsjuffertje in de wildernis verdoold, en opgetogen om heur vrijheid. Een eerste bezien zou de plant doen verwarren met de Fuchsia; en dat is niet te verwonderen, ze is immers van de familie, zooals de gekende hofbloemen: Clarkia, Godetia. Beziet 't plantje eens goed: een gesteeld zaadbegin waarop kelk en kroon bloeien, kleine spitse groene blaadjes er tusschen. De hand is genegen een kapeel ervan te plukken, en zoo meenen ook de teruggekeerden, want in hun bloemhof hebben ze reeds het smalbladig wilgenroosje geplant.

Doch ze zullen er te veel genoegen aan beleven. Het bloemtje krijgt een sluim[1] en als ze open gaat vliegt het zaad gemakkelijk op zijn zijden wolle rond, en 't neemt te veel vrijheid, en daar krijgt men sluimwederiks meer dan men wenschte.

Moesten de menschen uit Rusland komen, God spare ons daarvan, ze zouden bij andere deugnieterijen geleerd hebben de blaadjes van de Epilobium Spicatum te roosten om op groote schaal de Sineesche thee te vervalschen.

(1) Sluim = schokke, is de zaaddoos die gelijk bij de erweten opengaat op zijds. De hauwe integendeel gaat alonder open zooals bij de rapen. De sluim van de Epilobium trekt op de hauwe, maar is er toch geen.

Van waar kwam nu de sluimwederik? Haast onbekend hier ('k zag enkele exemplaren op een aschhoop tusschen Diksmuide en Caeskerke, en in een hof bij de Ste Walburgakerke te Veurne, - vroeger), heeft ze heur zijden vleugels gebruikt om op den wind rond te vliegen. Maar 't is bizonderlijk na den wapenstilstand dat ze kwam in 't niet bezette België of zoo 't de niet-officieelen zeggen: bachten de kupe.

***

't Was een goede dag, waarop een vriend te bezoeken was te Nieucappelle. Nevens zijn voorloopig huis met rookende kave (cfr. Sanderus), en nevens den puinhoop van zijn oude woning, groeit er een kruid met gaafrandde breede bladeren zonder bladsteel; te midden in ligt een witte striep voor middenribbe, en ze staan twee en twee over elkaar, en kruisgewijsde de eene koppel boven de andere (kruisbladig). Dat is nog een vreemdeling in deze streken. Te Merckem staat hij met velen rond de kom van waar vroeger een dorp stond. De notaris had er eenige staan in zijn hof. Daar begrijpt men zijn verspreiden, maar te Nieucappelle, over de broeken, over den Yzer...?

Zijn groene, eigenaardige bloemen geven immers een dik zaad, zonder vlerken; lomp zaad, zwaar, onbekwaam om een meter ver te vliegen. Waarschijnlijk een vogel die niet wist dat die plant te Aarschot en omstreken voor name draagt, en met recht, van ‘schijtkruid’, en leelijk bedrogen was in zijn verwachting.

Meer algemeen heet de *Euphorbia Lathyris* L. en fatsoenlijker, kruisbladige wolfsmelk, van de familie der wolfsmelkachtigen; en staat alzoo nevens de *Siphonia elastica* Pers. (kaoetsjoekboom), en de *ricinus communis* die ons de castor- of slekolie geeft.

Wolfsmelk, dat is om 't dikke, witte sap dat uit zijn gekwetste bladeren of takken loopt. Midden in de andere cellen immers, liggen er gansch andere (ideoblasten), lange vertakte die dat witte, vergiftig sap bevatten, en lossen als hun melksapcellen gekwetst worden.

Wat ook eigenaardig is bij die plant, moet nog gezegd. Alle tweejarige kruiden, die niet afsterven 't eerste jaar, hebben een wortelrozet[1]. De Euphorbia is 't eerste jaar van 4 tot 5 decimeter hoog, en heeft geen wortelrozet, en schijnt zoo de vorst niet te vreezen, al is zij een kind van 't warme zuiden.

('t Slot volgt)

M. VINCK.

Negen Aanden

Negen aanden,
- wit lijk zuivere wompelblommen -
varkelen op den waterwal; 't is
recht vooruit, en eens en anders,
flink en zacht, ge-
twee'n, gedrie'n, of al te samen,
stillekes weg den boord voorbij. 't Valt
troostelijk om ze gâ te slaan, be-
wegend leven in 't beweegloos
eenzaamzijn nog van de streke,
zoet genieten tusschen al dat
ons genot van vroeger dooddeed. -
't Rustig roeien loopt ten ende...
't schilt entwat bij
't zwemmend volk!... Mijn
negen aanden,
ei! wat murkelen en wat tateren
uw ontstelde bekken?
en waarom dat jagend wikkelen
van uw spanen?
hoe ze duwen... duwen...
en gezwind hun

(1) Wortelrozet = krans bladeren die onder aan den stam zitten en plat uitgestrekt op den grond liggen.

vliezige lapkes zwaaien
in dat koel en helder voetbad! -
Vreedzame aanden,
gij die uwen wal begingt, zoo
zeegbaar en zoo ingetogen,
krijgt ge 't zotte in 't hoofd? en
wilt ge van uw glad gebied e
ruischend schuimveld maken?...
Woelige aanden,
'k zie u swobbelen
'k zie u zwalpen
bij dat hemellijk vederkuischen,
bij 't onstuimig voorwaarts-plonzen,
't lekend dompelen
't rekkend slaan van
kop en krage. -
'k Volge 't rechtstaan
van uw lijf, en
't werken van uw vleugel-armen. -
- Schuw gewelddoen
van entwie die gaat verdrinken. -
'k Hoore 't water
klakken, kletsen,
'k zie 't u gispen, gooien,
om-en-om uw blanke beelden,
ont het rimpelend
roert en kwanselt
tegen 't lischblad van den walzoom. -
En uw razen
rijst en kettert
hooge boven d'hofgebouwen,
deur den lochting, deur den bogaard,
over 't blakzijn van den akker,
tot aan d'huizen van den landweg! -
O mijn aanden,
komt de gruw van 't oorlogsleven
in uw herte?...

schaft ge schielijk
op de gaten die nog gapen
in het stroodak van de weunste?...
valt uw kijken
op het scheef geschonden zijn van
schure en stalling?...
brengt u 't roodzijn van uw bekken[1]
bloed te binnen?...
Toe, mijn aanden,
g'hebt uw tale, spreekt en antwoordt,
'k blijve reusch hier bij dat raadsel. -
En den eerpel[2],
hij de ploegbaas van de bende,
wascht en laait het licht verguldsel
van zijn schoûrkleed,
zet zijn oogskes, staart verwonderd
op mijn stil verwonderd zijn; - 'wel
mensch toch'! zegt hij,
zwijgt, en stelt uw hert gerust,... geen
oorlogswee dat ons verbauwt, want
rampe en bloed 't is al voorbij,... geen
angstgevoel dat onraad meêbrengt,
neen, o mensch, -- we
slaan en roepen... achter regen[3].

A. MERVILLIE.
Nieuwcapelle, 1920.

(1) De bokken bij de jonge *witte* aanden, zijn *rood*, later verbleeken ze. - Bij de *grauwe* aanden zijn de bekken *grauw*. -
(2) Eerpel, elders *erpel*, ook *masschelare, maskelare, maskelier*; (waard, mannetjes eend).
(3) Als d'aanden geweldig zijn, en veel leven honden, '*'t is tegen slecht weêre'* zeggen de menschen.

Oudheidskundige Vondsten

in de Sinte-Niklaaiskerke van Dixmude.

Vóór den oorlog wierd de kerk van Dixmude door de oudheidskundigen gerangschikt bij de zoogezeide '*gothieke*' gebouwen. Van onder te boven kon men geen speur vinden van '*romaansch*'.

Het heeft nochtans veel oudheidskundigen wonder gedacht, dat bijna al de vervoetingen tot in de grondvesten in veltsteen uitgebouwd zijn, en zelfs dat op menige plaatsen der binnenmuren het veltsteen eene aanzienlijke oppervlakte beslaat. Doch daaruit dorst niemand hoegenaamd een gevolg trekken.

Weale ook, de zoo bevoegde kenner, die al de kerken van de streke zoo behoort onderzocht had, en ze allen met hun eigenaardigheden tot op den keper beschouwd had, heeft daarover geen woord gerept.

Vernieling en dood brengen nog al dikwijls veel aan den dag.

Van het meestendeel dier kerken blijven er hier en daar nog lappen van muren over, uiteengeslegen en geborsten, die ons het verband met het binnenste van het bouwwerk aanschouwelijk maken.

Uit de studie van dien samenhang valt er veel te leeren.

Sommige brokstukken der muren rijzen regelmatig op de vervoetingen in gelijkig veltsteen, doch al den buitenwand wierden zij bekleed met gehouwen steen of ook nog met baksteen. Ze behooren tot een vroeger romaanschen bouw, en wierden in een lateren herbouw behouden en benuttigd.

Zulke wanden vindt men in de kruisbeuken der kerk van Eessen, in den noord- en zuidbeuk van Sint-Niklaais te Dixmude, alleenlijk ten oosten op eenige plaatsen. Het gebeurt nog dat men de oude muren in veltsteen al beide kanten bekleed ziet met baksteenen uit een later tijdstip: alzoo heeft men te werk gegaan tijdens het heropbouwen van den koor der vroeger romaansche kerk te Vladsloo. Doch hier behoort men wel na te gaan of de veltsteenen tot een regelmatigen bouw behooren, oftewel zoo zij enkellijk eene aanvulling zijn. Alzoo blijkt het dat de veltsteenen van de bekleede muren in de kerk te Dixmude - op weinige plaatsen uitgezonderd - enkele aanvulling zijn, om de bouwstoffen van het afgebroken voorbestaand kerkgebouw te benuttigen.

't Is juist die aanvulling die het onderzoeken weerd is. Immers, de bouwmeesters van dien tijd hebben, zonder onderscheid van zaken, daar alles ingeworpen als het maar steen was; brokstukken van beeldhouwwerk, al te mede geheele kapiteelen of voetstukken, kan men daaruit rapen. Alzoo is te Dixmude te midden die verpuinde aanvulling, een romano-frankisch kapiteeltje, en een zwaar brokstuk van een vierkant pilasterkapiteel voor den dag gekomen dagteekenende uit de XI^{de} eeuw (einde) of de XII^{de} eeuw (begin).

Wij weten dat de eerste bidsteê van Dixmude, eene kapel was afhangende van de kerk van Eessen en gebouwd op het grondgebied der zelfde parochie; de oorkonden bewijzen het klaar: Esna cum capellis suis Clarc et Dicasmutha.

Deze kapel te kleen geworden, wierd vervangen door eene kerk vóór het tijdstip van het zoogenaamd ‘gothiek’ met behoud van menige deelen uit het voorig gebouw. Overblijfsels van de eerste bidsteê kon men opsporen in den choor der kerk, in het benedenwerk; en van den tweeden bouw al den zuidkant van den choor in het bovenwerk waar de romaansche bogen boven de latere middeleeuwsche bogen bewaard wierden (gelijk in veel kerken door onderschraging). De kerk een tweede maal te kleen geworden, wierd vervangen door oen gebouw in het zoogezeid ‘gothiek’ van het begin der XIV^{de} eeuw, om later nog vermeerderd te worden al den westkant.

Daar menige bestanddeelen van het oude gebouw, zelfs de gewone kunststukken, met den nieuwen trant niet konden samengaan, heeft men ze weten te benuttigen als aanvulling in de muren waar ze hoop over hoop in de moortel vermoord liggen. Nu komen ze hier en daar in de puinen voor den dag, met hun romaansch voorkomen, beter bewaard dan de stukken onzer latere kunst.

Gelijk de toenmalige bouwmeesters te werke gingen, zoo handelden ook de vroegere ambachtslieden die de veltsteenen zonder eenige keuring, bewrocht of niet, van uit den grond gedolven, in de muren van den aangenomen bouw stopten, 't zij als werk, 't zij als aanvulling. En... zoo gebeurt het nu, dat ze tweemaal versteken en miskend, nog in hun oorspronkelijken staat tot ons komen uit de doode puinen, zoo dat wij bij hun eerste zicht er zuiveruit van verschieten en onze oogen niet 'n kunnen gelooven. Ziet: uit de opgevulde muren der derde bidsteê van Dixmude raapten wij een reusachtige *aardscharre* op uit het steenen tijdvak. De snede alleen was hier en daar afgebrokkeld, doch de vorm tot de steel toe was goed bewaard gebleven. De steel heeft nog 7 centimeter lengde en is vierkante gehouwen (niet rond) om in het houten landbouwgetuig - neemt een slag van eegde - goed vast te blijven.

Wat de twee kopstukken of kapiteelen betreft, ze zijn van uiterst groot belang voor de studie van onze oudste bouwkunst langs de zeekust van Vlaanderen te beginnen tot in Normaudiën. Zij toonen ons een echt verband, niet alleen met de kapiteelen uit den merkweerdigen torenbouw van Vladsloo, maar met een groot getal stukken van het romano-frankisch tijdstip in Normandiën bewaard.

Daarbij is het steen, waaruit zij gehouwen zijn, hoogst-waarschijnlijk uit Normandiën herkomstig. Beide scholen, de vlaamsche en de normandische, moeten aan malkander ontleend hebben of de eene is uit de andere gesproten. Wij weten dat onze eerste bouwkunst romano-frankisch was bij uitstek, daar wij langs onze zeekust alleen over 't algemeen den vierkanten choor hebben waar men elders den den halven kring aantreft - abside, absidioles -. Wat meer is, te dien tijde was Vlaanderen ver vooruit in beschaving bij Normandiën: 't geen maakt dat wij op eene oudere en op haar zelf bestaande frankische kunst ongetwijfeld mogen aanspraak maken.

Andere beschouwingen zullen dit, bij gelegenheid, in gunstiger licht brengen.

J.V.

't Losbranden van de Vuurbergen
Hoe men poogt dit uit te leggen

't Zijn twee slag van vuurbergen, namelijk: eerst de aanhoudende, die standvastig spuwen; de andere dan, de wilde, die bijwijlen uitscheiden. En, als we zeggen ‘losbranden’, d.i. voor de eersten-daar alleenlijk-maar verdapperen, voor dezen-hier ineens aan 't smijten gaan.

De gevaarlijkste dier beide zijn de wilde, de onstandvastige, de Vesuvius b.v., Krakatoa, en Peleeberg: daar ze 't menschdom slechts bedreigen onvoorziens; schielijk telkens, altoos schuw.

Maar ook de eerste hebben kwaad in, kunnen droef zijn, zelfs de fraaisten, slacht de Stromboli nog onlangs.

Deze - 'k meen de Stromboli - docht het lang al, was gedoevig... Zieden doet hij van gewendte, altijd voort, zonder stoppen, maar in zoetigheid, met mate. 't Is zijn aard dat. Binnen in zijn kele walmt gestadig een gebrobbel, stilleweg, àl van dampen die ontstaan uit de rijzingen van 't gloeivocht. Zelden loopt dit gloeisel over; bovendien nooitnietvele met een keer. Meestendeel en doet dit gloeisel al niets anders als wat op-en-neere steken; en binstdien vanbovenop is het vast-aan aan 't verkoelen in nogal een hardigheid; hiervanlos, als hetzelve eens overkwijlt, breken dan soms brokken uit die bergaf de zee inrollen. Alles zonder druistigheid: immers daar het vuurberggloeisel er uitnemend dun en licht staat, zoo dat 't weinigmaar de wasems (die hem walmen doen) verstopt, en belet van uit te vliegen. In de bergen waar het gloeisel kleveriger, dikker is, ploffen ook de wasems uit met veelmeer onstuimigheid.

Maar 't is ookal voorgevallen, drie- viermaal in honderd jaar, dat de Stromboli erg kwaad kwam; en in '19 in Bloeimaand - scheen 't met hem een gloeimaand liever - schol het zelfs geweldig vele, dagen lang.

't Was den 22^{n}. Almedeens boorde er uit de vuurbergkele eendelijk dik een zwarte wolke, met schichten menig-

voudig roodwendigweg doorbliksemd; een tiental likken wachtens maar, en 't volgde dan, weerdaverend over 't eiland, een domp van een ontploffinge; waarachter voort allengerhand een omgegooi van vuurbergaardde klompen. De lichtste slakken vlogen, gedreven door den wind, tot op Siciliën's oever; de lompste plompten neer in zee, of vielen op het eiland zelf. Daartusschen kletsten ooknog mee al zware zwichten vuurspog. Een gulp-alzoo van tets gegloei sloeg neer 400 meter ver, en klijsterde open daar in drien, drie klutsen en geen kleine... waar één van immers, hoopsgewijs, een 40 meter-zeskant mat: een maand nadien ontdampten hier nog wasems uit, wier hittedracht 250 kerf bedroeg. Er kwamen enkele smeten ook van menigduizend Duistwicht. Dan waren er weer andere - iets minder deze in zwaarten - die dreven wel een verte van drie Staken, bedenk'-me dat, drie Staken, d.i. drieduizend meter. En allemaal al gloeiend, en in blaak; maar allemaal nochtans ook tevens deegachtig, zoodat men, dagen nog daarop, er heel gemakkelijk kon ijzeren roên in duwen.

Noch vóór noch binst de vuurspuwing 'n was er aardbevinge. 't Is 'tgeen men meer en meer bevindt en overal: dat alzoo vuurgespuw en grondgebeef elk heelalleene werken.

Maar luchtverschudding was er wel. Een wreede zelfs bij 't aanvangen der losbersting: alomendom in de huizen daar de ruiten sprongen stuk, de deuren rukten open. Waarschijnlijk was 't van almedeens, een oogenblik, een overdreven drukking op heel den dampkring uitgebracht door 't openploffen van de wasems: de zee sloeg achteruit een einde verre, ver, waarna ze herhaaldemalen terug naar strand herstormde.

> *'t Is deze ontploffinge die de aanvang blijkt, de ontstekinghaast dier kwade vuurbergbonten.*

Welaan welk ware dan de aard, en tevens ook de gang van deze ontploffinge?

Men zegt, en 't kan wel waarlijk voor veel gevallen zóó zijn, dat ze is: WERKMATIGLIJK, een hevige uitspattinge

van ergens-daar een *wasem*, ontwalmd uit het gloeisel eens, verstopt een tijd, weer aangesterkt, dan dóór 't verstopsel brekend.

Maar volgens nu weer anderen, zou ze eer-nog zijn: SCHEIKUNDIGLIJK, een schielijke uitzettinge vanwege en door de schuld van *wasemmengelinge* (dus op-end-op het springenswerk waarmee men jacht ingeeft aan 't steekgetouw van zelfgerijd en -wagens).

En, eigenlijk, de naaste gissinge schijnt uittermate dienstig om tal toch van ontploffingen behoorlijkst uit te leggen. 't Is zoo dat Heer G. Pon te èn op den Stromboli èn ookal op den Etna, in dezen zin bevindingen opdeed. Het vuurberggloeisel lost er, zoo zei hij[1], van wasemswege enthoeveel brandbaar goed (als wateraard b.v.) waarvan 't gemeng met zerpaard uit de lucht stijf droef van springen is... Daar waar de vuurkwijl dunne, de bergkele wijdopen toogt, als op den Kilauea, daar stijgen heel gemakkelijk de wasems los en voort, vervliegende in den dampkring vaneer ze er met den zerpaard zijn inniglijk vermengd. Maar waar de kele hoogt, en dat die door den bucht versluist, dan blijven ieverhands die wasems eerder poelen, en hebben ze al den tijd om van de lucht doortrokken te geraken, en te verzerpen dus; het springbaar mengsel is er dan; en de eerste maal dat 't steken van de gloeisels daar eens iets blakends tegen brengt, ontsteekt en buischt het open. Volop de tweede gissinge die schijnt dus waar te zijn, en werkelijk aan te nemen.

Nu: wat het zij, 't zij dat de ontstekinge geschiedt door losbrake of door vuurvatting, 'k en wil geen vuurberg hebhen-staan vanachter in mijn lochting - zelfs niet een Strombolietje - voor géén goud van de wereld.

K. BRANDERS.

(1) Te Roomen in de Vroedschap ‘dei Lincei’ 't jaar 1919.

Mengelmaren

Ter nagedachtenis van Eerweerden Heer Julius Opdedrinck

geboren te Steene den 27^{n} in Zomermaand 1851, overleden te Damme in 't Gasthuis den 2^{n} in Grasmaand 1921. Begraven te Knocke. God hebbe zijn ziele.

(Vgl. *La Libre Belgique*, b-IV-'21; daarmeê verwant, *Het Burgerwelzijn*, 9-IV-'21; en hieruit overgenomen *De Standaard*, 18-IV-'21; *De Poperinghenaar*, 10-IV-'21).

Een in-voorzichtig man. Gemeten in zijn gaan, gemeten in zijn werken, gemeten in zijn spreken. Ingetogen; ingesloten binnen 't kleed dat, zelden toegeknoopt, hij immer zuinig dichthield. Ongemeen beleefd, vleiend zelfs, met de handen weg en 't hoofd wat scheef gehouden; wijkend en te mijde voor de menschen. Onbekommerd in de wereld. Niet doende om veel gezien te zijn, nieuwsgierig anders uittermate om zelve veel te ontsnuisteren... veel, welverstaan, d.i. van oude dingen en handvesten.

IJverig toch en stipt. Een deftige geestelijk; echter over wiens deugden en verdiensten wij menschen niet te oordeelen hebben. Gòd wille hem loonen.

Als geschiedkundig liefhebber. Een ernstige werker, gewis. Niet voorwoorden. In 't dadelijke altijd. Jaren alzoo: te Poperinghe, te Damme, te Knocke en omliggende; zocht en wrocht alleen; deed ook meê in genootschappen als 'le Comité Flamand de France' en den 'Geschiedkundigen kring' te Brugge; stichtte, schikte en bezorgde op zijn eigen de Oudheidkundige Toogzaal in 't Gasthuis te Damme; dan, over zijn vondsten, gaf maar helderop boeken of opstellen uit, allemaal grondig en bondig en zakelijk aaneengebracht. Geen borende geest 'n was hij, geen diepe beoordeelaar; een zamelaar liever, weetgierig en nauwe; bovenal nochtans een rechtschapen verteller.

We kennen van hem - gesteld naar de jaren - de volgende werken. (Vgl. P. ALLOSSERY'S *Gesch. Boekenschouw*, 1913: tot aan '14, staan zij er allen vormeld).

1892. *Poperinghe et son caillou*. - Ann.Com.Flam.Fr., XX, 227-233.

1897. *Poperinghe et ses seigneurs*. - Ald., XXIII, 197-218.

1898. *Poperinghana. Poperinghe et ses seigneurs. La lutte pour l'existence. Poperinghe et son caillou. L'Ancien canal de Poperinghe à l'Yser.* Poperinghe, Dupont.

1898. *Poperinghe en omstreken tijdens de godsdienstberoerten der XVIe eeuw.* Brugge, De Plancke.

1899. *Het mirakelbeeld van O.L. Vr. vereerd in S. Janskerk te Poperinghe.* Brugge, Van de Vyvere.

1900. *Uit een familieboek (1689-1711)*. - Biekorf, XI, 68-74, 97-102.

1902. *Notice concernant certains centres d'évangélisation et de civilisation existant au Nord de la Flandre au VIIe et au VIIIe siècle.* - Congrès do Bruges (Fédér. arch. et hist. de Belg.). Bruges, De Plancke, 359-364.

1905. *Culte rendu à S. Guthagon.* - Ann. Emul. Brug., LV, 445-446.
[1905]. *Bekende oversten en kloosterlingen van S. Janshospitaal te Damme.* Brugge, De Meyer.
1906. *Geschiedkundige aanteekeningen wegens O.L. Vr. Gasthuis te Poperinghe. 1312-1904.* Yper, Callewaert.
1906. *Ghistelles: mausolée à la mémoire de Ste Godeliève*, - Ann. Emul. Brug., LVI, 102.
1909. *Damme.* [Uitgedolven dingen]. - Ald., LIX, 266-267.
1913. *Poperinghe. Het klooster der ZZ. Penitenten. 1413-1943*. Brugge, Van de Vyvere.
[1914]. *Geschiedkundige snipperlingen uit Houcke's Verleden en Heden*. Brugge, Van Cappel.
1914. *Het Oude Begijnhof van Damme en de Cistercienser Vrouwenabdij van Bethlehem uit Schouwen*. - Ann. Emul. Brug., LXIV, 28-56.
1920. *Het klooster der Nazaretten, te Damme.* - Biekorf, XXVI, 49-59.
1920. *S. Guthago.* - Ald. 97-109.
1920. *Oostkerke en de Abdij ven Sint-Quintinus-ten-Eilande*, - Ald., 211-216, 217-225.
1920. *De kerk van Oostkerle.* - Ald., 251-254.
1921. *Jacob van Maerlant*. - Ons Volk Ontwaakt, VII, 97-100.
Ongedrukt zijn nog, ook over van hem:
Iets over Oostkerke's Geestelijkheid (wat eerlang in Biekorf zal uitkomen).
Een geschiedenis van 't Gasthuis te Damme (in de handen van de Heeren van 't Gasthuis); een geschiedenis van de kerk van Damme (overgelaten aan de kerkelijke Overheid aldaar); een aanleg van een algemeene geschiedenis van Damme, te weten een breedvoerige voorstelling van ligginge en name en verledens der wegen en woningen aldaar (door den Steller zaliger gegeven aan Heer K. de Flou); ongetwijfeld nog andere dingskes (waarvan 't meestendeel - zooniet al - zijn in behoudenis gebracht door Heer De Saegher, handvestbewaarder te Brugge); op 19-XI-'20 liet wijlen Heer Opdedrinck ons weten: ‘ik heb nog een oud opstelletje liggen van den tijde dat ik te Poperinghe was. Ik zal het zenden’. Hebbe het echter nooit gezien. Wat is 't? Waar is 't? 'k En weet het niet.
's Mans dood is een verlies èn voor ons èn voor velen, niet het minst voor Vlaanderen's Geschiedkunde.
L.D.W.

Liedeken aen de Séminaristen, Canonniers van Wésel,

in oen avondmael voor hun opgeregt te Brugge. <i8i4.>
Stemme: *Den boer zal 't al betaelen.*

We lezen in fransche nieuwsbladen ‘que la Belgique à son tour fêtera Napoléon’...
't Is dat hij immers hier, om al zijn schoon werk,

zoo geren gezien was! 't Is alsof na honderd jaar weer ‘la Belgique’ ook Willem II ‘fêteerde’. Best dat onze vooronders dood zijn. Een nieuw bewijs daarvan zal zijn 't Liedje dat volgt hier.

Dit liedje: 'k haal het uit een verzameling (waarover later eens meer) totnog-ongedrukte zulke opstellekes van de hand, wellicht ook uit den koker, van FELIX DE PACHTERE. (Vgl. over dezen Bruggeling: *Biographie Nat.*, XVI, 443-448 = A. De Schrevel). De man wist wat er was van die Seminaristen van Wezel (als te zien is in ALLOSSERY'S *Gesch. Bkschouw* I, 1243); en zijn Liedje-hier we 'n geven 't niet aan als een pronkstuk, maar als een volkskundige uiting van ware gevoelens-geweest.

Over de ‘Séminaristen Canonniers van wésel’ vgl. P.J. VANDER MOERE *De Jonge Leviten van het Seminarie van Gent* (Brussel, Goemaere, 1856): onderander (op bl. CXLV-CL) hoe dat de wet, Hgw. H^{r} de Broglie onwettig vervangen kreeg door ‘eenen canonik van Dijon’ H^{r} De la Brue de Saint-Bauzille, zelven bijgestaan door ‘Maxime Seguin de Pazzis, eenen man stoutmoedig van aerd. onberaden en gereed om alles te doorklieven. Vroeger had [deze] geschenen den geestelyken staet met de priesterlyke kleeding te verlaten: maer in 1809 had hy wederom het priesterkleed aengetrokken en was generael-vicaris van Troyes benoemd gesweest’ (*ald.* bl. CL). Omdat, de Seminaristen weigerden die scheurmakers aan te kleven (*ald.* bl. 3-4), was de Pazzis hen gaan vinden (bl. 4-7) om hen door stuurheid en dreiging tot onderdanigheid over te dwingen; hij kwam echter met schande en schrik ervan af ‘en knersetandend van gramschap en spijt, droop stilzwijgend... over den dorpel’ weer buiten (bl. 7). 't Wijleerhuis is dan gesloten geworden; de Leerlingen tot den krijgsdienst veroordeeld (in Hooimaand 1813), ‘ingedaegd’, en meestendeel naer Wezel gezonden: waarvandaan ze, achter Napoleon's val, en na vele geleden te hebben, in Bloeimaand '14 zijn terug huiswaard gekeerd.

En een avond dat ze dan een keer thoopegezeten waren, op de stemme ‘Den boer zal 't al betalen’ [?] zong men ter hunner eer en verlustiging, alzoo:

1.

Verheugde aenhoorders van dit lied
hoort wat'er onlangs is geschied,
  uwe ooren zullen tuijten. *Bis.*
'K durf schier niet zeggen van wie 't is
Uijt vreeze van verergernis
  Maer doch ik moet mij uijtten. *Bis.*

2.

'T is van het Canonniers geslacht
Dat ons uijt wésel is gebragt
  Dat ik een woord moet spréken. *Bis.*
Mits zij beminnen angst en druk
Zal men een nieuw ongeluk
  hun deugden elk aen préken. *Bis.*

3.

Er was een zeer ervaeren man
meer deugdzaem als men zeggen kan
  Op vrankrijks troon gezéten. *Bis.*
Napoleon was zijnen naem

Wiens heijligheijd en goede faem
Van ider is gewéten. *Bis.*

4.

Dien vorst boweégd door goeden raed
Bedreef een alderschoonste daed
Met ons *Labrue* te zenden. *Bis.*
De pazzis was zijn reijsgezel
Zij peijsden beijde al evenwel
Men mag hunne eer nietschenden. *Bis*.

5.

Labrue bragt een gebod in d'hand
Zeer goed voor 't treurig Nederland
   En voor 't godvrugtig léven. *Bis.*
Napoleon moet zyn geërd,
De Gallicaensche Kerk vermeerd.
   Wie mogt hier tégen stréven? *Bis.*

6.

'T is waer, veél welbedagte liên,
Hebben de zaek wel ingezien,
   En hun dan onderworpen. *Bis.*
Maer all' die Heeren die m'hier ziet
Wie zou niet sterven van verdriet!
   Hebben *Labrúe* verworpen. *Bis.*

7.

Hunn' snoode boosheijd was zoo groot
Dat zij eer liepen na de dood
   Als hunnen kop te bréken. *Bis.*
De Pazzis koomt met zoetigheijd
Hun vraegen tot gehoorzaemheijd
   Maer daer en helpt geen préken. *Bis.*

8.

Hoe meer *De Pazzis* tot hun spréekt
Hoe mee hij hunne woede ontstéekt.
   Zij willen hem weg-jaegen. *Bis.*
En waerlijk dien verligten man
zoo haest hij 't deurgat vinden kan
   houd op van hun te plagen. *Bis.*

9.

Terstond, voor zoo een boos bestaen
Men doetze na het léger gaen
   En 't priesters-kleed verlaeten. *Bis.*
Dan had den eenen een zeer been,
Een and'ren zag'er twee voor een;
   Maer 't kond hun al niet baeten. *Bis.*

i0.

Voor boek men gaf hun een canon,
Voor 't zwart kleed eenen pantalon:
   Zij moesten 't stapken leeren. *Bis.*
Courage donc, par le flanc droit,
Au pas, Monsieur, prend garde à toi:
   Zoo spraken ons mijnheeren. *Bis.*

ii.

Zij scheenen vol manhaftigheijd,
Nogtans de zaek regt uijt gezeijd
'T bestond alleen in praeten; *Bis.*
Want als den braeven Corsicaen
Nae 't eijland was om zeep gegaen
Dal volk heéft hem verlaeten. *Bis.*

i2.

Zij lieten Wesel in den brand
En slaken 't op nae 't vaderland
om vlaemsche taerten t'éten. *Bis.*
Napoleon dien goeden vorst,
Wiens borze nu was plat gedorscht,
hebbenze eijlaes verlaeten. *Bis.*

i3.

Wie kan zig aen dat volk verstaen
Zij trekken 't priesterkleed weér aen
Men kent hunn' looze trekken. *Bis.*
Va-t-en dit-on gij ranselzak,
Nu kan ik hier op mijn gemak
Veél béter zeepe lekken. *Bis.*

i4.

Maer ah! die menschen zitten hier
Van welke ik maek zoo veél getier
'K mogt hun faem niet verminken.*Bis.*
Nogtans, om all' de straf t' ontgaen,
Van 't kwaed dat ik hun heb gedaen
'K zal hun gezondheijd drinken. *Bis.*

Als zulk een liedje een keer honderd jaar oud is, 'n zou 't niet verdienen boekvast te worden?
L.D.W.

Als er iets in uw ooge vliegt, seffens uw kruis maken... uw ooge een keer of twee toeslaan... en 't is gedaan... heb ik mij altijd laten gezeggen.
(Een veertigjarige boerin te Becelaere).

Zeispreuken

'Dat is een ander paar mouwen' zei Cieske Gunters en hij slak, zijn arms in zijn broekpijpen = om te zeggen 'dat is wat anders'. 'Une autre paire de manches' is eigenlijk een fransche spreuke, hier echter omraamd op zijn vlaamsch. (Uytkerke).

'Alles moet buigen voor 't menschdom' zei Sarel Lappers, en hij stekte zes keeren naar een peme. (Uytkerke).

'Dat is een ander soorte van zaad' zei de meulenare, en hij beet op 'n muizestr... (Jabbeke).

'*Goed verscheen is goed te gâre' zei Maske, en 't at mussels met stekebeiers.* (Torhout).

- Wie zoekt er eens uit, en duidt aan, welke vlaamsche zeispreuken er reeds geboekt staan, en waar?

R. VAN CLYTHEM.

Vastenpredicatie

Verleden jaar gaf Biekorf (bl. 824) een aanteekening van P. Slosse zaliger over '*treurpaneel*' d.i. een geschilderde Ecce Homo waarvan de predikant zich bediende in de vastenmeditatie. Te Gent kende men iets in dien aard zooals blijkt uit de volgende aanteekening:

'1681 - betaelt aan Sr Joannes de Cleef over... het schilderen van de *sielen in vagherier* dienende in den vasten inde meditatie'.

(Rekeningen van St Jacobskerk te Gent).

[Nummer 5]

Meilied

De perzikbloem heeft uitgebloeid,
Reeds puilt er dieper rood gegloeid
Uit ranken roozlaarsstruik
Die reikhalst hoog ter luik
Der kamer die 'k mijn bruid bereid
- O Meimaand lang verbeid! -
Vol lentegeur en graslucht vei,
Vol licht, vol zon, vol Mei!

Mijn leven weze u toegewijd,
O vrouwken die mijn liefde zijt,
Mijn oog zoekt immer dijn,
Uw ziel vindt steeds de mijn!
En, saêm, wordt elke last ons licht,
O heerlijk vergezicht:
Heel 't lieve leven met ons bei
Eén frissche liefde-Mei!

1 Mei 1920.
J.S.

Spokedingen

Nooit vergeten den dag te noemen

En eerst en vooral, toen ik zei tegen Seventje:

- Seventje, zijn er nog van die spoketoeren?
- 't Is vandage Dijsendag, zou 'k denken, zei Seventje.
- Ja 't. Waarom vraag'-je dat?
- *Omdat*, zei Seventje, *men noch van spoken noch van tooveressen mag klappen als men den dag niet genoemd heeft.* Of anders zouden ze 's nachts komen aan uwe teen trekken of alles overhoop smijten. 'k Heb dit geweten, zei Seventje, met den De'en en den Gunten!

Van de brandende keerse

Waar gebeurd, vertelde Seventje. Op de hofsteê waar dat Sarel Cleide altijd gewoond heeft en waar dat Irma Cludde nu onlangs ingetrouwd is... 't kwam daar altijd een brandende keerse staan op de balie. De boer gebaarde van Ko; maar de boerinne die 't zag als ze 't hennekot ging sluiten, kluttertandde van de danige vreeze, en al hakkelend zei ze op een keer tegen den grooteknecht: ‘Seppen, zei ze, kijk' dààr!’

- Goed voor de hazen, boerinne. Ze komen er tavond bij spelen; en dan gaan wij er maar een keer in blazen.
- Als 't u belieft, neen jongen, zei ze, dat niet! Maar, kunt gij heur uitblazen, 'k geef u zondage...
- Seffens! Seppen zou hier, en Seppen zou daar.

En hij, daarnaartoe! Al brommend en wreeddoende om hem stout te gebaren... Hij blaasde 't ding uit, en doef! hij dopte 't dan in zijn koffer. Alzoo iederen dag dat 't gebeurde. Dat ging wel voor de eerste dagen...

Maar op een keer, in den nacht, begon er zulk eendelijk geruchte te zijn in dien koffer, dat Seppen erbij lag te schudden en te zweeten van schrik. En lezen deed hij, aan al de heiligen dien hij kende, aan heiligen ook die hij uitvond, biddend om hulpe en om bijstand, gelijk van waar dat 't mocht komen. Als 't geruchte verstild was, Seppen

peisde: ‘ze zijn het daar moe’... en hij, uit zijn bedde, en te vierklauwe weg naar den pastor's, die daar dan enthoevecl gebeden kwam over doen. En 't stilde alzoo geheel. En 't was uit.

Maar: ‘Seppen, heeft dan de Pastor gezeid, pakt de keerse, en ontsteekt ze, en zet ze nu weêr op de balie... En ternaasten, laat alles gerust’.

Van 'n tooveresseronde

- Dat zijn ronden, zei Seventje, die men dikwijls ziet in de bilken, alzoo op een wijdte van drie roên, drie roên van 't een einde naar 't ander, en waar de tooveressen 's nachts komen dansen. *Te Meie toogen die ronden heel groen en 't binnenste grauw. Maar in Juni zijn de ronden grauw en 't binnenste groen!*

Zoo, nu entwat, zei Seventje, van mijn bloedeigen overgrootvader.

Mijn overgrootvader was speelman, en ging met zijn viole 't land door, overal waar dat bij gevraagd werd. Zoo (vader zaliger - God wille zijn ziele - heeft het wel honderd keeren verteld) hij kwam alzoo een keer van Brugge op een avond. 't Was van een trouwfeeste entwaar; en stap-en-half nu naar huis.

Hij 'n was al niet verre meer van tzijnent, en hij ging tewege door den ossenbilk gaan van zijn boer, als hij daar al met een keer... wat? entwat ziet! 't Was lijk een wippen en springen! Hij 'n was geen benauwderik! En, rechte daarnaartoe. 't Waren verdezie ai vrouwmenschen die daar aan 't dansen waren in een ronde. Toen zij hem zagen, 't viel stil. Ze gingen drie stappen achteruit; en de grootste uit de bende stak dan een stokje in de lucht, en ze smeet lijk een klein schruweltjen uit. Dat stokje zal een tooverstokje geweest zijn, meende mijn overgrootvader... want peist! Ineens stond er nu dààr een prachtig kasteel. Al in 't goud en in 't zilver. Eu terzelfdertijde 't was feeste daarbinnen: ze zongen en orgelden en dansten dat 't schaûwe gaf.

Mijn overgrootvader peisde dan: ‘'k Zou daar wel een keer binnen gaan... Brodde is brodde zei Conneit!’ en hij binnen! Maar welgekomen dat hij was! Ze bogen voor hem neer tot tegen den grond. Hij viel dan maar seffens aan 't spelen, en zij dansten van 't vaderland weg. Daarachter kroop men aan tafel om te eten - van 't beste uit. En men klapte en vertelde met hem, lijk eigen. Hij dacht dat hij thuiswas, en hij kakelde mee. (Hij 'n had eigenlijk op zijn tonge niet getorden, en had een goê blad geëerfd van zijn moeder). Ongelukkiglijk, in zijn klappen zei hij onbedacht zoo: ‘ei da', magere da', geef' een keer 't zout over...’ en kletse! al met een keer, in een oogpink de leute was gehouden: alles was weg, en hij, hij zat schoone neer in het gras. Had hij ook nog gezwegen van zout! Want *men* '*n mag bij zulke dingen nooit klappen van zout.*

Hij zat hij dus dààr in het gras. Hij had nog zijn glas bij, dat hij juist in zijn hand had daareven, en toen hij het wel ging bekijken, 't was 'tzelfste waaruit hij in Brugge had gedronken. Hij snakte hem op, zette toe, en kwam thuis, ... en hij vond zijn viole in zijn bedde!

Wat zeg'-je?

R. VAN CLYTHEM.

(Gehoord te Uytkerke van een tamelijk geleerd ventje uit 't geboerte).

Kerkdans?

L. Gongaud O.S.B. is wel de laatste die wetenschappelijk besprak *La danse dans les églises* (- *Revue d' Hist. Eccl.*, 1914, xv, 5-22, 229-245).

Hij zegt:

Geloofswettige dansen in 't Christendom, uitgeweerd misschien in de huwelijksplechtigheden van den griekschen eeredienst, hebben er wellicht nooit bestaan: althans bleef geen spoor ervan over. Volksaardige dansen wel, een slag zwieringen liever, een beetjen overal; tot zelfs in onze dagen nog hier en daar.

Deze 'n waren geen baldadig geflikker twee en twee, maar bescheidenweg

> ‘dansen in een rondetje’...
> Dit ‘en is immers geen zondetje’!

Hij bedoelt in 't bezonder den dans in de bidsteên, ten hoogste eromheen op het kerkhof.

Dat werd gedaan: meestendeel al vrouwvolk tegâre; ookal het Geestelijk samen. Zonder deuntuig daarbij; maar aan een anderen kant toch onder wereldsch gezang.

Ervanvoort zijn gokomen kerkachtige ‘spelen’ en springbedevaarten: zoo de doodendans, reeds vanaf de xiv^{e} eeuw, ja misschien al ervóór; ook Echternach's ommegang, ten minste wel uit de xvi^{e} eeuw.

Niemand twijfele of er zijn daaruit ook wangebruiken ontstaan. 't Volksgeheugen, in zijn zeisels, gewaagt trouwens van wondere straffen.

De kerk verbood, van dit al, wat ze moest: namelijk wat ging naar oud-heidenschen trant, ook wat stoornis verwekte; stukken verbod in dien aard vindt men reeds in de vi^{e}, vindt men voort tot de xvii^{e} eeuw. Wat anders toelatelijk was, liet de kerk onbesproken: b.v. nogheden Echternach's ‘Springprocession’, en het koorknaapgewip (voordozen met ‘*zes*’ en heden met tien) geheeten ‘los *Seises* de la Catedral de Toledo’.

Alzoo over 't algemeen, en leerens Gougaud.

In Vlaanderen dan?

Op het zeggen van [BERNARD DE MONTFAUCON] *Le livre de Philon* ‘*De la vie contemplative*’ (Paris, 1709, bl, 249-250) doet even Gougaud ons te weten dat er ‘des danses religieuses’ toen nog op sommige dagen bestonden in Vlaandoren en Spanjen. In welk een Vlaanderen? Waar? En welk gewip? En waarin ‘geestelijk’? En was 't: òf in, òf bij een bidgebouw?

'k Verneem van Heer de Flou: ook hij meent ergens van een dorp altonzent nog gehoord te hebben waar, in den intreêgang der kerk, wel eens gedonsen werd; weet daarvan echter naam noch nauw bedied meer aan te wijzen. Wie weet daar beters van?

In Fr.-Vlaanderen te Samer - zuid-oost van Boonen, PdC. - (spreekt uit Samee, voordezen Saint-Wulmer) aan S. Maarten's kerk: ‘le *porche* occidental est garni de bancs en pierre; il surmonte une cave, et a été longtemps *surmonté* lui-même d'*une salle qui servait aux danses*(!)’ zegt R. Rodière (*Epigraphie historique héraldique et campnaire de l'arrondissement de Boulogne*, bd. vii, *Canton de Samer.* Boulogne s.m., Gaultier, 1919, bl. 903 (1)).

Te Wierre-Effroi - zuid-oost Marquise, PdC. - (voormaals Eggefridus' Wilre, de h. Godelieve heur dorp) bestond vóór 1660 een oud gebruik: ‘Et mesme doibt la jeunesse du village dudiet Wierre venir *le jour de la Saincte Godeliefve*, patronne dudict lieu, *et le jour de Nostre Dame de la mi-aoust*, chacun au, en communaulté, tant filz que filles, avecq les viollons ou aultres instrumens, demander congé audict sieur de La Chappelle de leurs récréer, tenir et faire leurs prairies, *danses* et esbatz *sur la place ordinaire* et accoustumé à ce faire, ainsy que de tout temps et antienneté il a esté faict à ceux possédans led. fief’. (R. RODIÈRE, *Supplément au cartulaire des Etabl. Rlgx et Civils du Boulonnais. Chartes diverses.* Boulogne s.m., Hamais, 1905, bl. 184-185). Deze dansen werden verboden in 1660 om

wille dat er twee verschillige Heeren recht op eischten, en om dien twist te slechten (*Ald.* bl. 185; aangehaald bij K. DE FLOU, *Wdb. der Toponomie van Westelijk Vlaanderen*... Knkl. Vl. Ak., bd. III, hlfz. 16, op 't w. 'Chapelle'. Gent, Siffer, in druk[1]).

Te S. Ommar's, nog in 1830, verkondt de *Feuille de S. Omer* dat 'Le Sieur Lemor *au café de Belle-vue grande place*... donnera à l'occasion de la *fête de Sainte-Catherine* un Bal, depuis 9 heures du soir...'

Evenwel deze laatste vermakelijkheid kan er eene geweest zijn als een dergelijke die nog ten onzen dage onderander in Normandiën geschiedt (we gaan zeggen effenop en dikwijls ook op de 'place') 'à la fête du bourg' te kermistij' te weten.

Doch 'sur la place' en is niet meer òf in òf nevens 't kerkgebouw; en we blijven steken dus bij bovenstaande vrage: weet iemand meer van geestelijk gedans 't zij in 't zij aan een kerk gebeurd, weleer, en ter gelegenheid van kerkelijke diensten, vooral in ieverhands een vlek uit onze vlaamsche streke?

L.D.W.

Kruiden in Vlaanderen's Woestenij ten jare O.H. 1920

(Vervolg van bladz. 84)

Langs den Yzer, en bijbeken, ligt de eindelooze vlakte van de Broekagiën, vol kostelijk maaigras eertijds. Doch van 1914 tot 1919 stond er 's winters 's zomers water in, want ook daar bracht Cogghe's goê gedacht de reddende overstrooming. Maar 't kostelijk maaigras is deerlijk verschopt en ingekrompen door o.a. 't riet. Een dichter zal

(1) Dit IIIe bkdeel is in druk,... en in staking sedert dat 's Lands Geldschap de uitgaven onzer Vlaamsche Taalvroedschap nietmeer kan helpen ondersteunen. De 50000 fr. gesteken in het stichten eener thans volstrekt-noodzakelijke 'Eransche' Taalvroedschap, hebben heur in 't nauw gebracht. 't Is te hopen dat ze, 't naaste jaar, opnieuw op heur gemak en meer bekwaam zal zijn om dit onvergeldbaar Woordenboek - al is het ook in 't Vlaamsch - weer bijstand te verleenen. 't Bestaat teweeg uit een 15tal boekdeelen van een 500 bl. elk, bevattende alle mogelijk voorheen- en noggekende Oord- en Weg- en Woonsteênamen vanaan de Canche weg tot aan de Schelde toe; uit oude en jongere oorkonden binst 36 jaar zorgvuldig opgenomen. Een zameling van zakelijke gronden, met op het laatste een boek van bondige gevolgtrekkingen. Een boek dat eenig wezen zal, en dat alhier wellicht een ongehoord getal van meeningen en van besluitselen op taal- en geschiedkundig gebied (als die van Kurth b.v.) zal kunnen valsch betoonen.

bij die overmeestering zijn hert kunnen laten droomen, want riet is er, onbermhertig veel, uitgestrektheden ongehoord; de wind blaast er maar altijd voort, en 't riet zingt zonder poozen droevig over zijn overwinning:

> O! 't Ruischen van het ranke riet!
> O wist ik toch uw droevig lied!
> Wanneer de wind voorbij u voert,
> en buigend uwe halmen roert,
> gij buigt, ootmoedig nijgend, neêr,
> staat op en buigt ootmoedig weêr,
> en zingt al buigend 't droevig lied,
> dat ik beminne, o ranke riet![1]

Riet is gras, met peemwortels, lang strekkende t' allen kante, en 't heeft zijn meug in zompachtig land. 't Schiet een hooge halme van 2 meter lang, en draagt een zware roôbruine pluim van 25 tot 45 centimeter groot. Beziet eens van dicht de buisachtige halme, hol met hier en daar een afscheidsel; lange lischachtige lintbladeren wapperen rond den stam (rietlisch), en de grasbloemtjes prijken op platte steeltjes waarop al weerskanten lange zachte haren staan die de bloemtjes omringen. De lane, of dekriet[2], of *Donax phragmites* L. (ooknog Phragmites communis Trin.) is gras, maar ook riet, gelijk zijn broer *Arundo donax* L. die in Provence en bachten de Garonne een duim dik is, en er dient om vischpersen, wandelstokken enz. te maken. Deze zal wel de koningsstaf geweest zijn van den lijdenden Christus, want in Palestina groeit de A. donax gelijk hier het dekriet.

Wat er ook van zij de lane kreeg eerde volgens wensch, heeft wortels die groeien gelijk pemen, en zaad dat gemakkelijk met zijn pluimen vliegt.

En 't zingt droevig zijn ruischend lied nu, over de broeken, op toch zooveel plaatsen, en zulke uitgestrekte. 't Jong goed is veevoeder, leert men, maar in 't late najaar branden de gebruikers der broeken dat dichterlijk riet af, met

(1) G. GEZELLE, *Dichtoefeningen.*
(2) Dekriet, omdat de menschen hun stallingen er mee dekken.

de zoete goede hoop er geen meer te zien; want ze verkiezen ander veevoeder.

Een andere grasplant met breê bladeren, manshoogte, en groeiende als riet, heeft de boorden der grachten te klein gevonden en heeft sommige velden sterk verkleind. Ze groeit ook rond de broeken, maar vindt den poldergrond ook niet kwalijk. 't Is de deegde, elders 't piekgras, 't waterzoetgras, of *Glyceria aquatica* Wahlberg. genoemd.

***

Daar groeiden biezenhullen langs de waterwegen, en nu zijn sommige weiden en landerijen met die plaag vergeven. De boeren kappen ze uit, en 't zal niet lang meer aanslepen of ze zijn weêr waar ze waren, en waar ze geen kwaad meer kunnen, enkel nog ten dienste staande van allen die moeten binden, gelijk hun naam het zegt: bindsem (biezem komende van binden, lijk in 't latijn juncus van jungo).

Een 60 cm. hoog groeien uit de kruipende wortelstok een heele pak ronde, bladerlooze halmen. Al binnen zit merg. Een gansche tros kleine, bruingroene bloemen staat boven op den stengel, en de bloemscheede staat recht gelijk de voortzetting van de halmen. Kleine bloemtjes met drie meeldraden, en een omgekeerde eironde doosvrucht. Dat is de koeibies, pasbies of *Juncus effusus* L. 't Is bizonderlijk die biezem, die gebruik miek van de afwezigheid van nuttige lieden om zelfs bij de loopgrachten 't land te overmeesteren.

***

A. Mervillie, *Biek*. 1920, bl. 181, dicht over wat hij zag, maar als dichter overdrijft hij een beetje voor de netels, die toch maar gebruik mieken van steengruis en ongekuischte hagen.

> Netelstammen - donkergroen....
> met hun hullen 't al bezetten.

Hier is spraak van de *Urtica dioïca* L., van de groote netel.

Dan:

> ... geluw goudgemengsel
> tusschen blaaiend blauw - en witzijn,
> tusschen 't gloeiend roodzijn
> van de wiegende kolleblomme.

Deze zijn: geluwe Sinxenbloemen, Sinxenbruids of ranunculus van allen naam. De gulzigste is de *Ranunculus repens* L., daar zij èn zaait èn in de letten wortel schiet en den ouden stam in leven laat. Hier en daar de blauwe korenbloem, met zijn kobbenetwitachtige bladeren, de *Centaurea cyanus* L. Ginder de paaschebloemtjes, *Bellis perennis* L. op de weiden, vele Matricaria-soorten of Mater, en andere die hunne witte plekken over 't groen borstelen.

De *Papaver Rhoeas* L. de kollebloem verdient een bizondere melding. In gewone tijden staat ze te bleuzen in de terwe, nu heeft ze groote ronde bloedroode plekken geschilderd, vóór en op de loopgrachten. Op de puinen van Diksmuide en misschien elders (te Nieucappelle o.a.) groeien duizenden pracht papavers, *Papaver Somniferum* L. of slaapkoppen, witte en purpere, met een donkeren lek op 't herte, en zijn dikbuikig zaadvat welke 't ‘oeillettezaad’ verbergt. Wie zaaide dat kruid?

Ook nog, vinden de frontbewoners reusachtige rapen, die groeien en bloeien om nooit meer een te kort aan rapen te geven. Overal komt men ze tegen waar Duitschers nestelden. Door hen gezaaid?

Hiermeê wil ik eindigen. Wat eertijds groeide, groeit er nog. 'k Weet dat er ook langs sommige ijzerwegen, door de Engelschen aangeleid, nog andere vreemde planten groeien. Wil ze iemand platgedroogd zenden, dan komen ze in deze te lange beschrijving als bijvoegsel.

Ik schreef enkel over die planten die te veel alles overmeesterden, of die hier als nieuwtje toekwamen. Twee wil ik nog noemen: *Thalictrum flavum* L. en de *Reseda Luteola* L., maar ik zag ze maar op een plaats, en 't stonden er zoo weinig.

Merckem.
M. VINCK.

Wrakken

Een grensdorp.

Links en rechts, hoogliggend akkerland en daartusschen, als eene ruggraat tusschen twee reuzen-schouderplaten, een dubbele rij huizen, een honderdtal, geen twee gelijk, met hunne gevels bek aan bek, aan beide kanten van den steenweg; een enkele straat geheel 't dorp en 't halverwege het kerkje als een oudere zuster te midden een school kleine kinderen.

Aan beide kanten, bijna uit den rug der woonsten, opglooiend tot een hoogen bergkouter, vlucht het winterland naar de verten onder het mistige hemeldoek. In 't westen, half herkennelijk uit het nevelgrauw, duiken de donkere heuvels, de ‘bergen’ zegt men hier: de Catsberg, de Scherpenberg, de Roo'n en de Zwarten berg, de Kemmelberg, en daarbachten zit ‘den Duitsch!’ de geheimzinnig dreigende macht.

De caplaan was een vluchteling: die meende dat de krijg er een zou zijn van zeven dagen en zeven nachten en die hier, in 't herbergzaam huis van den pastor, wat uit den weg was geweken totdat de storm zou luwen.

De pastor had hem van de eene ontsteltenis in de andere gegooid, met hem te zeggen eerst dat 't nog wel zou kunnen duren tot Kerstdag; en 't was nu, dat 't zou kunnen jaren duren!

‘Jaren!’ had de arme caplaan gezucht. En de pastor: ‘De jonkheid is immers altijd zoo ongeduldig’.

Ze gingen te zamen op ziekenbezoek naar een hoerenhof waar een meisje lag uit te teren; en ze baanden hunnen weg door de rustende troepen, mannen, peerden en getuig.

Er viel een ijzige motregen en de straat was al een gletsige modderpoel.

De dag was er een geweest gelijk de voorgaande en gelijk zoovele die nog volgen zouden: troepen, motorwagens, peerden, kanonnen, munitie en bevoorrading: lange rijen muilezels aan vreemde karren en oostersche wijtewagentjes gespannen en die hunne ooren lieten zwenken op mate

van hun stap: eindeloos voorbijgetrappel van bonte ruiterij: tirailleurs, spahis en afrikaansche jagers: dan weer het gedrom van duizenden aan duizenden voetvolk - de enge straat verkropte ervan - alle jonge mannen, de klas 15, een schat van jeugdige menschenlevens: ze waren splinternieuw uitgedoscht in donkerblauw, met nieuw geweer, nieuw harnas en nieuw tin: nagelnieuwe soldaten, zoo jong en al zoo ernstig; de moeders weenden als ze die zagen optrekken.

Het regende nu slagwater: en het goot of 't motregende, maar 't viel altijd maar water sedert weken.

Een kort commando en de regimenten staan.

Ransels af, geweren tegen den muur, brood en vleeschpotten uitgehaald en... weer een commando.

Alles weer op en weg zijn ze: met het dof gegons van eene dichte menigte en 't krijschen over de natte straatkeien van duizenden zwaarbetatste schoenen.

En daarna nog munitietrein, voederwagens, geschut, ruiterij en zware drommen voetvolk: alles nat en norsch, beslijkt en lam, verdwijnend door de straat lijk volle grachten stroomend naar de alles opzuipende zee, naar den grooten zwelgput van de dood.

Links en rechts op den straatdam, brobbelde 't in en uit de donkere deurspleten: een zwerm soldaten hing aan ieder deurgat met den kop in de schouders tegen 't schuin geweid van 't regenstriemen, ploeterden ze met zware voeten door de overweldigende modder, lachend of morrend, zingend of vloekend, liepen ze buiten, strompelden terug binnen dragend overal den meester van den dag: het slijk, makend de huizen als koeistallen zoo onziende.

Maar 't vrouwvolk anders zoo net en zindelijk, heeft voor dezen keer noch tijd noch gading tot vies zijn of kuischen of geen reden tot zwartkijken op beslijkte voeten, of botten bemorst tot aan de knieën. 't Geld stroomde immers alzoo dapper als 't water: ze lieten 't binnenstroomen en maakten geen kwâbloed. Hun wezen straalde als de zon van 't genot dat het hun deed te peizen hoe

gauw dat ze, en zonder overgang, aan 't rijk worden waren, hunne oogen lachten 't moeilijk te duiken dankgevoel: ‘We winnen geld lijk slijk!’ Het was hun dus welkom 't slijk, al hing 't met zware mokken tot in de dakvensters gespetterd. Hunnentwege mocht de oorlog duizend jaar duren. Het dorp ging onder in de soldaten lijk een doorzopen spons ondergaat in een poel, 't geld zwom boven.

En de soldaat! Wat kan 't hem allegaar nog verneuken! Hij is op rust en zijn spanne rusttijd is kort; de leute betaalt hij duur, maar ze smaakt hem; zijn fransche geestigheid ligt boven, hoog boven de geleden zielenangsten en de sombere zwaarmoedigheid: hij fluit, hij neuriet, hij lanterfant, hij rust, met een woord, en voor de voorbijtrekkende legerdrukte heeft hij nauwelijks een blik en een schampschot.

Zulk een was de dag geweest: een winterdag uit de donkere zes weken, die even open en toegaat met een korte spleet gierig daglicht, genoeg om er koude, regen en treurigheid door heen te laten.

De avond begon te vallen en de twee priesters stapten uit het dorpgewoel, te landewaard in op 't hooge veld.

Noordoost uit de verte bommelt zonder staan de heerlijke donder van het zwaar geschut. Men krijgt erbij een gevoel van hoe is 't God mogelijk alzoo door nacht en dag te schieten! 't Regent almaardoor: land en straat, gracht of wegen, 't wordt allemaal doorzopen, uitgeweekt en 't smelt ineen tot een oerwereldlijk modderveld, te machtig voor menschen.

Op een paar honderd passen links van 't dorp, stond op het ronden van den kouter, eene hooivim, zoo hoog als een huis, ontmutst, scheefgezonken en schendig toegetakeld door de soldaten: geheel 't ommeland lag immers vol artillerie en zij namen hun voedervoorraad waar ze hem vonden. Ze stond daar als een bouwvallig puin, vaal op de grijze lucht; er zweefde als dood om heen en verlatenheid.

De priesters trokken voorbij; de soldaten kookten groensels en vilden gestolen konijnen, en groetten guitig als oude kennissen.

- ‘Weet-ge wel wat onze rol zal zijn binst dien oorlog, jongeheer?’ vroeg de pastor, als om zijn verstrooide gedachten eens terdege bijeen te vatten, ‘strandschuimers, dat zullen wij zijn, en de buit dien we zullen maken, zijn wrakken!’

- ‘Ja!’ zeide de caplaan als was het woord van den pastor hem zoo klaar als een oog. Hij snapte er eigenlijk niemendal van, en hij dacht daarbij dat de pastor zeker van den zeekant herkomstig was. Hij liet hem gerust doorpraten en schreed, met passen dubbel zoo wijd als de zijne, naast hem en luisterde.

- ‘Wij zijn te oud om den ransel op den rug te krijgen, en voor 't baantje van almoezenier ben ik al lang te rijp. Wij liggen zoogezeid bij 't oud ijzer en we zijn onnutte handen aan boord in 't branden van den grooten storm; we blijven aan strand, zien de beroerte aan op een afstand en vangen, hier of misschien nog elders, op wat de zee ons met haar bloedschuim voor de voeten werpt ‘wrakken!’

‘Veel, en terecht, zal er gejammerd worden over het ontzaglijk verlies aan jonge mannenlcvens: de groote maaier zal veel en zware schoven binden. Er zal geweeklaagd worden over den last en den angst en den honger en den dorst bij de arme soldaten. Er zullen ongehoorde dingen gebeuren waarbij 't menschdom zal verstarren in zijn gruw. Maar wie zal er in den algemeeneu nood denken op de verre-af slachtoffers van die wereldberoerte, die deze vermaledijde krijg zal treffen lijk de zee ontredderde schepen treft, ver, ten uitkante van heur gebied om ze aan splinters te slaan op haren rotsenoever. Wie zal er zich bekreunen om zóóvelen die de ramp zal aantasten, wellicht niet aan hun levende lijf, maar aan hun hert en ziel, aan hunne have en goed, aau hun maagschap, in hun liefde, en ze zedelijk te gronde richten, ze vernietigen of ze laten stranden bij den bedelstaf, in de gevangeniscel, het ziekengasthuis of 't krankzinnigengesticht, of nog erger. Haveloozen, ontredderden, zedelijk vernietigden voor altijd, wrakken!

Zulke zullen wel onze parochianen zijn, van nu voort, die

't meest onze belangstelling zullen verdienen, bij wie de ziel met het lichaam moet gered.'

Hij was inwendig welgemoed op 't vooruitzien van den rijken oogst van zielen, dien hij zag bleeken heinde en verre vóór hem uit: de oudgediende. De caplaan was nieuw in 't vak, en des pastors zwarte voorspelling stemde hem treurig. Zoo gingen ze al pratend, gedrukt en ingetogen; en zoo kwamen ze terug van de berechting, stappend naast malkaar, en beide rookend, maar spraken geen woord meer.

Het gewoel in de donkere straat ging voort zijnen gang, want dit deed het door nacht en door dag; in het duister ging het geheimer en meer beangstigend dan in den open klaren dag: in de verte bulderde almaardoor het kanon. De huis- en herbergdeuren stonden nu alle dicht: bachten de vensterblinden gloeiden er lampen en was 't volop kerjoel. Hier of daar werd een deurgat opengerukt, en sloeg naarbuiten een verwarde babbeling met een gulpe zwoele bierlucht en een schuine balke licht, dan kletste de deur weer toe en was 't buiten nacht.

('t Vervolgt)

C. GEZELLE.

Corijde.

DE LIJKDIENSTEN TE COXIJDE, ALIAS BAENJAERDSKERKE, BIJ SLUIS, IN 1559-1561.

Op het Staatsarchief te Brugge, in de oorkondenverzameling, die als 'Triage de liasses' bekend is, vindt men, onder het voorloopig nummer 947, het hier volgende stuk, dat door het kerkbeheer der parochie van Coxijde, alias Baenjaerdskerke, nabij Sluis, aan de magistraten van het Brugsche Vrije overgelegd werd, ten einde er de bekrachtiging van te verwerven:

***

In nomine Domini Amen. Ter hoeren van god almachtich ende vermeerderinghe van godts diensten. Te proffyte vander kereke van

coxide alias baeniaerskercke. Tot abolicie cude nederlegghinge van alle confusie ende controvercie. hebben onderlinghe met eenen consente ende voix de ghedeputeerde metten ghemeenen parochianen vaader voors. kereke [hedent?] zijnde den viij^{en} decembre a^{o} 1559 geconcendeert ende gheordineert. concenderen ende ordoneren bij dezen de naervolghende articulen ende ordinancien jn alzo verre als ghylieden Eerwerdighe ende voorsienighe heeren. myn heeren burgmeesters ende scepenen tslandts vanden vryen de zelve belieft te aggreheren ende corrobor[er]en. twelck zy ootmoediglijc subditen ende vrylaten supplieren ende an hulieder met ghe[....] herten begheeren.

Eerst zoe vander prochianen oft yement van buter prochie verschynende (sic) vander werelt begheeren zal oft yement van zynen weghe geluyt te hebbene de meeste clocque zal ghehouden wesen te doen celebreren den meesten dienst van neghen lessen ende daervoor betaelen naer hulieder heeren decreten ende ordonancien die daer of mentioneren.

Item zullen betaelen voor trecht vander clocque ten behouve vander kercke de somme van iiij s. gr. vlaems. Item zullen gehouden zyn te stellen xiij stallichten elc van een vierendeel waerof de meeste helft de kercke thuerwaert reserveren zal.

Item zal ooc betaelen voor trecht vanden peldre de somme van vj gr. vlaems. In alzo verre als hij int ghilde van onzervrauwe aldaer niet en ware. Want die daerin ghildebrocder es zal vry zyn van dies.

Item zo wie vander prochio of daer buten begheeren zal geluyt te hebbene de middelclocque zal gehouden zijn te celebreren den middelsten dienst van zes lessen die betaelende mierde statuten van die vande(n) vrien.

Item zal gehouden zijn te betaelen voor trecht vander clocque de somme van twee scell. grooten vlaems. Item zal gehouden zijn te stellen vij stallichten elc van vierendeels waerof de meeste helft derkercke bliven zal. Item zal oec betaelen voor trecht vanden peldre vj gr. vlaems. alzo verre als hij gheen ghildebrocder van Marie aldaer en ware.

Item zo wie begheeren zal de minste clocque geluyt thebbene zal hebben don minsten dienst of zulcx als hij begheeren zal. ende daer vooren betaelen naer tuutwijsen vander ordenancien vanden vrien ende betaelen voor trecht vander clocque xij gr. vlaems. Item voor [l. zal] gehouden zijn te stellen iij stallichten elc van een vierendeel. die alle derkercke toebehoeren zullen. Item oec betaelen voor trecht vanden peldre vj gr. In[dien] hij gheen ghildebroeder van onzevrauwe en eis.

Aengaende et recht vander Sepultuere. zo eis te wetene dat zoe wie verkiest zijn Sepulture ter plaetse die licht vanden hoghen authaer ende et afsteek bijden helighen sacraments huuse zal geven een pont groote vlaems derkercke voor trecht vander sepultuere.

Item zo wie begraven zal willen zijn binder Choor ter plecke die haer afteekent vant helich sacraments huus totten doxael zal de kercke betaelen over trecht van dies xs.g. Vlaems.

Item zo wie begraven zal willen wesen binder voorkercko oft in eenighe vanden drien Capellen. zullen derkercke betaelen voor haer recht de somme van vyf scell. grooten vlaems.

> Item voort zoo wie begraven wort buten der kercke zal betaelen de somme van ix grooten vlaems.
> (hier is een grooto ruimte wit gelaten, als om naderhand met nog meer bepalingen aangevuld te worden).
> Welcke alticulen (sic) ende ordinancien want zij goddelicke. heerelicke. gherechtich. profitelic ende nootsakelic zyn. Ter heeren godts ende tot proffyte vanderkercke. ende gerustiche[de] vanden ghemeenen commune van die van Coxide. Ende conforme andere omligghende prochien. supplieren wij oetmoedelic Eerweerdighe ende discrete heeren. De zelve bij hulier gratie geauctentiquiert ende ghecorroboreert te zijne.

***

Vooraleer een besluit te nemen, vaardigde het magistraat van het Vrije een paar zijner leden af naar Coxijde, 'zondaechs den ix^{e} van november anno xv^{c} lcxj', ten einde aldaar te vinden en te onderhooren, 'binder voors. prochye ende kercke, naer de hoochmesse, den prochypape, kercmeesters ende notabelen' aangaande het ingeleverde ontwerp van dienstregeling.

Daar waren vergaderd: 'heer jan jacopssuene prochiepape, jan clayssuene de maetsenaere ende jacop de wulf kerckmeesters, jaspar danckaert, jan de vare, anthuenis caf, gillis pieterssuene, henin de scrivere, digue luucx, clays de coster, pieter devrient, adr. willeboort, mychiel weercbrouck, cornelis jacopssuene ende andre prochiaene.'

Het moet zijn dat er geene redenen tot verzet ontstonden; want het ontwerp kreeg zijne bekrachtiging ter dagteekening van 'xiiij jn novembre xv^{c} lxj.'

***

Dit eenvoudig document leert ons eene heele reeks dingen:

1/ *Wat de taal betreft:*

De woorden *derkercke*, als het een datief geldt, worden, zeker wel met eene latijnsche bijgedachte, steeds aaneen geschreven;

Onzevrauwe wordt terecht als een enkel naamwoord geschreven: nu nog gevoelt men het alzoo;

Het verouderde *eis* voor *is* breekt er nog eenmaal in door;

Voor *abolicie* smeedt men het woord *nederlegginghe*;

Een jong adjectief was toen zeker nog *omligghende*, waarvoor men steeds *ende daerontrent* placht te zeggen; *circumjacentis* gaf er het denkbeeld van.

Met een verschil tusschen *y* en *ij* wordt geen rekening gehouden, zomin als met *zo* en *zoe*, die met malkander afwisselen.

hulier voor *hulieder* is zeker wel plaatselijk taaleigen geweest; de voorgevoegde *h* was eene algemeene gewoonte in West-Vlaanderen.

2/ *Wat de schrijffouten aangaat:*

Men ziet er *corroboren* voor *corroboreren*; *verschynende* vander werelt voor *verscheydende*, hetgeen ons bewijzen komt dat de *y* te Coxyde toen reeds als *ei* uitgesproken werd; van*de* Vrijen; *In* voor *Indien* en *alticulen* voor *articulen.* - Missen was in 1569 zoo menschelijk als op heden.

3/ De *Punctuatie* is nog het oude stelsel der teekens van verademing. Komma's zijn er niet te vinden. Het slot der volzinnen heeft eene punt.

4/ *Wegens de kerk van Coxijde.* Deze heeft natuurlijk een *Choor*, maar daarbij *drie Capellen* en eene *Voorkercke.* Van beuken wordt niet gesproken; maar wel van een *doxael*, dat aan den ingang van den *choor* moet gestaan hebben, en van een *helighen sacraments huus*, dat in een *afsteck* of insprong geplaatst was. Een *hoghen authaer* wordt zeker onderscheiden van die der *drie capellen.* De *toren* wordt niet vermeld, hoewel de kerk *drie klokken* rijk was. Er waren binnen de kerk grafsteden zoowel als daarbuiten op het kerkhof.

Van den dienst der begravingen en het luiden der klokken, zoomin als van pelders en stallichten, moeten wij hier iets verders aanstippen: daarover spreekt het reglement zelf wijd en breed genoeg.

K.D.F.

April 1921.

Lessius en Lipsius

(Vervolg van bladz. 80)

Moesten zeker geen banaliteiten zijn welke in de cel der 's Meyersstraat of in de studiezaal der Parijsstraat werden opgeworpen. Ziet maar van wat verheven standpunt Lipsius in zijn boek '*de Constantia*' uitkijkt om den langdurigen oorlog die het vaderland teisterde te beoordeelen en om zijn landgenooten tot geduld en volharding aan te sporen. Beiden schreven over Gods Voorzienigheid, de humanist, als wijsgeer, met veel herinneringen uit de oudheid; de jezuiet als theoloog met de gegevens der christelijke leering: doch niettegenstaande hun verschillend opvatten, hoort men twee geestverwante zielen spreken. Ja, ze waren geschapen om malkaar te verstaan, verheven vernuften verrijkt met de meest verscheiden gaven, uitgerust met al de mogelijke kennis welke men in dien tijd door onverdroten arbeid en uitgestrekte belezenheid kon opdoen: edele zielen, door aangeboren hoedanigheden tot malkaar aangetrokken; mannen met gezond en rijp oordeel, bij wie niet het gevoelen, maar de rede sprak, zonder partijzucht, noch vooringenomenheid, hen zelven altijd meester, hoogst beschaafd en beleefd, en wat niet het minst tot hunnen lof spreekt, beiden zoo zedig als geleerd en beroemd. Wat al gewichtige vraagstukken werden onder vier oogen aangeroerd, en wat belangstelling moest hun gesprek wekken, wanneer het '*contubernium*', eenige uitgelezen studenten bij den hoogleeraar ingekwartierd, bij het onderhoud werd toegelaten. 't Gebeurde dat de klok de redekaveling kwam afbreken, maar dan werd zij voortgezet in latijnsche brieven, zwierig van stijl, met citaten uit prozaschrijvers en dichters, die een geur van oudheid uitwasemen. Zoo vinden wij in een brief van Lipsius een bijvoegsel aan een daags te voren thuis gehouden discussie over het nut der stenographie in het onderwijs. Die kunst, bij de ouden onder den naam *Notaria* gekend, werd toen weinig beoefend, en de hoog-

leeraar hadde ze gaarne bij zijn onderricht in voege gebracht[1].

Leonardus Lessius was niet alleen een uitmuntend philosoof en theoloog: bij zijne uitgebreide en veelzijdige wetenschap voegde hij nog eene grondige kennis der geneeskunde. Lipsius, wiens gezondheid gewoonlijk te wenschen overliet, stelde zijn betrouwen in de wetenschap van den jezuiet-dokter en volgde gaarne zijnen raad. Eens datde pater van Leuveu afwezig is en dat de professor naar Antwerpen wil om eens van lucht te veranderen, drukt hij de hoop uit zijn vriend in de handelsstad te mogen ontmoeten en omhelzen, daar hij wederom zijn raad noodig heeft: 'ten allen tijde, schrijft hij, zijt gij de geneesheer mijner ziel, wees het nu insgelijks voor mijn lichaam. *Utinam te illic videam et amplectar, nunc medicus corporis*, *ut semper partis illius melioris.*'

Het spreekt vanzelf dat de biechtvader meer werk maakte van dit edelste deel zijns biechtelings dan van het andere: de geestelijke leidsman voerde hem naar hoogere kringen op, naar de eeuwigheid. Op een brief uit Doornijk waarin Lessius hem naar zijne gezondheid vraagt, antwoordt Lipsius dat hij beternis verwacht van eene reis die hij van zin is te ondernemen en dat hij van de aanstaande meimaand nieuwe krachten verhoopt, daar zij alles in de natuur doet herleven:

'*cum tempestas arridet, et anni*
Tempora conspergant viridantes floribus herbas
annon et ego revirescam?[2],

Doch die hoop op herstelling laat hem het gedacht der dood niet uit het oog verliezen. 'Daar gaat mijn lichaam naar toe: mijne ziel,... waar God en gij haar naartoe roept. *Corpus hoc illuc it: anima, quo Deus et tu vocatis*.' Hij dankte den pater voor zijn gebeden. 'Zij zullen mij deugd doen, of liever, zij hebben me reeds deugd

(1) *Centur.* I. ad Belgas, Ep. 27.
(2) *Cent. V. Miscell.* Ep. 21, 1 Maii 1603.

gedaan: maken ze mij niet gezonder, zij zullen mij beter maken. Dit is de hoofdzaak: voor 't overige, de onvoorziene macht der dood sleept alle menschen meê, en zal ze blijven meêslepen. *Juvabunt, imo iuverunt, et meliorem me, si non firmiorem reddent. Caput in illo est; de cetero - improvisa leti*

Vis rapuit, rapietque gentes.[(1)]'

Lessius' vriendschap was voor Lipsius 'die warme zon die de harten koestert op droeve dagen, *tempora haec turbida amicitiam, id est, solem illum animarum requirunt*.[(2)]' Mistte hij zijn vriend, dan voelde hij zich mistroostig. Aan pater Schott schrijft hij: 'Onze pater Leonardus vertoeft bij u te Antwerpen. Het is de helft van mij zelven die gij bezit: zend hem mij terug of ik kom hem halen zoodra het weder het mij toelaat'[(3)].

Op aanraden der geneesheeren begaf zich de ziekelijke humanist jaarlijks naar Spa. In den zomer van 1595 bevond hij er zich in met Pater Lessius, wiens bedenkelijke gezondheidstoestand eene badkuur vereischte, en een anderen jezuiet, Pater Smith, toen een onverhoedsche overval der geuzen hem althans voor een tijd, den lust naar Spa's water deed overgaan. Zij kwamen er met den schrik van af, doch de zaak had ergere gevolgen kunnen hebben. Wij ontleenen het omstandig verhaal dezer tragi-comische gebeurtenis aan een brief van den aan 't gevaar ontkomen hoogleeraar tot zijn vriend Delrio[(4)].

Een puik gezelschap bevond zich te Spa bijeen. Het stadje krioelde van vreemdelingen, waaronder de Pauselijke Gezant Innocentius Malvasius, de markgraaf Malaspina, een neef van kardinaal Granvelle met eene menigte geestelijken en edellieden. De geuzen van Holland kregen er de lucht van en achtten de kans klaar om een goede vangst te doen. Den 1^{n} Juli werd de nuntius door den

(1) *Cent. V. Miscell.* Ep. 921, Leon. Lessio.
(2) *Cent. V. Miscell.* Ep. 20, Lup. Leonardo Argensolae.
(3) *Cent. V. Miscell.* Ep. 95, Andreae Schotto.
(4) *Cent.* III. ad Belgas, Ep. 23, Martino Delrio.

gouverneur van Limburg gewaarschuwd dat eene bende van 308 ruiters Maastricht verlaten en de Maas overgestoken had: van vertrouwelijke zijde wist hij dat zij recht op Spa aftrokken. ‘Na het gelezen te hebben, vertelt Lipsius, zendt de nuntius mij het bericht met een knecht en vraagt wat ik er over denk. Ik antwoord dat ik dadelijk kom en dat ik Zijne Excellencie mijne meening mondeling zal mededeelen. Terwijl ik mij opschik, komt een tweede bode met een brief van wege den gouverneur van Gelderland, die mij hetzelfde met meer nadruk bericht en ons vermaant op onze hoede te wezen: want op ons hebben zij het gemunt. Ik haast mij, wij bespreken de zaak in tegenwoordigheid van Malaspina, een soldaat. De nuntius en de markgraaf zijn er voor om onmiddellijk te vertrekken: hun reiszak was reeds gereed: ik, integendeel (wat onvoorzichtigheid!) ik ben om te blijven en weerstand te bieden. Het gevaar schijnt mij niet zoo dreigend: zijn ze 300 man sterk, ze kunnen niet onopgemerkt voorbijtrekken en wij zullen bijtijds van hunne komst verwittigd zijn. Wie weet, misschien gaan zij den koning van Frankrijk ter hulpe, zonder inzicht om ons te verontrusten. Laten wij blijven, en eenige boeren langs zijwegen uitsturen om de baan te verkennen, en ons te waarschuwen.

('t Vervolgt)

K. VAN SULL, S.J.

Vice-Postulator der zaligverklaring van den Dienaar Gods, Leonardus Lessius.

Te wijzigen

Boven, op bl. 71, dienen de woorden *kakelingen, kakeling, kèkeling*, *kekkeling* vooraan, en wederom *kakelinge* op 't laatste van 't opstel, veranderd in TREKKELING. Allemaal kwalijk gelezen en kwalijk gezet omdat 't kwalijk geboekstaafd was.

Wilden onze medeopstellers de eigennamen en ongewone woorden altijd in KAPSTAVEN stellen, ze zonden onzen drukker veel last ontsparen en onszelven meer stiptheid aanltorgen.

Mengelmaren

Waarom Sint Pieter zonder haar staat

Iederen keer dat Sint Pieter een zoodtje verkocht, Sinte Pieter zei: ‘zóóvele... 't is zóóvele -geen haartje min -’! en binst dat hij dit zei, trok hij dan een haartje uit zijn kop.

Deze is de reden waarom dat hij blaarde geschilderd wordt... zei er toch een Oostendsche Visscher.

[AD. - RdH.][1]

Naast dien gemoedelijken volksuitleg der Petrusiconografie mag even herinnerd worden aan den geschiedkundigen oorsprong. De kaalhoofdigheid van S. Pieter is anders niet als een verworden tonsuur. De tonsuur dio omstreeks de 5de eeuw door den clerus van de monniken is overgenomen, werd op verschillende wijzen gedragen. Een soort noemde de ‘corona S. Petri’ en bestond hierin dat men een krans haar rond het hoofd staan liet. De kruin dio als kenteeken gold voor den geestelijken stand mocht natuurlijk niet ontbreken bij den eersten paus, den clericus bij uitstek.

De naam ‘corona S. Petri’ wijst niet op den historischen oorsprong; wel kwamen in den loop der tijden legenden tot stand die het zoo verstonden. De abt Ceofridus dio de Roomsche of Petrustonsuur in Schotland hielp invoeren en daarmee in opspraak kwam bij den inheemschen clerus die het voor de Keltische of Joanneskruin hield, schrijft o.m.: ‘Niet enkel omdat Petrus zoo deed, dragen wij de tonsuur als kroon, maar wel omdat Petrus zoo deed tot gedachtenis van hel lijden des Heeren’.

De Patriark van Constantinopel, Germanus, denkt dat Petrus, door zijn Meester uitgezonden om het Evangelie te prediken, op die wijze door de heidenen werd geschoren in toeken van bespotting.

Bij onze oude schilders is het duidelijk aan te zien dat S. Pieter de groote kruin draagt. Zoo bij A. van Ouwater in zijn ‘Opwekking van Lazarus’ (Kaiser Friedrich Museum, Berlijn). Onder invloed van het naturalisme in laat-gothisch en vroeg-renaissance wordt de corona stilaan kaalhoofdigheid.

M.E.

(1) GOÊ NIEUWS.
Dank de milde genegenheid van Z.E.H. AD. DUCLOS, eigenaar en beheerder van *Rond den Heerd*-geweest, is ons een heel pak nogonuitgegeven kleinigheden van wijlen dit zoo-verdienstelijk blad in handen gekomen; genoeg om nu en dan, jaren lang nog, tal van geschied- en volkskundige mengelmaren eruit mede te deelen.
Telkens wij er iets van gaan aangeven, zullen wij eronder stellen: [AD. - RdH.]... en, waarlijk met dank en geren gedaan.

Een doodsbeeldeken van Napoleon I door een monnik van Aulne

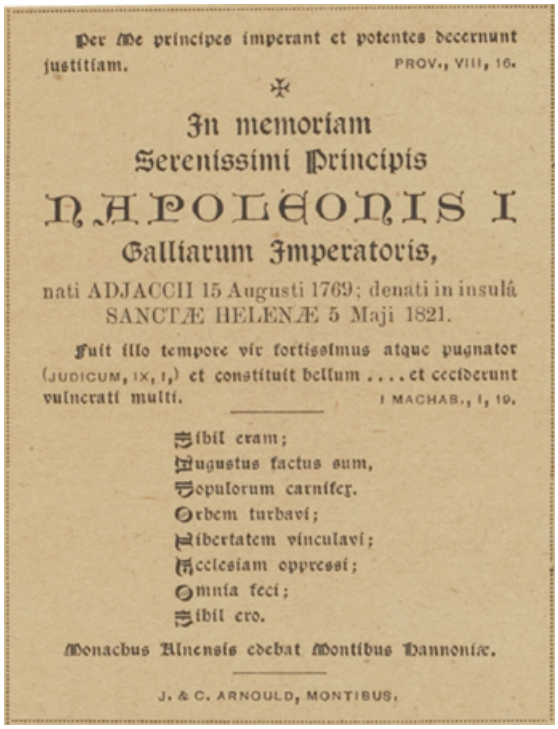

Per Me principes imperant et potentes decernunt justitiam. PROV., VIII, 16.

✠

In memoriam
Serenissimi Principis
NAPOLEONIS I
Galliarum Imperatoris,

nati ADJACCII 15 Augusti 1769; denati in insulâ SANCTÆ HELENÆ 5 Maji 1821.

Fuit illo tempore vir fortissimus atque pugnator (JUDICUM, IX, I,) et constituit bellum .... et ceciderunt vulnerati multi. I MACHAB., I, 19.

Nibil eram;
Augustus factus sum,
Populorum carnifex.
Orbem turbavi;
Libertatem vinculavi;
Ecclesiam oppressi;
Omnia feci;
Nibil ero.

Monachus Alnensis edebat Montibus Hannoniæ.

J. & C. ARNOULD, MONTIBUS.

Pet Me principes imperant et potentes decernunt justitiam.
PROV., VIII, 16.
*
In memoriam
Serentssimi Principis
NAPOLEONISI
Galliarum Imperatoris,
nati ADJACCII 15 Angusti 1769; denati in insulâ SANCTAE HELENAE 5 Maji 1821.
Fuit illo tempore vir fortissimus atque pugnator (JUDICUM, IX, I,) **et constituit bellum.... et ceciderunt vulnerati multi.**
I MACHAB., I, 19.
Nibil eram;
Augustus factus sum,
Dopulorum carnifer.
Orbem tuvbavi;
Libertatem vinculavi;
Ecclesiam oppressi;
Omnia feci;
Nibil ero.
Monachus Alnensis edebat Montibus Hannoniae.
J. & C. ARNOULD, MONTIBUS,

Bovenstaande doodsbeeldeken zond mij, 1911, de goede pastoor Slosse, zaliger gedachtenis, in ruil voor eenige inlichtingen. Het is een afdruk vervaardigd naar het oorspronkelijke, dat hij in zijne omvangrijke verzameling bewaarde. Dat het een wijde verspreiding had gevonden, bewijst het feit, dat ik het vers vond ingeschreven

in een overlijdensregister van vóór 1830 der afgelegen parochie Ossenisse in Zeeuwsch-Vlaanderen.

Wie was de monachus Alnensis? Alle nasporingen hiernaar bleven vruchteloos. Dat deze Bernardijn der eertijds machtige abdij van Aulne bij Thuin geen bewonderaar des Franschen Keizer kon zijn spreekt van zelf. In den namiddag van 14 Mei 1794 al vluchtende voor de fransche legerbenden zagen de Bernardijnen van Aulne dikke rook zuilen de lucht verduisteren en van verre konden zij bestatigen dat hunne abdij, een wonder van bouwkunst, op vijf verschillende punten was in brand gestoken en in vlammen opging, terwijl een andere vuurgloed aanwees, dat de naburige eeuwenoude Benedictijnerabdij Lobbes hetzelfde lot onderging. De bibliotheek van Aulne, 45000 deelen, en een schat van 5000 middeleeuwsche handschriften werden stelselmatig verbrand. Met welbehagen staarde generaal

Charbonnier het schouwspel aan en pookte met zijn degen de vlammen op. Toen de monniken in de bouwvallen hunner abdij weerkeerden, moesten zij eerst een gedeelte van den vleugel, die het minst geleden had, herstellen om een onderkomen te hebben. 6 Febr. 1797 werden zij andermaal door de Franschen uit Aulne verdreven en hunne goederen verkocht. Lang wendden zij alle pogingen aan tot herstel, hun hoop bleek ijdel. De laatste Bernardijn van Aulne, Norbertus Mattheus Decouve, overleed 21 Mei 1854 als pastoor van St. Jans Geest (bisd. Mech.). Een paar zeldzame werken gered uit de bibliotheek zijner abdij, schonk hij aan zijne medebroeders van het herstelde St. Bernard te Bornhem.

Duizenden bezoekers komen jaarlijks den indrukwekkenden bouwval van Aulne bewonderen. Wanneer men de verwoesting van dit meesterstuk van bouwkunst aanschouwd heeft, dan begrijpt men den afkeer van den monnik van Aulne (een Waal nog misschien) voor de Latijnsche cultuur der Franschen van toen en voor hun oorlogsgod Napoleon I.

F.

Hengstennamen

Wat is dat daar van die hengsten alsan, waarvan dat een hoograadsheer even gezeid heeft dat die, tonzent, te Dadizeele en ommelands, fransche namen droegen? Die fransche namen golden bij die geleerde Heeren te Brussel als een betoog dat onze boerenmenschen beginnen meer en meer uit te zijn achter fransche namen, en dus afzien van 't vlaamsch!

Maar ze 'n doen, mensch!

Hier is van iedereen geweten, dat de hengsten nu een keer rechts de eenige ‘beesten’ of hofdieren zijn, waaraan dat een boer niet te doopen en heeft. Een hengst wordt immers, van kinds- ... of kachtelsbeen af, altijd ‘ingeschreven’ en... gedoopt door den veearts!

Ko.

[Nummer 6]

Wrakken

(Vervolg van bladz. 110)

De pastor, met een hert als een brood, had eerst zijn huis opengesteld voor inkwartiering en voor vrienden op de vlucht, daarna zijne avondschool en dan zijn knechtjesschool en eindelijk zijn kerk.

De caplaan keek verwonderd op.

‘'t Zijn al Gods kinders’ zeide de pastor, en hij had goeste om te lachen, maar de ellende was te treurig om aan te zien; hij voegde erbij: ‘'t zal zeker de eerste maal niet zijn dat God vernacht onder schamele stumpers en met stroo over den vloer. Waar zouden ze anders gaan dolen, 't zit al vol’.

De meid, binnen, was razend: ze had vier officiers in het salon, twee priesters in de eetplaats en twee koks in 't hooge heiligdom van haar keuken, 't was om er 't hoofd bij te verliezen, en, kwam de pastor daar nu niet af met 't bevel dat ze morgen, vóór dag en dauw, coffie zou maken voor al die arme menschen, coffie in den moor!

Maar hijzelf was stralend en beet op zijn pijpstijl al monkelend van voldoening omdat hij zooveel ellende vermocht te lenigen: te midden den algemeenen nood bleef hij koel en koen zijn eigenzelf vergetend, met een moed door geen zee van ellende, al steeg ze bergen hoog, ooit onder te steken.

Net een karavanserail nu die kerk! Een kudde afgetobde, moedelooze menschen in het halfduister van twee schemerende lampen. Het kerkschip lag als een stal. Kleederen en meegevluchte boedelpakken lagen doornat op den vloer. De hoofden druipten en schouders lagen nat, voeten en beenen stonden doorzopt en beslijkt: en door het bijeenzijn van zooveel menschen binnen het enge beluik, begon de lijfwarmte den regen uit de stoffen te jagen in een euvelriekenden damp, die met den zwoelen adem hangen bleef boven de hoofden. Waar hier, waar daar, lagen de dingen op het stroo en, er te midden tusschengezakt, zaten er al verscheidene en sliepen. Zij die nog praatten zwegen nu godvruchtig bij 't rinkelen van de berechtingbel. Een kind bleef doorschreien.

* * *

's Anderendaags, bij 't bleeken van den morgen was de kerk al ontruimd, de bende was verdwenen, Vrankrijk in. Zóó was de pastor tevreden, nu konden immers de goddelijke diensten weer voortgaan en de retraite die hij aan 't prediken was aan de soldaten die terug in 't vuur moesten.

‘Waren ze al te zamen uitgezet?’ vroeg hij aan de meid.

‘Ja, alle op drie na: eene vrouw en twee schamele dutsjes van kindjes: die waren te moe’.

- ‘Waar zijn ze belonden?’

- ‘De kruisstraat op, te landewaart in’.

Buiten was 't altijd voort hondeweêr! De koude regen van gisteren was overgegaan in sneeuw opgelangd met water en die de slijk deed dunnen tot ijskouden pap. Hier en daar bleef 't een tijd wit liggen in bochten en neggen over 't eenmalig zwart van den modderigen grond.

Naar wijd en zijd sloten de verten toe ringsom het dorp en hielden, verborgen in hunnen killen schoot, het wee en de rampen die de arme wereld thans overal aan 't broeden en aan 't baren was.

Dààrin, in de modder, in de sneeuw, onder die lucht zonder mededoogen, in 't doodelijk raadsel van die verten, waren de bende vluchtelingen weer verdwenen. Er waren eronder die, bij 't eerste losbreken van den krijg uit Mechelen gevlucht, den helft van 't land hadden doorgepilgerd en ze moesten hier nu weer vooruit, immer vooruit, want bachten blafte het kanon, en vóór hen grijnsde 't onbekende, de honger, het lijden van alle slach en zwaarte, de strijd om hun armzalig leven; maar 't was toch nog het leven! Al 't ander was voor hen de dood of iets nog ergers.

Aller gedachte was mede met hen, en aller vrees en aller medelijden.

Intusschen steeg de onrust en wijdde uit als een zondvloed. Men stond voor eene reuzenramp waaraan hoe langer hoe minder te keeren viel. Menschen stonden als machtelooze bemels, als nietelingen voor den brand die kwam aangewaaid uit den oosten: dag aan dag drukte de angst zwaarder op het gemoed. Men sprak niet meer tenzij voor 't allernoodigste en dan in 't minst mogelijk woorden.

En dat was Kerstdag.

* * *

Tegen den avond, na de diensten, trokken de twee priesters nogeens uit, het kind bezoeken dat ze berecht hadden.

Akkervelden en weiden, wegen en straten lagen zonder een mensch, verlaten als daags na 't laatste oordeel. Op de pachthoeven stonden wagens en peerden: de menschen zaten binnen bij de gloeiende kachel- en heerdvieren. Buiten heerschte in onverdeelde meesterschap de gure hertelooze winter.

De pastor loochende weer zijn vijf-en-zestig jaar leven en zijn dertig jaar zwoegen in 't zendelingsberoep; knap te moede en met een luchtig hert ging hij den hoogen kouter

te keer en waadde lachend of met een schotspreuk door de onmogelijkste slijkstraten.

Hij had van den morgen zijne vier officiers in de mis en ter H. Tafel gezien. Vijf missen waren de eene na de andere opgedragen en telkenmale was zijn kerkje berstensvol soldaten: ze hadden gezongen dat de beuken daverden en hijzelf had zijne eermalig krachtig krakende predikerstem en zijn vlammende geestdrift teruggevonden: hij had hun met zijn gloeiend woord hun kerst- en voor velen hun doodgeschenk meêgegeven naar de slaglijn; ze hadden geluisterd lijk de vinken.

Vooraleer hij zich vanavond op weg begaf had hij nieuwaanstroomende vluchtelingen over dat 't ging, onder dak gebracht, en dan was hij in zijn enge studio, het eenige plaatsje dat hij voor zichzelf overhield, opgesloten, in zijn dagboek gaan zitten schrijven dat op kerstnacht 1914 Ons Heer in zijn dorpskerk met een honderdtal vluchtelingen had vernacht.

De caplaan liep met het gedacht aan die vluchtelingen als met een looden last op zijn gemoed.

Ze gingen tot aan de kruisstraat, werkten hunnen weg door modder en plasschen, en klauterden bij handen en voeten den berm op. De pastor hield zijn pijp in zijn tanden; hij was een razend liefhebber, en rookte dikwijls al stappend over eenzame veldwegels.

Toen hij zijn voet op den berm zette om er steun op te halen, gleed die voet naar beneden en beukte de oude man met zijn kin op den gerskant. De pijpebak rolde voor den caplaan zijn voeten, het mondstuk had de pastor dóórgebeten, hij hield het lachend in zijn tanden; hij spuwde het achter den pijpekop en trok vooruit, guitig als een jonge snaak.

- ‘Wel jongmensch!’ sprak hij om den caplaan uit zijn neerslachtig gepeins te wekken, ‘zulk een ministerie is een buitenkansje voor u, dat is buitenpastor spelen en geen stadswerk: dat begint al aardig op een missionarisbaantje te gelijken, doe' 't niet?’

De caplaan bewonderde hem uit geheel zijne ziel, en bleef op zijne vluchtelingen nadenken. Was hij immers zelf niet op vlucht, en wat stond er hem nog op zijn doolpad te wachten?

* * *

Op het ronden van den kouter stond de hooivim, scheefgezonken, beschadigd en ontmutst, half besneeuwd, vaal tegen de vale lucht, omzweefd met narigheid en dood.

In den gracht, kop en balg onderwater, lag een peerdenlijk met de vier stijve pooten recht in de lucht, en de hoeven afgesneden. Verderop, tegen den voet van de hooivim, lag een bundel half witbesneeuwd, half zwart: een onverkennelijke pak die er gisteren niet lag.

De caplaan kreeg een zenuwschok en de pastor bleef haperen halfweg zijn vertellen.

Ze wipten beide over den boordevollen watergracht.

Aan den voet van de vim, half in 't hooi genesteld, ingedekt met stille sneeuw, lagen drie menschen tegeneen, versteven; eene vrouw en twee kleine kinders! Het eene had de moeder tegen hare borst gewoeld en 't ander was schuilgekropen onder haar armtierig kleed.

Over het wezen van de moeder lag die diepe ernst van het groote vraagstuk dat, voor haar thans opgelost, voor ons een raadsel bleef: hare oogen lagen half toe en haar mond stond halfopen. Over 't gelaat van de kinders lag de gruw voor onbegrepen en onuitsprekelijk leed.

De caplaan beetde als een riet, de pastor stond met de tranen vol zijne oogen.

‘Arme schepsels’! loosde hij met een diepen zucht. ‘Ze waren te moe! Zeeschuimers caplaan! en hier liggen onze eerste wrakken aan strand. We zullen ze deftig begraven’.

C. GEZELLE.

‘Ik ben die ben’

(Uittochtb., III, 14)
(God zeide tot Mozes: *Ik ben die ben*. Aldus, zeide hij, zult gij den kinderen van Israël zeggen: *Die is*, heeft mij tot u gezonden.)

Odriemaal heil'ge Naam, uit goddelijken mond,
in 't brandend bramenbosch, aan Mozes eerst verkond!
O God van majesteit, Ge zijt dan die Ge zijt;
uw diepste wezenheid is: zijn! Geen perk van tijd
beschrankt uw eeuwig Zijn. Gij zijt, Gij waart voorheên,
Gij zult zijn immer voort. Uw Zijn kent geen verleên,
geen toekomst, geen verloop: tot wiss'ling onbekwaam,
in nooitverandrend ‘nu’, vat Ge alle tijden saam!
Uw Zijn is slechts ‘één stond’, ‘één heden’ eindloos breed,
en durend, dat geen maat van tijdgevloei ooit meet.
Vergeef 't me, groote God, dat ik zoo onbespraakt
niet uiten kan dit Zijn, zoo grondeloos volmaakt!
Vergeef 't dat mijn gedachte, Uw Wezen onbepaald
bedenkend, immer in bepaalden tijd verdwaalt,
en meest door looch'ning van geschapen tijdverdrijf,
van tijdelijken duur, uw godd'lijk Zijn beschrijft!

Gij zijt 't Noodzaaklijk Zijn! 't Zijn is uw eigen aard,
Uw Wezen zelf! Niets heeft, U vóórbestaand, gebaard,
Oorzaaklijk eerste Zijn, en niets U 't wezen gaf:
Uw bandelooze Zijn hangt van geen ander af.
Doch al 't geschapen zijn, dat is of kan gedacht,
uit U is 't al gevloeid, en 't wordt uit 't niet gebracht
door uw alscheppend Zijn. Gij spreekt: ‘Het schepsel zij!’,
en 't is er op uw woord, en, zijnde, staat Ge 't bij,
en, scheppend immer voort, Gij 't in het zijn bewaart!
Een breede stroom van zijn Uw Zijn ontspruit en vaart
door gansch de schepping heen, en voert en voedt en laaft
in alle wezen 't zijn, dat Gij hem geeft of gaaft;
en, buiten dezen steun, dien onverpoosd Gij schenkt,
aan al wat is of leeft, die 't zijn gedurig drenkt

met krachten immer nieuw, niets dat kan voortbestaan,
al 't zijnde valt, verdwijnt, en moet in 't niet vergaan!...

Gij zijt 't Oneindig Zijn, waarvan al 't ander zijn
een weeke weerglans is, een flauwe, bleeke schijn
daarin het menschenoog het Zijn weerspiegeld ziet,
dat al het ander zijn zoo kwistig rond zich giet!
Gij zijt het Zijn, naar 'twelk al wat het wezen heeft,
als naar zijn hoogste goed, gestadig, henenstreeft,
wiens heerlijkheid het al, als met bazuinenklank,
verkondigt en vermeldt! Eén machtig lofgezang
stijgt op tot U, uit lucht en zee, en berg en dal,
uit alles wat bestaat in 't uitgestrekt heelal,
en zingt 't hoogmogend Zijn, waaruit 't zijn oorsprong nam
wat boven of beneên ons tot het zijn ooit kwam!
In machtig grootsch akkoord klinkt 't machtig grootsche lied
der schepping: ‘Hem die IS, uit wien al 't zijnde vliet,
Hem roem en dank en eer, Hem de eeuwig warme Zon,
die licht en leven breidt, van al 't zijnde aêr en bron!’

O Onbegrijplijk Zijn, uw al te stralend licht,
alleen Uzelf bekend, verblindt ons zwak gezicht;
de flauwe schaduw slechts ons weiflend ooge ziet,
doch de onbegrepen glans der Zonne zelve niet!
't Oneeuwig, 't stoflijk, waar ons bijstre blik op schouwt,
niet 't eeuwig, 't goddelijk, gelijk het is, ontvouwt!

Een Oceaan zijt Gij van Zijn, onmeetlijk groot,
die alle schatten sluit in zijn alrijken schoot!
Gij zijt Volkomenheid, op zich bestaande, pal,
die in Uw Overzijn zijt de volmaaktheên al,
uitmuntend, onbewust van alle maat en graad,
en onvermengd, en vast, in enkle wezensdaad!

Wat ben ik nietig! Voor uw overdaadlijk Zijn,
als schaduw bij de zon, als rook, als niet is 't mijn!
Afgrondelijk is, o Heer uw Alzijn, eeuwig, rein,
onzegbaar arm is 't mijn, onzegbaar kort en klein!

Wat ben ik nietig, Heer! Uw Zijn is vlekkeloos,
het mijn besmet en vuil, en ach, zoo broos en boos!
Mijn leven is een wolk, die door de luchten vliedt,
een pijl, die uit den boog door de ijdle ruimte schiet!
Wat ben ik nietig, Heer! Mijn dagen zijn geteld,
en ras verwelkt mijn zijn, gelijk de bloem op 't veld,
en, lijk 't gemaaide hooi, verdort het en verdroogt!
O Jahwe, Koning, God, mijn bron en eind, gedoog 't,
mijn Alpha, Omega, voor wien het geestendom
met vleuglen 't aanschijn bergt, van loutren eerbied stom,
gedoog dat ik U love, aanbidde en diene en dank,
en U erkenne als God, mijn levensdagen lang!

J. BITTREMIEUX

Lessius en Lipsius

(Vervolg van bladz. 117)

‘**G**elukkig werd niet naar mijne woorden geluisterd. Rondom twee uren namiddag vertrekken die heeren naar Franchimont, waar zij hopen in de versterkte burcht een veilig schuiloord te vinden. Ik, ik blijf aarzelen, en vraag mij af, niet of ik zou vertrekken (want van alle kanten komen onheilsboden), maar waarhenen. Het bleek mij raadzamer naar Stavelot te gaan, en ons daar te verstoppen, liever dan naar Franchimont, waar al de vreemdelingen zonder verder na te denken, waren naartoe gevlucht, zoo maar kuddegewijs, enkel omdat anderen het deden zooals het doorgaans gebeurt in eene paniek.

Nochtans daar Pater Lessius en Pater Smith voor Franchimont stemden, ging ik met hen mede. Wij komen er 's avonds aan en vinden het dorp vol vreemdelingen: geen enkel plaatsje meer in de herberg: de nuntius zelve kon in de burcht niet binnen. Onze-Lieve-Heer gaf ons in naar het naburig dorp Theux te gaan, een groot dorp dat er als een stadje uitziet en zeer bevolkt is. Zoo ge-

zegd, zoo gedaan. Wij nemen er ons avondmaal, gaan te bed, en 's anderendaags begeven wij ons ter kerk.

Na de heilige mis spreek ik Pater Lessius aan: ‘Laten wij naar den nuntius gaan, en hooren of hij nieuws heeft. Ik, voor mij, ik heb lust om te Spa te middagmalen; ik verzoek u met uwen confrater en offreer u een kieken’. Daarop wordt er wat gelachen, en wij voorwaarts. Daar vallen wij op den nuntius met den markgraaf en ettelijke vrienden. ‘Lipsius, roept hij mij toe, waar gaat gij henen? Waarom waart ge gisteren avond niet met ons aan tafel? In de burcht was het toch veiliger.’

Wederom gingen we aan 't lachen. ‘Hier, zei ik, zijn we toch ook veilig. Het is een groot dorp, wel bevolkt. Hier zouden ze ons niet aandurven, waren ze dan nog tweemaal driehonderd.’

‘Toe, sprak de nuntius, maken we nog samen een toertje, alvorens ik mis lees.’ Wij begeven ons op ons gemak naar de kerk, zonder de minste achterdocht, wanneer een boer doodsbleek langs een zijweg op ons afkomt en ons toeroept: ‘Uw volk is gevangen genomen te Franchimont!’ ‘Wat, antwoordt de markgraaf: wij komen er van!’ - Nog was het woord niet uit zijn mond, of

Ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλω

de trompetten schallen en de ruiters zijn ons op het lijf!

Ieder vlucht waar hij kan: het meestendeel met den nuntius loopen naar de kerk. Den grooten hoop volgen schijnt mij niet geraden. Met Pater Lessius spring ik een zijweg in die naar de tuinen leidt. Eilaas, het is een straatje zonder eind! Wij komen voor eene haag rondom een boomgard. Een wijl geaarzeld:

Ἀυτάς ἐμέ Ζεὺς

Ἐιρύσαθ, ὅς μοι ἐπῶρσε... λαιψηρὰ τε γοῦνα

‘God schenkt ons kracht en vlugge beenen: wij springen over eene haag, dan nog over eene andere, wij werpen onze mantels af en al wat ons kan verhinderen. Wij

waren aan de eerste vervolging ontsnapt, doch nog niet buiten gevaar: wij konden omsingeld en ontdekt worden. Door een boer geleid vluchten wij de heuvelen op, van daar de bosschen in, en zoo bereiken wij eindelijk het dorp Fraipont, waar wij de rivier vinden, en op de rivier eene schuit.

Wat was er van den nuntius geworden? vraagt gij. Ziehier op wat manier hij ontkwam. Eens dat ze in de kerk binnen waren, begon zijn volk de klokken te luiden om de boeren van den omtrek te verwittigen. Middelerwijl dreigt hen de vijand en bestormt hij de kerk: eenigen van hun paard afgestegen probeeren het de kerkdeur in in te duwen: doch de markgraaf en de knechten bieden duchtig wederstand: de eerste die nadert krijgt een kogel door het lijf. Dit koelt den geestdrift der overigen: terzelfdertijd komen de dorpelingen aangeloopen om de heiligheid der plaats te wreken. De ruiters trekken achteruit naar Franchimont, en van daar op Spa met twintig gevangen genomen belgen. Den nuntius en den markgraaf gelukt het te ontsnappen: zij springen te paard en vervoegen zich bij ons te Fraipont. Eene schuit voert ons allen naar Luik, waar wij ons thans bevinden, nog bevend en afgemat.'

Lipsius hield zich niet lang te Luik op: want reeds den 12^{en} Juli schreef hij van uit Spa naar zijn reisgezel om hem te verzoeken bij hem weder te komen:

Aan Pater Leonardus Lessius, theoloog der Societeit Jesu, te Leuven.

De bronnen en ik, wij staan op u te wachten. Waarom zijt gij gekomen om zóó te vertrekken? Gij hadt uw aandeel in het leed, niet in het genot. Kom terug met Gods genade: Hij zal ons bijstaan en ons veiligheid verschaffen, misschien ook wel gezondheid. Er is hier nu weinig volk, doch het komt bij: en zij zelven die te Limburg zijn en de striemen hunner boeien nog dragen, zij ook komen weder en zijn vol hoop. Nadat de roovers op stroopjacht zijn uit geweest, zijn de wegen veiliger: na storm komt

dikwijls zonneschijn: en voor ons, na 't gevaar en de vlucht, is er rust en veiligheid. De raadsheeren van den keurvorst hebben mij bescherming beloofd: zij zullen voor ons zorg dragen: tot nog toe bleef het bij beloften. Aan u, mijn Vader, mijn beste groeten, en insgelijks aan Smith. Het is gelijk wanneer ge komt: ten mijnent verwacht u beiden een soupeetje, op zijn spaasch, sober en matig, dat u met honger laat naar huis gaan.

Spa, 12 Juli 1595'[1].

Of de pater zoo 'n gulle uitnoodiging beantwoordde, weten wij niet. In elk geval uit een schrijven van Lipsius vernemen wij dat de hoogleeraar op 11 Augusti weer te Leuven zit en dat hij het ongeval niet meer zoo luchtig opneemt. Hij had begrepen dat hij niet zonder de bescherming des hemels aan de gevangenis ontsnapt was: ware hij in de handen der geuzen gevallen, zij hadden hem zijn vertrek uit Leyde duur doen bekoopen: '*Nos Lovanium iterum sumus, Spada reduces, et paene in Bataviam reduces ut vis fuit et insidiae hostiles. At Deus tutatus est, et velut nube me velatum ab eis texit*'[2].

Van die vlucht bleef hem een onverwinbare schrik op 't lijf over. Na drie jaar durft hij nog niet terug naar Spa. Aan den deken van Brussel, Petrus Pantin, meldt hij: 'Ik wilde wel of liever ik wou wel: maar ik schrik voor 't gevaar, en met recht vrees ik de hollandsche vogelvangers, wier stok mij op de vleugelen sloeg. Gij hebt wel iets vernomen van den warboel en de vlucht, toen ik er de laatste maal was. Dezen zomer stel ik nog uit: met den vrede zal ik terugkeeren, zoo God ons maar den gewenschten vrede schenkt'[3].

De vrede kwam niet, en Spa zag haren gast den volgenden zomer niet weder.

In Mei 1600 antwoordt hij op eene uitnoodiging van den gouverneur van Limburg, Gaston Spinola: 'Gij verzoekt

(1) *Centur.* III. *Miscell.* Ep. 19.
(2) *Centur.* III. *Miscell.* Ep. 20, Joanni Brantio.
(3) *Centur.* I. ad Belgas, Ep. 31.

mij naar Spa of naar uwe stad Limburg te komen: 't ware gelogen zegde ik niet dat ik het verlang, dat ik er naar tracht. Doch het beloven durf ik niet. Allen zetten mij het gevaar voor oogen: de vijand zwerft vrij rond op het gebied der Eburonen. En ik zal niet ontkennen dat ik nog schrik heb, daar ik eens het gevaar van te nabij gezien heb. Nochtans mijne gezondheid hunkert naar die heilzame wateren ik hunker naar u, en verlang mij te verzadigen en op te beuren met uwe aangename en wijze samenspraak. Al wat thans in ons land omgaat, staat mij in 't geheel niet aan: wij zouden er met meer vrijheid over spreken, dan schrijven'. - Pater Lessius zelf kon er hem niet toe overhalen(1). Daar hij hem in de lente 1603 eene waterkuur te Spa aanried, kreeg hij ten antwoord: 'Op Spa durf ik zelfs niet denken. Ja, dat water doet me deugd: doch tot nog toe heb ik den schrik nog niet van mijn lijf afgeschud, en ik zie steeds voor mijne oogen onze wanordelijke vlucht'(2).

De oude professor had voor zich genomen zijne laatste jaren op zijn geboorteoord door te brengen. Overijssche had hij altijd bemind: edoch, hij kloeg er bitter over in een brief aan den burgemeester der plaats, Geeraart de Hornes, Overijssche was niet meer het Overijsche van voorheen. *Utinam facies ea esset quae solebat!* Een dubbele brand had het dorp verwoest, en de menschen en zeden waren ook niet meer wat het placht. De ongelukkige oorlog had voor gevolg gehad de Ysschenaars baldadig, slecht en goddeloos te maken. Hij drukte de hoop uit dat onder het wijs beleid des burgemeesters die crisis zou voorbijgaan en dat Overijssche zijn vroegeren luister zou wedervinden. Dan zou hij daar voor zijn ouden dag een rustoord beleggen. Voorzichtigheidshalve voegt hij er tusschen haakjes bij: (*si Deus dabit*): zoo God het ons vergunt(3).

(1) *Cent.* ad Ital. et Hisp. Ep. 91.
(2) *Cent.* V. *Miscell.* Ep. 21.
(3) *Cent.* I. ad Belgas. Ep. 25. D. Ger. de Hornes, Baroni Bassigniaci, toparchae Iscano.

De mensch mikt en God beschikt. Lipsius zou niet te Overijsche, maar wel te Leuven sterven. In Leonardus Lessius had hij den wijzen leidsman aangetroffen, die hem, na zijne bekeering, hielp christelijk leven: nu naderde de gewichtige stond waarop de beminde pater hem een laatsten en nog grooteren dienst zou bewijzen met hem heilig te helpen sterven.

('t Vervolgt)
K. VAN SULL, S.J.

Vice-Postulator der zaligverklaring van den Dienaar Gods, Leonardus Lessius.

Adinkerke

A*dinkerke* is noch nieuw-, noch middel-, maar oudnederlandsch, - une survivance!

Daarnevens worden in de middeleeuwen en later ook de regelmatig ontwikkelde vormen aangetroffen.

Adinkerke moest ten jare 1200 en vroeger reeds *Adenkerke* luiden. Zoo vind ik den naam geschreven in 1387 en 1389 in *Chron. et Cart. mon. de Dunis*, in 1410, bij D'HOOP, *Pop., Adenkercke* en FRAG. II, bl. 11 in de jaren 1526, 1528.

Adenkerke moest in den loop der 15de eeuw, en ter streek, als veel gebruikte eigennamen, misschien nog vroeger, overgaan tot *Aenkerke*, een vorm die te vinden is, met betrekking tot het jaar 1387, bij ADR. BUT, *Chronica abbatum monasterii de Dunis, Cod. diplom.*

Nevens *Adenkerke* is toch *Adinkerke* ook in wezen gebleven, FRAG. II, bl. 11, in de jaren 1523, 1550 en *Adinckerkce* in 1594. Daaruit, in de 15de eeuw, *Aeinkerke*, die ten jare 1582, te voorschijn komt, onder *den* vorm van *Aeynkercke*, FRAG. I, bl. 244.

Vgl. K. DE FLOU, *Wdb. der Toponymie*, bd. I, o. 't w. 'Adinkerke'. Onder meer staan daar: *Adenkerka*, 1123; *Adenkerke*, 1365-XVIe e.; *Adinkerke*, 1523 tot heden; *Aeyenkercke*, 1537; *Addinskerke*, 1538; *Aeynkercke*, 1582; *Adyn-*

kerque, 1569; *Adynckercke*, 1592-XVIIIe e.; *Adikerque*, 1700; *Adimkerke*, 1836, enz....

Adin- is de genitief van *Ado; Adinkerke* = de kerk van *Ado*, of gesticht door *Ado.*

Ado is een veelvuldig voorkomende naam, - een van die korte, praktijke namen, die tot het alledaagsch gebruik behooren, bestaande uit eenen natuurklank, zonder bepaalde of vatbare beteekenis.

* * *

Nu, ter streke zegt men niet *Adinkerke* of *Aankerke* of *Aaienkerke*, maar *Ooienkerke*, en dat is natuurlijk heel wat anders. Ziehier eenige oudere vormen:

en Odinkerke (in 't fransch), 1295, *Chron. abb. Dun.* bl. 654.

en le paroche de Dodenkerke (lees: *d'Odenkerke*), in hetzelfde stuk.

en la parroiche de Odenkerke, 1411, *ib.*, bl. 248.

in parrochia de Odenkerke, 1219, *ib.*, bl. 503.

Odenkerke, 1383-84, FRAG. I, bl. 152. Later *Hoien-Oyenkerke*, Z. DE FLOU (*ald.*).

Dat brengt ons terug tot een ouder *Audinkirika*, waaruit *Odinkerke, Odenkerke*, dat moest leiden tot **Oonkerke.* Daarnevens **Ooinkerke*, uit een langer bewaard *Odinkerke,* vgl. *Aainkerke* uit *Adinkerke*, en eindelijk het huidige *Ooienkerke.*

Audin- is de genitief van *Audo*, een name die behoort bij got. *Audags* = gelukkig, oudsaks. *ôd* = geluk, goed, rijkdom, bewaard in *klein-ood*, en als eerste lid gebruikt in namen als *Audomarus, Audobertus*, enz.

Ik laat het aan de historische navorsching over te onderzoeken waarom deze gemeente twee verschillende namen draagt. Zijn er misschien twee kerken, de eene gebouwd door Ado, de andere door Audo, te zamen gesmolten? Vgl. Sint-Denijs, Saint-Genois. Of is eene en dezelfde kerk begonnen geweest, b.v. door Ado, en voleindigd door den anderen (mogelijk zoon van den eerste)? Bij de inge-

zetenen is het Audo die zijnen name geeft aan kerk en dorp; bij de vreemdelingen is het Ado. Het geval is te vergelijken met *Ingooighem*, naam door de vreemdelingen aan het bewuste dorp toegepast, terwijl men ter plaatse *IJveghem* zegt.

A. DASSONVILLE

De Groote Reygerie

Gedoken in 't beluik van beuk- en beverboomen,
die ruig en ongesnoekt hun machtig takkenspel
als een gevlochten schans dicht bij malkander droomen,
aanschouwt in 't binnenperk het lustig woongestel
van 't hooggeboren diet dat heerscht op ons landouwen;
van 't langgeschaatst en langgehalsd geslacht,
dat zonder winde of kraan hoog in de lucht kan bouwen,
en aast en peutert diep in vijver, sloot en gracht;
van 't sluwe vedervolk dat vischt in kreek en wallen,
en paling, snoek en link, stout naar zijn schuiloord voert,
waar d'helft ter Reygerie ten gronde neer komt vallen
ten oorboor van den boer die op de vangste loert.
En wilt die woon geen nest maar wel een timmer namen,
met rooster, voeting, wand en rijzend dakgespan
met pleister dichtgemaakt, voorzien van kijkuitramen
met ingang ruim en hoog, waardoor ‘een reiger’ kan.
Ten zuiden 't reigerperk, met neer en opperhoven
‘de Groote Reygerie’ in breede wallen baadt.
Een slanke gevel kijkt geheel den bouw te boven
waarop, in schilderwerk, een roode reiger staat.
Zoo bleef ‘de Reygerie’, spijts eeuwen henenvaren,
zijn veilig reigerperk, zijn wallen hof en huis
zijn schelfhof, schuur en stallen houw en trouw bewaren.
De bijl vernielde 't perk; de bom sloeg 't hof in gruis.
De vlaamsche spreuk getrouw: wat valt moet men weer rechten

is er nog rechten aan, wat brandt is niet versmoord,
men bouwt naar d'ouden trant met gevels en met spechten,
met bosting, boog en en strek, met windberg euzieboord,
‘de Groote Reygerie’ nu schooner als voordezen.
Doch... voor het reigerperk en jonde men geen roe!
'k Zocht op den gevelwand - daar alles moet verrezen -
het roode reigerbeeld. Men is de reigers moe.

HORAND

In onze Noorderstreken waren er oudtijds nog al veel reigerijen - in fr. héronnière -. De Bo, o.d.w. haalt de reigerij aan van Westcapelle bij Sluis.

Wij mogen erbij voegen de Reygerie van Ichteghem die nog zijnen Reigerhoek bewaard heeft en zijne aloude herberg ‘De Reiger’, met zijn kunstig uitsteekberd waarop een groote reiger te prijken staat. Te Beerst heeft men nog de twee hoven ‘de Groote’ en ‘de Kleene Reygerie’. Wie weet er van nog?

De reigerijen geriefden de bewoners van het hof van allerhande visch, maar bijzonderlijk van palingen. De reigerijen, wat het getal betrof per oppervlakte der gemeenten daar ze lagen, en aangaande de ‘onnuttigheden’ enz. wierden in sommige heerlijkheden en casselrijen aan vaste wetten onderworpen.

Verliefd

Weer zat Evarist gelijk alle werkdagen in het kantoor van den ontvanger der belastingen lijk een sprinkhaan op den hoogen bureelstoel gebogen over den lessenaar, al schrijven bijtende op zijn tonge die in den hoek van zijn mond een eindeke buitenstak.

Een goede stille jongen, bedeesd als een nonneke, mager als een boomtak en met een wonderlijk hoofd waarvan de wipneus opkrulde naar het loodrecht voorhoofd, waarboven de bruine haardraden lagen opengekamd latende den schedel doorblinken. Bovenop dien schedel zat, eilaas, een glanzende vleeschbobbel.

Zegge: eilaas! want dat gezwel was het groot verdriet van Evarist. Hij geloofde dat zonder die overtolligheid hij

om zijn magerte een Engelsch type geleek, dus in zijn stadje exotisch en eigenaardig, maar leelijk eigenlijk niet... En t'halven de dertig jaar zijn en dagelijks door de Koekstraat moeten komen waar zoovele tronwrijpe lieve meiskes wonen met vriendelijke guitige oogen... Maar telkens een paar van die oogen op hem kwamen lijk twee zoeklichten schormde al het bloed van heel het lijf van den klerk naar omhoog en stond zijn aangezicht op eens zoo rood dat de menschen zeiden: Evarist blaast in het vagevuur.

Evarist blaast in het vagevuur! Die kleine spotternij had op den duur den bedeesden jongen zoo vreesachtig gemaakt dat hij het als een torment aanzag bij klaren dage alleen op straat te komen; maar in zijn bureel, in het gevoolde licht achter de groene schietvensters, met rondom hem al die stille dingen, boekenrek, registers, kachel, tafel en stoelen, en een papegaai die rechtover hem in eenen ijzeren muit toeren deed en ‘bonjour’ krastte, was de klerk gerust en thuis als miek hij deel van de meubleering. Als de ontvanger in de aanpalende kamer werkte dierf Evarist zelfs geen stoel verschuiven en hoorde men enkel het gerinkel dat ‘bonjoerke’ de papegaai in zijne muit deed leven, klaverende met krommen bek en trage klauwen langs de staafjes of kneuferend bijzende in den ring die aan den koepel van zijn traliekasteel hong.

‘Bonjoerke’ - zoo werd de papegaai gedoopt door de belastingbetalers van het stadje - was de vriend van Evarist, en als de ontvanger niet op het bureel was, koutte de klerk, bij tusschenpoozen, met den vogel als met een meiske, zoodat de menschen die in den gang kwamen, dikwijls meenden dat er volk op het kantoor was, en toen ze binnentraden zagen ze verwonderd niemand als Evarist die rood werd en voortschreef al bijtende op zijn tonge.

Vandaag was het weer eene heele historie: Denk eens, bonjoerke, 'k ben vroeg opgestaan dezen morgen want 't is zaterdag. 'k Heb eerst de stoof aangemaakt, den vloer van de keuken en van den gang gedweild, dan koffie opgegoten, want, ge weet, wij hebben geene meid en met mijn trokje

hier kan ik met moederke niet breed leven en moederke heeft geren een potje troost 's morgens. Zoo, de moor kookt dat het een plezier is, hij blaast een pluime rook uit zijn pijp, hij zingt een deuntje en ik giet op, een keer, twee keer, drij keer, de tafel staat gedekt, de boterhammen zijn gesneden en moederke sloft binnen ai kuimen, want ze wordt stillekes oud, bonjoerke.

- 'Is 't van den besten?' vraagt moederke oolijk.

- 'Ja 't, waarachtig!' en wat kwam er uit de koffiekan?... Klaar water! De koffie was vergeten!

Evarist liet zijn wijden mond openvallen en een luide lach deed zijn hoofd schokken wijl bonjoerke zat te bijzen en den klerk naloech, wijzende zijn zwarte tonge.

Er werd op de deur geklopt en dadelijk liet de klerk het hoofd op de hand leunen, zijne tong kroop in den hoek van den mond een eindeke buiten en hij pende rood gebogen over den lessenaar, steunende met de voeten op de sporten van den hoogen stoel, in zijne gewone houding van sprinkhaan, toen de deur opengong en twee juffertjes kwamen binnengeflodderd met ruisching van rokken en een geurtje van boscharomen. Twee lieve gezichtjes, blozend vleesch en blinkende oogen met daar een blonde haarwolk op, en lenige lijfjes in bleekbruine shantung-zijde, genoeg, enfin, om al het bloed van Evarist vanuit zijn teenen te doen opsteigeren tot in de topjes van zijn haar dat zooveel mogelijk te berge rees boven het brandroode wezen.

Denk eens: Simone en Clarisse, de twee dochters van den Brusselschen advokaat die met zijne familie op zomerverblijf was in eene villa buiten het stadje. Zij keken verbaasd rond daar ze, door het geruchte, meenden den ontvanger en zijn klerk in jolig gesprek te vinden; en nu zagen ze niets als de wondere silhouette van den schrijver die van zijnen stoel gezakt was en daar nu stond beschaamd met neergeslagen oogen, meenende dat hij in den grond zou zinken en krabbende met zijn wijsvinger bovenop zijn schedel in koddig gebaar.

Hij deed zoo drollig dat Clarisse, de jongste van de twee

meisjes, de twee handen op haar herte lei om den lach te bedwingen die in haar opkookte; hij hong een stonde in hare keel te tuimelperten en dan ineens onweerstaanbaar belde hij naar buiten, dat ook Simone op de tanden beet om het niet uit te proesten.

- Maar zwijg toch Clarisse, keef het meisje, om het hoofd te kunnen afwenden.

- 't Is sterker dan mij! Ik kan niet Simone! Pardon M^{r}! 't Is de schuld van dien papegaai lachachte zij voort... Simone... ik zal u in den gang afwachten.

Dit alles verstond men maar uit halve woorden die dobberden op de lachbui. Met een gebaar als vroeg ze pardon om hare vrijpostigheid ging zij uit de kamer.

Nu was de beurt aan Simone, die, ze wist zelf niet waarom, tegen haren wil den lach in haar voelde dwingen en dansen om buiten te knetteren in zot geweld. Ze kon nog smeekende zeggen: Och Mr Evarist, vergeef het mijne zuster, zij kan somwijlen om een niet een halven dag lachen ... en dan kan ik mij ook niet inhouden.

Daarmee brak het uit, kristaalhelder en gul, om niets dan om getuigenis te geven van jeugd en onbezonnenheid; en Evarist die geen kwaad inzicht zag en gepraamd was door het aanstekelijk helder stemmeke, zei: Lachen is gezond! Hij hield zijn hoofd achterover en den mond spleet open met schoklachen wijl hij krulde lijk iemand die wordt gekieteld.

Daar stak het meisje uit benomenheid en berouw een doosje vol pralienen naar Evarist, die er tusschen duim en wijsvinger een klontje uit haalde dat hij op den lessenaar nevens den inktpot lei op een proper papierke. En beide loechen voort en in den gang klingelde het belstemmetje van Clarisse onophoudend.

Simone legde een papier op de tafel met geldstukken, deed in haar lachspel eenige gebaren die Evarist knikte te verstaan, groette rood als een rijpe perzik, gestoord tegen haar zelve om die onbedwingbare onbeleefde lachbui, en sleerde buiten.

('t Vervolgt)

THEO BRAKELS

Mengelmaren

Weest in uwe gebeden indachtig
de ziel van
EMIEL LAUWERS
geboren te Ingelmunster in '58,
overleden te Kortrijk
den 29n in Bloeimaand 1921.
Een onzer oudste en beste Biekorvers geweest.

Guido Gezelle

Hierbij een beeltenis van G. Gezelle, eene van omtrent 1870. Ze behoort toe aan Heer Ernst Eeman uit Brugge, die ze welwillend ons meêdeelde. Daarover zijn wij hem dankbaar, temeer daar ze weinig bekend staat, en daar zij is rechts uit den tijd dat Gezelle zelve weinig bekend stond, den tijd namelijk dat hij ‘zweeg’, of liever dat men hem niet en aanhoorde.

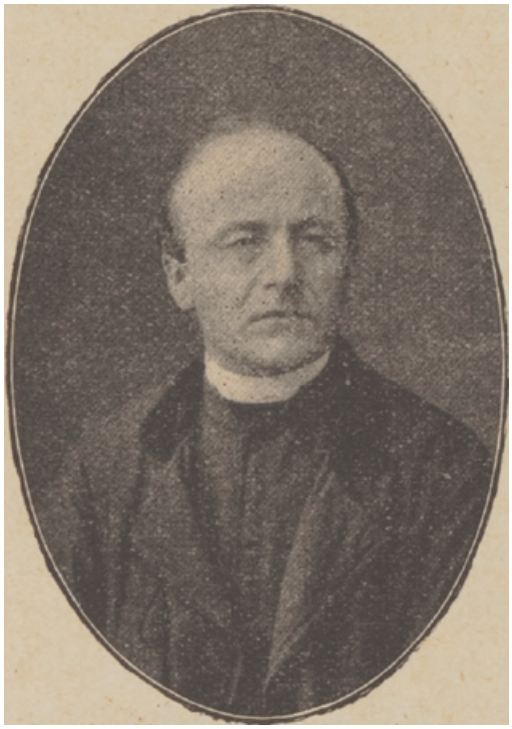

't Valt meê. Er is onlangs op G.G. een nieuw boekje uitgekomen, waarover wij aan onze Lezers een woordeken schuldig zijn: JOSEPH RYELANDT, *Guido Gezelle, Etudelittéraire*. Louvain, R. Fonteyn, 1920. Kl.-8o, 37 bl., tegen 2 Fr.

Steller miek het tijdens den oorlog, als rustwerk: ten dienste van vlaamschonkundige lieden; om daaraan mede te helpen dat dezulken toch ook meer en meer zouden Gezelle genieten. Gaandeweg eenige overzettingen van Gezelle in het fransch - over dat dit mogelijk is - nieuwe overzettingen te weten, na deze van Cammaerts-Van den Borren, Destrée, Grolleau, Cuppens en de Rudder. Heel 't boekje is een huldiging van Gezelle's grootste verdienste, welke was van te zijn ‘le plus grand lyrique catholique de notre temps [xixe s.]’, de eerste en de meeste.

Geest had Gezelle; en wat zijn leest betreft, deze heeft hij hem aangeworven, eenerzijds uit de godwetenschap, anderzijds uit de doening

en de taal van zijn volk. Zijn kunst? was anders dan niet als de louter volkstalige zegging van zijn ingodsdienstige ziening. God en de schepping ontwaart men onder en boven, voren en achter, in en door al zijne werken. Steller doorloopt dan die werken, en niet liefde pluistert eraan, en betoont, zonder duw of wrong aan de zaken, hoe inderdaad Gezelle meer voelde dan zag, of liever dieper gevoelde dan breed, dat hij keek en luisterde dichte, lijze, lang en teerzeerig, en 't overige deed met zijn herte. Bekijkt eens de beeltenis boven, of oprecht dit in zijn wezen niet uitkwam.

Waar is die man bij op leering geweest? vraagt de Steller.

Waarom dit gevraagd? Waar en hij wien? Bij zijn volk, en bij volkaardige Zeggers; anders hij niemand. Vandaar al zijn gaven, en - wil men - gebreken: zijn heimzuchtige strekkingen, zijne bijziendigheid, zijn weemoedige blijheid.

Iets nieuws in dit hoekje is haast-lijk een poging om te zeggen wat Gezelle niet deed, of eigenlijk niet te doen 'n vermocht: druistig of schoolmatig werken. In dozen zin blijft er nog veel over op Gezelle te zeggen.

Enwel en dit boekje? Staat aan; en, voor menschen die waarachtig met geen vlaamsch weg en kunnen, zal 't dienen oprecht om Gezelle te doen kennen en liefhebben.

... Er staat een klein sneuveken in tegen ‘ceux qui veulent traiter ‘comme langue étrangère en Flandre la langue française’ (bl. 27), maar dit en kan niemand geen zeer. Over den zin van 't woord ‘étrangère’ en dan van ‘traiter’ kan vele worden gevit, zonder dat iets zal moeten gewijzigd aan 'tgene dat Gezelle heeft gezeid:

> het bloed van 't volk roept ‘vlaamsch’
> en gij go 'n hoort het niet!

Steller zegt ook (op bl. 19): ‘en 1898 Gezelle fonde encore une revue littéraire *Biekorf*, qui se fusionna plus tard avec la *Dietsche Warande*, la belle revue encore vivante’. Bidde onschuld... met mijn hoed in mijn hand; niet kwalijk te nemen:

- In '98 was het eigenlijk niet, maar 't was in 1890.
- Dan dat Gezelle *Biekorf* gesticht heeft, is ook niet heelemaal echt (vgl. *Biek*. 1914, bd. xxv, bl. 15).
- Eindelijk dat *Biekorf* in de *Dietsche Warande* overliep? Of dit niet blijkelijk valsch is, dit kan de achtbare Steller op een gemakkelijke wijze ondervinden. Bij voorbeeld: met - op een klein eindeken af van zijn huis - hem te gaan laten inteekenen op *Biekorf* zelf (tegen jaarlijks vijf frank!) zal hij nog lange jaren, is 't hopen, beleven dat *Biekorf* onversmolten voort recht staat... alleen staat, zou 'k zeggen... ‘alleen’ onverknecht, en voortblijvend ‘alleen’ in den geest van Gezelle.

L.D.W.

Kerkhofkruis en Armenbegraving

Niet alleen O.L.V. kerk te Brugge (boven op bl. 40) had zijn kruis op 't kerkhof, maar ook S. Salvator's, on hier was 't een confrerie

die zorgde voor 't kruis en voor de armenbegraving. K. Verschelde spreekt ervan in zijn *Kathedrale*, bl. 225. Z.E. Kan. Duclos deelt ons enkele aanteekeningen mede over die confrerie die in 1781 haar vijf-en-twintigjarig jubelfeest vierde. Het is de ‘Confraternitas Sanctae Crucis in semiterio erectae’ - of van het Cruce op tkerekhof. Er was een deken en een eed die jaarlijks rekening moesten indienen bij 't kapittel. De diensten werden verricht aan 't altaar van St Elooi. De confrerie bestaat nog, maar 't kruis op 't kerkhof is heel en al vergeten. In 1783 hadden de ‘confreers’ nog beelden van O.L.V. en S. Jan bij 't kruis doen plaatsen, en daarbij steenen knielbanken; een offerblok zal er wel bij gesteld zijn. 't Groot kruis op onze kerkhoven was als 't gemeenzaam grafmonument voor arme liên die niets meer kregen dan een houten kruisken dat rap te kwiste ging. De poesis slijt waarlijk af van 't leven... en van den dood.

M.E.

Een kot aan de kerk, om voor giften van dieren. Te Oostkerke.

Boven, in *Biek*. 1920, XXVI, 220, spreekt E.H. Opdedrinck zaliger van giften en opdrachten ten ommegangtijde gedaan door de beêvaarders, voordezen alom, nogheden bij streken.

E.H. Opdedrinck was er doende over Oostkorke; zegt evenwel niet dat men, rechts daar te Oostkerke, ook heden nog inheeft hoenders en duiven, konijnen en viggens - levende - meê te brengen en als gifte te steken in een groot schettenkot lijk een merelaarsvloge, welke immers daar hangt alzoo-halvenmanhoogte, op uw rechterhand binnen in den ingang der bidsteê, onder den toren te weten.

Als 't drukken een keer weer goedkooper zal zijn, gaan we dat kraam eens, gelichtbeeld, zien hier over te schetsen. In den tusschentijd echter 'n moet niemand ontzien in ons blad hier reeds mede te deelen wat hij weet van 't gebruik en 't verleden daarvan.

Men zegt mij: ‘in *Rond den Heerd*, in zijn tijd, is er spraak af geweest’. Edoch waar? Wie gaat er dat zoeken?

L.D.W.

'n Gaan we nooit van *RdH*. niet een *inhoudwijzer* zien: een gedrukten, een algemeenen, volledigen en die de 25 jaar overgaat? Onder gevrienden hadden wijzelf een gemaakt... vóór den oorlog; 'n eendelijk werk... eens voor altijd! Maar de bommen zijn er ook al meê door. Ware er nergens entwie meer, die er ook nog een heeft, een... waar dat er 'ne mensch nu en dan mocht in kijken?

Eerste-Communieprijs overtijd

Als mijn moeder heur eerste-communie deed, in 't beginsel der jaren 20 over honderd jaar, waren, in iedere prochie, de kinderen

verdeeld in vier parken: de rijke knechten, de arme knechten, de rijke meisjes en de arme meisjes.

In ieder park was er een eerste; en de vier eerste der parken moesten ‘bij het tafelken’ gaan om te kampen. Alzoo was er een eerste boven al de eerste.

Mijne moeder was alzoo de Eerste van al de eerste, en zij kreeg voor prijs, *een gekleed onze-vrouwe beeldeken in een glazen kasken, gelijk er in de XVIII*^{e} *eeuw veel gemaakt wierden*.

Men gebruikte alsdan 1° den Mechelschen *Katechismus*, uitgave van Fr. Van Hese, boekdrukker en boekverkooper, achter 't vleeschhuys, goedgekeurd door Felix Gull. Brenaert, Bissch. van Br. den 10 oct. 1790; 2° den *Communieboek*, met goedkeuring van den zelfsten gegeven 15 mei 1793.

A.D.

Seizoen - Zaaizoen

Gemeenlijk leidt men het woord *Seizoen* van 't Latijn *Satio* af (zie Vercoullie, enz.).

Satio nu is zaaiing, gelijk plantatio planting is.

Van dat *satio* leidt men het fransch saison af, en van dat fransch saison ons vlaamsch seizoen.

Welnu die uitleg schijnt mij gansch verkeerd.

Van satio afgeleid zou 't fransch sation geven en 't vlaamsch satie, gelijk natio nation (fr.) en natie (vl.); van statio station en statie: en generatio génération en generatie geven.

Seizoen is integendeel echt vlaamsch en 't komt van *zaaien*. De uitgang *oen* beteekent het gansch getrek, het gansch wezen der gezaaide vruchten en van daar het noodige tijdverloop van aan 't zaaien tot aan 't maaien.

De goede schrijfwijze ware dus zaaizoen, maar aangezien de uitspraak nogal afgeweken is, kan seizoen gerechtveerdigd worden.

In de pas verschenen twee bijbelstudien van G.L. wordt saizoen geschreven, welke als een tusschenvorm is die eenigszins op zaaien wijst, maar niet op 't fransch saison, want saison is germaansch, geen latijn, en is de nevenvorm van zaaizoen. De zuid frank en die Frankrijk gesticht hebben, hebben *oen* tot *on* samengetrokken, waar wij *oen* lang bewaard hebben, en zoo zeggen zij saison waar wij nog seizoen zeggen.

G.L.

Slagveldwoorden

Een *barakke* en een *tente* 'n zijn 'tzelfde niet: een barakke is wat grof, en een tente is... wat beters.

En een barakke wanneer ze gemaakt is met hoepels (vgl. boven op bl. 68) heet nu soms ook - en dit is te verstaan bij gewezen vluchtelingen die haast allemaal Parijs gezien hebben, Parijs... met zijn onderaardsch spoor - een *metro!*

C.

Uit den tijd van den Engelschman

In den goên tijd- 'k wil zeggen toen het oorloge was -, droegen de engelsche schabeletters op hun arm: *M.P.* (Milit. Police), of ookal *M.M.P.* (Mounted Mil. Pol.), en de menschen al 't Kemmelsche leiden dat uit als *Maakt Plaatse* en *Mijnheere Maakt Plaatse*: de eersten zeiden zij is ‘de policie voor de boeren’ en de anderen ‘de beleefde policie’... b.v. ‘'k heb daar te doen gehad met een van de beleefde policie’!

A.P.M. was de Assist. Prevost Marshall, en de menschen lazen dat *APeMuile*.

De voerders van voorraad die op hun wagens *W D* hadden staan (War Departm.) heetten onder de menschen de ‘kartons’ (ofr. ‘charton’) of de ‘boevers’... en ze waren aanzien als *Ware Dieven*. 't Stond er bovendien op, zei het volk.

C.

Toen overjaren pastor Van Suyt ingehaald werd te Noordschote, stond boven 't gemeentehuis 't volgende:

> Den Bisschop dank
> die zonder lood
> Van Suyt naar Noord(en) schoot.

M V.

Doodsbericht

Eerw. Vader *Durein Florent* der Congregatie van het Onbevlekt Hert van Maria te Scheut. Hij werd geboren te *Reninghelst* op 9^{n} in Lentemaand 1887 en studeerde aan het college te Poperinghe. - Hij ging binnen te Scheut op 7^{n} in Herfstmaand 1907 en vertrok op 16^{n} in Koornmaand 1915 naar Oost-Mongolië waar hij te *Ma-kia-ze* godvruchtig overleed. - Datum onbekend.

C. SCH.

[Nummer 7]

Onzen Elfsten in Hooimaand!

Wat is er toch heimelijk eigen's aan dien Elfsten in Hooimaand?

Hij ontwekt en vervoert ons, klein en groot, alle jare.

Dit jaar meer dan ooit. Meer dan ooit is hij weerom gevierd, nu immers in alle steden en dorpen van Vlaanderen: meer dan ooit met behulp van niet enkel den borger, maar ook van ons taaigespierd werkvolk en van onzen vroomkoppigen buiten. En dies ook, op zijn volk's, meer dan ooit met verkleedsels en wagens, met kwistig-door-een alle slag van herinneringen uit gansch ons verleden. Geen gestoet is 't geweest voor de kunst, maar woelig gekunst om het recht. Geen stokken meer: wapens! De vlaggen strijdzuchtiger, en de ‘Leeuwen’ duller ten klauwe dan eens.

Vlaanderen keert en verhitsigt. Dit blijkt. We weten waarom.

‘Onverduitscht! Onverfranscht!’ was de leuze.

't Is even ons wensch. Onver... - eender ook wat-, onvervreemd, onvernederlandscht zelfs! Wezen wij ‘ons’. Brugge te Groeninge streed om te zijn Brugge-vrij in een onafhankelijk Vlaanderen. Wij thans, om Vlaanderen te zijn, Vlaanderen-vrij in een onafhankelijk Belgen. Zonder Brugge was Vlaanderen verslegen. Zonder Vlaanderen moet Belgen ten onder. Wilde Belgen ons toch maar... verstaan.

En mocht Vlaanderen in al zijn geweld verstandig worden geleid.

Gezelle's Levensavond

(Vgl. *Biek.* 1920, XXVI, 1-14, 25-33)

II. In het Engelsch klooster te Brugge.

...als hij, ver van huis en erve
weggegaan en voortgevaren,
weer mag 't land zien waar hij kind was...
(Ged. gez. en geb.)

Weer naar Brugge! Nog eens bezoeken wij den stillen Rolleweg, en van het oude huis uit, waar thans een andere hovenier woont, treden wij de stadsvest op, links. Slechts weinige stappen moeten wij doen, het oud gebouw en toreken van St Sebastiaansgilde voorbij, en, nog eens links inslaande, ontmoeten wij de oude Carmerstrate. Welhaast bereiken wij aan den rechter kant van den weg het grijze gebouw van het Engelsch klooster, met zijnen hoogen, ronden koepel.

Vele Engelsche dochters uit aanzienlijke katholieke familiën, ontweken in de 16^{e} eeuw hier te lande de vervolgingen van Hendrik VIII en Elisabeth. Zoo werd het klooster van Ste Ursula te Leuven voor hen een toevluchtshuis. Daar leefden geestelijke zusters onder den regel van de reguliere kanonikessen van St Augustijn, tot wier orde vroeger Thomas a Kempis en Ruusbroeck behoord hadden. Er kwam een tijd, in 1609, waarop de Engelsche bewoonsters van de Vlaamsche afscheidden, en, te Leuven ook, het Ste Monica's klooster stichtten. Nog vermeerderde het getal der ‘Engelsche Damen’ zoodanig dat een tweede verdeeling noodig bleek, en daartoe werd Brugge verkozen. Op H. Kruisverheffing, 14 September 1629, werd het nieuwe huis in de Carmerstrate geopend. Groote namen schuilden onder het witte kleed en het koorkleed der ‘Kanonikessen van Lateranen’ van Brugge. Hunne tweede Overste of Priorin was een *Pole*, bloedverwante van den beroemden Cardinal Pole en dochter van een martelaresse voor het geloof; twee andere, Mother Augustine *More* en Mother Clara *More*, stamden af van den Zaligen Thomas Morus, kanselier van Hendrik VIII.

Het klooster heet ‘Nazareth’; nog eene van die plaatsen waardoor

> ... ‘de Brugsche stad
> bijna heel 't Heilig Land bevat’.

De ‘Engelsche Damen’ zooals ze bleven heeten, namen weldra de dochters van katholieke landgenooten op tot onderwijs en opvoeding, en aanveerdden ook, in zoover de plaats het toeliet, Belgische en andere kinderen in hunne kostschool, eene der meest gezochte van ons land.

De kerk, gebouwd in de 18^{e} eeuw, is op zijn Roomsch. Voor 't koor een achtkantige ruimte met een koepel overwelfd. Kostelijke marmers uit Perzië, Egypte en Griekenland versieren het hoogaltaar, dat te Rome zelf gemaakt werd. De tabernakeltroon rust op zuilen van agaat, met muzijfwerk, en 't voorstuk der altaartombe is in albast. Een muzijfschildering, op zijn oud-roomsch wederom, schemert in 't rond gewelf der apsis. Alles kraaknet en sierlijk. Daarachter, streng eenvoudig, de gebouwen van het *monastery* en de *school*, met lange wandelpanden en lommerrijke hovingen. Streng ook, maar smaakvol, het getijdenkoor met zijn donkere houten gestoelten, de kapittelzaal, de werkplaats der Damen. Hier en daar oude schilderijen: De *Verheerlijkte Christus* van Rubens; een *St Jan van 't Kruis*, door Murillo; eene *O.L. Vrouw* van Sasso Ferrato en *Mater Dolorosa* van Correggio; verder Jordaens, Teniers, Zegers, Margareta Van Eyck... Oude portretten van Thomas Morus (en de grootste bestaande reliquie van den zaligen martelaar), van gewezen Bestuurders en Oversten. De rozenkrans van Maria van Modena, gemalin van James II, oude heiligenbeelden en crucifixen. Lachend en net de eetzaal der Juffrouwen met haar sierlijke 18^{d}eeuwsche deuren en gesteken zoldering. Al in stille kloosterstemming vol herinneringen en kunst, en daarin de zachtbewegende, opgekleede kloostervrouwen.

Den dag zijner benoeming was Gezelle door den Bisschop zelf aan de Damen voorgesteld geworden. Allen waren in de gemeentezaal vergaderd; nadat Monseigneur gesproken

had, zei de nieuwe ‘Chaplain’ al zachtjes glimlachend:

‘Daar ben ik nu eindelijk in dat Engelsch klooster binnengeraakt, waar ik zoo lange jaren wenschte te komen; maar 't wierd me ieder keer geweigerd... Gij moet weten, mijn vader was hier hovenier, en als kleine jongen ging ik alle dagen 's morgens meê met hem tot aan de deur, maar daar moest ik terug, want vader alleen mocht in 't slot binnen’.

‘Deze lieftallige ootmoed en eenvoud, die goedaardigheid won ons aller herten,’ zegt de religieuse welke deze herinnering mededeelt.

Denzelfden dag ging hij, buiten zijne familie, ook vrienden bezoeken, en in 't bijzonder zijn oud-leerling en getrouwen bewonderaar Rommel, kanonik en Opziener van het Middelbaar Onderwijs. Hij deelde hem zijn dubbele gevoelens mede van leed om de scheiding uit Kortrijk, maar ook van geluk omdat hij weer te Brugge en op den geboortegrond terug kwam, in 't oud quartier van Ste Anna, waaraan zooveel dierbare gedenkenissen vast waren voor hem.

‘'t Ergste is dat ik zoo oud ben om opnieuw te beginnen’ muisde hij.

‘Och kom, antwoordde Rommel, Leo XIII was ook in de zestig, toen hij Paus werd, en hij is 't nu al 21 jaar lang! Gij zult hier nog veel genoegen beleven en vruchtbaar werk doen’.

Dat beurde hem wat op. Al zijne vrienden waren er van overtuigd dat de genegenheid van zijnen Bisschop, de lucht van zijn geboortestad, de engelsche omgeving waarin hij weer leven ging en die hem zoo dierbaar was, en de eerbied van zijne onderhoorigen en medeburgers hem gingen verjongen en nog lang laten leven.

Maar ook de genegenste oogen bemerkten dat hij er vermoeid uitzag. ‘Cette arrivée à Bruges, voulue par Monseigneur pour lui donner une consolation et une joie, venait trop tard et brisait toutes ses habitudes. Son déménagement seul lui fut une grande fatigue. Pendant tout le

temps que dura ce déménagement, il me disait qu'il était brisé...' getuigt de Overste van de kostschool van dien tijd....

Men ziet dat in zijne eigene woorden. Ik wilde hem gaan bezoeken onder mijne Paaschvacantie en had het hem gevraagd, maar daar kwam een bezoekkaartje '*Guido Gezelle, chaplain of the English convent, Bruges*', waarop met haastig potlood geschreven stond:

'Ben nu te Brugge, dan te Kortrijk weerom, te Steene(1) en elders nog. Al mijn dingen is bijeen gedaan om te verhuizen. Bidde dus onschuld, tot latere en betere dagen!' (14 April).

De man der eenzame en werkzame rustigheid, veroordeeld tot zwervend en geriefloos leven! En toch, in al dat 'slameur' kon hij het nog niet afzeggen, gelegenheidsversjes te bezorgen. Voor de priesterwijding van Pater Ach. Butaye van Adinkerke, zendeling der Witte Paters van Card. Lavigerie, dichtte hij tegen 13 April het versje voor de gedenkenis.

Den 19^{n} is hij aanwezig op de Academiezitting te Gent; den 24^{n} komt hij voor goed naar Brugge; in afwachting dat zijne woning in orde zij, woont hij in bij kanonik Rommel, maar hij brengt bijna den ganschen dag door in zijn klooster, aan zijne nieuwe werkzaamheid, en aan 't schikken van zijnen huisraad. Hij voelde zich niet goed. 'Ik heb zelfs de kracht niet, mijn rozenhoedje geheel te lezen', zei hij tot Z^{er} Mª Philomena, 'maar dan bid ik maar een tientje al wandelen in den hof, en O.L. Vrouw verstaat dat wel'. Toch, voegt dezelfde getuige daarbij, was hij altijd geduldig en zachtmoedig; nooit toonde hij bekommering noch liet hij vermoeienis of lijden blijken; wij zagen echter wel van eerstaf, dat hij ziek was'.

Dat vertrouwde hij ook toe, na eenen tijd, aan Seraphijn Dequidt, bestuurder van St Leo waar vroeger zijn Engelsch Seminarie was, slechts eenige stappen van het klooster

(1) Waar zijn broeder Joseph, sedert October 1898, Pastor was.

verwijderd. ‘Ik meende,’ zei hij, ‘dat ik meer krachten had; maar toch ben ik zoo gelukkig! Wist gij hoe deze heilige zielen mij stichten!’

('t Vervolgt)

A. WALGRAVE

't Levend zop

't **L**evend zop komt in den boom, en
stijgt uit 't duister diep, uit
't onderaardsch geheim van
't wortelslapen,
wendt deur bul en twijg, en
steekt zijn vocht in 't spannend knopwerk,
vindt en voedt ook
't dik-deur-aderd netgeweefsel
van de blaren. -
Hooge striemt den boom, en
juicht, na rijm en sneeuw, bij
't opstaan van 't ontwakend voorjaar. -
- 't Koekoet-roepen(1),
tweegeluid, op vasten maatslag,
boot de blijdschap uit de takken. -
- Oh! de koekoet!... weêrvoorzegger,
langverbeide zomerbode
voor de kinders!
hij die recht en gading geeft tot
barvoets loopen(2). -
Maar twee aksters,
flink gesnaveld, scherp gevoetklauwd,

(1) Al blijft het altijd *koekoet-één-zang*, toch kan men bij 't afluisteren waarnemen dat het deuntjen èn beetje verschilt. Sommige koekoets roepen in de *kleine* 3 (terts), andere in de *groote* 3, zelden hoort men den klankval in de *groote* 2 (seconde), en uiterst zelden in de 4 (quart).

(2) ‘Wacht’ - zei moeder - ‘wacht jongens, totdat de koekoet roept’.

nemen hom dien stand af,
worden baas in 't versch ontloken
lentegroen van 't geurend boomloof.
Goê gezellen zijn die aksters,
blijven minzaam bij malkaar, en
zoeken voor hun huisgetimmer
't plekske uit dat hun aanstaat. -
- 'k Zie twee koppen,
twee geplekte veêrgestalten,
stokskes garen, en ze vesten,
schranken, lasschen, in den topkrans. -
Wilde weunste,
donkerend in de groene loovers,
lomp gewrocht voor lompe jongen,
taaigevlochten wiegewerk dat
moederlied en duw kan missen:
uit het varend windgewaai komt
zang en ruk, en
wagend gaat de wiege meê; - ze
zwenkt en schommelt, zwiert en waggelt,
blij bewegend, voor die vrij en
onbevreesd mag slapen. -
Ook, geen koekoet
die daar zal hun eiers zuipen(1)
of die ooit zijn ei zal leggen
bij 't gezin(2), want
vader waakt en moeder zorgt; - de
jonge telgen,
kleine en onbeholpen gapers,

(1) Volkszeg.
(2) Volkszeg. Ziet ook bij Van Dale (Groot Woordenboek der Nederlandsche taal) onder 't woord 'koekoek': '*een trekvogel tot de orde der klimvogels behoorende, die zijne eieren in de nesten van andere vogelen legt, aan wie hij de zorg overlaat ze uit te broeden, en zijne jongen op te voeden'*.
Onder 't volk is er misverstand dus, bij deze die *koekoet* verwarren met *stekveugel* (kleine roofvogel, sperwer); van daar de spreuke: over *zomer,... koekoet*, en over *winter,... stekker*.

blutsch... bewuld... bestoppeld...
worden haast gezonde gasten,
vette kerels,
die stilaan hun wiege ontgroeien. -
Nog drij dagen, en ze zullen,
mooi geplekt... en breed geschacht ook,
hunnen eersten tocht bezien[1] - oh!
wat geduld nog, en ze spelen
piepkeduik in 't wilgenhout, of
wandelen in de weê, en
hebben deun in
d'eerste schoonheid van Gods schepping.
.....
Maar... wat ondier kruipt en sluipt daar
langst den boombul?
grijpend met twee armen,
werkend met twee beenen,
roerend... lijk ne reuzerupsem?...
en daaronder, snaaksche knapen,
kijkend naar omhooge,
roepend met gedempte kele:
'Weert u, *Willem*,... weert u!' -
Vader akster steekt de noodtromp,
moeder, die op aasgoed uit was,
komt verangst naar huis gezeild... en
in-en-om de groene twijgen
rilt hun eendelijk jammerklagen,
davert luid hun wreed verwijten. -
- Nu... op 't dikste van de spillen
rust de rupsem,
en dat rusten brengt wat hope in
't diep benauwdzijn van hun herte. -
Wie zal 't aangaan?
Wie kan ooit den top bereiken?

(1) *Bezien*, wordt in Fransch Vlaanderen algemeen gebruikt nog voor ons schuimwoord *probeeren*; (Latijn *probare*, dat aldeur 't fr. (prover) *prouver*, ons ook nog *proeven*, en *beproeven* gaf).

Maar de mensch heeft menschenzin, en
evenst rijst de lange roede
die onwetens
hulpe bijzet voor de misdaad,
en die bot dat kloek gebouwsel
scheurt, deursteekt, en met het plakgruis,
met de stokken en de vezels,
spille en stam en blad bestrievelt. -
- Tweemaal-twee vergruwde schepsels
sukkelen naar beneden,
wankelend op hun halve vliegkracht,
en ze landen,
zwak en zwaar, op 't mulzig grondkleed
van den omgewrochten akker. -
- D'ouders zouden, konden z'ach! hun
eigen vleugels afstaan,
en onstuimig
rijst en daalt het woest geschetter
van hun liefde en hun verwenschen.
.....
Onder d'euzie, nevenst 't deurgat
van èn huis te lande,
zit en treurt daar
bachten dichte dunne staven,
- doodverlegen en verbannen -
't uitgeplunderd looverkind, en
schreeuwt naar vader, roept naar moeder. -
Minnende ouders
die van 't stroodak tot op d'hage,
die van d'hage tot op 't raamboord
naarzen, naarzen,
en al stevenen met den zwaaisteert,
nog wat voedsel brengen
met de junste van hun troostwoord.
Langzaam aan, zoo wordt den bloed zijn
nieuw verblijf, zijn kot gewend, dat,
hangend midden in de vrijheid,

al zijn vrijheid vastlegt!...
Oh! dat kwaaddoen van de menschen!
Oh! die schrik! die schrik! en
toch geraakt 'et al vergeten.
- Schalk en tem, zoo
groeit het op, dat aksterjong, en
vlug bewegend, maar gekortvlerkt,
komt het binnen, wipt naar buiten,
riestert in 't gebuurte,
kijft met d'hoenders, vecht met d'aanden,
wordt de speelmaat van de kinders,
drendelt tusschen kruid en distel,
kijkt deur 't zwart verdonderd latwerk
van de daken,
blaast en scheldt uit d'oorlogschaarten
van de wanden,
trappelt op den zochten bloei van
gote en gevel,
zit op 't zoomke van de kaven,
en van daar... kan buiten 't dorp, den
boom nog zien, den hoogen waaiboom,
waar, verraadsch, en onverdiend eens,
't boos bedrijfsel van ne *Willem*
zijn gezin trof,
waar de vrijheid hem ontroofd wierd,
waar zijn eigen huis vernield ligt.

Nieuwcapelle 1921.
A. MERVILLIE

Een nieuw woord in de Slagstreek.

EEN NIEUW WOORD IN DE SLAGSTREEK. Dat is het woord *type*. Dit kende men in stad vóór den oorlog-, te Brugge b.v., waar ze zeiden: ‘da's een *tijp* (tiep)’, om te zeggen ‘een raren’! Thans komt het in al den oostkant van IJper, waar de menschen zeggen van iemand die mager toogt en er lijk-versleten uitziet: ja, dat is ookal een *waarvan ze nu zouden zeggen* ‘da's een *tijpe-van-'t front*’! En de menschen lachen dan als ze dat zeggen, wetende dat alwie derwaard gaat wonen eerst een jaar moet vermageren, en ook... omdat die *tijpe* hun nog vreemd klinkt.

't Is wellicht meegebracht uit het leger.

H. VANBECELAERE

‘A pioneer Missionary’
E.V. Jan Desmet

Eerw. Vader Jan Desmet, Jezuiet, geboren te *Swevezeele* den 17^{n} in Bloeimaand 1852, studeerde te Rousselaere aan het Kleen Seminarie (10^{e} op 50 leerlingen in de Zesde, en 12^{e} op 23 in de Rederijkersklas), trad in het Gezelschap Jesu den 24^{n} in Herfstmaand 1874, vertrok naar de zending van Indiën en kwam in Calcutta aan den 6^{n} van Wintermaand 1876. Hij overleed te *Noatoli* (Chota-Nagpur) den 5^{n} in Bloeimaand 1921 in den ouderdom van 69 jaar.

De *Catholic Herald of India* (May 18. 1921) schrijft een merkwaardige bijdrage over dien grooten Westvlaamschen geloofsbode, ‘a pioneer Missionary’, een stoeren werker van het eerste uur, een baanbreker op het Indisch missieveld.

Hij begon zijne apostolische loopbaan in de zending van Chota-Nagpur in het jaar 1884. Te dien tijde waren er slechts 500 Katholieken, terwijl de Protestanten 50.000 bekeerlingen telden. Hij werd gezonden als medehelper bij zaliger Vader Lievens van Moorslede, een eersten onder de zendelingen, die immers 30.000 heidenen doopte. (Over E.V. Lievens vgl. *Biek*. 1890, I, 99; 1892, III, 376-381; 1893, IV, 1-6, 54-57, 71-78, 240, 337-344; 1895, VI, 141-142). Weldra was Jan Desmet ingenomen met het oorbeeld van zijn uitstekenden voorman. Hij deed meê met de leus van Vader Lievens: ‘wij hebben de eeuwigheid om te rusten’ zei hij. ‘Een goed peerd en uw draagbaar altaar, daar is alles wat ge noodig hebt. Leef het leven van de inboorlingen!’ Vader Jan Desmet was de trouwe navolger van Lievens. Toen hij 62 jaar oud was en werkzaam in Gangpur, was hij immer onvindbaar. Als men zijn oversten vroeg waar Vader Desmet zijn mocht, het antwoord was: ‘hij is sinds zooveel maanden vertrokken, en wij bobben over hem niets meer gehoord’. - Hij doorliep de dorpen en verbleef er zoolang hij het nuttig achtte voor de dorpelingen. - Geen wonder of hij zooveel verschillende talen machtig werd: hij sprak vloeiend Bengaalsch, en de talen van Kharia, Santali, Mundari, Uraon en Hindi. Hij schreef boeken o.a. een *Mundarisch Woordenboek*, eene *Mundarische Spraakleer (Rudiments of a Mundari Grammar*. Calcutta, 1891); vertaalde de *Navolging Christi* in 't Hindisch; *De vier Evangeliën* in 't Mundarisch; gaf verschillige *gebedenboekjes* uit, onderrichtingen voor geloofsleeraars; sermoenen; van zijne pen hebben we ook een ‘*Maand van Jezus' Hert’* in het Hindisch enz. enz.

Vader Desmet was uitnemende gespraakzaam en daaraan was wel een deel te danken van zijn bijval onder de praatzieke menschen van Chota-Nagpur. Soms bleef hij in de dorpen een gat in den nacht met de inwoners praten. Met een wondersterk geheugen begaafd, kende hij al de katholieke huisgezinnen van Chota-Nagpur. Hij kon spreken met die menschen, van dertig jaar verre, over hunne grootouders die hij doopte en begraven had, over de ooms en de moeien wier huwelijk hij ingezegend had; en het volk luisterde met gespannen

aandacht naar al die gebeurtenissen, hier en daar met goede raadgevingen doorspikkeld.

Vader Jan Desmet was een echte ‘boer’, van Chota-Nagpur geworden, om allen voor Christus te winnen. ‘Hij was gewoon te leven op zijn God schept den dag en wij gaan er door! Hij las de H. Misse, doopte kinderen, onderwees de doopelingen, bezocht ieder huis en ovenkot; bracht den nacht door bij de zieken; sloeg zelf zijne waschte’. At rijst, gaf raad en advies, ging veld en landerijen bezoeken, uitte zijn gedacht over de vruchten en den oogst. Zoo leefde hij dertig jaar lang, trapte honderden mijlen af, predikte aan de Mundas, Kharias en Uraons. Nu vier maanden reizens kwam hij doorgaans naar huis om ‘een versch hemd’, las de gazetten en brieven, wreef en schreef...

Vader Lievens had er klaar in gezien toen hij schreef: ‘Om de liefde Gods en der zielen zend mij Vader Desmet en wij zullen een grooten bijval behalen’. In Lentemaand 1887, oogstte hij 500 nieuwe bekeeringen, 200 in de eerste veertien dagen van Grasmaand, 60 huisgezinnen in de laatste helft dezer maand. Vader Lievens schreef destijds: ‘Jan Desmet is een voorbeeld van een geloofsbode, zijn ijver en werkzaamheid zijn verbazend’. Doch hij viel gevaarlijk ziek en werd berecht. Toen hij weder te been gerocht, schreef V. Lievens: ‘De heerlijke Fr. Desmet is hier weêrom. Hij loopt gedurig rond en we zien hem zelden in Torpa. Hij doorloopt alle dorpen’.

Toen V. Desmet in 1880 *Basia* verliet voor zijne nieuwe bestemming in *Karra*, stonden 10.000 namen van katholieken op zijn parochieboek ingeschreven. Jaar in jaar uit stichtte hij nieuwe zendingsoorden en wanneer zijne oversten hem in 1914 naar Ranchi riepen om zijne werken na te zien en te laten drukken, kwam dit leventje hem droevig voor. Van een man die dertig jaar in Gods wilde natuur leefde, onder de hoornen en in de hutten, was het teveel gevraagd nu stil te gaan zitten aan eene tafel gebogen over bestoven papieren. Hij werkte niet veel af, en 't scheelde weinig of hij haalde er zijn dood aan. Hij werd vrijgelatenen naar *Noatoli* gezonden waar hij de laatste jaren van zijn leven onder de Kharias doorbracht.

Hij stichtte de vereeniging der kloosterzusters *Dochters van Ste-Anna*, inlandsche zusters die school geven.

Vader Desmet heeft uitstekend zijn goddelijken Meester gediend: hij beminde God en zijn Indische landsvolk. Daar ligt het geheim van zijn vruchtvol werk. Zijn naam verdient te prijken nevens dien van een anderen vlaming geheeten als hij, te weten Pater De Smet, apostel weleer in het Rotsgebergte. - Hij ruste in vrede!

C. SCHERPEREEL

‘Me zieltjie!

nu nog dikwijls gezeid door onze goede brugsche moedertjes, om hunne kleene ‘kindjies’ aan te spreken...

- of ‘*men engelke*’...
- en *platte kinders*: zijn er die nog niet kunnen loopen; (vgl. DBo o. 't w. ‘plat’).

A.D.

Lessius en Lipsius

(Vervolg van bladz. 133)

Het omstandig verhaal dier stichtelijke dood danken wij een van Lipsius' vrienden, den brusselaar Aubertus Miraeus (Le Mire), kanunnik der kathedrale te Antwerpen, die met Tater Coster den hoogleeraar had bijgestaan in het opstellen der geschiedenis van O.L.V. van Halle. Wij vullen Miraeus' verhaal aan met eene of andere bijzonderheid door Pater Cornelius Hazart nader beschreven[(1)].

Omtrent halfmaart 1606 begon Lipsius te lijden aan hoest en verkoudheid in het hoofd. Als had hij er een voorgevoel van, hij verklaarde van eerst af aan dat het met hem gedaan was. Diensvolgens liet hij zijn biechtvader, Pater Lessius roepen, en scheen met niets anders meer bekommerd dan met eene goede biecht te spreken en de sakramenten der stervenden waardig te ontvangen. Men hoorde hem geen woord reppen noch over zijne boeken, noch over de werken die hij nog op touw had, noch over studie, noch over wetenschap. - Op palmenzondag werd hem de heilige Teerspijs, en 's anderendaags het heilig Oliesel toegediend. Tot den laatsten stond toe behield hij zijn volle bewustzijn en al zijn zielekracht: het gekerm zijner vrouw liet hem ongevoelig, en hij zelve uitte geen klacht en gaf geen enkel teeken van tegenzin of angst. Benevens Pater Lessius stonden bij het ziekbed drie andere jezuieten, een minderbroeder, en een kanunnik van Mechelen, Niklaas Oudaert, die met Pater Delrio het meest, had bijgedragen om Lipsius uit Leyde te doen vertrekken.

Een der aanwezigen, op het zien der kloekmoedigheid van den zieke, maakte eene zinspeling op de ongevoeligheid der oude Stoïcijnen, die discipelen van den wijsgeer

(1) AUB. MIRAEUS, *Vita Iusti Lipsii sapientiae et litterarum antistitis.* Antver: ex offic. Plantin. 1637. - CORN. HAZART, *Triomph van de Christelijcke Leere*, 3e deel, 12e les. Antwerpen, Knobbaert, 1683. C. Hazart, geb. Audenaarde, 26 oct. 1617, jezuiet 24 sept. 1635, † Antwerpen 25 oct. 1690.

Zeno, op wie de aardsche gebeurtenissen geen indruk schenen te maken en van wier kloekmoedigheid Lipsius in zijn boek '*de Constantia'* met lof gesproken had. 'Dat is allemaal ijdelheid' wedervoer de kranke: en op het kruisbeeld wijzende dat bij zijne bedsponde hing, voegde hij er bij: '*Haec vera est patientia*. Daar is het ware geduld'.

De biechtvader fluisterde hem dit godvruchtig gedacht in: 'Zie, uwe beschermster Maria wacht haren dienaar af: zij zal hem met open armen te gemoet komen'. Op het hooren dier aanmoedigende woorden hief de stervende zijne halfverstijfde handen en zijne gebroken oogen hemelwaarts op en bad: 'O Moeder Gods, sta uwen dienaar bij, nu hij met de heele eeuwigheid te kampen heeft: verlaat mij niet op dees uur waar mijne eeuwige zaligheid van afhangt'. Daar Lessius hem vroeg wat hem op dezen stond het meest troostte, antwoordde hij: 'dat ik mijn naam heb laten opschrijven in de Congregatie der allerheiligste Maagd'.

Niet alleen had hij zijn naam laten opschrijven: maar steeds was hij trouwe en voorbeeldige congreganist geweest. Immers de jaarboeken der Sodaliteit te Leuven getuigen dat hij nooit verzuimde eene vergadering bij te wonen, moest hij, om naar de Congregatie te gaan, in 't midden van een feestmaal van tafel opstaan.

Pater Lessius, wetende hoe zeer zijn biechteling aan de gebeden der jezuieten hield, zegde hem: 'Dezen morgen heeft men in ons college voor u de mis opgedragen, waarin de Passie gelezen wordt'.

'O Pater,' was het antwoord, 'geve God dat dit kostbaar bloed in de Passie vergoten, overvloedig over mij neerkome'.

Hij achtte het een geluk te mogen sterven in de Goede Week, wanneer het bloed des Zaligmakers, zegde hij, meer vruchten in de heilige kerk voortbrengt. Hij riep zijne vrouw[1] en bevool haar zijn rijken hermelijnen hoog-

(1) Anna van Calster, uit eene edele familie van Leuven.

leeraarsmantel aan Onze Lieve Vrouw in S. Pieterskerk op te dragen. De biechtvader nam die gelegenheid te baat om hem aan te wakkeren tot betrouwen in de allerheiligste Maagd, die hij van kindsbeen af had liefgehad, tot wier lof hij zijn twee boeken over O.L.V. van Scherpenheuvel en O.L.V. van Halle had geschreven: 'Ja, sprak Lipsius, zij is aller moeder: mocht zij op dees uur ook mijne moeder wezen. Pater, laten wij hare litanie lezen opdat dit geluk mij geworde'.

De pater bad de litanie voor, waarop de stervende, al hijgende, doch met een levend gevoel van godsvrucht antwoordde, en telkens de priester een poos stil stond om hem niet te vermoeien, deed hij teeken dat hij zou voortgaan.

'Aanroep nu de namen van Jezus en Maria om de aflaten te winnen,' zei Lessius. Met gebroken stem herhaalde de stervende die gezegende namen tot twintigmaal toe en in een laatste aanroeping blies hij den laatsten adem uit. Zijn vriend, kanunnik Oudaert, sloot hem de oogen toe: het was op 23 Maart 1606, omtrent middernacht.

Die zachte en christene dood gaf aan Lessius de verzekering dat zijn biechtkind het loon des hemels bezat en men hoorde hem die overtuiging uitdrukken. Iemand die een galerij van beroemde belgen wilde uitgeven had een schilder naar Leuven gestuurd om het portret van Lessius te maken: doch deze weigerde te poseeren, en daar men hem meende te overhalen met het voorbeeld van zijn vriend Lipsius bij te brengen, gaf de nederige kloosterling dit antwoord dat van zijne hooge achting voor Lipsius getuigt: 'Vroeg men nu aan Mijnheer Lipsius, dien ik in den hemel denk te zijn, wat hij meer zou achten, al den roem dien hij hier op aarde door zijne boeken verworven heeft, of den minsten graad ootmoedigheid, dien hij in zijn leven had kunnen bijwinnen; buiten twijfel, zou hij dezen verkiezen om de glorie die er zou op antwoorden'.

In zijn testament liet Justus Lipsius een blijk zijner genegenheid voor zijn biechtvader en gansch de Societeit Jesu, waar hij eens had willen deel van uitmaken en die

hij nooit had opgehouden te achten en te beminnen: bij uitersten wil maakte hij aan de jezuieten te Leuven zijn fruitboomen, zijne handschriften en zijne rijke verzameling grieksche auteurs, benevens twee vergulde vaten voor de kerk, met verzoek dat de paters voor zijne zielerust zouden bidden: *'pro me orent'.* Neen, het was geen ijdele protestatie van vriendschap toen hij aan Pater Matthaeus Raderus schreef: 'Ik ben de vriend van gansch uwe Societeit: waarom zou ik het niet openlijk bekennen? Zij heeft mij de eerste in de letteren en andere wetenschappen opgeleid; zij gaf mij lessen die mij heel mijn leven heilzaam waren: zij gaf mij ook voorbeelden. *Amo hoc corpus, amo et membra.* Ik bemin heel het korps: ik bemin ook elk lidmaat'(1)

Zijne erkentenis voor al het goed dat de jezuieten hem deden, drukt hij uit in een brief aan den beroemden Pater Spanmuller: 'O welke diensten heeft uwe Societeit mij niet bewezen! Zij was voor mij eene Pallas die in de tempeesten, ja, bij schipbreuk, mij, armen Ulysses, redde. Zij heeft bij mij oordeel en smaak gevormd, en mij tot de deugd opgeleid'(2)!

***

Hier zouden wij deze schets kunnen staken, bleef er ons niet eene laatste bijzonderheid te vermelden, die ons de twee vrienden toont, vereend tot na hunne dood.

Justus Lipsius had den wensch uitgedrukt aan den voet, van O.L.V. altaar in de kerk der minderbroeders te Leuven begraven te worden. Die wensch werd volbracht door Jan van den Wouwer, een antwerpenaar, die ten tijde zijner studies te Leuven deel uitmaakte van het *'contubernium'* waar wij hooger van spraken.

(1) *Cent.* III. *Miscell.* Ep. 30 (1597). Matthaeus Rader, vermaard philoloog, geb. te Innicher, 1561; jezuiet in 1581; † Munich 1634.

(2) *Cent.* III. *Miscell.* Ep. 34. Pontano. Jacobus Spanmuller, vulgo Pontanus, geb. te Bruck in Bohemen 1542, jezuiet 1562, † Augsburg 1626.

Lipsius, die geene kinderen had, beminde dien jongen man als zijn zoon en had hem als volvoerder van zijn testament aangesteld.

Nu in het jaar 1868 liet de heer Lodewijk Questiaux op den grond der afgebroken kerk een huis zetten, juist tegenover het huidige college der jezuieten. Bij het graven stuitten de werklieden op een zerk waaronder een geraamte lag: zij riepen een jongen jezuiet die juist van de wandeling terugkwam en toonden hem hunne vondst. De pater las op den steen dees opschrift:

I. Lipsius H.S.E.
Io. Woverius
Etiam sub terra
Aeter: Affectus sui
Mon. P.
CIↃ. IↃCVI

Justus Lipsius ligt hier begraven. Joannes van den Wouwer plaatste dit gedenkstuk zijner eeuwige genegenheid waarmede hij hem, zelfs onder de aarde bedolven, bemint. 1606.

Het was het graf van den vermaarden humanist dat men zoo toevallig ontdekte. De eigenaar stond den steen en de daaronder rustende beenderen aan den rector der jezuieten, Pater Aloisius Le Grelle, af, en deze bood die merkwaardige vondst aan de Universiteit, welke ze plaatste in het Juste-Lipse-college, dat onlangs in dezelfde straat opgetrokken was. Bij afwezigheid van den Rector Magnificus der hoogeschool, dankte de zoo geleerde als godvruchtige Vice-Rector, Mgr Namèche, de gekende schrijver van België's geschiedenis. Zijn brief drukt op de vriendschap die de twee geleerden aan malkaar verbond, en die Lipsius heet: *affectum magnum, stabilem, et aere vel adamante firmiorem*[1].

(1) *Cent.* V. *Miscell.* Ep. 21. P. Leonardo Lessio 1 Maii 1603.

‘Katholieke Hoogeschool te Leuven.
Leuven, 28 April 1868.

Zeer Eerwaarde Pater,

Uit naam der universiteit in 't algemeen, en inzonders uit naam van het Justus-Lipsiuscollege, spoed ik mij u onze levende en diepe erkentenis te betuigen. De groote man, wiens gedachtenis door het vinden dezer kostbare overblijfsels weder in leven geroepen wordt, koesterde voor uw heilig en beroemd Gezelschap eene teedere en vrome voorliefde: hij stierf in de armen van een uwer paters, wiens naam niet min vermaard is dan de zijne. Gij zijt zoo goed, eerwaarde Pater, ons die vondst af te staan die in onze oogen zoo hooge waarde bezit, en die u met volle recht toekwam. Wees er nogmaals om bedankt. Deze steen en deze beenderen die wij u te danken hebben, zullen, mijns dunkens, er toe bijdragen om de harten der kweekelingen onzer Alma Mater dezelfde gevoelens van achting, betrouwen en liefde in te printen welke Justus Lipsius steeds koesterde voor een Gezelschap dat alle bewondering verdient, zoo voor de diensten aan de Kerk bewezen, als voor zijn werkzaamheid op gebied van kunst en letteren.

Aanvaard, bid ik u, Zeer Eerwaarde Pater, met de uiting mijner erkentenis, de uitdrukking mijner hartelijkste en eerbiedigste genegenheid.

De Vice-Rector,
A.J. Namèche’.

***

Deze gansch toevallige ontdekking, welke op 14 April 1868 gebeurde, deed op het gedacht komen naar het graf Van Lipsius’ vriend te zoeken. De opzoekingen met dit doel ditzelfde jaar nog ondernomen, hadden den gewenschten uitslag niet. Elders hebben wij verhaald hoe drie-en-twintig jaar later, in dezelfde maand April, de goddelijke Voorzienigheid ons op een beter spoor bracht en ons het stoffe-

lijk overschot van Lessius deed ontdekken[1]. Het werd uit de St Michielskerk te Leuven naar de huidige jezuietenkerk, in de nabijheid der Juste-Lipsepedagogie overgedragen, zoodat die twee groote geleerden, die in hun leven malkaar zoo druk bezochten, na hunne dood niet van malkander gescheiden zijn: hunne zielen wonen samen in den hemel, hunne lichamen op aarde berusten niet ver van malkander.

Heeft de vrome lezer voor hun talent en hunne deugd een gevoel van vereering opgevat, en verlangt hij hunne tombe te bezoeken, hij begeve zich naar de Minderbroedersstraat te Leuven: in de romaansche kerk der jezuieten, bij den ingang des koors, kniele hij neder bij de grafstede welke het gebeente en de asch van den dienaar Gods, Leonardus Lessius, inhoudt. Na zijne godsvrucht voldaan te hebben, ga hij de kerk uit: hij zal slechts eenige stappen moeten zetten, de brug op de Dijl overgaan, en hij zal zich voor het gothisch gebouw bevinden waar de wereldberoemde humanist begraven ligt.

Boven de ingangspoort der pedagogie staat in arduin een latijnsch distichon gebeiteld dat den voorbijganger waarschuwt dat hier de laatste rustplaats is van Justus Lipsius.

Iscani Lipsi collecta hic ossa quiescunt:
Almae qui Matris lux fuit atque decus.

Hier rust het gebeente van Lipsius den Ysschenaar, licht en roem der Alma Mater.

Ietwat hooger prijkt het blazoen van den grooten man, met zijne leuze, voor de studenten eene opwekking tot arbeid en godsvrucht: '*Ora et labora.* Bid en arbeid'.

Gebed en arbeid, was dat niet het kenmerk van beide vrienden?

Lessius' leven was nooit anders. Lipsius' leven was

(1) Zie: *Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den geschied- en oudheidkundigen kring voor Brecht en omstreken.* Brecht, drukkerij L. Braeckmans, III. Juli-Oogst-September 1920.

steeds aanhoudend arbeiden: sedert 1593, onder Lessius' vaderlijke leiding, was de godsvrucht het komen volmaken.

K. VAN SULL, S.J.
Vice-Postulator der zaligverklaring van den Dienaar Gods, Leonardus Lessius.

Brussel, 7 Maart 1921.

Mater Dolorosa

Als schuwe schemering van tragen avondgang
door 't kleurrijk raam in 't wijde van den tempel valt,
en lijsjes 't gapend ruim met zachte schaduw vult,
verstorven ligt den orgelklank, geen lied meer schalt,

als 't stille wordt, zoo stille dat ik hooren kan
den lichten knetter van den milden kaarsebrand,
die vlammend aan Uw voet op gulden kandlaarsrek,
met geluwroze tint uw edel Beeld omrandt,

dan toef ik 't graagst bij U die zooveel Lijden draagt
en schouwe lang de trekken van Uw smartgelaat,
het paarsche bloed dat weeldrig uit Uw harte gudst,
waar 't zevenvoudig zwaard zijn scherpe punt in baadt,

en prangend welt uit stillen mond mijn schaamle beê,
het schrijnend noodverzoek van 'n arem menschenkind
dat tuk op troost, voor zieleleed om lening smeekt,
om hulpe komt bij U die 't als een moeder mint!

dan ook verzwindt in d'eendlijkheid van Uwe smart,
lijk 'n dropjen in de zee, het grieven van mijn wee
en zachtjes, lijk de balsem uit de roze druipt,
druipt uwe Beeltnis uit, mijn harte in, 'n hemelsvreê!

I.

De schilderij der Mater Dolorosa in St Salvators te Brugge

(Vgl. *Biek*. boven, bl. 41 en 69).

In antwoord op de gestelde vraag, nopens de herkomst van het tafereel krijgen wij van Z.E. Kan. DUCLOS de volgende aanteekeningen:

1°/ De inventaris van 1846 (uitg. VAN DE CASTEELE-WERBROUCK) is van geringe waarde. Lees daarover WEALE: *Bruges et ses environs*, 1e, 2e en 3e uitgave. Préface.

2°/ Of we meer waarde mogen hechten aan Pater Keelhoff's getuigenis, is niet zeker uit te maken; misschien steunt hij op archiefstukken: n^{rs} 466 en 467 van zijn inventaris. 't Kan zijn dat wij daar aanteekeningen hebben van B^{r} Baude, die in 1801, de kunst- en kerkvoorwerpen der Brugsche Augustijnen in verscheidene parochiekerken der stad onderbracht, in afwachting van betere tijden en herstel van 't Brugsch klooster. (Zie REMBRY: *Geschiedenis der bekende pastors van St Gillis*, bl. 326 en 738-740).

3°/ Nergens vinden we zekere aanduidingen die ons laten onderstellen dat O.L.V. der zeven Weedommen ten Augustijnen vereerd werd. Als vereerde beelden vinden we *a*) O.L.V. Consolatrix Afflictorum, gesneden uit den eik van Scherpenheuvel ± 1620 (KEELHOFF, 36) en *b*) O.L.V. de Regula (KEELHOFF, 39-45; *Rond den Heerd*, IV, 308). - Een bulle van Adriaan VI geeft aflaten aan het altaar van O.L.V. in de Augustijnerkerk (KEELHOFF, bl 323, n. III), maar wat de titel was van deze O.L.V., ouder dan de twee vermelde, en voorkomende kort na den tijd van onze Mater Dolorosa, wordt niet opgegeven. - SANDERUS (*Flandria Ill*, II, 113^{b}) heeft niets over de Mater Dolorosa, alhoewel hij andere schilderijen vermeldt bij de Augustijnen bewaard. - Het handschrift van PATRICE BEAUCOURT (Stadsbibliotheek te Brugge, Hs. 460) dat een beschrijving bevat van enkele Brugsche kerken en kloosters met hunne kunstschatten, spreekt (bl. 149 ss.) over het Augustijnerklooster zonder gewag te maken van onze schilderij. We moeten er

echter bijvoegen dat de Beaucourt weinig waarde schijnt te hechten aan de voortbrengselen van onze oudste Brugsche schilderschool, zoodat zijn stilzwijgen geen afdoende bewijs is.

4°/ Ook voor St Salvators geen uitdrukkelijke bewijzen, tenminste tot nog toe.

a) PATRICE DE BEAUCOURT, *op. c.* (bl. 15 vlg.) geeft de beschrijving van S. Salvators, en vermeldt in de kapelle der VII Weedommen twee stukken van J. Van Oost: Christus die de Lijdensinstrumenten aan zijne Moeder vertoont, en Jesus die van zijne Moeder afscheid neemt - verders niet.

b) OCTAVE DELEPIERRE *Guide dans Bruges* (4e éd. 1847) geeft onze schilderij niet op, maar wel het zoogezegde portret van Filips den Schoone, eigenlijk portret van Keizer Karel V, dat toen in de kapel te zien was.

M.E.

Brugge Mariastad

(Vgl. *Biek.* 1920, XXVI, 276-277).
't Onze-Vrouwtje in de Predikheerenstraat,
aan S. Gillisdorpstraat,
en aan 't Noord-Ghistelhof.

In zijn '*Sluyt-reden met een salighen wensch voor 1634*' wenscht de Jesuiet, Pater J. ANDRIES aan de Bruggelingen: 'een ieverig geloof om (Maria's) beelden openbaarlijk te eeren,... om oude en vervallen beelden te hermaken, om beelden te stellen in de plaatsen waar geen zijn, en degene die reeds bestaan met licht te vereeren'. Jammer dat Pater Andries en zijn vrome wenschen vergeten zijn; zijn devoot hoekje, dat nog in 1850 een nieuwe uitgave beleefde, wordt een zeldzaam dingen, en de Bruggelingen die 't lezen even zeldzaam.

In de laatste tijden zijn er een aantal van de schoonste Lieve-Vrouwenbeelden verdwenen.

Soms is het de eigenaar, die van zijn eigenaarsrecht (mis)bruik maakt om een kunstig oud beeld uit de nis te nemen, te doen herstellen en binnenhuis te houden, als kunstwerk of 'antiquiteit'. 't Was het geval met *het schoon 45^d^ eeuwsch beeld op den hoek der Predikheenen Zwarte Leertouwerstraten.* Wij staan onmachtig tegenover die eigenaars, maar, om Gods- en Onzer Vrouwenliefde en uit eerbied voor ons brugsch verleden, zouden ze best in zulk geval eene copie van het oorspronkelijke beeld doen stellen in die ijdele nissen.

Een paar voorbeelden nog.

In de Annuntiatenstraat of Eerdeweg heb ik in de laatste jaren twee kunstige oude beelden weten verdwijnen.

't Eerste stond op den hoek der *St Gillisdorpstraat~t~* rechtover het klooster van Serweytens; een klein lief beeldje, laat-gothisch. 't Had zijn wijkconfrerie. Nu staat er een waardeloos modern beeld; men heeft de nis verfraaid (?) met een raam en glas en een ijzeren armluchter. Waar is 't oud beeld?

Op den hoek van 't *Noord-Ghistelhof* is er nog beter.

Daar hebben we de metsershuizen, eigendom der burgerlijke godshuizen. In de nis staat of stond er een prachtig, zittend Lieve Vrouwebeeld, waarvan men thans afgietsels vindt bij veel kunstliefhebbers en ook boven den ingang van ‘'t Goderyckx couvent’ in de Moerstrate. 't Is nu enkele jaren geleden dat een kunstminnend bruggeling vroeg om het beeld te mogen afmouleeren, wat hem werd toegestaan. Bij 't afschrappen van de vele lagen verf vond men een beeld in roode gebakken aarde; 't werd afgegoten: maar een der eerste afgietsels was in cement met rood kleursel... om het te doen gelijken op 't oorspronkelijke. Dit cementen beeld werd in de nis gesteld, en daarvoor een tamelijk dicht ijzeren traliewerk geplaatst, want, zoo zegde men, het was een beeld van waarde en kon mogelijk door een of ander liefhebber worden weggenomen en in zekerheid gebracht!

Het dichte traliewerk belet in alle geval dat het bedrog aan 't licht komt. Wat het oorspronkelijk kunststuk zelf betreft, oneerlijke liefhebbers zullen 't wel nooit in handen krijgen, daar het zorgvuldig bewaard wordt in een salon: ja *Biekorf* zou nu wel straat en nummer van dit salon kunnen opgeven, maar onze bijen moeten liever zeem bijbrengen in den korf dan te willen werken met den angel.

Maar wat denken de Hoeren van de burgerlijke godshuizen daarover?

M.

Mengelmaren

Philips van Artevelde van C. VERSCHAEVE is dezer dagen, tot tweemaal toe (17^n^ en 18^n^) te Brugge gespeeld in de Gilde der Ambachten.

Zulk een machtig zegspel in een Gilde van Ambachten!

En zeggen dat 't gespeeld is geweest uit een opzet van de werklieden zelf, spijts hunne leiders; en dat, uitgeweerd het deel van de Moeder en de Vrouw van Philips, het stuk heelegansch is voorgedragen geworden door alleen onze volkskunstenaars. Och oprecht zoo edel, zoo treffende grootsch. En vijf stonden lang (hoe warm dat 't weêr was) zagen 't hun toehoorders uit, telkens een achthonderd lieden, om even geduldig en vroomweg te luisteren!... Als de ziele luistert!... Het gebeurde nochtans dat die zale, heel die zale dan ook eens opvloog in geroep, in gejuich, in geweld,... onvoorziens en vanzelfs, nl. toen bij

een optocht de vlag met den klauwenden Leeuw binnentoog. Om het zien van dien Leeuw was dat nu, om niets anders; dien Leeuw die ineens daar nu stond als het levende zinnebeeld van dat stuk, van dien avond, van allen daar, en van al hun verlangens.

Waarlijk, Vlaanderen zit nog diep in ons volk; en... dien Leeuw, dien Leeuw!... ha gewis! ze 'n krijgen er inlang dien Leeuw nog niet uit.

Y. GRIMMINGEN

Seizoen

(Vgl. *Biek.* boven 143) ...zou afkomen van ‘zaai-[z?-] oen’? Zeggen bewijst niet, nietwaar?

En waarom alzoo verward tusschen oud-fransche afleiding (uit den accusatief) en nieuwerwetsche taalsmederij (uit ingebeelde leesten)? m.a.w. tusschen volksuitgangen en kunstmatig gemaaksel? tusschen *-aison* en *-ation, -eizoen* en *-atie*? 't Oudewetsche *saison* van *sationem* doet niet vreemder dan *raison* van *rationem* enz., en de hedendaagsche *station génération* enz., waren ze ook oudtijdig ontstaan, gingen zijn ‘e(s)taison’ ‘gendraison’ enz.

Laten we de taalkunde over aan de taalkundigen.

A.N.

Vaneigen. Nu, 't is hier een beetje ‘in elk weert hem’, ... maar elk sta er ook dan voor 't zijne.

BIEKORF.

Uit den Tijd van den Duitschman

(Vgl. *Biek.* boven, bl. 144). *M.P.*'s waren er ook bij de Duitschers (= Militäre Polizei), en al 't Iseghemsche lazen de liên dat:

- *MenschenPlagers*;
- of *MarkenPakkers*, om de menigvuldige geldboeten;
- of *MarktPakkers*, omdat een tijdlang (1915-'16 medunkt) al wie door die Knapen gepakt was, verplicht werd de Iseghemsche markt te wieden en van onkruid te ontdoen.

Dit herinnert me dat in Zaaimaand '18 ('t was toen dat de Duitschers klop kregen) bij mijn doortocht te Aalst, de *AOK* (Armee-Oberkommando) daar in stad gehuisvest lag, maar dat die *AOK* volgens de Aalstenaars uitgeleid werd als zijnde *Aan Onze* ...., maar de *K* kunt ge zelf raân.

PHb.

[Nummer 8]

Watering - Tatering

EENIGE LOSSE AANTEEKENINGEN

Watering

Volggens VAN DALE is watering = besproeiing; wetering, breede sloot; beekje.

In België beteekent het woord: 1°/ eene publiekrechtelijke instelling, opgericht over gronden met gemeenschappelijke belangen, vooral waterbelangen, met het doel deze naar gestelde regels te bevorderen; 2°/ ook wel nog, in de Kempen, eene inrichting tot het bevloeien der gronden. - Hierna is er sprake van watering in den eersten zin.

Wie meer wil weten nopens de aloude instelling der wateringen, wat betreft bestuurlijke aangelegenheden, raadplege het voortreffelijk werk van adv. JOS. SCHRAMME (*Des Wateringues*, 1899, Maertens-Matthys, Brugge). Een ander werk van denzelfden schrijver handelt over de Polders, - ook al in 't Fransch.

Welnu, een vriend schrijft mij 't volgende: ‘watering =

besproeiing, en ook sloot of heek, dus een deeltje van 't geheel dat verstaan wordt door *wateringue.* Naar mijn bescheiden oordeel is de juiste *vertaling* van wateringue: waterschap'.

Het oud vlaamsch woord watering werd in de fransche wetgeving overgenomen, denk ik, omdat de bedoelde inrichting eigen was aan de Nederlanden. Zoo luidt het besluit van den *Directoire exécutif, 15 Nivose, an VI* (4 Januari 1798):

> 'Les anciennes lois qui ont établi les règles suivies dans les Wateringues du Nord et du Pas de Calais, n'étant pas abrogées, doivent continuer à recevoir leur exécution...'

Men roerde noch aan de oude instelling noch aan haren naam, en 't was wel 't voorzichtigste van wege een gouvernement dat onze streken niet voldoende kende.

Nu is het woord wateringue uit de Fransche Wetgeving verdwenen en vervangen door 'Syndicat d'assèchement etc.'.

In den *Journal officiel*, troisième trimestre 1815 (Bruxelles, 28 août 1815) lees ik:

> 'Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden.
> .....
> Art. 222. De Staten hebben het toezigt en gezag over alle hooge en andere heemraadschappen, wateringen, waterschappen, dijk- en polderbesturen en andere diergelijke kollegien,.....'.

Wij waren toen onder 't zoogenoemd Hollandsch bestuur, en dus ook bleef het woord 'watering' gebruikt.

In zijn *Leerboek der grondverbetering*, 4^{en} druk, bewerkt door J. ELEMA (bij J.B. Wolters, Groningen, den Haag), I, bladz. 70, schrijft J.Z. TEN RODENGATE MARISSEN:

> 'De herziening van de grondwet in 1848 [in Nederland] vatte alle hooge en andere heemraadschappen, *waterringen*, waterschappen, dijk- en polderbesturen en andere dergelijke kollegiën, hoe ook genaamd samen onder den gemeenschappelijken naam waterschappen, die sedert *in alle rijkswetten* uitsluitend wordt gebruikt'.

In 1848 was dus het woord ‘watering’ (uit vergrijp wordt geschreven: waterring) bij onze Noorderburen officieel gebezigd in den zin dien wij eraan hechten. Het werd op zij gelaten door een besluit van de Wetgevende Macht.

Waterschap is misschien wel ouder nog dan watering. KURTH in zijne *Frontière linguistique*, boek deel I, blz. 419, bespreekt den dorpsnaam Warichet: ‘Ce nom qui descend en droite ligne du germanique waterschap, en passant par les formes latines *wadriscapium* et *weriscapium,* était devenu un mot roman, avant de se fixer dans la toponymie’.

In Nederland heeft dus het woord waterschap een bestuurlijken zin verkregen die allerhande inrichtingen omvat welke min of meer gelijken op onze wateringen en op onze polderbesturen.

Doch dat woord beantwoordt niet heelemaal aan het Belgisch begrip ‘watering’. - ‘Waterschappen’ zouden wij misschien wel mogen zeggen, sprekende èn van polders èn van wateringen.

In Holland wordt ook het woord *wetering* gebruikt dat volgens VAN DALE beteekent: waterweg tusschen of langs akkers; besproeiing; watergang; beekje.

Waterloop

Volgens VAN DALE: richting van het water in zijn loop; watergang. - Volgens GALLAS, *Fransch Woordenboek*, is waterloop = cours de l'eau.

Nochtans lees ik den Nederlandschen wettekst:

> ‘Wet van den 30^{n} December 1904, houdende bepalingen omtrent bevloeiingen:
> .....
> ‘Art. 1. Deze wet verstaat onder bevloeiing het ter bevordering van den landbouwkunstmatig leiden van aan een rivier, kanaal, beek of anderen *waterloop* ontleend water over.....’.

Hierin is *waterloop* niet gebruikt in den zin van ‘cours de l’eau’, doch wel van ‘cours d’eau’.

Misschien is het woord ontleend aan het fransch ‘cours d’eau’, doch daar het nu in Noord- en Zuid-Nederland burgerrecht verkregen heeft, officieel ten minste, moet het niet bewaard met denzelfden zin, nl. eene beek, uit de natuur ontstaan, weze zij door menschenhanden veranderd of niet, of ook nog eene gracht dienende tot het droogmaken van land en veld?

In 't Fransch spreekt men van ‘cours d’eau naturel’ en van ‘cours d’eau artificiel’.

('t Vervolgt)

F. MAERTENS

'T schijnt 't is 't einde met 't zwyn

Uit de Nieuwsbladen vernomen we dat de langaanslepende droogte de schuld is geweest dat 't met 't Zwyn nu zou kunnen gedaan zijn voorgoed.

Het slijk aan de mondinge is dóórdrooge gerockt, de wind heeft dan 't zand eruit opgejogen en samengedreven in oevers - duinen tewege - waar de zee niet meer door en gaat gaan, zoodat landewaardop heel de kreke vrij van de tij en stilleweg polder zal worden.

Dit zal dus in 't jaar '21 gebeurd zijn... meldens de Bladen.

Een wonderbaar teeken daarbij!

Ook uit een nieuwsblad (vgl. *De Standaard*, 6-VIII-21). ‘In de onmetelijke strandvlakte die zich voor de monding van het aloude Zwin [alzoo] uitstrekt, hebben tal van wandelaars het indrukwekkend schouwspel van een luchtspiegeling kunnen waarnemen. Tijdens de felle hitte, die grond en lucht als in een daverende vlammenzee herschiep, kon men de duinen van Kadzand in het zand weerspiegeld zien. Dit verschijnsel komt anders maar voor in de heete woestijnen’

Wanneer nu, uit dit teeken en dit einde van 't Zwyn, een zeisel tewege?...

L.D.W.

Beschaafd Westvlaanderen

In de jongste *Verslagenen Mededeelingen der Knkl. Vl. Academie* (1921) hebben we van HUGO VERRIEST een voordracht over ‘Beschaafd Westvlaanderen’, aldaar gelezen op 20^{n} in Grasmaand laatstleden (bl. 171-201).

Hier bondig den inhoud ervan.

Wat is *beschaafd*?

Eenigszins - want volstrektbeschaafd bestond nooit, bestaat nog niet - een ‘wellevendheid in woord en sprake, in doening on manie-

ren, in kleedij en dracht, passend op tijd en stand en werk en omgang en leven'.

En wat is *Westvlaanderen?*

In 't verleden: werkelijk een bekend beschaafd volk.

In de huidige tijden: nogvoort een afzonderlijk beschaafd volk, meer en meer tewege bekend en erkend.

Reeds Johan Winkler getuigde 't.

Men kan erover twijfelen bij 't nagaan der hoogere wereld alhier, waar de 'beschaafdheid' echter is een slag 'caquet' 'papillotage' - Verriest zei haast 'welliegendheid' - maar geen wellevendheid.

Onder den mindere nochtans bestaat er wellevendheid, leeft althans een scheppende macht van wellevendheid: immers een eigene wellevende taal, zorgvuldig bewaard door de 'schoolmeesters van den ouden tijd' (ze zijn dood nu de-die), trotsch en onafhankelijk in eere gehouden nogheden te lande; een schat van echte schoonheid, waaruit inderdaad Gezelle voorgoed heeft getrokken (niet, zooals 'men' nu zegt, 'den westvlaamschen ballast') maar, zoo Willem Kloos zei, 'zuiver Hollandsch! alleen wat leniger, wat, frisscher, wat jeugdiger dan het burgerlijk nette en afgepastschoolsche van de meeste Noorderlingen van zijnen tijd'.

Holland heeft, niet *eene beschaafde taal*, maar spreekt *met een beschaafden mond.* De Westvlaming die wilt, heeft de twee,

Holland is bezig zijn beschaafden mond te bederven, verliest immers het stille het heusche het fijne van zijn klanken; 't verduitscht in zang en gang en geluid, 't verengelscht in zegging en algemeen geslacht, 't verfranscht in duizend woorden. 't Verzaakt aan hemzelf.

Westvlaanderen niet. Ook geen wonder dat *Dietsche War. en Belf.* in 1914 er ten minste drie-en-dertig merkweerdige namen uit haalde, alleen op taalschappelijk gebied. Verriest voegt er andere bij op gebied namelijk van algemeene kunde en kunst. De oerbron van dien bloei ligt in 's volks taalen geest en hert, m.a.w: in zijn *westvlaamsche voortbewaarde en onbedorven zoetmondigheid.*

Maar is 't westvlaamsch geen streektaal?

En 'dus' onbeschaafd?

Neen, niets van.

Reeds betoogden 't Te Winkel, Kloos, van Eeden, Verwey, van Deyssel, Binnewiertz, Kern, enz.; de Mont, Rooses, Decort, Fredericq; Streuvels, Vermeylen, Teirlinck, van Langendonck, Hegenscheid, van de Woestyne, Declereq, Rodenbach; de scholen van Brussel, Antwerpen, Brabant, Limburg, Gent en Vlaanderen. Allo Nederlandsch is Nederlandsch.

Wel schijnt er thans een 'furie' om anders te spreken, een nieuwe furie voor een zoogezeid algemeen on onbestaand Nederlandsch.

Maar Holland stemt tegen: 'De Westvlamingen willen geenszins hunne eigene volksspreektaal en al heure bijzonderheden van uitspraak en woordvoeging en woordenschat, veel min nog de versletene brabbeltaal der ongeletterde schare in de plaats stellen van een zooveel mogelik zuiver on algemeen geldig nederlandsch'.... Hun beschaafde Westvlaamsch is 'een schoon, een krachtvol een degelik Nederlandsch... Geen verwaterd, met fransche bastaardwoorden

rijkelik doormengeld Hollandsen, geene schoolmeesterachtige boeketaal, maar een Nederlandsch zoo zuiver en echt, zoo schoon en goed, zoo fijn en edel, zoo krachtig en eenvoudig, als er weinig geschreven wordt'. 't Andere, dit nieuw zoogezeid Nederlandsch wordt daar [in Holland] trouwens ook door niemand gesproken'.

Wij ook willen Nederlandsch, doch wat breeder dan Nederlandsche straattaal met beschaafde monden uitgebracht.

Wij zeggen on herhalen: al wat Nederlandsch is, is Nederlandsch.

En de hoogere geesten in Holland voorzien reeds den dag dat 'de beschaafde vlaamsche spraak (voor een groot deel westvlaamsch) zal boven het Hollandsch *de* beschaafde spraak worden'... of zooals Poelhekke zegt: hier [in Vlaanderen] is aan 't worden 'een bloei die sommige overgekultuurden elders de Vlamingen nog wel eens zouden kunnen moeten benijden'.

Er ware reeds 'een hollandsche bloemlezing op te maken waarin alle Vlamingen en Westvlamingen hun vlaamsch en westvlaamsch in vinden en genieten kunnen. *Algemeen beschaafd Nederlandsch dialect*'!

Ons volk herwordt... in en uit hemzelf: niet door wetten, maar door zijn eigenen uitbloei, in Westvlaanderen vooral, na Westvlaanderen alom.

Gezelle was de wekker...

... En de laatsten die tonzent nog sliepen en thans ook wakker geraken, de beste bewaarsters bezorgsters beborgsters der Westvlaamsche *zoetmondigheid*, der Westvlaamsche wellevendheid, der Westvlaamsche beschaafdheid - als ze 't maar willen verstaan en volhouden - zijn om-nu onze 'Meisjes'.

Meer en meer juichen de Hollanders om 'ons goede oude Holland verkwikt door Vlaanderen'. Ze zeggen 't en drukken 't: 'frisse levenskracht, blij levenszien, dankt Holland aan Vlaanderen'.

Laten we zeggen daarbij: dat al wat Westvlaanderen deed en nog doet, alle de Vlaamsche gouwen het kunnen. Wat doet immers Westvlaanderen? enkel 'de' tale gaan zoeken en rapen uit 't volk, heur dan schaven met eigen getuig volgens den aard en den draad van de volkstale zelf.

Dèrwijze 'n behoefde er geen sprake te zijn van altijd dat 'westvlaamsch'; alleen van Volksch vlaamsch, van Dietsch vlaamsch, van Nederlandsch vlaamsch... allemaal 'tzelfde.

Wilden, ten minste in Westvlaanderen, velen dit nog beter begrijpen. Ze doen er lijk om, om bedrogen te worden.

T. RAPAERT

Gezelle’s Levensavond

In 't Engelsch klooster. *(Vervolg van bladz. 150)*

‘**H**ij begon zijnen nieuwen arbeid’ verhaalt dezelfde Dequidt, ‘met den kinderlijken iever van een pas ontloken priesterhert. Seffens wierd hij van zijne kloostergemeente bemind en bewonderd om zijne menigvuldige gaven’. Met de Damen was de omgangstaal meest Engelsch, zijne tweede moedertaal, die hij naar getuigenis van volbloed Engelschen, zoo volmaakt sprak ‘dat niemand in hem den vreemdeling zou bespeurd hebben’ en waarin hij bij anderen de gewestspraken kon herkennen. Voor de juffrouwen was 't Engelsch, of Fransch; met vlaamsche kinderen sprak hij echter ook hun taal. De meisjes waren zeer met hem ingenomen; de school won aanstonds zijne belangstelling. Iederen zondag hield hij godsdienstig onderricht in de kleine congregatiekapel, buiten de lessen van godsdienst in de school.

Wat wist hij niet in dat onderwijs te vlechten? Hij had schatten tot zijne beschikking, en aan de oudere meisjes wilde hij ook leeren, hoe men wetenschap opneemt en bewaart. Hij bracht naar eene der lessen eene doos mede, en toen de nieuwsgierige jonge oogen ze lang genoeg bespied hadden, zei hij: ‘Ik zie dat gij verlangt te weten wat dit voor een doos is, 'k zal 't u zeggen: *c’est ma boîte à esprit!*’ En hij lei hun uit hoe daarin uit zijne lezingen al wat hem 't onthouden weerd scheen op kleine briefkens aangeteekend en geklasseerd zat.

Ook was hij onuitputtelijk in allerlei uitleg over Evangelie en kerkgeschiedenis. Hij wilde, zooals altijd, hoogere ontwikkeling. Toen hij zijn eerste sermoen bereidde tegen O.H. Hemelvaart, was hij er meê bekommerd als een jonge onderpastor. ‘Die kinders,’ zei hij aan Rommel, ‘zou 'k willen de lessen van Godsdienst doen beminnen. Zij zullen later in groote huizen veel invloed uitoefenen, daarom zou ik indruk op hen willen maken. Zij moeten diepe en zekere kennis hebben van hunnen godsdienst, om een sterke en verlichte godsvrucht te bekomen...’

‘Zijne onderrichting liet dan ook diepen indruk’, getuigt Rommel, ‘en overtrof al wat men van hem verwachtte’. Wederom leidde hij eerst de verbeelding op den Olijfberg te Jerusalem, toonde aan de aanhoorsters de plaats zelf van waar Jesus was opgestegen, leerde hun al wat wetensweerd is nopens de latere vereering van deze plaats, met hare kerk zonder dak, of *hypethrale*, en verhief dan, door het Evangelieverhaal de zielen tot den verheerlijkten Heiland opwaarts. ‘Wie zou er toen gedacht hebben dat hij de eerste zou wezen om naar het hemelsch vaderland te vertrekken’?

In het Evangelie, dat hij met nadruk en voorliefde uitlegde en deed kennen, wees hij altijd op de bijzonderheden die Jesus’ inborst en hert deden uitschijnen.

Met geestdrift handelde hij ook over liturgische zaken: de feestdagen, de sacramenten met hunne diepe beteekenissen en plechtigheden; de Mis vooral. ‘Gij moet de Mis *bezien, aanschouwen* zei hij; ‘zij is een groot drama’. En dan leerde hij hun de handelingen en gebaren begrijpen, die priester en geloovigen bij 't bidden doen.

‘Wij knielen en wij vouwen de handen, waarom? Een zieke voelt zijne knieën begeven, die het lichaam niet meer dragen kunnen. Met de knieën voor God te buigen zeggen wij hem dus: Mijn God, ik ben zwak, ik lig ter aarde. Richt mij op, Gij die mijne sterkte zijt’.

‘De handen zijn onze kracht, met de handen verdedigen wij ons en weren aanval af. Men bindt de handen van den misdadiger om hem te beletten kwaad te doen. De handen vouwen is de handen binden, en aldus gebonden heffen wij ze tot God om ze Hem te toonen, alsof wij zeiden: Zie, Heer, ik ben krachteloos, ik ben uw gevangene en uwe slaaf, heb medelijden’!

O bind mijn handen alle twee
o bind mijn herte aan U en
en laat ze nooit meer losgegaan
uw Godlijk herte schuwen...[1]

(1) Een der onvoltooide versjes aan 't einde van ‘Laatste Verzen’.

‘Bidden’ zei hij nog, tui zusters en Leerlingen, ‘bidden is met God één zijn. Zijn daartoe vele woorden noodig? Neen, want naar God luisteren is ook bidden. Om te leeren bidden weet ik geen beter middel dan de pogen der ziel op het Tabernakel te vestigen en te wachten, zonder gejaagdheid noch moeite, tot God een gedacht zendt, niets verders doende als alle vreemde invallen te verwijderen, en dan, wanneer wij zijn woord vernomen, het in de ziel bewaren; het doorgronden, Hem antwoorden....’

Zoo was zijn onderwijs.

Den 15 Mei kwam hij voor goed de chaplain's-woning betrekken.

‘Wat groot gebouw daarin wij wonen mogen’[(1)] dacht hij, en dichtte hij. Het was er hem lijk te groot, en hij was er nooit geheel thuis. Hij was te angstvallig in alles wat hij doen moest, en, zoo hij dacht, laten moest. Wanneer hij hij zijn schoonzuster in de Ezelstraat ging noenmalen, zat hij al lang op voorhand gepijnd om weder thuis te zijn. ‘Men zou hem kunnen genassen’. Zoo offerde hij zich zelven op. Hij rookte bijna nooit meer, als in den tuin, of in een oud paviljoentje achter zijne huizing, en nochtans niemand had het hem verboden, en hij kon er niemand door hinderen, want er is noch venster noch deur die rechtstreeks het klooster met de rectorswoning in verband stelt. Ten andere, zijn voorzaat, kanonik Isacq, had er 50 jaar lang gerookt als... een vlaamsche pastor! Hij dacht zoo maar dat het voor de Damen niet aangenaam was, en nam zijne voorzorgen om den tabaksreuk niet in zijne kleeren meê te dragen. Dan het biechthooren... met meer dan zorg, met voorbereiding deed hij het. Hij bekende aan Zuster M. Philomena dat hij daags voor de biechtedagen vóór God iedere ziel beschouwde die hij moest ontvangen, en Hem licht vroeg voor de richting die hij haar wijzen moest. Hij voorzag de aanmoedigingen die hij geven kon en de voornemens welke hij zou doen nemen. De biecht

(1) Een der onvoltooide versjes aan 't einde van ‘Laatste Verzen’.

duurde bij hem niet lang, maar wat hij zeide was ernstig en helpend, om iedere week een beetje vooruitgang te loeren doen. Ook, zeiden de zusters, ‘werd de biechtdag een vreugdedag, waarop men weder vergeven en opgebeurd, nieuwen moed kreeg om vooruit te gaan’. Wat Gezelle vooral leerde, was Gods wil betrachten en, spijts alles, geheel in Hem berusten. Hij herhaalde gedurig ‘Hecht u niet aan bijzaken, zoekt de zelfstandigheid, het ware, den grond, en dat is Gods heilige wil’.

Met alles was hij dan ook bezig, om de menschen genoegen te doen. Aan zijnen goeden vriend Raph. De Bo, kapelmeester in O.L. Vrouw te Kortrijk, schrijft hij:

> ‘Kaphaëllo! Ze zouden hier geern den kerkzang weere inbringen. Kunt gij voor een tijd, 6 afdruksels zenden van den “Te Deum”? Groetenissen aan allen van Uw zeer toegenegen G.G.’.

Alles voor allen zijn, naar het voorbeeld van zijnen Meester!

‘Wat de zusters dan ook in hem meest bewonderden was zijn wonderen ootmoed. Hij verzuimde geen enkele gelegenheid om hun te herinneren ‘that he was a man of low birth, and that his father had come in as a day-gardener to cut our vines’[(1)]. Geen nood, hoe klein ook, zeggen zij voorts, dien hij niet begreep en waarmeê hij geen medelijden had. Hij had het hoofd van een waren kunstenaar en het hert van een ware moeder. Hij achtte zich te onwetend en te onvolmaakt om hooger-strevende zielen te leiden; slechts twee maal gedurende zijn verblijf gaf hij onderwijzing aan de zusters, en dan dierf hij het niet doen uit den predikstoel. Toen hij in Juni de Encycliek van Leo XIII over het H. Herte moest voorlezen, wilde hij daarvoor koorhemd en stool aandoen, om door die teekens van zijn weerdigheid gesteund te zijn, en hij beefde van ontroering. Bijna iederen morgen stond hij nederig voor de kerkdeur te wachten tot

(1) ...dat hij een man van nederige afkomst was, en dat zijn vader bij ons was ingekomen als daghuur-hovenier om onze wijngaarden te snoeien. (Annalen van het Engelsch Klooster).

de kosteres kwam open doen, en hij aanveerdde nooit een woord verontschuldiging! Toen hij op H. Sacramentszondag processie gedaan had, en de tamelijk zware remonstrancie door al de panden en tuinen had gedragen, in een stikkende hitte, was hij uitgeput, maar hij straalde van vreugde. ‘Dit was’, zei hij, ‘een der schoonste dagen van mijn leven; ik heb *Su Majestad* in triomphe mogen dragen!’ En hij had gevoeld, dat Zijne Majesteit hier door ware aanbidsters gevolgd was geweest.

Zoo had hij, in alles, die dichterlijke gave schoonheid en vreugd te brengen in zijne woorden en daden. Wanneer, binnen het slot, de zusters om zijnen zegen knielden, gaf hij haar dien met een zoo groote ingetogenheid en een zoo nederigen eerbied, dat ze zijn wezen en gebaar nooit vergeten konden.

Aldus verstond hij zijn ambt. Geven en nog geven, zijn zelven geheel geven, onthecht van alles wat hij was en liefhad, om de anderen, hoezeer het hem soms pijn deed; want hij voelde 't, en dichtte 't vers:

‘Hier zitte ik op mijn ongemak...’
En tot zijnen neef Caesar: ‘Ik ben gebonden, en zoo
lang als de keten is mag ik rondloopen’.
- ‘En wanneer zet ge u nu weer aan 't dichten?’
- ‘Ach, voorzeker nooit meer!’

('t Vervolgt)

A. WALGRAVE

De Berechtinge

Der klinkt een zilverzoete klokske
dat haastig negen klopkes slaat,
der trilt: een zilverzoete helle
zoo lochtjes door de nauwe straat.

Aan d'huizen gaan de deurkes open,
heel stil, Ons Heere trekt voorbij:
eenieder knielt en slaat een kruisken
en maakt in spoed de bane vrij.

En rustend op zijn pluimen kusjen
zoo moe, met marmerwit gelaat,
daar ligt, door ziekte weggevreten,
een kindeke dat sterven gaat!

De priester legt hem op zijn tongsken,
al biddend, 't heilig Hostiebrood,
een glimlach speelt om 's kindjes lippen,
geen vare voelt het voor de dood!

Der klinkt een zilverzoete klokske
der trilt een helder belgeklang
en flusjes in Gods lieven hemel
zingt 't kindeke zijn englenzang!

I.

Grafkersouwke

Grafkersouwke, needrig blomke
stil ontwoeld den bodem uit
tusschen de immer groene pallem
en den glans van 't purperkruid.

Hoe geern zie 'k het teer ontluiken
van uw klaren kelketruis,
dicht de grauwe kerkhofeerde,
onder d'hoê van 't steenen kruis!

Grafkersouwke, vlekloos bloeisel
van mijn harte zoo gemind
wijl ge lijk een sterre pinkelt
op de grafstee van mijn kind!

I.

Beschouwing

Notre Dame de Paris, 20^{n} Maart 1919.

De lucht hangt, op zijn voorjaars, aan witte, blauwe en zwarte flarden gescheurd, als hadden er leeuwen in gevochten.

Grillig gispt nu eens een schuine regenvlaag, dan valt weer de nieuwe zon dóór, tusschen twee dreigende wolkgevaarten, verschgewasschen, streelend en behagelijk uit het diepste blauw dat ooit aan eenen hemel hing. Het weder slacht de wereld na den zwaren schok, 't is nog oorlog en 't is al vrede, doch geen van beide geheel en gansch, en 't zal nog wat lijden eer alles weer in zijn voegen valt; dan zal 't volop lente en vrede zijn.

Maar de onrust is al weg: de roede, de gruwelijke berkenroede is van 't lijf; daar de angst aan 't westen wegdrijft als een nare nacht, daagt aan 't oosten weer een heller luchtgeschitter, de nieuwe verlokking tot leven en genot, zooveel te geweldiger als de drukking zwaar was.

En de menschen alhier laten 't zich geen tweemaal zeggen. Wat zijn leed en angst en treurnis hier gauw vergeten!

Wee en wellust wisselen hier malkander af als vóórjaarsgrillen. Nochtans wat heeft alwie lijden kon, ontzaglijk geleden: allen hetzelfde lijden, zóó dat we malkander vermeden erover te spreken, 't was niet noodig. Elk op zijn eentje, in den diepsten hoek van zijn gespannen hert, knaagde voort aan zijn eigen bitter been.

Morgen 21^{n} Maart is de eerste verjaardag van den reusachtigen stormloop der Duitschers op de Engelschen bij Arras; hij zou beslissend zijn die bloedige aanval, en hij was 't.

Vrankrijk en zijne bondgenooten hingen een oogenblik tusschen dood en leven; Parijs heeft dan gerild gelijk een bange menschenhert over eenen gapenden afgrond, dat ophoudt van kloppen. Zou 't hem gaan gelijk met Rheims, en Armentiers en Belle en Yper en zoovele andere? God beschikt.

Twaalf maanden nadien zit ik hier, in veiligheid, nedergeknield voor den Heer der legerscharen, en houde eene rustige uur aanbidding in Notre Dame.

Overmorgen zal er een jaar voorbij zijn sedert Grosze Bertha, zoo onverwacht als kwalijk begrepen, haren eersten

grooten knikker spoog in 't hertje van Parijs, met schrikkelijk gevolg, en ze zou er nog vele spuwen aleven gruwelijk en vruchteloos. Twaalf maanden nadien is er spraak van, dat men die ongehiere moordenares bij der ooren op het Place de la Concorde zal sleuren om daar, tot eere en tot schande van een deel der aardbewoners, te staan hare misdaden uit te boeten. Uit den immer ziedenden menschenstroom van daarbuiten, hier op den rustigen oever gesprongen, wat doet het geest en hert en ziel goed, een spanne te mogen verpozen.

Buiten zoeft de zotte vóórjaarswind en rollen de zware wagens. Buiten, dáár, bachten 't beluik der kleurvensters holt en babbelt en lacht de stroom van menschen: hierbinnen den weidschen tempel is 't eeuwig grootsch en stil.

Hier ook zijn menschen, veel menschen, doch zijn 't dezelfde niet meer. Zoogauw men immers den voet zet binnen de mystische schemerduisternis der kathedralen valt men vijf- zes eeuwen achteruit, of liever, stapt men buiten het steeds vooruitvliedend tijdverloop als in een vóórportaal van de Eeuwigheid.

Stil, bijna geruischloos onder de hooge pijlers, schuift, een begravingstoet vooruit in de rechtsche zijbeuk: een lijk op schouders gedragen en gevolgd door een tiental menschen in rouw; dat is er dus een voor wien de groote poort is opengegaan en die zijn blijvende woonstede binnentreedt.

Ons gedoe, anders al klein-menschelijk genoeg, wordt hier nog kleiner onder de majestatische grootheid van dit kerkschip; het godsdienstleven zelf dat in kleiner kerken alles overvleugelt, alles vervult, bezielt en zijn beteekenis geeft, verliest hier die beteekenis, mist zijnen indruk en wordt bijzaak in Gods huis: het verkleint en kruipt weg onder een zijbeuk zoo groot, dat de rouwstoet vordert als een mierenprocessie, in de dreve van een eikenwoud, slepend aan een koornzaad - en niemand stoort er zich aan.

Hier gevoelen we zoo ontegensprekelijk dat we haagstaan en wachten op onze beurt om binnengelaten te

worden, voor de strenge poort die de eeuwigheid van den tijd sluit; hier, zoo naar bij God, verdwijnt het vergankelijke en staan we op den dorpel van het onveranderd *nu*. Dat zegt het staan der eeuwenoude zuilen waarvan iedere steen een sprake voert die zoover weerklinkt als de eeuwen diep zijn; dat dauwt op het lijdend gemoed uit de halfklaarte der hooge gewelven waarlangs de ziel opvaart, gedragen op een brandend verlangen naar eindelijk iets hoogers dat vast en wáár zij, hoog op, uit al het wisselvallige, het lage en het leugenachtige van hierbeneden.

Dat zegt, voldoend en geruststellend de onwisselvallige immer zelfde aanwezigheid hier van den immer zelfden God, zóó nu, zoo vóór vijf-zeshonderd jaar. Dat zegt alles wat hier, zoo ongeroerd door het tijdverloop als rotsen in den stroom, blijft staan en er staan zal honderde jaren nadat wij voorbij en de poort zullen binnengelaten zijn.

Dat ons leven niet telt in de eeuwigheid maar wel voor de eeuwigheid, dat is de groote troost.

Dit is verstrooide aanbidding! en den teugel uit de hand geworpen in den nek van uw zotte verbeelding!

Neen, maar men komt met een ziek hert uit het verbijsterend aanlokkelijke Vanity-fair van zulk eene wereld. Men stapt eruit, beu van glans en kleeren, beu van fard en zoetgeuren, de oogen moegestaard, balhoorig, al de zinnen zat - en men denkt onwillekeurig op den zucht van het sidderend dichtergemoed dat, zwichtend voor het verleidelijk wereldvertoog, verzucht:

> Ach, wist zij hoedanig mijn hert is ontsteld
> wanneer zij mij, slange, beziet, och!
> Wist zij hoe 'k tegen mijnzelven moet staan
> om haar niet in de armen te vliegen
> gelokt als de onschuldige vogel....

En, onbekwaam tot iets beters, ben ik toch tot evenveel in staat als de simpele landman die voor het heilig tabernakel ging staan urenlang, en schouwen op het altaar Gods. Toen men hem naar de reden vroeg van zijn eigen-

aardig doen, antwoordde hij ‘wij beraden malkander’.

Onbekwaam tot iets beters, laat ik mijne aanbidding zijn eene beschouwing, een verdiepen in mijn eigenzelf, eene stonde ingekeerd leven onder Zijne oogen, met Hem als uitgang, midden- en doelpunt, en moge 't Hem welgevallen wiens genot het is onder de kinderen der menschen te leven en hunne herten en nieren te doorgronden.

('t Vervolgt)

C. GEZELLE

Waar gaan we naartoe?

't Kwam een boot op, een heele boot vol met allegaar meisjes, lachende gezichtjes wikkelende tusschen wompels en linten. De elfduizend maagden van Memlinc 'n gingen 't niet halen daartegen. In volle geweld. Ze woelden om door, heur boot door het water, heur gejoel door de lucht. Krachtmoedig. Allemaal dochters van Wikings uit den tijd van de snekken... ha'-je gedacht: want ze zongen van den Blauwvoet, en dat 't stormde op zee!

Echter 't en was niet op zee, en 't en waren geen dochters van Wikings.

't Waren Meisjes uit Vlaanderen, vierende hun Zitdag, en varend, met de Leeuwenvlagge vooraan tusschen de zwanen en 't groen, ep de Reitjes te Brugge.

- Wie ooit een doode Maged zag!...-

't Voer een ander boot achter, met staande gestalten van mannen in 't zwart aangedaan, blootshoofdde en langhaarde, lijk rijzende droomen. De Zangers. Ze zongen stuurziende en meerstemmig, manhaftig en driftig, dat 't dreunde:

> Nae-r oos'land souden si varen
> nae-r oos'land wilden si mee...

en:

> ... Vlaanderen... hadden zij hartelijk lief!

Maar al met een keer, lief of noô, stop! zei hun jachtgetuig, zijn branding was over! 't Bootje viel stille. Het gezang viel erachter, en 't gedweep van de Zangers viel ook. Hunne blikken verhelderden, als geglinster op Water. Ze begonnen te gekken. ‘Ei, schaterden ze naar de meisjes daareven, ei wacht eens een beetje, want we zijn tenden asem!’

Doch de Meisjes stoeiden en stoomden maar voort.

- Hieldt me dat tegen! -

't Stond evendan volk geleund aan de brugge: aan de Vlaminc-brugge.

Eerst een heere die zei: ‘Houdt dat nog tegen’!

Dan een werkman die loech: ‘Vrouwvolk mijnheere! Ze steken ons achter’!

Nog een wijf, met een mutsè op en houdende aan den tip van heur schorte: die ronkte: ‘Wordt dàt toch een wereld! Die ma'den zijn zot. We hebben daar ook zulk een schaap in 't gebuurte. Ze heeft een zwart katje, en ze houdt het dan op tegen den geluwen muur; en ze heeft hem geleerd dat 't moet rechtstaan daar, op zijn achterste pootjes, overzijds, met zijn steert op, met zijn tong uitgesteken, en al klauwende en schermende lijk een “fiere vlaamsche leeuw”. 't Ging dat nu kennen. Ze zou dat doen-doen bij heur maten, op heden in een kunstavond, 'ken weet ik niet waar. Doch 't en kan nu niet zijn. Want het katje heeft gejongd... Maar 'n moe-je toch niet zeggen: al die meisens tegare, ze zaten beter thuis met een naalde in heur hand, en met een ooge in de wiege’?

- ‘'t Zal komen, bazinne, zij' gerust, zei de werkman. Ondertusschen laat ze nog wat zitten met hun... goeste... in de boter’!...

- ‘Oprecht. Me' kan 't niet al leeren ineens’ zei de heere!

J. HAGEL

Verliefd

(Vervolg van bladz. 139)

Evarist loech eenige stonden voort uit kracht van verkregen beweging en dan bleef hij staan, gapende, lijk bedwelmd van dat zoete boschgeurtje dat in de kamer was blijven hangen als een gedenkenis van die zonnige verschijning die voort bleef glanzen voor zijne oogen. Hij keerde zich om naar den spiegel op het schouwblad; daar zag hij zijn mager beeld met zijn goedigen karikatuurkop dien hij sympathiek vond 'n ware 't, eilaas, den onesthetischen vleeschknobbel. Hij zette zijn aangezicht in lachplooien, om den indruk te meten die hij daareven op de schoone Simone gemaakt had, en was erover voldaan; toen telde hij de geldstukken die het warme handje had omvat, ze schenen hem zacht als peluche en hun gerotel streelde hem als klank van pianotoetsen. Met verwaterde oogen las hij op het belastingbiljet dat nevens de geldstukken lag: kadastraal inkomen 3444, en nadat hij rondgekeken had alsof hij

vreesde dat iemand hem kon bespieden, drukte hij met gesloten oogen een kus op geld en papier!

Bonjour! riep de papegaai in zijn kooi, hard als wou het beduiden: ik heb het al gezien!

- A votre santé, bonjoerke, zei de klerk kranig, en liet met een gelukzaligen glimlach op het wezen, de zoete praline smelten in zijn mond en in een suikerbeekje afloopen tot in het diepste van zijn herte.

En, als jonge buralisten, in plaats van voort te schrijven, met de pen in de hand zitten te turen met droom-oogen in het onbepaalde; de pen doppen in het zandschoteltje in stede van in den inktpot; cijferingen maken waaruit blijkt dat 24 + 30 = 73; den hoed verkeerd opzetten; voorbijgangers onverwist tegen het lijf loopen; aan tafel zitten zonder eetlust en verzen schrijven, zeg dan maar dat ze tot boven het haar verliefd zijn, want zoo gebeurde 't met Evarist.

Dat was gekomen almeteens als een zonneslag die den armen klerk deed duizelen. Was het om hem niet dat Simone - Simone wat streelend naamtje zoo zacht als een kus - het contributiebriefje persoonlijk kwam betalen als ze dat even goed door hare meid kon gedaan krijgen? Was het voor hem niet dat zij die suikerbollen had meegebracht; dat ze als eene aardbezie rood geworden was en zoo verlegen maar blijde was weggegaan. En om wien had zijn moederke dien avond uit de villa een korfje fruit gekregen met wat bloemden?

Simone! Hij lispte dien naam met de oogen naar de zoldering gericht als zat hij op zijne knieën voor eene heilige; en dien avond reeds had Evarist bij het wankellicht van eene kaars, op zijne slaapkamer, een gedicht begonnen... Aan Haar! waarin hij sprak van de maan en de sterren, en het meisje, met goed inzicht, vele namen gaf van dieren en medicamenten als duif, schaapje, paradijsvogel en balsem-van-mijn-herte.

Resultaat: Evarist smolt als een sneeuwman bij dooiweer, uitgenomen den vleeschknobbel op zijn hoofd die

groot en glanzend bleef. Hij werd bekeven door den ontvanger om de fantastieke cijfers waarmede de klerk nu heel het kantoor in de war hielp; en de zachtaardige jongen werd rood tot in zijn haar zooals gewoonte, bekende schuld met tranen in de oogen en deed zijn beklag aan bonjoerke. Hij werd bekeven van moederke die meende dat hij een lintworm had en hem vruchteloos aanried bij den apotheker te gaan om wormpoeder.

Die prozaïsche vergelijking deed den goeden jongen opspringen als een bieteman uit een doosje, en tot verbazing van Moederke die als gewoonte met hare witte koof aan, in den zetel haren paternoster zat te prevelen bij het lamplicht, stapte Evarist over-end-weder in de keuken, met de armen in de lucht wijl hij woedend zei: Alleman vervolgt mij! De ontvanger kijft! moeder kijft, de bestuurder van de muziekmaatschappij kijft - want Evarist speelde de trombone en de liefde deed hem nu onwaarschijnlijke noten blazen. - De muzikanten houden den zot met mij; maar ze zullen staan kijken gelijk kiekens in een kevie als 't uitkomt, en uitkomen zal 't, tot spijt van wie 't benijdt!

En daarmee was hij de deur uit, die hij met een snok toedonderde dat moederke zat te kijken met groote oogen.

Weg in den donkeren ging hij, eene zijstraat in, naar den buiten, waar de populieren langs den steenweg ruischten hun weemoedigen avondzang, waar de sterren zaten te glinsteren lijk stille meisjesoogen; waar het donker land te zuchten lag onder den koelen wind... al dingen die hij zoo geren hoorde en zag omdat ze met hem schenen mede te gevoelen het groote wonder van de onmetelijke liefde die hem voortdreef als een onweerstaanbare motor tot voor het hekken van de villa. Daar bleef hij staan met de armen gestrekt naar de vensters waaruit een zacht licht schemerde door de neergelaten rolgordijnen rood als oogen, en hij mompelde tragische woorden met een gebaar als wierp hij zijn herte naar het donker huis waaruit eene rookstreep opkrulde als een zwart vraagteeken tusschen de sterren.

Toen hij dien nacht op zijn slaapkamer stond in zijn hemde met de witte slaapmuts op waarvan de punt op zijn oor afhong, en in den spiegel van zijn waschtafel, bij het licht van het lampke zijn getrokken wassen wezen en doode oogen bekeek, schrok hij als voor den kop van een lijk en wijzende met den vinger naar zijne afgeteerde wang sprak hij: moederke heeft gelijk, ze zal meenen dat ik een lintworm heb! Ontmoedigd ging hij zitten op den kant van zijn bed met het hoofd in de handen en in de stille eenzaamheid van het armoedig kamerken schokten de snikken uit het knikkend hoofd van den goeden jongen.

Nu werd hij gewaar den afstand die hem van het zonneschoon rijk meisje scheidde, hem den armen klerk die buiten zijn pennewerk nog schuren en koken en wasschen en strijken moest lijk eene meid, daar het kranke moederke bijna geen huiselijk werk kon doen... Maar Simone wist dat voorzeker vóór ze hem was komen zoeken. Ziet men niet veel rijke meisjes trouwen met eerlijke werkzame jongens zonder fortuin, liever dan een geparfumeerden leegaard te huwen die den weg kent naar high life bar's en speelhuizen? Zou zijne geliefde niet eerder de bekwaamheden en zorgen in hem prijzen? De liefde verguldt toch alles; en bovendien waarom anders die praline, waarvan hij het zalvende beekje nog in zijn lijf voelde.

Dan vloog een gedacht door zijn geest: *Verliefde Herten* ... waar had hij die woorden nog gedrukt gezien... Ha, op den omslag van een oud boekje dat ievers in een lade van moederkes commode lag tusschen kerkboeken en brol. En het witte spook rees rechte, vatte de koperen lamp en akelig in den nacht daalde de trappen af. Daar stond de oude donkerbruine eiken commode, hij trok de lade open en als een dief die een schat zoekt wroetelde hij koortsig in de vettige kerkboeken, koorden en gerief tot hij een boekje te voorschijn haalde met op den omslag een rood geschilderd herte waarboven de zwarte woorden: *De Arte Amandi of de Kunst der Minne, boek voor Verliefde Herten*.

Een wonderlijke glans lichtte uit de oogen van het spook, dat zich aan de tafel zette en het boekje las gejaagd en gulzig als een dorstige die te drinken ligt aan eene fontein koel klaar water. Telkens een volzin zijn geest trof, deed hij gebaren van goedkeuring met hoofd en armen en handen, en zijn schaduw op den muur poetste hem getrouwelijk na.

> *'Ende is 't dat een minnaer niettegenstaende hy van de liefde zyner minnares verzekerd is toch bleeck ende magher wordt door de gedurige betrachtingen om saemen vereenigd te zyn; zoo moet deze bleeckheyd ofte magherheyd hem niet mistroostig maeken want gelyck eenen schipper ofte eenen landsman bruyn ende leelyck worden van den brand der zon, zoo oock wordt eenen oprechten minnaer bleeck ende magher door den brand der liefde'*.

Sauvé! riep Evarist met de handen omhoog als wou hij de zoldering omhelzen.

> *'De meeste jongelingen die beminnen zyn geneygd om hun hair beter te schikken dan na gewoonte en het te doen krullen hetgeen volstrekt niet noodig is. Wel is waer mag men zyn hair opstrycken opdat het in de oogen niet hangt maer hetzelve bestrycken met vet ofte rieckende pommade dat voegt aan een jongman niet. Tracht oock uwe tanden zuyver te houden en des morgens en des avonds uwen mond te spoelen opdat uwen adem niet rieckt. Gý zult oock op tyd uwe nagels korten ende uwe voeten reynigen opdat het zweet geen onaengenamen geur van u verspreydt'*.

Na die toebereidsels volgden raadgevingen om in de beste voorwaarden de verovering van de uitverkorene te doen namelijk:

> *'Dickwyls voorby haer huys te gaen; ende zich dickwyls te laten vinden op de marckten of kermissen waer men eenig fraaije spelen vertoont: want aldaer komen vele jonge dochters niet om te zien maer om gezien te worden.*
> *Daer moet de jongman in acht nemen van altyd een vriendelyck ofte minzaem gelaet te toonen zelfs wanneer hij met geen bekoorlyck ofte schoon aengezicht bedeeld is*.

Op maeltyden kan men meer met de oogen zeggen dan met den mond, ofwel men kan op de telloor die men haer ter hand stelt met bier of wyn schryven: Ik bemin u.
Oock kunt gy haer somtyds zacht op den voet treden wel te verstaen indien het niemand kan bemercken'.

Daarop volgde, na vele andere wetenswaardigheden de tekst der liefdeverklaring, 21 regels lang die Evarist van 's anderdaags af van buiten zou leeren.

Is het te verwonderen dat de jongen toen 's morgens moederke in de keuken kwam binnengesloft, lag te slapen met het hoofd op 'de arte amandi' en dat het oudje toen zij haren zoon in zijn nachtgewaad zag zitten en het roode hart op den omslag van het boek herkende, met een hoofdschudden en een glimlach zei: Evarist is gebeten!

('t Vervolgt)

THEO BRAKELS

Mengelmaren

S. Amand's sneeuwklamp te Zuyenkerke

Langs den steenweg van Blankenberghe naar Brugge, op grondgebied Zuyenkerke, bij de hofsteê van H. De Vlieghere's, ligt er een hoogte, waarschijnlijk gemaakt met de eerde die, bij het graven der wallen rondom de hofsteê, opeengehoopt werd vroegerjaren.

Doch de menschen leggen dit heel anders uit.

Die hoop eerde dààr, vertelde mij een oud ventje uit Zuyenkerke, bestaat al van ten tijde van S. Amand. Toen die Heilige op weg was naar Uytkerke [waarvan dat hij immers de Beschermheilige is] was 't juist in den winter, en de straten en de wegen lagen danig slecht. Sint Amand peisde allicht entwaar: ''t is alverre gelijk langswaar dat ik ga. 't En deugt toch nievers!' en hij schoot hem stuk over ruk. Jamaar Sint Amand en was den grond van hier niet gewone, en 't plakte al aan zijn kloefen waar dat hij zijn voeten zette. Ten langen laatste was de man zoodanig besteld aan zijn voeten dat hij moest blijven staan en zijn kloefen afkuischen... en die hoop-daar is 't geklamp daar nog van.

M.O. 't Ventje zei daar-entwat eigenlijk anders. 't Zei: 'ten langen laatste de man was besteld aan zijn voeten lijk een gaai aan zijn g...'. Maar we hebben best die mate van vuiligheid achtergelaten. De geschiedvorschers zullen ons die onnauwkeurigheid vergeven. En de taalvorschers, vermits ze de spreuk hier nu vermeld zien, 'n zullen er niets bij verliezen.

R. VAN CLYTHEM

Eustacii Capella

In 't *Cart. Dun.*, 551, staat vermeld een ‘Dominus Karstelotus presbyter de Eustacii Capella. 1231’.

Weet iemand waar dit oord was gelegen?

't Zal zijn ievers te of bij Veurne.

K.D.F.

Aan S. Maartenskerk te Yper

Noordwaard, aan 't koor (dus aan 't oudste gedeelte) in het, let naast den jongeren kruisbeukgevel is er, reeds een tijdje geleên, *een blaunsteenen deurvak blootgekomen*: tamelijk hoog en wijd; onbekend vóór den oorlog.

Kan er iemand aanwijzen welke eerstmaal de zin de reden de dienst van die deur zal geweest zijn, mitsgaders wanneer deze deur zal gedempt zijn?

C.M.

Zie'-je wel ji'!

Hgedachtb. Heer Poullet heeft gezeid onlangs, op Zondag 21^{n} dezer te Gent, dat *de Vlaamsche Zege* voortaan is, niet een zake van macht, maar *een zake van wil*. Alleman zegt hem dit nu achter. 't Doet ons uittermate genoegen. 't Is immers lang dat wij het zeggen (duidelijkst b.v. in *Biek*. 1920, XXVI, 42). En we werden erom altijd kwalijk aanzien en gekleinacht... Wanneer (want dit zal ook eens gebeuren) gaat er een groot man nu nog zeggen daarbij, dat een zake van wil, is *een zake van liefde en geenszins van dwang*, met alle de gevolgen ervan? Trouwens wij hebben dit ook al gezeid, en werden er ook om versmaad wij, en *Biekorf* bedreigd.

Dit alles ten anderen was eigenlijk GG's gevoelen.

L.D.W.

Waar balen ze 't uit?

Een nieuw tijdblad *Kerk en Missie* (I^{e}jg., 1^{e}t^{k}, even uitgekomen in Hooimaand II.) eindigt (op zijn 48^{e} bladz.) met een verrassend besluit.

Welverstaan dit Werk zelf, en zijn Blad hier, en al wat ge wilt, heeten we uitnemend aan te bevelen.

Maar... hoort wat er staat, en - 't wilt er lijk om doen - vlak boven 't ‘imprimatur’: ‘Het katholiek taalgebruik’ zoo staat er ‘heeft zich het woord *Missie, missiën* voorgoed toegeëigend, wijl de Evangelieprediking, van niet-katholieken uitgaand, bij voorkeur aangeduid wordt door *Zending*. Wij zullen ons daar best bij houden’...!

Dus *zending moet vermeden en missie moet gebruikt... uit katholiciteit!*

't Is vijf-en-dertig jaar en meer, dat ik hoor en lees van *Zendingen*, al heb ik nooit te doen gehad 't en zij met katholieken.

En Steller steunt dan, zegt hij, om *zending* vreemd te heeten, op ‘'t katholiek taalgebruik’? 't Zal zijn denk ik op ‘Brusselsch taalgebruik’, *Mission* en bon français! Maar zulks is niet heel 'tzelfde.

Daarbij, als 't verder waar is dat de niet-katholieken insgelijks en zelfs bij voorkeur *zending* instee van missie zeggen, 'n hebben zij daarin dan werkelijk geen gelijk, ten minste op taalgebied? Doch als ze-*zij* gelijk hebben, 'n hebben *wij* dan ook geen met rechts te doen als zij (wis hoogere belangen en zijn hier niet in 't spel toch)?

Zouden wij katholieken moeten verzaken dus aan alle de vlaamsche woorden welke de niet-katholieken evenook bezigen? Om te beginnen, wat gedaan met 't woord 'God'?

Het ziet er lief uit tewege: den eenen keer moet een vlaamsch woord verstooten omdat het de Hollanders *niet* en *gebruiken* (we hebben dit al zoodikwijls gehoord): *niet Hollandsch*; den anderen keer als nu hier, moet een ander woord weer verstooten omdat ze 't zij *gebruiken: tè Hollandsch*! (want de eenige dietsche niet-katholieken op zendingsgebied zijn toch de Hollanders, meen ik). Wat blijft er allichte dan over van 't vlaamsch?

'Men' spotte voordezen met 't Westvlaamsch gedoe, wanneer het duchtte voor 't Hollandsch uit vreeze van door 't gebruik van louter Hollandsche woorden naar kettersche begrippen te worden overgesleept. Maar wat doet 'men' hier thans, 't en zij een zoogemeend Hollandsch woord - nog zulk een onschuldig - stelselmatig verwijzen omdat 't zou kunnen schijnen, en wij dan medeen, niet-katholiek te wezen! Geraakt daar uit wijs.

En 't schoonste van al. Is het wel waar dat de Hollanders 't woord *Zending* gebruiken, 'k wil zeggen in den zin hierbedoeld? Gaat eens zien in hun Wdbb., of 't niet liever en is *zendelingswerk*, en *zendelingsstation*?

Toe komt! De echte waarom van dit spel wederom? Is dat de Vlaming hoe heilig hij zij, oprecht is bezeten om overal ter gelegenheid van elke bewoording, te recht of ten onrechte, schikken of niet, altijd een reden bij te halen tot verzaking aan eigene vlaamschheid.

Vlamingen! Als 't u belieft toch, 't vlaamsch verbastert al zeere genoeg!

Och, Hoeren van *Kerk en Missie*, we wenschen u lang leven en voorspoed, maar gij, uwerzijds, 'n helpt ookal niet mee om ons taal te vermoorden. Zulks en is immers uw doel - 'k weet het wel -, noch ook uwe zending, nietwaar?

L.D.W

[Nummer 9]

Lente

In zijn vlugge zondagsche schetsen in *De Standaard*, had het Dr Jul. Persyn, in 't n^{r} van 24 Juli ll., over *'t lachen* in de Letterkunde. En terloops gewaagt hij daarin van *Nederlandsche leute*.

Om de waarheid te zeggen, die woordkoppeling valt tegen *Vlaamsche leute*, ja, genoeg! Rodenbach dichtte ervan, toen hij te Leuven was:

> Vlaamsche leute
> eeuwige scheute
> op Vlaanderens veizaam stuk.

Maar *of dat woord algemeen gangbare ware is voor geheel Nederland, Noord en Zuid?*

Kramers toch 'n heeft het niet geboekt.

Koenen wèl, doch met den zin van ‘pret, aardigheid’.

Des te vaster met zijn vlaamschen zin van losbolligheid staat het bij De Bo die, in zijn Idioticon, over leute en aanverwanten schier twee volle sponden schreef[1].

(1) En nog vergat hij 't woord *lacheleute*, die de leute nog komt versterken.

Die *'t Manneke uit de Mane* lazen, in de jaren van Pastor Vanhee zaliger, weten ook wat dat Vlaamsche leute bediedt. En Gezelle, in zijn beste dagen, was van de leute een uitbundige beoefenaar.

't En gaat niet aan, natuurlijk, om de leute, en de stemming waarin ze verwekt wordt, bier te ontleden. Maar uit een gebeurtenisje welk ik mocht beleven, zal de lezer wel 't verschil kunnen vatten tusschen ons Vlaamsche en de zoogezeid Nederlandsche leute.

't Was in den avond na de viering van de eerste Rodenbachsfeesten te Rousselare. 't Groot gewoel van den dag was voorbij: de vloed van 't volk was weggespoeld langs alle wegen, naar huis toe. Toch was er nog volk's genoeg gebleven, meestal jongeren, studenten, om eenige wagens uit den ommegang aan 't rollen te houden, zonder peerden nu, met menschenkracht, om end om de stad. Eén o.a., een groote platte wagen, ofschoon ontdaan van zijn praal, ‘van zijn pluimen’, was bovenal het zien weerd. Immers hij droeg, al rollend, het puik van de vlaamsche letterkundigen.

't Zal eeuwiglijk te betreuren zijn, al ware 't maar om de leute, dat er dien avond geen lichtbeeldman bij of omtrent 'n was om gauw een zicht of twee te snappen van dat stuk ommegang. 't Was 'n eenig blijspel! Schrijvers en dichters uit Vlaanderen, 'n geheele schare, nog in vollen feestroes, bezield met den geest van Rodenbach, stonden op den wagen, zwaaiend met handen en hoeden, dansend soms en zingend, zingend den ommegang rond:

> Wij willen eene Vlaamsche Hoogeschool! *(ter)*
> -school -school -school!...

Die dit tooneel nog best in 't geheugen zal bewaard hebben, is zeker wel onze vriend en gastheer Karel Grymonprez, die namens de stad toezicht uitoefende over 't ordelijk verloop der feestelijkheden. Hij ‘hield de pelle bij’[1], dien avond en dien nacht, deels uit leute, deels

(1) Mondgemeene al Wyngene en daaromtrent.

uit zorge voor zijn wagens die weleens dreigden om te kantelen; - zoowel en zooveel totdat de lange-dolle rit stilhield aan Rodenbach's standbeeld. Dáár, op den voet van 't Beeld stond *onze Flor*, de vriend van den gevierden dichter, en onthaalde de felgedunde schare der feestgenooten op een laatste rede:

Of Rodenbach lachen kon!

Zoo sloot dien dag van Vlaamsche leute!

En de Nederlandsche?

Noord-Nederland was vertegenwoordigd op die feesten door Veen zaliger, den knappen uitgever en den vriend van de Vlamingen. Vriend, ja maar niet tot op den wagen, hoor! We zagen hem gaande, soms in lichten draf, ernevens, vol ingetoomden lach om de nieuwigheid, stom van verbazing om 't wonder van die zingende zottebollende rei vlaamsche kunstenaars, die daar dien avond hun vlaamsche leute bot vierden. Dát 'n kon de Hollander niet snappen! Hij gevoelde te wel immers dat Vlaamsche Leute geen ‘Nederlandsche’ 'n is.

H.P.

Gewestspraak:
Of dit nut kan aanbrengen op een ‘Lagere School’?

Veel, ongemeen veel.

Onderander: om, door overzetting eruit of erin, meer-algemeene beschaafde gezegden dieper en duidelijker te doen vatten en genieten. Wanneer die gewestspraak zèlf reeds beschaafd is, zal ook destemeer heur gebruik te dien doele verhelpen.

Zoo sprak Heer Bérard, Frankrijk's Landschepen voor Openbaar Onderwijs, den 14^{n} ll., te Orthez, op den 25^{n} verjaardag der *Escole Gaston Phoenix*, in het bijzijn der ‘félibres’ uit Béarn, La Bigorre, Les Landes. (Vgl. *Echo de Paris*, 16-IX-21). De man handelde daar over Bearnsch en Fransch.

Tzelfste kan in Vlaanderen worden gezeid van volksvlaamsch en algemeen vlaamsch, ttz. van groeivlaamsch en van gemaakt vlaamsch, dààr vooral waar dit volksvlaamsch, dit groeivlaamsch, b.v. in West-vlaanderen (althans bij zijn Stellers) zelf reeds beschaafd is.

Maar in Vlaanderen thans verwarren ‘ze’ liever tusschen ‘gewestspraak’ en ‘plat’, tusschen ‘beschaafd’ en ‘schoolmeesterachtigsch’, tusschen ‘algemeen’ en ‘zitdaggezaagsel’. En nooit 'n wordt daarover gesproken uit een gevoel van kunst, smake, wellevendheid, liefde; integendeel 't is altijd uit een reden van tucht en geweldskracht, blazende-weg, met ronkend geraas en met dwingelandsche voeren... En 't doet zooveel kwaad.

Gelukkig dat de taal entwat is dat groeit...! en dat het de tijd is, die 't hier weer al gaat uitwijzen.

S. DEWACHTER.

Watering - Tatering

(Vervolg van bladz. 172)

Watergang

Volgens VAN DALE: loop van het water; *eene uitwateringssluis met 3 watergangen*, openingen.

Van Dale schijnt te twijfelen aan den zin van dit woord; stelt hij niet wetering = watergang, en ook watergang = opening?

Hier hebben wij te doen met een oud vlaamsch woord dat in de polderstreken gebruikt wordt met den zin daaraan eigen: eene gracht door het platte land *gegraven*, die dient tot droogmaking in 't regenseizoen, of ook wel omgekeerd, om water aan te brengen met droog weder.

Op de kaarten der wateringen van Fransch Vlaanderen, vindt ge ‘*les waetergands’* opgeteekend. Zij worden onderhouden door de zorge van het bestuur.

In *La Flandre*, bladz. 279, schrijft BLANCHARD:

> ‘Débarassée des eaux étrangères, menées en droite ligne à la mer derrière leur rempart de digues, la plaine pouvait s'occuper des eaux de son propre sol, et c'était déjà assez pour absorber l'activité de ses syndicats. Tandis que chaque particulier s'occupait d'aménager son propre champ en y creusant des fossés, à la wateringue revenait la tâche d'établir des *watergands* larges et profonds, d'en consolider les bords et d'en entretenir les dimensions’?.

Zie WOLTERS, *Recueil des Lois, Arrêtés, Règlements, etc.* (Gand 1869):

> ‘n° 57.
> 21 août 1688.
> Conditiën van vercavelinghe der landen begrepen in de dyckagie van Kieldrecht, Calloo enz., gheseydt den polder van Arenbergh.
> 9) Item sullen de *waterganghen* worden gemaeckt ende altijt worden onderhouden bij de generaliteyt van den polder, ende de selve om de schaede van de gelanden te verhoeden op sijnen tijdt behoorlyck gekuyst ende gegraven’.

Te Dudzeele, volgens de Stafkaart, heeft men den ‘grooten watergang’, den ‘smallen watergang’ enz.

Watergeschot

Ieder jaar wordt het watergeschot bepaald door de algemeene vergadering van de grootgelanden of eigenaars die recht hebben om te stemmen, in onze Vlaamsche wateringen. Sommige besturen van wateringen achtten het noodig hunne beraadslagingen enz. in het Fransch op te stellen en zoo is watergeschot = impôt = ‘belasting’ geworden, evenals de grootgelanden in de noordwatering van Veurne de ‘Stemgerechtigden’ werden of ‘les ayants droit de vote’.

De Nederlandsche woordenboeken die ik onder handen heb, geven ‘watergeschot’ niet op, doch wel *schot* = belasting. ‘Schot en lot betalen’ = voldoen aan zijne plichten als burger.

In WOLTERS (*Ald.*) lees ik:

> ‘n° 17.
> 23 décembre 1567.
> Octrooi tot indijking van den Doelpolder.
> [Bladz. 62] Item sullen Dyck-grave ende Gesworens 't saemenlycke tot volbringen van dese geheelijcke Dyckingen moghen legghen en *schieten* sulcken *geschoten* als hen goet ende nootelyck duncken sal’.

> ‘n° 25.
> 8 août 1602.
> Declaratie ende eeuwich edict op *gheschoten* vercoopinghe bij dijckrecht ende recours van de ghecondemneerde. .....
> [Bladz. 94] Alsoo naer dyckrecht notoir is dat de *gheschoten* promptelijk ten gheprefigeerden tijde moeten worden opghebrocht ende ghefurneert,...’.

Zwin

Volgens VAN DALE = natuurlijke geul of kreek in buitendijksche gronden.

Volgens GALLAS = anse, chenal, crique.

Op de Stafkaarten van het Belgisch leger staan verschillende beken aan de zeekust, aangeteekend als ‘Zw*ij*n’. Men leert op school dat het ‘Zw*ij*n’ in de middeleeuwen tot aan Damme bevaarbaar was.

Zoo hoorde ik eenen Bruggeling zeggen, sprekende tot eene boerin te Meetkerke, nadat hij de landskaart onderzocht had, ‘is dat hier het *Zwien*’? - ‘Het *zwien* steken wij in zijn kot,’ antwoordde de boerin, ‘doch het *zwen* dat dient om het water af te lossen’.

Zwin behoort dus uitgesproken zooals winnen, - op zijn Hollandsch.

> ‘Een zwin,’ zegde mij een bejaard man van Leffinghe, is eene beek waar het water, met de tij op- en afgaat’, - met andere woorden, waar er ebbe en vloed is.

De zwennen zijn nu op onze kust overal door sluizen van de zee afgesneden.

Het woord dient toch bewaard in de Belgische toponymie

Sloot

Volgens VAN DALE: gegraven waterscheiding, smaller dan een gracht en breeder dan eene greppel (een greppel is een drooge sloot).

ELEMA (op. cit.) spreekt van aanvoer-, afvoer-, verdeel-, verzamelslooten (I, bl. 112).

WOLTERS (als boven) ‘n^{r} 147.....

‘Reglement van den polder Bulbierbroeck, te Ste Anne, gemeente Hamme.
.....

> 23 août 1823-19 juillet 1825.
> Art. 11. Ideren *landsloot* zal moeten hebben de wijdde van acht a negen voeten, ofte twee ellen en half, en de diepte naar advenante, alsmede de *twistels* en *trekslooten* vijf a zes voeten of een el en half nederlandsche maat’.

In de noordwatering van Veurne, onderscheidt men de vaarten die door de watering onderhouden worden, en de *trekgrachten* waarvan het onderhoud ten laste blijft van de eigenaars, doch mits zich te gedragen naar de voorschriften van de Regie. In de westwatering houdt men meer van *geleeden.*

De Belgische Moere is afgescheiden van de watering van Veurne-Ambacht door de *Ringsloot*, alzoo genaamd op de Fransche kaarten, en die op de Belgische Stafkaart aangeteekend staat als: ‘Ring - Sloot - Ruisseau’. In die sloot wordt het water gelost dat uit de Moere opgemalen wordt.

* * *

Beseffen alle dijkgraven, gezwoornen, bestuurders en schrijvers van wateringen en polders hoe zij er belang bij hebben de geijkte woorden te bewaren, met het technisch of rechtskundig begrip dat eraan vast is? Ieder vreemd woord dat binnensluipt veroorzaakt verwarring en misverstand. Wat de *vertalingen* betreft, die zijn uit den booze!

F. MAERTENS

Nieuw ‘vlaamsch’

En toch af te keuren

't Fransch riekt er door van verre.

't Zijn allemaal spreuken die ik heeledagen leze, leze in mijn Dagblad, in mijn groot vlaamsch Blad... Spreuken even gelezen door

anderen, door leerknapen ookal. Die spreuken schieten op in dat blad lijk kruid, alle dage eenige, en houden aan dan een tijd lang, en blijven dan achter. Ik, als ik ze zie, 'k belove ze nooit te gebruiken. Anderen met mij, omdat wij het vlaamsch willen vlaamsch hebben. Maar de leerknapen niet: ze 'n zien er geen lucht door. Ze vinden ze in hun Blad, in dat schoon Dagblad, en ze achten diezelve evenschoon mede, en slikken maar in.

Leeraars in Vlaanderen vecht daar maar tegen. We gaan er nu en dan aanwijzen. B.v.:

- De eerste minister moet *het bed houden* (garder le lit).
- De Opper-Silesische kwestie is een *haard van onrust* (un foyer d'agitation).
- Er is scheuring in den *boezem* van Beieren (dans le sein de la Bavière).

En die ‘boezem’ krijgt er thans van. Want ze zeggen ook: daar heeft men met moeilijkheden te worstelen *in eigen boezem* (dans son propre sein).

- Van een man die den kop ingestuikt was, zijn beenen in moes, en zijn borst heel verhakkeld... maar die nog een klein asemtje trok, stond er menschlievend: zijn toestand is heelemaal *bevredigend* (satisfaisant).
- *Elf* Juli, *vijftien* dagen, Filips *Twee, gij en ik* we lazen dat alledage.
- Er zijn geen *armen* meer (plus de bras) om 't land te bewerken.
- De *drama's der luchtvaart.*
- Het *uur der heildronken.*
- Blijk geven van een geest van *verzoening* (esprit de conciliation).
- Wanneer het gehuil *verstomd* was...!
- Crusius dien dag verkeerde weer *in een verstandelijken toestand*(!) Welke alle *verantwoordelijkheid uitsloot*!!

Enz.

Kan een Vlaming zoo spreken?

En die mannen zouden aan ons volk gaan loeren wat vlaamsch is!

T.R.

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium

Losse aanteekeningen.

De oude parochiekerk van Sinte-Walburga, te Brugge, heeft met vele andere instellingen dit gemeen, dat er van hare eerste beginselen niets met zekerheid geweten is.

Door de eenen werd er beweerd, dat de Ste-Walburgakerk in de plaats gekomen is van eene grafelijke kapel die,

nog vóór er graven van Vlaanderen bestonden, en wel namelijk in 725, zou gebouwd zijn geweest. Anderen vergenoegen zich met de mogelijkheid eener grafelijke kapel aan te nemen, die in 1240 voor eene groote parochiekerk zou plaats geruimd hebben. Edoch, van dit alles ontbreken de bewijzen niet alleen, maar kan men uit stellig sprekende oorkonden het tegendeel vernemen.

Het spreekt vanzelf, dat de geschiedvorschers nopens Ste-Walburgakerk zich, bij gemis aan voldoende documenten, niet verder mochten wagen dan tot het opperen van redelijke meeningen. Het archief der kerk was immers niet bekend, noch in orde gebracht; van de charters, die de kerk en haar beheer betreffen, wisten weinigen iets voort te vertellen. Maar nu, dat het kerkarchief door het initiatief van den E.H. Pastoor Bernolet en door de zorgen van den H. Coppieters Stochove in zijn geheel overzien, gerangschikt en geïnventorieerd is geworden, staat voor den weetgierige de weg opengezet.

In dit archief bestaan twee, nagenoeg gelijke, en tezelfdertijd gemaakte, exemplaren van het Cartularium der kerk, geschreven in of rond het jaar 1486. Een dezer cartularia hebben wij (door de tusschenkomst van den E.H. onderpastoor Vuylsteke), voor korten tijd mogen zien en excerpeeren en met het tweede exemplaar vergelijken.

Ziehier de beschrijving met het door ons geraadpleegde boek:

Het bevat 75 folio's, gewoon perkament, ter hoogte van 33 ctm. bij 25 1/2 ctm. breed. Folio's 73 verso, 74 en 75 zijn wit gebleven. Langs voor zijn drie ongenummerde folio's, waarop de tafel der charters staat. Van folio 1 tot en met folio 68 verso, is alles in dezelfde hand geschreven, namelijk tot in het jaar 1486. Alwat van lateren datum is, werd door andere scribenten bijgeschreven, immers tot in het jaar 1592.

De oudste charter draagt het jaartal 1259; andere zijn van 1267 en 1291; al de volgende gaan van 1314 voort; de jongste is van 1592. Maar de volgorde van datum is in het

cartularium niet in acht genomen geweest; alleen werd, doch ook niet streng, op het verschil van rubrieken gelet.

Het cartularium is verbonden in lederen band op berderen, met schoone renaissance-versiering; de verbinding moet van omstreeks 1590 zijn, te oordeelen naar den trant der ornementeering.

* * *

De kerk van Sinte-Walburga leeren wij uit haar cartularium kennen als eene geringe parochiekerk, die zelfs wat moeite schijnt gehad te hebben om behoorlijk te bestaan. Ingesloten zijnde tusschen de huizen der St-Jans-, Ridderen Ste-Walburgastraten, was hare hoofdbekommernis, van in 1356 reeds, om een betamelijk, hoewel klein buitenkerkhof te hebben. De parochianen moesten effenop binnen de kerk begraven worden, wat in alle opzichten hinderlijk was.

De achtereenvolgende pogingen om een kerkhof te bekomen en het naderhand te vergrooten, zal men in de verder volgende uittreksels leeren kennen.

Van ambachten of neringen, gilden of broederschappen, die in Ste-Walburgakerk hare kapellanie zouden gehad hebben wordt er nergens een woord gezegd. Eéne kapel alleen, eigen aan de kerk, was de kapel van O.L. Vrouw. En, uit de mindere gunst, welke deze kerk scheen te genieten, zou men mogen vermoeden, dat zij als parochiale kerk van weinig tel was. Het feit, dat de kerkmeesters, in 1424, erop aandringen dat Ste-Walburga wel degelijk eene parochiekerk is, zoo goed en evengelijk geconstitueerd als eene andere, klinkt als een verzet tegen eene verkeerde meening. Hoe het ook zij, de omstandigheid, dat in den loop der tijden onderscheidene parochiepapen met name genoemd worden is daar ten andere een afdoende bewijs voor.

Het is gebleken, dat Ste-Walburgakerk in den eersten tijd Sint-Salvators als moederkerk erkend heeft. In elk geval was haar grondgebied uit dat van Sint-Salvators

genomen, dat, langs dien kant der stad, over Markt en Burg, tot aan de Reie strekte, waar het aan de parochie van Sint-Kruis paalde. Evenzoo werden, in hetzelfde tijdvak, Sint-Gillis en Sint-Jacobs uit Sint-Salvators' gebied gespleten. Zie daarover DUCLOS, *Bruges, Histoire et Souvenirs*, 277, en VERSCHELDE, *S. Salvators*, 106.

('t Vervolgt).

K.D.F.

Een dag voor Gezelle

Op Donderdag 22^{n} 11. is te Roeselare in 't Klein Seminarie, om het opgesteld bronzen borstbeeld van Guido Gezelle door Julius Lagae, een huiselijke blijdag gehouden geweest.

De Knapen, de Leeraars, de Overheden van Roeselare, eenige Vrienden: onder deze laatsten (van die-waren-kunnen-opkomen) Hugo Verriest, Eug. Van Oye, H. Persyn, Stijn Streuvels, Edw. Vermeulen, J. Vanden Berghe, Jul. Lagae, Al. Walgrave en anderen.

Eerst Misse, Daarbij een wijrede door E.H. Vander Espt: ‘waardoor en hoe er in Gezelle's streven is eenheid en dus grootschheid ontstaan; doordat hij, dichter zijnde, in alles aldus heeft zoeken te handelen, en wel nog bovenal als priester-dichter ten dienste van God’.

Daarna in den hof, aan den voet van het beeld, liederen en opdrachten: de Oversten aan de Leerlingen, huidige en gewezene; en wederzijds. ‘Gezelle is de Vlaming die Vlaanderen (heel Vlaanderen, verleden on heden, huilen en binnen) best heeft begrepen, daarna tot de meest-mogelijke hoogte heeft gelild. Voor onderwijs en opleiding van de jeugd zijn bij hem schatten te vinden: te liever, daar bij hem - hoe grooter hij is - de jeugd heur min kleine gevoelt, zelfs, naar het grootsche leert durven smachten en trachten. Verheugend vooruitzicht: Leeraar en Leerlingen vertoeven nu wederom dicht ondereen’.

Over eten en 's namiddags een hertelijk woord van Hugo Verriest. Mitsgaders een voordracht van Al. Walgrave die, met hulpe der Dichtoefeningen, Gezelle deed herleven als weleer in het huis-daar.

...Deugddoende oprecht, heel de dag: verkneukelend voor allen: verkwikkend en aanmoedigend.

‘Wezen wij immer alzoo blijde te moede en betrouwvol’; 't was 't besluit van Hugo Verriest.

Wilden tevens alle onze Leeraars Gezelle alzoo immer beter doorleeren en hoogschatten; wilden ze alleszins nooit (wat toch ookal gebeurd is) bij hunne leerlingen, zoeken zèlf den groote uit te hangen door nevens hen Gezelle te minderen: dit was immers licht en warmte willen, en eerst de zonne pogen te dooven.

L.D.W.

Gezelle's Levensavond

IN 'T ENGELSCH KLOOSTER. *(Vervolg van bladz. 179).*

Het dichten bleef inderdaad, door al dat zorgen en opofferen, en buiten eenige gelegenheidsverzen of eenige snipperlingskens, voortaan geheel weg... Niets anders meer als zijn werk, en de 'Goddelijke Beschouwingen'. Waarlijk was hij, meer en meer, 'ontworteld, ontdoken, onthecht'.

Enkele vluchtige dichterinvallen teekende hij aan. Zij wijzen meestal op het verborgen leven dat hij hier leiden kwam:

> 'Ik weet een hoeksken in
> den hof, en daar geborgen
> ontvluchte ik voor 't geweld
> der luide levenszorgen...'

En beschouwende de groote, oude baksteenen van de kloostermuren, zag hij in deze het beeld van standvastigheid, door vernedering beproefd:

> 'O stede- en standvaste oude meuniksmoffen,
> wat schijnt gij mij een beeld van veile vastigheid!
> De vlaamsche vuist heeft u eens in den leest getroffen,
> en in de scherpe zon te droogen uitgeleid.
> Het angstig vier heeft u nadien, opeengestapeld,
> gebakerd ommentom uw leên, en sterk gemaakt,
> tot dat gij een en al...'[(1)]

daar bleef het gedicht opgebroken, maar het is niet moeilijk te raden waarheen het strekken ging.

En als hij van uit zijn venster, of van uit den hof, ginder achter de boomen den meulen zag staan, waarom en waarin hij als kind gespeeld en geluisterd had, daar welde dat versje uit:

> 'O meulewal met al 't geheugen
> der schuldelooze onnoozelheid...'

(1) Zie *Aanhang* der *Laatste verten.* Dat deze versjes te Brugge en in genoemde omstandigheid ontstonden, werd mij reeds op den dag der begrafenis van G.G. te Brugge verteld.

Wij verhaalden in het begin onzer geschiedenis van den langen brief, dien hij nu schreef, en waarin hij van den meulen, den meulenare en zijn dochtertje sprak, maar hier komt het einde van dit geschrifte te passe, een denkbeeld dat Gezelle bij zoo menig natuurvoorwerp uitdrukte binst zijn leven, en nu nog eens, in zijnen toestand van overgave en zelfoffrande:

> 'Laat ons altemale meulens zijn van St Matheeuw; laat ons altemale voegzame werktuigen zijn in Gods handen. Laat ons altemale wetens en willens doen, verduldiglijk en verdienstelijk, 't gene zoo menig schepsel niet anders en kan als doen, 't zij windmeulen 't zij andere: den heiligen wille van God'[1].

Juist wat hij in de biechte aan zijne zielekinderen zei, dat deed hij wetens en willens, verzakende aan al wat zijns zelfs was, om hem te voegen naar 'tgene de plicht hem wees.

Den 21 Juni werd de Overste van de kostschool gevierd; naast Engelsche en Fransche toespraakjes, kwam er ook een Vlaamsch dichtselken, dezen keer:

> 'Chère Mère ik ben in 't Vlaamsch gebekt
> in 't vlaamsch wil ik u eeren,
> en heeten *Beste Moeder* u
> wel vijf en twintig keeren.
>
> Chèr' Mèr' wij zijn Gods vogels al,
> Gods kinders altemale.
> Wij spreken, weze 't fransch of vlaamsch
> of engelsch, al één tale.
>
> Die taal heeft God de vogels en
> de menschen leeren spreken;
> die tale is: Ik beminne U, God,
> in deze en alle streken...'[2].

(1) Medegedeeld door Caes. G. in V.O.T. 1912-13, 403.
(2) Gelegenheidsgedichten.

Daar zit een denkbeeld, haast gelijk aan het vorige: alle schepsels moeten God beminnen en loven, de eene zonder te willen, de andere vrijwillig, en deze laatste zonder verschil van ras of taal: ‘non est distinctio Judaei et Graeci: unus est Dominus omnium, dives in omnes qui invocant Illum’.

In Mei was hij nog aanwezig geweest in de Academiezitting te Gent; in Juni en de twee volgende maanden was hij er niet. Een gezwel aan den rechterarm, dat hij sedert eenigen tijd gevoeld had, begon hem einde Juni zeer te hinderen. Er kwamen verschillende zweren te voorschijn aan een zijner vingeren eerst, later aan den elleboog; hij liet ze snijden, en er kwam wat beterschap; in Oogstmaand was hij weder redelijk goed, maar zijn gestel was ondermijnd. Een kaartje aan mijnen vader, van einde Augustus, toont dat hij nog moeite had met schrijven, en meldde dat hij op 't punt stond naar Engeland te reizen.

Nog konden zijne vrienden van Kortrijk en omstreken hem niet missen voor hun gelegenheidsversjes. Voor den Bestierder van het zinneloozengesticht Ste Anna, onder Kortrijk, die jubileerde voor 25 jaar bediening, dicht hij tegen 't begin van September:

> ‘Och Baelen, Baelen, vriend van die
> eilacie, leven moeten
> ellendiglijk, ontzind, van elk
> gestooten met de voeten,
> hebt troost daarin: de ziele is 't al
> en... God het u vergelden zal’.

En toen Pastor De Lancker van Ste Cathrine-capelle den 4 September stierf, was 't hij nog eens, die zijn zieldichtje schreef: 't laatste zieldichtje dat hij maakte, in zijn liefdadigheid voor de overledenen en hunne overblijvende vrienden:

> ‘De Lancker is rechts afgereisd
> naar de eeuwigheid: hij waande
> weerom het aardsch Jerusalem

te zien: het hooger staande
Jerusalem aanschouwt hij nu
voor goed. Hoe zal 't hem varen
dat al dat hij geleden heeft
op reize in vreemde landen
in ongeloovige, ongetemde
en roekelooze handen,
nu uit is en voorbij gedaan!...'[1].

In het eerste Septembernummer van Biekorf staat zijne laatste bijdrage, niets meer dan eene aanbeveling voor een godvruchtig boeksken door E.H. Hendr. Rembry, broeder van zijnen vriend den Grootvicaris. 'Elk koope 't... en leze het met zooveel genoegen als G. Gezelle' eindigt hij, en voor 't laatst had hij nog eens de anderen gediend. Alleen het werk van zijnen Bisschop hield hem voortaan nog bezig. Tusschen zijne benoeming en zijne dood verschenen de bladzijden 193 tot 208, maar hij had nog de 32 volgende bladzijden in verbeterde drukproef bereid liggen; deze bewerkte hij dus allerwaarschijnlijkst geheel op het einde, na zijne Engelsche reize.

('t Vervolgt)

A. WALGRAVE

Naastenliefde.

''t Was meer liefde onder de menschen in den tijd' zeggen de oude lieden te Becelaere, '*z' hadden den grond gekust* waar dat er entwie gepasseerd had'.

En m'hoort daar ook nog hoe dat het thans veranderd is: 'Dat gaat nu alzoo. [Van gebrekenswege] *de onze op onze' rigge en een ander's op ons herte*'.

(1) E.H. Aug. De Lancker, geboren te Aerseele 1837, had vele vervolgingen en tegenspoed geleden binst zijn eerste priesterleven. Pastor zijnde te Ste Cathrine-capelle ging hij op reis in het Oosten. Hij hield over zijne reisgevaarten voordrachten in 't Davidsfonds te Brugge (Oct. 1886) en gaf erover een goed geschreven en nuttig boek uit: 'Reis naar Palestina, Egypte en den Libanon'. Gent, Siffer, 1888. Gezelle, die droomde van 't H. Land, had menigmaal met den braven Pastor daarover gesproken.

Getreur[1] op de brake onzer kustewaardsche Vlaamsche Buitenkerken

Mesto, con amore...
Weemoediglijk, uit liefde.

Och Heere... vóór den oorloge! Onze kerkskes! Ze blekten lief, alomgestrooid, en blinkend in de zon; elk met heur hoopken huizekes, lijk de hennekes met hun kiekskes, polkende in de bloote weiden, of aan wandel onder 't hout in 't boschland: aldooreen een huppeling van roode en roomde stipkes, en vosse en vale striepkes; lichte-lijze-lachende gezaaizeeuwd onder 't groene, bedampt met blauw en peersch, omstraald met gouden glanzen! Hun loop en was niet groot... hun lucht en adem des te meerder.

Echter vele gruwelijks hadden ze al beleefd: immers jaren, eeuwen lang, ten Geuzentijde, en toen er Vorsten vochten, en toen er Volken woelden. Ze schenen 't nog indachtig de hennekes, de kerkskes; en, waar ze gaande of staande waren, met al de liefderijke stuurheid van een ouder, veel te streng-lijk tusschen hunne zotte kleine bende, veel te groot te plomp te plechtig boven hunne wriemelende broeite, daar bleven ze immer lijk aan 't rekhalzen in scherminge, en immer in verlegenheid aan 't lonken of niet weer, van verre-verre, een vijand af en kwam.

Rampzaligen!

De vijand is gekomen: wild gedrochte; al schuimend, schuw en zwart als ongeweerte op zee. Wrakken, lijken, schrik en bloed is alles wat hij achterliet...

* * *

Westland,
best land!

(1) Iets van onder den oorlog, in Slachtmaand 1918, op den avond der Voorvreê. - Nog niet buiten zijn tijd, vrees ik, om het hier over te drukken.

Weiland
vei land,
land van nere note en vee!

Wat zijt ge sinds veranderd. Hoe ligt ge thans verschameld, dor en doodsch. Eenzaam doolt er 't vreemde krijgsvolk, norsch, al mijdende voor putten, al hurtende over brijke en brokke, al tastende achter wegen.

Werk en woning zijn te kwiste.

En de kerken?

Onze kerken van te lande? Zijn ‘besmeten’, ingebuischt en opgewoeld, tot puin uiteengeschoten, tot kiezel omgevoerd... teruggereên in de eerde, waar ons volk ze, steen voor steen, had uit gekneed en opgetrokken...

* * *

Zal men ze nog ooit hermaken?... onze kerken?

De huizen, na de vlage, lijk het kruid, gaan weder opstaan, eender hoe. Maar de kerken? Huizen zijn als kinders, kerken zijn als oudeliên; kinders gaan en kinders komen, talloos, altoos even jong... maar een ouderling? Wie hermaakt een ouderling?

Steêwaard, dààr-nog zullen rijkemenschen licht een oude pronkkerk weêrom doen ‘herstellen’ hebben... doen verdoen in heur gelijkte, nog verschoonerd... mits op ieder moefe hun name! Maar te boere, onze oude kerken? Die verstrompelde oude kerken? Arme grijze scheeve stuks, door geen wandelgast bekeken. Wie-tewege zou ze herrechten? Wie ze zelfs herwillen?

Menig geestelijk-man alreeds hoorde 'k zeggen, in zijn ijver (‘nieuwe’ nemende voor ‘schoone’): ‘Schoone kerken gaan we maken na den oorlog; geene meer als eertijds... Schoone!’... Aai! 'k Voorzie al welke! Nieuwerwetsche ‘lichtigheden’! - Maar, och neen! Och, neen toch! Om de liefde Gods, geen zulke. Geene ‘lieve’ nietigheden! Zottigheden! Geen vooropgemaakte, aaneengeblazen winkelkerkskes; al gelijkgeschikt -geschilderd en ‘-gelekt’;... meisjesachtig opgetooid; blozendrood (tot

de eerste regens);... ‘mijzelachtig’ opgezet met tuitjes, bekskes, vensterkes;... ‘gothiekskes’ uitgeknipt lijk met een schare;... thuisgeleverd (zou'-je denken) mits een afslag op de twaalve, en (wat zou ik zeggen)... en nog 't dertienste voor niets!

Dan de Vakliên! dremmelend achter 't dagelijksch brood! Scheppers, schikkers, wakers, metsers, kappers, schavers, achterloopers, ooguitstekers al gebekt op werk en winste - geene, haast geene, op kunstbedrooming -drag en druk, - 'k zie ze ontelbaar reeds op loer! reeds op weg met karrenvrachten schetsen, en bestekken, en beloften, veerdig al met manden praatsel over ‘netheid’ en ‘goedkoopte’; zwaargelaân met bakken brieven, beelden, printen, fraaie zichten en gegoochel; dan met pakken ‘ondersteuning’ van de Vrienden; eindelijk, voor een laatsten stoot, met op zak een woordje lichtelichte en ‘onverplichtende’ aanbeveling en bescherming van entwaar een Overheid! Wie weêrstond hun?

En zoo gaan er ‘nieuwe kerkskes’ rijzen uit den dwang, als een vreemd gewas, krachtelooze knopte kruidjes, onverzinnig onverschillig in te zwaren grond gestekt, glazenkassenkweekseltjes in te gure lucht geplant, heerentuinentooiseltjes op een boerenstuk gesteken, met geen ander doel gesteld als den tuinman werk te geven. - Och! men geve hem ànder werk: tooi- en tuinwerk dat hij kent, geen gemoei met akkerbouw. Land wil landwerk. Schoonte is waarheid. 't Volk en geert geen tijtataatjes! 't Eischt voor kerken ‘kerkewerk’! 't Wilt iets grootsch', iets streusch', eenvoudigs, iets waaraan begrip en greep is lijk aan zijn geloove zelf; geen gewrongenheid, gekonkel, klinkklank, kleurtjes... ‘kinderleute’ al... dingen daarenboven ‘proper’ doch niet ‘onderhoudelijk’. 't Volk wilt iets dat, niet te zindelijk, kan weêrstaan aan landsche weders boerendrets en boerentetsen; buiten-binnen kan verdaan door boerenvuisten; kan betaald met boerenbeurzen; kan vooral bidden-doen zijn boerenziele. Stil-en-toe iets, niet verstrooiend, zoo dat 't heimelijk hem omsluit wen het

boetend of baatzuchtig zoekt bij God alleen te wezen; dat 't hem toedekt, dat 't hem wekt om zijnzelven in te gaan, in te blijven, ‘ingetogen’, ‘in zijn eenigheid’ omhuld als het vrouwvolk in heur mantel. Iets waarin het ‘thuis’ is, hem verkent; iets dat lijk een stuk van hem is, van zijn grond en van zijn doening; iets van uit zijn ouders' mijmering, looping en gedenkenissen; iets waarvan het aan zijn kinders de ‘conduiten’ voort kan leeren... Iets dat ‘schoon’ is, ja, maar eigen! Heel maar 't zijne!

* * *

De oude kerken waren zulke, te onzer steên en stukkewaard: eigen, ware, waarlijk kerken, waarlijk kerken van alhier. - De nieuwe Grootekerk te Oostende scheen een ‘schouwstuk’, zoo tierlievig... 't Was heur kwaad! 't Volk ‘en kon er lijk niet bidden’; 'k heb dit dikwijls hooren zeggen. Ze is zoo vreemde: nl. in steen en zwaai, in den toegang, in den aanleg, in 't gerief. 't Volk en vindt er noch zijn weg in, noch zijn toevlucht, noch zijn ‘heiligen’, noch zijn vrijdom, noch zijn wikkel;... en de visscher, diep in zee, moêgepiepoogd op heur beide licht-doorluchtte schettennaalden, lonkt veel liever naar den ‘Ouwen’, naar den zwartgeknuisten bonk-daar van ernevens... waar zijn vader hem op leerde... waar hij weet dat, alvanonder, is ‘de God’ en is ‘het Vagevuur’, met in tijd van nood zijn vrouwe die er ‘licht ontsteekt en bidt’.

O die oude kerken: ruw en toch zoo rijke, schoongeschikte hulsels eener ruwe en rijke landsziel; prachtgewrochten... prachteloos-inprachtig; heerlijkhappig eigen aan een eigenaardig volk: sterk als zijn geloove; stuur als zijne zeden; vroom verstandig zuiver, zuinig en voorzienig uitgedacht en uitgebracht, naar den gong van heel zijn leven!...

In een streek van klein vervoer opgeschacht met wat aan de hand was; in een land van klijte en zand, opgemetst uit almaar baksteen; in een lucht van bijze en natte, zot geweêrte, wind en vorst, opgetakeld zonder pak aan; in

een dag van smoor en nevel en van meestal grun gewolkte, klompig hoekte kloek en duidelijk op het luchtruim afgezet; en toch, aldooreen in 't landschap, over 't eenlijkdiepe Bloote, scherrig ziende, schalk en scheutig, als de booten over 't zeeblak;... wonderwel zoo-b'hoort vanbuiten; almedal luislerlijk zoo-b'hoort...eigen...schoone...

Dan met al de liefheid binnen, 't innige en toch heldere, 't wijde en toch omdokene, 't zonnige op den morgendienst, 't schaûwige op het avondlof, 't stemmige, 't alstichtende, 't kinderlijk-omstreelende, 't mooie nette kleurige in bekleeding en bebeelding, zoo invoudig en aanvallig... zoo verrukkelijk binnen ‘pulchritudine ab intus’...

Slachtende van Gode's wonderen, van den Landman's liefste schatten, lijkende immers op zijn ‘vruchten’: frisch en weelderig taai albuiten, gul en smakelijk malsch albinnen...

Vlaamsche bidsteên, eigen aan ons land en leven, aan heur eigen doel en diensten... waarlijk bidsteên, echt voor hier... eigen... en zoo schoone!

Aai mij! Meestendeel in lijke nu, liggen ze ‘over eerde’, - thans, en misschien voor eeuwig...

door den duitschman!

L.D.W.

Mengelmaren

De lubelstok

Aan E.H. De Jonckheere, Herder van Hulste, opgedregen op zijn gulden priesterjubelfeest, 11^{n} Juli 1921.

1.

Verschoon, Heer Jubilaris, een,
Die kwam hier op zijn enkel been
  En zonder aan te bellen,
Te midden al dees tafelpracht,
Heel onverzocht en onverwacht
  Een aardig vraagsken stellen!

2.

Mijnheers, ik ben een wandelstok.
'k En drage wel noch baard noch lok,
  Maar toch mijn hout heeft herte!
En spreken, vatbaar spreken kan 't
Voor al wie fijn zijn ooren spant,
  Ja, zingen vreugde en smerte!

3.

Ik kome... (o gasten, weest gerust:
Naar spijze of drank en voel ik lust,
Mijn broers en ik zijn Vasters!)
Ik kom, - lijk een in 't Zondagpak
Met witten col en zwarten frak, -
Ik kome... naar den Pastor's!

4.

Dit moet u niet verwondren, want
't En leeft voorwaar in 't wereldland,
Geen mensch, 't zij Waan, 't zij Wantje,
Zoo zuchtig, als een wandelstaf:
Van uit zijn wieg tot bij zijn graf,
Die stok is, zoekt oen handje!

5.

Zoolang, op vreemden moedergrond,
Ik lucht en dauw en zonne vond,
Was al mijn leven: groeien.
Zoodra ik ‘stok’ geschoren werd,
Begon mijn eenzaam ebbenhert
Van ‘handjesdrift’ te gloeien!

6.

'k En wist, och! niet aan welk een hand
In Congo of in Vlaanderland
Ik werd door God verbonden;
Tot dat vijf pastors, - (pastors, ja
Bezorgden menig man zijn gâ!)
Mij hier ten huize zonden!

7.

En... God!... Uw haren zilverkrans,
Omstraald met gulden jubelglans,
Uw ronde roozekaken,
Uw vonkeloog nog lentefrisch,
Uw zoete glimlach,... alles is
Om stokken-zot te maken!

8.

O! wistet gij hoe geerne nu
Ik neige kop en hals naar u,
Om aan uwe arms te hangen!
O! vat mij met uw rechter hand!
O, stel mij aan uw zijde in stand,
En stil mijn zoet verlangen!

9.

Gij ook toch zijt, door Gods beleid,
Langsheen den weg der zaligheid,
   Die krielt van stronkelsteenen,
O Priester Gods, een stok en steun
Een prikkelspoor en vaste leun
   Voor Wankelwandelbeenen!

10.

Ik ook ben zwart gelijk uw kleed,
Onbreekbaar lijk uw priestereed,
   Nu vijftig jaar bezegeld!
Laat, laat mij meegaan waar gij gaat!
Ik houd, zoolang uw herte slaat
   Mijn stap op u geregeld!

11.

En heeft aleens u langs de baan
De last des levens leed gedaan,
   Do hemel loonde uw hopen
Met zooveelheller perelkroon.
Zie! is mijn slanke lijf min schoon,
   Al draagt het knobbelknopen?

12.

Mag ooit, bij 't zware wijngaardwerk,
De kracht van pees, en beenenmerg
   Verrekken of verslappen:
Dan, leg gerust uw last op mij
En, kloek en taai, ik help u blij
   Alimmer verder stappen!

13.

Want, trouw aan uw verleden, doet
Nog menig reize, uw wandelvoet:
   Gewoonte is kwaad om laten!
Ja, God, die, als bij tooverslag,
Uw jeugd herschept bij jubeldag,
   God baant u nieuwe straten!

14.

Nog moet ge menig lentseizoen
Uw zielenkudde in zalig groen
   Ter hemelwside richten.
Nog moet uw kunst, naar Adam's wijs,
Uw boom- en bloemenparadijs,
   Jaar-op jaar-af bedrichten!

15.

Nog moet gij ied're maand van 't jaar
Tot stichting der collega's, naar
  Uw conferentie varen;
En zien, of zij voor u, lijk gij
Voor hen, aan 't vriend lijk noenetij
  Hun beste flesschen sparen!

16.

Zoodus, om kort accoord te slaan,
Niet een, maar dertig pasters staan
  Getuige bij ons beiden:
Zegt gij: Ik wil! en geeft gij d'hand;
Door niets en valt ons trouwe band
  Dan door de dood te scheiden!

17.

En 'k wensche tot uw honderd jaar
Als reisgezel en steunpilaar,
  Uw handdruk te genieten!
Nu kunt ge met ‘ons’ vriendental
Van 't diepste van uw kelderdal
  Uw jubelstok begieten!

18.

Ter eeuwige memorie van 't
Verbond van stuk en pastorshand
  Met aller dispensatie,
Zoo draagt, op blinkend elpenbeen,
Mijn ring, in letters al te kleen,
  Uw naam en dedicatie:
HENRICO DE JONCKHEERE SACERDOTI
  JUBILANTI VOVERE SODALES!

A.D.

VOVENS CONFERENTIA PRAESIDI JUBILANTI ACCLAMAT.

Uit den Boekhandel van *J.J. Romen en ZZ.* te Roermond (in Holland) en Hamont (in Belgen), zendt men ons ter inzage:

1.

[Eerw. Vad.] B.H. MOLKENBOER [O.P.] *Dante.* 1921, kl. in-8^{n}, 206 bl. met beeltenissen.
Fr. 11.

Van J. Persyn, op Dante's dag ter Knkl. VI. Taalvroedschap den 19^{n} in Bloeimaand dees jaar (vgl. *Versl. Mededeel. der K.V.A.* 1921, bl. 275-313), weten we hoe het zit met wat men mag noemen ‘een boek over Dante’ in het vlaamsch. Heel mager. Overzettingen, besprekingen, uitboezemingen meer dan over, en uiterst voldoende. Maar ‘het boek’ over Dante, het vlaamsch boek, dat wat in een vlaamsch geleerd boekenrek moet kunnen volstaan als een ernstig algemeen leeswerk over Dante, 'n was er nog niet. Thans is 't er, en, tot een meerder voldoening... 't was er aantijden.

Dante is gestorven den 14^{n} in Herfstmaand 1321: het zeshonderd verjaren daarvan werd onlangs naar behooren gevierd; en tegen dien dag is 't vlaamsch boek er geweest. Dan, hoedanig is het? Niet zooveel eene beschouwing, of een oordeelmatige inleering; maar een gemoedelijk uitgebreid levensverhaal. 't Is ‘een poging om Dante als mensch en dichter wat naderbij te halen’, om Dante te doen kennen in zijn menschelijk gedoen, van kindsgebeente af tot het graf, met al wie en wat er om hem gewaard heeft, al steunende daartoe op 'tgene hijzelf van zijnzelven uitbracht, en op 'tgene de overlevering heeft van hem overgehouden. Medeen - immers zoodoende - heeft de beleerde Steller gemakkelijk en verhalende-weg den bovenaardschen Man en zijn goddelijk Gewrochte menschelijk kunnen laten benaderen, stellende daarna, in 't bezonder,

een ontleding van gewording en inhoud der *Vita Nuova* en *Divina Commedia*. Van alle laatste bevindingen aan de hand der wetenschap opgedaan heeft Steller rekening gehouden; maar tevens eenvoudig en vast, waar het moest, heeft hij durven ook aleens een slag erin slaan. 't Boek ziet er lief uit vanbuiten, doch is 't even vanbin; en 't leest zoo gemakkelijk; boeiend is 't en bijdien algemeen leerzaam: iets voor eenieder, oprecht. Men leert erin kennen Dante, en evenzoovele zijn tijd. En, al was 't nu nogmaar Dante alleen, hij staat er zoo menschelijk waar, en bijdezen zoo menschelijk hoog, dat dit werk eenieder zal stichten. Te zien dat een bovenmenschelijk wezen toch-ook-mensch is geweest en menschelijkerwijze meer-dan-mensch is geworden, is altijd een troost en een opbeuring. In 't vlaamsch zoo, en schoon als dat is, zal het ons algemeen baten. Bovendien, wat ookal geen kwaad en kan doen, 't gaan er veel ons dezen ‘Dante’ benijden.

2.

KARL HUSZAR - H. SCHAAPVELD. *De Dictatuur van het Proletariaat in Hongarije*. [1921], gr. in-8^{n}, 318 bl. Fr. 16,50.

Voor een Vlaming die hem voorstelt een boekenverzameling te maken met deftige en leerrijke algemeene werken daarin, is 't hiergemeld stuk aangewezen. Dan, buiten 't geliefhebber, is het ook ouder ons voor velen een plicht 't mindere volk te kunnen inlichten, verstandig beredend en onbevooroordeeld, over de groote plage van heden welke men heet ‘bolchewisme’; even dienstig daartoe, bondigst en volledigst en best toch-voor-ons, voor ons Vlamingen, is wederom het boek hier ter sprake.

‘Bolchewisme’ is een leering, is ookal een toepassing dezer, is ten derde al het gruwelijke onder dien naam reeds gepleegd.

Niemand die gezond is van geest, 'n langt achter gruwelen; maar me' kon vragen of deze noodzakelijk volgden uit die leering en heur toepassing even.

Welaan K. Huszar ‘Oud-Minister-President’ (samen met zijn medeopstellers, allegaar ambtsliên geweest] bad gemaakt: ‘De Dictatuur van het proletariaat in Hongarije’. Eenigszins stelde dat voor het Bolchewisme beschouwd in een *toepassing* (nl. zoo ze geschiedde in Hongaren). Schaapveld nu, bij zijn overzetting in het nederlandsch, heeft daaraan toegevoegd, telkens op 't einde van ieder der hoofdstukken, wat hij genoemd heeft een toelichting. In elk van die toelichtingen stelt hij twee dingen: eensdeels, uit Bucharin en Radek, de *leering*, de beginsels die leidden tot wat in ieder vorengaand hoofdstuk als toepassing voorkomt; anderdeels, uit Varga, de redenen *waarom er een kwalijke uitval* bij elk van die toepassingen in Hongaren teweegkwam. Varga docht trouwens niet beter dan Bucharin en Radek: en dus, waar hij het Bolchewisme in schuld brengt, mag men hem gereedelijk gelooven. Nu dit werk heeft Schaapveld gewild omdat dit rampzalige stelsel meer en meer in Nederland, door 't toedoen van menigvuldige leesbladen, begint bijval te werven. - Daarom is 't dat wij er ook eens te liever in Biekorf van spreken - . Hoe die bladen in 't ongelijk zijn, eens bier en eens daar, duidt Steller dan ook aan waar het schik geeft.

Hij wilde dus voorwerpmatig geoordeel, doch met den innigen wensch daaraantoe dat uit zijn werk mocht worden begrepen, eerst door de *bezitters*, hoe hun gedrag die verderfelijke leer hielp verwekken, en dan door de *niet-bezitters*, hoe de toepassingen derzelve hoegenaamd tot niets dan tot stoornis en gruwel opleiden. God spare er ons Vaderland van.

Schoon boek wis, een beetje koele in zijn druk, maar warm en voedzaam in 't lezen. Eerste slag werk om aan te bevelen - 'k versta aan ernstige lieden -.

L.D.W.

Viva' la Rus[se]
tavon' ten zessen thuis!

Zoo zongen de kinderen te Brugge, onder den Duitsch, toen de groote menschen, om 't roepen van ‘Viva' la Rus'!’ (bij een voorbijgaan van Russische gevangenen), gestraft werden met 's avonds ten zessen binnen te moeten zijn. Aan de kinderen en was er lijk geen straffen, en zij dus ze haalden de schâ in van de ouderen.

W.I.D.

Schimp

(Gehoord te Brugge).

Vgl. G.G. *Volkszeg over dorp en steé.* - *Biekorf* 1892, III, 231-238, 247-254, 260-261.

POPERINGHE.

‘Poperinghe? Is dààr waar dat ze eerappels eten:

- d'sjoenuchters èdjokte
- d'sjenoenrs èkokte
- en d'sjoenavers èspokte’!

L.

Me' zegt niet: ‘een *hoog* peerd’;
men zegt: ‘*een peerd waar dat er wind ouder kan*’.
W.O.

[Nummer 10]

Beschouwing

Notre Dame de Paris, 20n Maart 1919

(Vervolg van bladz. 184)

Hier ook dus drijft de menschenzee hare waters binnen, doch valt hier de branding stil als in een veilige schutshaven; hier komen haar golven, gladgestreken, uitsterven voor den voet van Hem die, spijts de dreigende deining van ongeloof en wulpschheid, blijft de almachtige Gebieder aan wie weêr en wind gehoorzamen; die 't laatste woord hebben wil en hebben zal.

Geen oogenblik blijft het wijde kerkschip zonder volk, veel volk, dat voortschuift, klein, ingetogen, met een gedempt geruisch dat hoog in de spitsgewelven blijft hangen als 't gegons van een talloozen bijenzwerm.

Aan den hoek van het transept, tegen een der moôrzuilen, zit een schilder: hij bewerkt op zijn doek de absys, met warme kleuren op zijn spaansch. De menschen gaan hem voorbij en bezien hem zonder dat hij ze beziet: hij ziet ze niet eens

en neemt ze niet op in zijn paneel, hij weet waarom en verstaat zijn stijl, immers in hun huidigen toestand behooren ze niet tot zijne kunst, ze zijn te wankel, te wisselgedaantig. Ik voor mij neem ze op, omdat een mensch altijd de moeite weerd blijft dat een ander mensch hem aankijke en doorgronde. Voor *mij* blijft het altijd belangrijk genoeg om na te speuren hoe *gij* het aan boord legt met datgene wat wij beide gemeen hebben: ons menschzijn. ‘L'homme, l'homme vrai est toujours, quel qu'il soit, un sujet d'intérêt pour l'homme’ zegt een fransche schrijver, en veel snediger zegt Montaigne ‘tout homme porte en soi la forme de l'humaine condition’. Maar, de duizenderlei lijning van het verbijsterend veelvuldig menschzijn vermag men niet op doek te brengen, te beschrijven wel; zoo leert ons Lessing.

Rapen wij nu onze verstrooide zinnen weêr bijeen en laten we voort beschouwen:

Menschen gaan dus almaardoor voorbij: eene bonte wemeling van kleuren uit burgerpak en soldaten-uniform, een traag voortschuivende kinema-vertooning.

De grondtoon zijn franschen, dat is, hetgeen men hier nu franschen noemt, en wil zeggen het cosmopolitisch gemengsel van vreemde soldaten, franschen, en vluchtelingen: de Babelmenigte waaruit men al de talen van de wereld verneemt, Duitsch alléén niet - eene allerwereldsche menigte die, met den oorlog, de fransche armoede aan menschen is komen dekken.

Naast in menigte komen de khaki-uniformen.

He-khaki en She-khaki of Eva in khaki, zoo ze in een nieuw-verschenen boek gedoopt wordt.

Een vijftigtal amerikaansche boys schuiven binnen onder het geleide van een bediende der Y.M.C.A., een officier die veel meer van een koster-schoolmeester heeft dan van een krijgshaftige legeroverste. Een zware lorry heeft de boys aan de deur afgezet, en nu snort hij weg met een gelijke bende buitentredenden die de kerk hebben afgezien.

‘Wij zijn met Amerikaners overgoten!’ hoorde ik

bachten mij eene fransche stem spijtig zuchten, en ik dacht: zou 't Marianne alreeds beginnen vergeten hoe ze om die amerikaansche saus verlangd heeft? zou ze 't in haar lichtzinnigheid voorbijzien dat ze Uncle Sam veel, en ja heur eigen vrije voortbestaan, te danken heeft. Maar 't is de nationale tic: de franschman immers is grognard, zooals de Engelschman sneukelt, de Amerikaan gum kauwt en de Italjaan van zijn stoof maakt.

Een versleten cliché is de tourist die zich verveelt en zijn geeuwen versmoort in zijnen zakdoek: maar die flinke mannen hier touristen en vervelen zich niet. Zou men niet gaan denken dat er geen andere Amerikanen meer thuisgebleven zijn, dan de lamme, kreupele en blinden: zóóveel een zoo schoon volk zonden zij ons! Velen, de meesten, dragen groote ronde brilglazen en staan, en staren vol belangstelling naast hunnen officier die uitleg geeft, met een wonderbare bekendheid van zaken, menschen en tijden, eene kennis die een professionele gids van Cook of Parmentier den baard zou afdoen. Hier en daar zijn er uit de groep die 't herte deugd doet te zien eenen stoel vastgrijpen en ervóór op den vloer op hun knieën vallend, iedereen stichten door hun mannelijk onbevangen geloofsbelijdenis, zonder aanstellerij maar ook zonder eenig menschelijk opzicht. Dit is waarachtig en geen Anglo-Saxische bluff!

Tusschenin loopen Engelsche officiers, rilde en voornaam, stug en zelfbewust, en weltevreden Tommies, genoegen nemend met hunne voortaan tweederhand populariteit. Immers Tommy Atkins werd door Sam wat op zijde gedrongen en in de schaduw geduwd.

Belgen zijn daar ook nog, en, 't is verloren, het onlang verleden en het heden zijn moeilijk met elkaar te verwarren. Onze tegenwoordige indrukken blijven in het licht staan van onze gedachtenissen: men kan geen Belg zijn en een Belgische soldaat zien zonder terstond alles wat ons heldhaftig leger en ons arme volk geleden heeft, op hem over te dragen: dat wil men zien in gansch zijne uiterlijke verschijning. Hij is en blijft een heldhaftig slachtoffer, een

soldaat uit plicht, uit liefde voor zijn verdrukte land. Doe wat hij wil, het soldaatsche komt hem niet af, vooral het militaire gelief hebber kleedt hem valsch, het jùnkeriaansche mislukt bij hem. De dandy's uit het Belgisch leger, de engelsch- of amerikaanschdoende officieren zijn belachelijk, de Belg blijft zijn ooren uitsteken, men zou hem uit een duizend pikken en als Belg aan den spijker slaan; en 't is maar best alzoo. Veel liever is mij de kranige piot met zijn guitig kwispeltje, zijn verfomfaaide soldatenpak, zijn ondervest half open en daaronder zijn gekwetsten arm, waarvoor de franschman zijn hoed afneemt, dat is echter.

Colonialen, Zouaven en Turcos, met roode en groene fourragère, Annamiten met een mond zoo duister als de hellepoort en zwartverbrokkelde tanden als een rij afgebrande huizen. Een groote statige Rus, twee Polakken, en verders vrouwvolk van wie niemand zeggen zal tot welk volk ze behooren; en dat is hun percies gelijk, zij verbroederen of verzusteren met alle volken en daartoe is hun geen plaats op de wereld te heilig.

En ja, waarachtig komt daar ook een groep van een twaalftal Sikhs of Gurkha officieren, met tragen stap de middenbeuk neergewandeld. Indische hoofden gedragen op khaki-lijven, met den tulband, een amberen wezen en oogen als van een ratelsnaak, verzonken in eeuwigen droom. Zij stappen als maten zij de lengte van den kerkvloer met hun voornaam gelaarsde beenen; belangloos en ziende of bekijkend niemendal.

Vos estis sal terrae... estis lumen mundi.

Wij, priesters, zijn het zout der aarde, zijn het licht der wereld, door wie, volgens den H. Augustinus, in zekeren zin de volkeren dienen gekruid te worden om hun bederf weg te nemen; door wie het licht moet schijnen dat de duisternis doet vluchten waarin de wereld verdoolt.

Maar de volkeren willen van dat zout niet, de wereld heeft genoeg aan haar eigen licht.

Dáár, achter dien muur en die kleurvensters jaagt ze voorbij, de wereld; ginds op het boulevard hollen heur menschengolven, almaardoor de eene achter de andere, rustloos, lachend en lievend, schijnbaar niet op jacht naar, maar in 't bezit van den onvindbaren tooversteen: 't geluk; onbezonnen voortgestuwd in een roes van levenslust en genot; dartele vee, de wereld. Haar zout is geld, haar licht is 't wulpsch gestraal uit zinlijk lachende oogen.

De nooit afgebroken stoet van motorwagens, de eene al luxueuser dan de andere, licht glijdend, met een voornaam geritsel van beslagen pneus over het asphalt der Champs-Elysées: de wijde prachtbaan! Ze vliegen voorbij want het geluk heeft vlerken en zij zitten 't achterna, en vangen moeten ze 't, morgen niet maar nu! Beschouwt ze van buiten: pracht en rijkdom! Kijkt algauw eens van binnen als ze u voorbijrollen: weelde en genot, en soms een beetje verveling. Beziet de kleederen. De stoffen zijn onmenschelijk duur, doch aan een handvol geld laat zich de wereldmode, de alléénheerschende dwingeland niet stooren, aan een paar bankbriefjes gaat ze niet ten onder; zij heeft het zout der aarde, veel zout, schatten gouds en eêlgesteent. Menschen en gezinnen worden door uitzinnige modeuitgave, aan lijf en ziel ten gronde gericht, maar de mode moet blijven heerschen: grilliger, dwazer en meer schaamtevrij dan ooit. Nog nooit misschien heeft het geld zoo overvloedig, zoo onstuimig gestroomd als nu, en het menschenbloed ook niet, als tijdens den vreeselijken wereldkrijg; het gaat bij schokkende gulpen, bij springvloeden, latend de eenen schielijk baden in nooitgekende weelde, de anderen radeloos stranden op droog zand. Maar 't stroomt overweldigend, almachtig, vervoerlijk. Hier laten de beurzen hun goud uit in even zoo schrikbaren overvloed als ginder ver op de sombere slagvelden, de aders hun bloed.

Beziet de kleederen! De banden van het zedelijkheidsgevoel heeft men eenmaal aan stukken laten vliegen en nu schijnt er geene reden meer te zijn waarom men op den ingeslagen weg der losbandigheid niet zou voorthollen, alle

de teugels los. Snede en dracht, lijn en kleur, luchtheid en ondichtheid van stoffen, alles is er met een helsche kunstvaardigheid op berekend om te bedwelmen en de zinnen te streelen, en de draagsters zijn doortrapt in hunne kunst van bekoren, zoo geheel bewust van hunne macht. Zijn zij niet het licht van de wereld?

Beziet het goud en de flonkerende eêlgesteenten en de zware perels speierend aan de halssnoeren, armoede en zedelijkheid ten spot, gewiegd aan den blooten hals. Een werveltocht van al wat het oosten levert aan prikkelenden diepdringenden zoetgeur, blijft om u hangen bij 't voorbijgaan van elkeene der wereldlichtdraagsters.

Zoo! wij zijn het zout der aarde?

Wij die staan daar moedermensch alléén, gewapend, tot den strijd tegen die twee reuzenmachten geld en genot, met de twee schijnbaar verouderde wapenen: armoede en zelfverzaking. Welke macht gaat van ons uit tegen de verleiding van 's werelds bewind? Niets dat aantrekt, veel dat van ons afkeert. Wij die als machtelooze dwergen staan en heffen aan dien berg, die er slechts onze lenden aan kraken, onze handen aan bloed werken en ons hert aan bloed: om erbij neer te zijgen, moedeloos, zonder dat men even zien kan dat wij daar de spade hebben gesteken.

We gaan voorbij, en indien we ooit een spoor achterlieten, de wereld strijkt het effen en uit.

We zijn het zout der aarde! en waar zijn wij? Schuw wegduikend in stille hoeken, waar wij ons hertwee schuilen. Men ziet ons niet, en men wil niet dat wij gezien worden in Babylon, wij steken af, zwart!

Vijanden zenden ons hun spot achterna, beledigend wijken ze voor ons uit den weg, als voerden wij ramp en besmetting met ons: laf is 't van hen, smertelijk voor ons.

Onze vrienden zijn wij eene last; zij zijn met ons in 't openbaar, in 't aanschijn van de wereld, op hun ongemak. Wij belemmeren hun vrij bewegen, ingezien we van de wereld niet zijn, waarom dan blijven wij er niet uit, zoo dat *zij* ons kunnen vinden, maar wij hen niet.

Waar is de invloed die van ons uitgaat over de menigte? Waar is er spoor van, een eenig spoor, wijst het mij. Geen! de stroom gaat ons voorbij en ondergaat ons niet, kent ons niet tenzij om ons te miskennen. Wij gaan in hem verloren en... springen eruit, lijk nu, met een stil lijdend hert, om te rusten.

Hier in de godgewijde lucht en de tempelstilte, bij Hem den grooten miskende dauwt de balsem zacht helend op de wonde:

- ‘Zoo gaat het ook met het zout!’ fluistert hij.

‘Hoogmoedig, prikkelbaar, kleinzielige mensch! Dat wereldsch prachtvertoog slaat u een oogenblik dwaas en duizelig: omdat uw hoofd verbijsterd wordt, daarom lijdt uw hert. Gaat het zout ook niet voor het oog verloren in de spijze die het kruidt? Geen spoor meer ervan, niettemin behoudt het en werkt het zijn bewarende kracht uit.

Het ware licht kan zóóver door valsch geschitter overschenen worden dat het eerste nacht schijnt, en het andere dag: doch welhaast gaat de nacht in dag weer over en de dag in gruwelijke nacht. Nu is 't de dag der duisternis, mijn dag komt.

Gij gaat mij wandelend op het water te gemoet: maar gij weifelt en gij twijfelt en gij gaat aan het zinken. De schijn is tegen u zoo tegen mij, doch 't laatste woord is mijn. Hoe was *ik* gekomen in Babylon? Waar was het spoor van *mijn* invloed: wat was *ik* voor mijn vijanden en voor mijn vrienden? Waar is Uw Golgotha, en waar staat ge bloedig aan uw schandpaal, aan uw kruis? En nochtans was ik het zout der aarde, het licht van de wereld.

Ik heb 't u vóórzeid dat ze van U niet zouden willen dat Ge overal man-van-buiten zoudet zijn, dat ze zouden wanen mij te dienen met U te vervolgen: dat de knecht boven den meester niet zou gaan.

‘Gij zijt het niet die geldt; de kracht die van U uitgaat, blijve ze ook van u onbemerkt, gaat niet verloren’.

Reliquimus omnia.

Dat we alles verlaten hebben, waar kunnen we dat beter gevoelen dan hier in het bekoorlijke Eldorado waar iedereen alles schijnt te hebben en er zoo innig, zoo heerlijk van te genieten?

‘Hoe kunt Gij,’ zoo schreef me onlangs iemand, ‘met eene ervaring als de uwe, blijven het goede en het schoone verzaken dat daar in werkelijkheid en voor 't grijpen voor u licht, u blijven beschranken, verzaken, almaardoor verzaken aan 't beste dat de wereld biedt, om te berusten op beloften, die misschien ijdele beloften zijn, om te betrouwen op het onzekere van een toekomstig geluk tegen het zekere in van 't geluk dat hier voor uw voeten ligt. Geen verzaken geen derfenis meer! grijp dan toe naar het vaststaande van nu; één vogel in de hand is beter dan twee die vliegen!’

Korte dagen nadien was zij die dat schreef eene der wrakken van den grooten krijg.

De Belgen hadden de Duitschers verjaagd uit het Vrijbosch en bij dit laatste offensief, verloor ze op éénen slag haar broeder en haar verloofde.

Gebroken, ontredderd, dobberend zonder hoop noch troost over 't bittere water van eene zee van verdriet zoo wijd als de wereld: nu schreef ze me dien wanhoopskreet:

‘Het leven is al één bittere teleurstelling, van 't eene einde tot het andere’.

't Was 't oogenblik om te antwoorden:

‘Dat is dus 't beste wat de wereld biedt, dat is 't zekere dat voor uw voeten ligt, het vaststaande van nu, de vogel in de hand’!

Maar 't zou wreedheid geweest zijn, haar ongeluk te bespotten.

De wereldsche beloften kunnen dus ook ijdel zijn? Zijn het misschien altijd!

Gods beloften hebben er al veel gelukkig gemaakt. Misschien allen die erop betrouwden, en hoe gelukkig? Zong daar niet een van die gelukkigen:

daar zijn blijde dagen nog in 't leven!
en geeme zou ik alles, alles geven
om een van die, om éénen maar...

dat is geen belofte meer, dat is werkelijk geluk.

We hebben alles verlaten! Hier schijnt dat zoo, waar de wereld haar oogenbedrog en baren klinkklankwinkel uitstalt.

Doch, betrouw uwe oogen niet, en vooral betrouw uw begoocheld hert nu niet. Wat hebt gij eigenlijk verlaten?

Rijkdom? Een schatrijk wereldsch mensch bekende mij de hoogste lof die hij aan de weelde geven kon: geld is geen geluk, zeide hij, maar 't is gemakkelijk veel geld te hebben. Dit was 't hoogste wat hij ervan zeggen kon en hij voegde eraan toe: uw roeping als priester is de eenige waarin men zich volkomen tevreden en gelukkig kan gevoelen.

Genot! Bezie ze, daar gaan er vóór u van de genieters! Kondet ge schouwen dweersdoor die kostbare stoffen en onder dat goud en dat edelgesteent, onder 't blanke speieren van die borst. De vrucht die gij uzelf om Godswil verboden hebt is buitenwendig schoon genoeg, maar 't is de schoonste vrucht waar de worm aan knaagt. Kondet gij daar den worm zien, knagend zonder staan en onverbiddelijk aan dat hert, immers tot dat het *op* zal zijn!

Waarom tobben en jagen toch al die menschen zoo? Omdat ze op den loop zijn als die geene hoop meer hebben. Vraag hen wat het leven hun geleerd heeft. Aan allen dezelfde les: bij iederen stap dien ze zetten op den met bloemen bestrooiden weg, nijpt hun de smert in hun levende vleesch van de martelende verveling. Ze loopen om de maan met hun tanden te grijpen, en als ze doodgeloopen zijn ligt tusschen hen en haar onverminderd de onmetelijke afstand. Gelukkig nog wanneer ze matgebeuld, moegestrompeld, oververnoegd en ontgoocheld hun laatste levensuur komen schuilen in de koele lustwaranden van die goddelijke beloften die ze bespot hebben.

'Ik alléén beloof zonder ooit te bedriegen, want ik

alleen beloof die *alles* kan geven. Ik alleen houd wat ik beloof, en, is er veel dat goedheid heet, ik alléén *ben* goed'.

Zooals het hertdier naar de bronnen verlangt...

Hier komt men, dorstig, wereldbeu, gelijk het hertdier naar de koele bronnenhoofden, men gevoelt er zich wel, in 't aanwezen van Hem die ons eenmaal alle goed moet worden.

Hier komt men uit het bedwelmend zins- en zielbedrog, met een gloeiend hoofd en een zwaar hert. Wers van pracht, echte en valsche, wers van reukwerkvlagen die u telkens weer in 't aanzicht slaan, wers van verwen en poeders waarmeê de niet te herstellen verslensing zoekt te doen liegen, afschuwelijk! Wers van gekleedheid en ongekleedheid, wers van mannelijke verwuifdheid en vrouwelijke mannevoeren, van de duizenderlei wijzen waarop het 'beest' door zijn drie oogen lacht: zinnelijkheid, pracht en grijpzucht.

Waarom is hier overal het hertdier op de kleurvensters verbeeldt, in de Sacra-kapel? Omdat hier de bron welt van 't eenige wat het gloeiende menschenbrein blusschen, het gewonde menschenhert genezen kan: ongerust steeds totdat het ruste vinde in U.

Wiste de wereld hoe 'k tegen mijnzelven moet slaan!

Maar hier is hare sirenenverlokking verloren, hier is haar toovermacht gebroken.

De ziel, geschokt tot in hare diepten, omdat zo er zóóveel ziet loopen langs de groote baan, zóó weinig langs het nauwe pad dat zij in bewaring heeft en aanpreken moet als 't beste als 't eenige goede, de ziel valt hier voor Uwe voeten neer, uitgeput. Maar zij geeft alles nog eens op en gevoelt dat, wil men Uw goedheid smaken die alle andere overtreft, zij U stellen moet bovenal wat haar beminnensweerd is en dat Gij dan eerst en wezenlijk het opperste, het laatste en het eeuwige goed zijt waarin zij kan berusten.

* * *

De twee groote rosacen in de noord- en zuidgevel van het transept, zijn de kleurvensters uitgehaald en deze vervangen door wit glas. Veel van de innigheid der kathedraal gaat met het instroomen van dit witte overvloedige licht verloren, maar 't is eene voorzorg tegen het schendig bezoek der Gothas en 't vernielingswerk van Bertha Krupp: 't zelfde zagen wij 't vorige jaar in Notre-Dame de Chartres; we waren alsdan in de kwade weken van dien vervloekten oorlog; elken nacht hadden we 't bezoek van de mammotsche adelaren, en 't alarm werd geseind tot in Chartres toe: daar waren alle de kleurvensters verdwenen uit de heerlijke kerk en van de stille betoovering van J.K. Huysman's kathedraal bleef er weinig of niets meer over.

Hier zijn er nog alwat blijven zitten, onder meer deze hier rondom de Sacra-kapel waar ze voort het halfduister belevendigen met hun zoet, harmonieus mystisch licht.

Hier is ingetogen godsvrucht eene behoefte: de ziel bevindt er zich in haar eigen natuurlijke lucht.

Halfweg de middenbeuk staat de predikstoel, de vermaarde ‘Chaire de Notre-Dame’. In sommige Vlaamsche dorpskerken staan kansels die veel schooner zijn, veel rijker en kunstiger versierd dan deze hier. Maar in de wereld zijn er wellicht geene waaruit het woord Gods met eene zoo hooge menschelijke welsprekendheid over de menigte gevallen is.

Zet u hier een oogenblik in de schaduw van die zuil: en laat hem voor u verschijnen, Monsieur l'Abbé Lacordaire; dáár voor u zit Mg^{r} Dequélen, aartsbisschop van Parijs. Tusschen de twee hangt een lichte nevel van oneenigheid, die spijts Paulus' woord: ‘bemint malkander’ zelfs de grootste zielen een oogenblik wil vaneen houden. Vandaag zal de nevel hier opklaren, plaats maken voor het helder licht der liefde en der bewondering, - den redenaar Lacordaire weerstaat niemand - en later komen weer nieuwe nevels: dat is 't leven.

Na hem verschijnen de Ravignan, Felix en Hyacinthe

die uit zijn hoogte gevallen zoo diep nederstortte dat zijn val en zijn einde zelf een luidsprekende predicatie zijn. Na dezen komen Monsabré, d'Hulst, Ollivier en eindelijk le Père Janvier; daar staat hij groot en sterk in zijn ommantelend wit gewaad. Laat nu dezen u even een paar woorden zeggen en ga dan terug naar uw stille kamer, onderweg zult gij weinig of niets meer van 's werelds zotternij gewaar worden.

C. GEZELLE

O Vlienderstruik

O Vlienderstruik... zoo veigeblaard, zoo
machtig opgeschoten,
stil, gevoegzaam, en verduldig
onder 't wegen van uw bloeiwrecht. -
Ge vraagt naar zonne... en uit het oosten
komt de zonne uw
droomend hoofd opbeuren,
en uw buigende lenden strijken
met heur stralen,
komt z'u tweemaal struik doen worden
met heur schauwte. -
Ge noodt den wind... hij komt, de wind, en
slaat en slingert
gulden lichtspie'n
in 't gebindte van uw takken;
ge knikt en rekhalst,
werkt en woelt en worstelt
bij den drift naar groei en uitzet. -
Zwierend hout, ge
wenkt de vogels, en ze vinden
speelhof in uw bergvrij,
zate voor hun nachtgesluimer,
schutwerk tegen 't roofgedierte. -

Ge mint den dauw, ge mint den regen,
dauw om uwen dorst te laven,
regen om uw kleed te wasschen.
Ge lokt den mensch aan...
en bij 't roeren van uw groen, bij
't waaien van uw witheid,
staat de mensch... bekijkt bewondert
't overvloeien van uw schoonheid,
haalt den geur, den zachten geur op
van die honderde hertjes,
kleine maar volmaakte blomkes,
saamgeboren, en verbroederend
op denzelfsten moederstengel,
honderde hertjes
die van verre één herte slachten,
honderde onbesproken vatjes
zalve gietend op ons krankheid(1). -
En de mensch daar, voelt Gods wezen,
leest Gods goedheid in Gods almacht.
- Zomerleute is 't voor mijn ziele,
malsche vlierhut, u t'aanschouwen. -
Na 't geweld van
groeikracht en van bloesemtooi, be-
hangt ge nog uw luchtig loof met
zwarte kwispels,
rijpgeworden wilde zoetheid,
lekkeren opbrengst voor ons huisvolk(2);
draalt de mensch, uw beierbonken
worden snoepgoed voor de spreeuwen,
't zijn de spreeuwen,
- schalke schelmen - die ze plukken,
één voor één... en achterlaten
op uw lijf... lijk zilteplekken. -

(1) De vlienderblommen, afgesneên bij vollen bloei, worden gedroogd, en men laat ze *trekken* op heet water. - 't Is gezonden drank. - Ook de kruidmengers verkoopen ze.
(2) Van de rijpe beiers maken de landlieden vliendersirope.

- Merkend blijve ik
wachten op het geluwworden
van uw blaren,
duchtend, *met* u, dachtend *om* u,
bij den zuren inzet
van het najaar. -
Oh! 't is uit dan met uw weelde;
'k zie de boomen, 'k zie de weiden
dweersdeur 't spel van uw geraamte. -
- Zijt ge tenden,
andermaal nog zult ge bloeien,
andermaal, en binst den winter,
gansch één blomme,
blanker als de blanke schijven
die ge draagt nu,
gansch één blomme,... zonder reukwerk,
zonder loofgroen...
pinkelend in uw sneeuwpracht. -
Wel bedankt, o Vlienderhut!... mijn
hofsieraad wierd wreed ontworteld,
wel bedankt, gij
taai gewas;... hoewel gekwetst, en
stervend schier van onmacht,
toch 'n kon de Dood u dooddoen,
en ge wildet weêr bekomen
op dien *ramp*grond, op dien *troost*grond,
waar ge 't leven deedt herleven,
waar ge versch genoegen meêbrocht
voor mijn noodweunste op den buiten.
- Wel bedankt, volgroeit, zet uit, en
'k heb u lief, wel
tienmaal meer als 't ooftgeboomte
dat voorheen, van ends-ont-ends, mijn
wegels zoomde. -
'k Heb u lief... en gansch genezen
rijst ge weêrom voor mijn oogen,
blinkend, wikkelend van gezondheid,

trouwste vriend van uit den lijd dat
eenzaamheid mijn huis omgordde,
blijde zwaren bloeistruik,
oudverminkten van den oorlog.

Nieuwcapelle VI-1921.
A. MERVILLIE

Een mooi stadsbeeld:

Het marktplein te Dixmude vóór het bouwen van het laatste stadhuis (1877-80).

Niet één Biekorf-lezer of hij kent de groote markt te Dixmude zoo ze was vóór den grooten oorlog: het klassieke zicht steekt in alle

postkaartenverzamelingen. Leg nu het kaartje bij onze plaat en vergelijk: architect De la Censerie schoof in het nederig bouwcomplex op den voorgrond der S. Niklaaskerk zijn stadhuis, een hupsch gebouw, rijzig en fijn. Over den bouwmeester en over zijn werk hoeven wij hier geen oordeel te vellen: De la Censerie was zeker een man van

talent; zijn stadhuis te Dixmude wordt in zekere reisgidsen geprezen als zijnde ‘en style gothique flamand d'une pureté remarquable’[1]. Elk moge daar zijn eigen meening op nahouden, maar ik geloof dat De la Censerie heel wat te academisch was en te klassiek om het specifiek vlaamsch karakter te kunnen snappen: zijn werken zijn meer verwant met de schema's *ne varietur* van Viollet-le-Duc dan met wat onze oude meesters hebben voortgebracht. Hij was te praalziek om te kunnen blijven in de lijn van onze gemoedelijke, nuchter-practische en eenvoudige Vlamingen, - de paleizenbouw op de markt te Brugge kan ons de oude Waterhalle niet doen vergeten, - De la Censerie was min vlaamsch, laat staan westvlaamsch, dan Bethune en zijn volgelingen. Maar daarover gaat het hier niet.

We moeten ons afvragen: had het uitzicht van het marktplein te Dixmude gewonnen door het nieuwe stadhuis? En het antwoord is beslist ontkennend.

Er zijn veel menschen die de verkeerde meening zijn toegedaan, dat de schoonheid onzer steden uitsluitend afhangt van de schoonheid der afzonderlijke gebouwen, en dat het slechts van ondergeschikt belang is hoe die gebouwen zijn bijeengebracht. Hebben we niet honderde keeren de groote affiches gezien waarop de stad Gent aan het kunstminnend publiek wordt aanbevolen, enkel omdat daar meer geklasseerde monumenten te zien vallen dan te Brugge en te Antwerpen saamgenomen? Wat bewijst zoo 'n aanbeveling? Eenvoudig dat te Gent meer studiemateriaal voor archaeologen voorhanden is. Maar ons *kunstminnend publiek* dat zijn de ontwikkelden, die zonder over 't hoofd te zien wat archaeologie en monumentale kunst ons aan schoonheid bieden, die schoonheid nog zoeken te genieten aan de vele andere zijden van het leven. In het Gravenkasteel te Gent kunnen we heel wat studeeren en ons duchtig vermoeien, maar ik meen dat we meer schoonheid kunnen genieten in een begijnhof of in onze nauwe winkelende straatjes waar de lage witgekalkte huisgevels ons zelfs niet doen denken aan archaeologie of monumentale kunst.

Summa summarum: de schoonheid onzer steden komt in eerste lijn van het schilderachtige; en er is meer dan een voorbeeld - te Brugge o.m. - om te bewijzen dat zoogezegde archaeologische herstellingen en monumentale gehouwen die schoonheid hebben geschonden.

Die schilderachtigheid kan echter door het monumentale sterk bevorderd worden, maar hier moeten we - althans voor onze oude vlaamsche steden[2] - ons laten richten door de gezonde kunstopvatting die onze oude vlaamsche beschaving doorademt.

Een monument hoeft, wat het karakter betreft, zich aan te passen bij het kader waarin het wordt gevat - niet door den bouwstijl, elke tijd spreke zijn eigen kunsttaal, maar - door den geest: hoe sterk harmoniëerend de gebouwen op den zuidkant van den Burg te Brugge, op de noord-westhoek van de markt te Veurne!

(1) *Dixmude et ses environs*, bl. 18.

(2) Laten we voor 't oogenblik buiten beschouwing de moderne stedenbouw zoo hij door vooraanstaande mannen wordt opgevat voor steden die van den grond uit worden nieuwgebouwd.

Het komt er heel weinig op aan of de gebouwen die bij elkander geschikt zijn van verschillende historische stijlen zijn, modern of stijlloos, buiten dit alles om is een element van overeenstemming te vinden dat alles herleiden komt tot een samenhangend geheel. En dat de meester van het stadhuis te Dixmude dit niet eens gevat heeft is duidelijk aan te zien uit het schril kontrast van zijn 'nieuwwerk' met de geveltjes rechts en links, die bewaard bleven.

Een monument mag niet de zoo juiste - gepondereerde- verhoudingen komen anderen waardoor onze voorgangers met betrekkelijk weinig middelen, grootsche stadsbeelden wisten to verwezentlijken.

Voor onze kleine steden beeldt de markt het middenpunt van leven en bedrijvigheid: daarrond wordt het stadscomplex met zijn grillig wenkende straten meestal regelmatig concentrisch uitgebouwd.

Ook de kerk, wel het voornaamste gebouw, moet dicht bij het verkeerscentrum worden opgericht.

Voor ons wordt het vraagstuk dadelijk opgelost: we bouwen de kerk op het marktplein en we vinden het best zoo: dan kunnen we ineens de schoonheid van het kerkgebouw ten volle zien en genieten! Zoo niet onze - te weinig begrepen - voorgangers. Die zetten hun kerk niet vlak naast het groote marktplein maar eenige stappen verder, in een gesloten ruimte. Tusschen kerk en markt komt een reeks gebouwen van bescheiden hoogte, waarboven kerk en toren oprankt; nauwe straatjes, overbouwde gangetjes verbinden kerk en marktplein. Dit is een vrij algemeen gevolgd schema niet alleen voor steden (Veurne, Iper, Poperinghe, Nieupoort, Dixmude, Kortrijk, Thielt, Roeselare, enz.) maar nog in dorpen (Loo, Heule). Die schikking zal vroeger nog meer algemeen geweest zijn, maar zoowel in stad als te lande hooft het *kunstminnend*(?)*publiek* daar verandering in gebracht: de kerk is toch een monument, en we vinden het mis een monument half weg te bergen. Is het niet een ziekte van den tijd: pronkzucht. We geven haast alles voor goede en kwade versiering voor den straatgevel, maar binnen blijft het zoo kaal, onhuiselijk en onschoon; of nog, we verteeren ons geld aan bovenkleederen en...

Het blootleggen van kerken is die gebouwen niet ten goede gekomen. In andere gevallen was het 'degageeren' een onmogelijk iets - zoo te Dixmude. Daar had men een nieuw monument op den voorgrond gesteld met het gevolg dat de twee gebouwen, die afzonderlijk goê figuur mochten maken, samen een zeer gebrekkig geheel vormden. Te Eecloo bouwde men een kerk buiten verhouding zoodat het oude stadhuis op den voorgrond zijn beteekenis verloor; te Dixmude was het juist omgekeerd: het stadhuis was te pretentieus. Wat is het vroegere uitzicht, dat ons plaatje weergeeft, gelukkiger; hoe veel meer stemming en vlaamsch! En dat alles wordt bekomen met eenvoudige middelen. Werken die doodgewone geveltjes en dat eigenaardig torentje niet gunstig met de lijnen van kerktoren en transept, en is die onversierde muur - leelijke muur zouden velen denken - niet de gewenschte voorgrond voor de rijkere architectuur van den transeptgevel? Doodgewone middelen; maar juist hierin ligt de kunstgreep, veel bereiken met doogewone middelen.

M. ENGLISH

Volkskunde

Iets verblijdend's en... wat anders!

Le Folklore brabançon Brabantsche folklore (Provinciaal Bestuur, 9, Eikstraat, Brussel=Fr.6), is de nieuwe tolk van ‘den Provincialen Dienst voor Folkloristische Opzoekingen’ in 't leven geroepen door den Brabantschen Gouwraad op 10^{n} in Grasmaand 1919, zonder dralen dan ingericht, en door den Gouwheer van Brabant Heer Beco bij zijn brabantsche gemeenten aanbevolen den 8^{n} in Herfstmaand 1920.

't Eerste t^{k} van dit verdienstelijk blad (Koornmaand, 1921) bevat oorkondschap, bespreking van werkwijzen, mitsgaders enkele zantingen.

't Groot doel van de Stichting, ook van het Blad, is eigenlijk verzameling: verzameling van alles wat nog vindbaar is van 't oudbrabantsche leven. En 't ware te wenschen dat dit in alle gouwen geschiedde, ook in Westvlaanderen waar het hooge-hooge tijd wordt het vooroorlogsch leven bovenal uit de verwoeste gewesten zeere boekvast te maken. Er bestaan geen ‘Gouwen’ in de Volkskunde; maar het bestaan er op geldgebied: en den dag dat onze Gouwe entwat overhad, iets in den aard van de twintig duist frank die de brabantsche Gouwraad verleend heeft, iets dat kon dienen tot een beter onderleeren van ons westvlaamsche leven, dien dag 'n zou *Biekorf*, welke dit nu haast dertig jaar ter eer van Westvlaanderen op eigen rekening doet, misschien nietmeer moeten ellendiglijk scharten om te ‘mogen’ bestaan! Hadden ze in Brabant maar een *Biekorf* gehad!

Ondertusschen is de Stichting hierbovenvermeld een verheugende poging vanwege Brabant's beheer. Zake van zamelen, hoemeer men bijeenbrengt hoe beter; ondersteuning daarbij, van ambtswege nog, is een voldoeninge toe, verstaan, wanneer ze geen vrijdom 'n krenkt en dat ze haaft waar ze zijn moet. 't Schijnt dat 't in Brabant goed aanlegt.

Nu iets in 't bezonder.

Men wil daar in Brabant wetenschappelijk werk. En met recht.

't Is schoon om te zien hoe sedert een tijd, men overal van Volkskunde iets ernstig's wil maken. Zoo heel onlangs nog op Geschiedkundige Zitdagen te Doornijk te Mechelen, en even in de Knkl. Vl. Akademie. En telkens, om te zeggen ‘iets ernstig's’, zegt men dan ‘iets wetenschappelijke’.

Hier, wederom.

Doch ‘ernst’ en ‘wetenschap’ 'n zijn niet hetzelfde. Ernst kan vlijt zijn, en aandacht en doordacht, stiptheid zorge volherding, wat weet ik: allemaal noodig bij een wetenschappelijk man; echter geen wetenschap zelf. Wetenschap zelf bestaat ook buiten den man, en behoort te wezen een redematig stelsel van een eigen slag waarheid. Daar waar entwie, ten dienste der ‘Volkskunde’, een werkwijze bezigt ontleend aan hier of daar een ander wetenschap, als zouden zijn benuttiging van lichtbeelden talwikking vergelijking enz., zonder nochtans de volkskunde zelf als afzonderlijke wetenschap op te vatten, daar handelt hij ernstig, mogelijks - nu eens min dan eens meer -, evenwel daar handelt hij slechts uit geliefhebber; weten-

schap plegen 'n doet hij daar niet. Ook ziet hij daar nooit, waar zijn uitkomst zijn moest, of hoe er zijn werk moet bestaakt of ingedeeld worden. En vandaar geen vooruitgang.

Hier, eenigszins wederom zoo.

De vragenreeks (op bl. 9-11) die blijkbaar moot gelden tewege als een indeeling, is van aard niet volkomen, immers omdat ze is geweest willekeurig. Daaruit zal ontstaan vele last voor wie ze moet volgen waarkeuren benuttigen aanvullen. En ondertusschen weeral geld verspeeld b.v. aan batelooze herdruksels.

Dan de 'bepaling', of omstaking van Volkskunde (zooals we vernemen op blz. 16) wordt aldus voorgesteld: '*de folklore is de studie van alles wat betrekking heeft met het volksgeloof, het volksleven, de volkskunde en de volkswetenschap*'. Maar 'studie', nog een keer, 'n is geen 'wetenschap', studie is betrachting, inleering, doorvoelinge bevinding enz., nog niet daarom een kennis welberedend.

En reeds alleen om 't woordje 'folk-lore' werd er voelbaar gehaperd. Want evendaar (op bl. 16) weet men niet wat gedaan met *folk* noch ook met *lore*. Van *folk* zou men wel willen zeggen maar men durft niet, dat dit de 'lagere standen' beteekent... dit klinkt een beetje preusch, 'n doet niet? En *lore* dan, schijnt, heel onduidelijk, vooral te zijn 's volks wetenis... alsof die was 'het gansche folkloristische gebied' (bl. 9), het meeste deel van 's volks gedoen.

En andere voorstelling van Volkskunde als wetenschap, en naar mijn bescheiden meening een betere medeen, heb ik voordezen nog bepoogd in *Biekorf's Volkskundige Boekenschouw*, 1908, I, bl. *1* vlgg. Volkskunde betaamde te wezen *een beredende kennis (met zaken en oorzaken) aller uitingen van de bedrijvigheid der gemeenschap inzooverre deze handelt uit neiging*; m.a.w. (zooals we verder uiteendeden in het 'Eerste Vl. Taal- en Geschiedk. Congres' te Antw., in 1910) *van alles wat het volk* ('*de menschen*', *ook wij*, '*'ne mensch*') *vermeent te weten, te kunnen zeggen of doen buiten de tusschenkomst van wetenschappelijke middelen*; of (zooals L. Ghys zaliger het liever verkoos) *van alles wat komt in of uit het volk*.

Deze breeder maar ook nauwer-omgrepen bepaling heb ik toen trachten goed te maken (evendaar); en ermee, het voorwerp en de indeeling der Volkskunde, meer vast en volkomen, waargekregen. (Vgl. ook *Hoe dient men, om wetenschappelijk te werken, de bronnen van folklore te behandelen*, zoo ik het mocht voorhouden in het 'XXXIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres' te Antw., in 1912, en zoo het, ongelukkiglijk onnagezien en ongekeurd, werd overgedrukt in dezes 'Handelingen' (bl. 616-629).

Alevenwel verder...?

- Dr. Schrijnen deed me dan de eer mijn bepaling tendeele te... 'stelen', s.v.v. (Vgl. daarover *Biek*. 1914-1919, XXV, bl. 33, opm. 1).

- Anderen nadien, en totnog, deden en doen me de eer mijn bepaling voort onbestreden te laten.

Dank voor die eer...

Maar... niet voor mij, doch om wille en ten bate der waarheid, ik zou verkiezen... bestreden te worden.

L. DE WOLF

Mengelmaren

Die Antiquaires!

Zijn een plaag voor onze streken.

Regelmatig ziet men ze uittrekken, in stad en te lande, ophoopend tegen klein geld of verwisselend tegen *nieuw* goed wat onze menschen nog in huis hebben van den goeden ouden tijd.

Zoo worden onze huizen vervelend alledaagsch.

We beleven immers meer vreugde - kunstvreugde - aan die eenvoudige oude meubels in onze omgeving, aan die koperen keukenkandelaars op ons schouwberd, dan aan al de groote kunstwerken in de musea die we maar zelden binnengaan.

Maar erger nog, de antiquaires plunderen onze kerken. Tegenin alle wetsverordeningen zoo van geestelijke als van burgerlijke overheid? Zeker.

Doet maar oen wandelingske te Brugge, voorbij die ‘Curiosity shops’; genoeg om tien kerken behoorlijk te stoffeeren.

Hoe komt het daar?

Dees zomer kondt ge nog zien aan 't raam van een winkel op den Dyver: het koperen deksel van de vont van Somerghem, zoo het gehavend en geschonden uit den oorlog kwam. Zoo sprak het opschrift, dat dienen moest om den Amerikaan te bekoren... en den pastoor van Somerghem te beschamen!

M.E.

Zevecote

COUVEZ: *Inventaires des objets d'art...* (Bruges, 1852) geeft voor Zevecote twee schilderijen op:

1°/ Jésus sur la Croix, très bien dessiné, mais la couleur laisse beaucoup à désirer. Teint sur toile (3 m. x 2 m.). Inconnu.

2°/ La Vierge tenant son fils sur les genoux. Les anges paraissent avoir été retouchés. Le travail n'a rien de remarquable. Inconnu.

PASTOOR DE VOS in zijn: *Beschrijving run Z.* (Brugge, 1879, bl. 24 ss.) kent nog die twee schilderijen, maar spreekt nog van twee andere.

1°/ ‘Christus gehecht aan het kruis,... navolging van A.V. Dyck, was eertijds geplaatst boven den hoogen autaar.

2°/... schilderij... aan de kerk gegeven door den Z.E. Heer Jacobus Serruys; zij verbeeldt Christus afgedaan van het kruis.

3°/ ...schilderij verbeeldende den H. Sebastianus.

4°/ ...schilderij... gegeven door Mevr. L. van Crombrugghe te Gent... verbeeldt Christus aan 't kruis’.

Thans zijn er nog drie schilderijen, ze werden onlangs (Sept. '21) hersteld bij Leegenhouck te Brugge.

1°/ boven 't hoogaltaar: O.L.V. (onbeduidend).

2°/ boven 't O.L.V. altaar: een klein tafereel = O.L.V. vanden Rozenkrans en St Dominicus; was vroeger het middendeel van een antependium zooals blijkt uit de omraming (cartouche en marmerstructuur) die men met een landschapschildering overdekt had.

3°/ boven het altaar van St Antonius een merkwaardige schilderij op koper: Christus aan 't kruis. (Is het de schilderij geschonken door Mevr. van Crombrugghe?). Op den achterkant slaat het volgende opschrift:

Ce tableau se presente par (Germain le Cler le fils de Cardin le Cler le moindre de la paroisse & Susanne le Cler sa moytye a leglise de Compeville aen bray fait <a> ter gou aen Hoollande le premier iour dAoust 1668.

Wie zal ons daar meer weten over te vertellen?

Nu die schilderij gekuischt is en hersteld mogen we hopen dat ze niet zal inslaan den weg van alle... schilderijen die vroeger te Zevecote te zien waren, t.t.z, spoorloos verdwijnen. Zevecote schijnt in de laatste tijden, in kunstopzicht, een betere richting op te gaan en meer achting over te hebben voor de kunstwerken uit vroegere dagen.

Het eenvoudig landelijk kerkje (ingewijd A.D. 1719) is buiten en binnen opgeknapt; gewit is het, lijk er maar weinig kerkjes in Vlaanderen zijn, maar die gekaleide kerkjes zijn anders kunstig en lief dan zoovele neo-gothische pretentieuse buitenkerken uit de onzalige jaren die we maar pas achter den rug hebben. Binnen is alles opgefrischt: het koorgestoelte (1669) en de twee biechtstoelen (1740 en 1744) werden hersteld door de Hoeren Michel Dhont en Walter Van Robaeys. Men moet die meubels gezien hebben in hun vroegeren staat, onvolledig, slecht vergaard, onzindelijk; zeker had men er vroeger wat warmer voor gezeten die afzichtelijke boel ware verhuisd naar kerkzolder... of wat nog slechter is, naar den antiquaire en vervangen geweest door splinternieuw, kleurloos werk. Nu is het gevaar gekeerd: ge zoudt al die would-be gothische kerkmeubels cadeau geven voor een gestoelte en biechtstoelen als die van Zevecote. Die langs daar wandelt ga eens zien. Een voorbeeld om na te volgen.

M.E.

Voor een vlaamsch Volkskundig Kalender

Op het Mariakongres te Brussel word door verschillende sprekers voorgesteld de oude devotiën tot Maria te doen heropbloeien; in de oude kerken geene nieuwe beelden te laten plaatsen, bijzonderlijk daar waar oude beelden de vereering ontvingen van het voorgeslacht.

Wat daar gezegd werd voor de Mariavereering is ook waar voor de heiligen in het algemeen in ons vlaamsche land, alwaar de heiligdommen zoo talrijk zijn.

Dit verval der oude devotiën is te betreuren doch dikwijls te wijten aan de onwetendheid. In het blad *De Standaard* heb ik reeds meermaals geschreven over de oude gebruiken onzer voorouders, over hunne vereering van Gods lieve heiligen. Waarom er geen catalogus van gemaakt? Waarom ze niet vergaderd in vorm van Volkskundig Kalender? Men heeft reeds zooveel geschreven over den Calendrier

Wallon die even verscheen, waarom alzoo geen werk in het vlaamsch voor het vlaamsch deel van ons land?

Het werk is groot, ik bekenne het, doch wanneer de vlamingen mij willen helpen en inlichtingen geven, zouden de verschillende gegevens, geput uit de oud-verschenen tijdschriften, boeken, enz., verzameld kunnen worden tot een geheel, met nut voor iedereen.

Daarom verzoek ik de achtbare lezers van *Biekorf* het volgende te willen mededeelen:

1. Welke heilige wordt in uw dorp of wijk meest gevierd? Hoe? Wanneer? Door begankenis? Ommegang? Heeft die vereering iets eigenaardigs? (Het zenden van geschiedenisboekjes, beeldekens of vlagskens ware mij hoogst aangenaam).

2. Zijn er bijzondere gebruiken in zwang ter gelegenheid van volksfeesten, zooals Oogstinhaling, S. Pieters, S. Jan, S. Marten? enz.

Op voorhand de goedwilligen dankonde, verzoek ik hen al de inlichtingen te willen zenden aan

E.H. GAB. CELIS, Heirnislaan, 5, Gent.

Taalteekens op gewasblâren

't Staat algemeen bekend onder de landsche menschen dat er *op de* '*vimmen*[1] *van de haver* een letter staat, een taalstaf; bovendien alle jaar een ander

Dit teeken is best te zien op de vimme van naast de belle; best er te voelen ook, immers met zachtjes die vimme tusschen de teergevoelige toppen van den duim en den wijsvinger te laten glijden.

Dees jaar was het een B, zeggen ze.

'Tgene dat men min weet, is dat er in ieder bladje van een *drieklaver* ook een taalstaf staat, namelijk de V, zoodat deze drie teekens beduiden

Voedsel Voor Vee,

en op een *vierklaver*

Veel Voedsel Voor Vee.

Dit vernam ik, lange jaren leên, van een oud man, die ook nog wist van ''t jaer '30', en dus niet ongeleerd en was.

G. Gezelle, aan wien ik de spreuk overzette, antwoordde dat het een stafrijmende landbouwspreuke was, en, docht het hem, een van de schoonste.

Hebbe ze echter nooit ievers geboekt gevonden.

(Oostroosebeke)

Dr. O.

(1) De 'vimme': zoo heet het blad van den haverhalm te Oostroosebeke en ommelands.

De laatste vliegen

‘t Zijn nu allichte de laatste. Cruyseecke-kermis is op Allerheiligen, en ze bakken dan de reste in de koeke,.. heb ik altijd gehoord’ zei er mij al lachend een boerenvrouwmensch uit Becelacre.
(‘Nu’ = thans, uitgaande Zaaimaand).
L.D.W.

Vlaamsch als opsteltale in-den-tijd

De doop- rouw- en trouwboeken te Denterghem welke dagteekenen van 1611, zijn in 't vlaamsch tot 1623; dan in 't latijn.
Dr.O.

Zulks is 't opteekenen weerd, van Denterghem en van elders: immers tegen dat er iemand eens dat schoon werk zou willen aangaan van alle onze gewezen burgerstandboeken, gezamenlijk en oordeelmatig, te onderzoeken en te bespreken. Schatten liggen daar geborgen, meestal ongebezigd; en een boek ware er te maken over weerde, zin on gebruikbaarheid, van die heerlijke en zoodikwijls verschamelde geschiedgronden.
L.D.W.
***

't Is al geheel lange geleden. - wel zestig jaar on meer - witte men den gevel der Brouwerie tegen de Sloterbrugge, waar dat er op stond: *In de Sloterbrugge*. Maar vlaamsch, dacht men, is zoo gemeene, en de schilder kroeg bevel dit in het fransch te schilderen. Als hij nu gedaan had, en dat men ging zien, las men daar, in schoone letters:

A LA PONT DU CLÉ.

Ja, dat was nu fransch.
A.D.

Vosseberg - Scheereberg

't Eene is te Hoogleê... Is 't een berg? En waarvandaan die name?
't Andere? Er zal een *Seminarium* geweest zijn, bekend onder dien naam: ievers al Dowaai. En die vlaamsche naam daar al Dowaai! Was hij een oord- of een geslachtnaam?

Waaruit ontstond S. Gillisparochie te Brugge?

Tegen dat, wat er staat in *Biekorf* (boven, op bl.203), werpt oen onzer bekwaamste lezers op:

> ‘St GILLIS is niet genomen uit *S. Salv.*, maar uit *O.L.V.*
> Zie *Bruges, hist...* blz. 278 en blz. 34 (laatste alinea).

Zie ook REMERY, *Bekende Pastors van St-Gillis*, blz. I, II, IV (beneden de blz.), VI'.

Dank om de opwerping:

Maar: *O.L.V.*-parochie oorspronkelijk was dan eendelijk groot? En hoe gerocht ze alover *S. Salvator's* tot aan den kant van *S. Gillis'*? Is dit alles ooit waarlijk diep en beslissend onderzocht?

BIEK.

Terechtwijzing

Op LEUTE (boven bl. 193, vlgg.)

Bl. 193, r.6: stelle men 'die woordkoppeling valt tegen. *Vlaamsche...'*, en niet 'tegen *vlaamsche...*'.

Ald., r. 15. 'Losbolligheid' mag niet slecht verstaan worden: ten hoogste weze 't als 'zottebollen'; alleszins niet als 'libertinage' (waarop Kramers wel deed denken met zijn 'losbol' = libertin).

't Volgende nog is ookal niet kwalijk om te weten:

Van Dale, in zijn *Groot Wdb. der Nederl. Taal*, vierde druk (1898), zegt:

'*Leut, Leute*, v. vroolijkheid, plezier, vermaak: *veel leut hebben; 't is maar voor de leut*, voor de pret; *zij vechten uit leut, uit jok*'.

En we lezen in het *Woordenboek der Nederl. Taal*, 8ste deel, 11de aflevering (1915), blz. 1703:

'*Leute* - ten N. van den Moerdijk meest *Leut*, znw. vr., (meerv. Ongewoon)..... Pret, pleizier: soms ook: grap, spel. Het woord is in Zuid-Nederland, in Zeeland en op de Zuidhollandsche eilanden, en voorts ook wel elders in Zuid-Holland, in de Betuwe (*Onze Volkstaal*, 2, 94), in een deel van Utrecht en aan de Zaan (hier alleen in verbinding met *hebben*) bekend'.

H.P.

[Nummer 11]

Ter vernieuwing van de Inteekeningen

Onze eerzame Lezers (uit 't Binnenland) gelieven ter inteekening op 1922, gebruik te maken van de *Postcheckrekening 66165*[1]; dus: ofwel bij overzetting wanneer ze zelf een slaande rekening hebben, ofwel anderszins bij storting op 't hierbijstekende bladje[2]. Dit om de kosten te minderen, van ons, en ook van de Inteekenaars die alzoo zullen betalen 10.10 fr. insteê van 10.60 fr.

De achtbare Inteekenaars van buiten het Land ook, zullen willen zoo goed zijn ons bij wederlandsch betalingsbevel te voldoen: zelfde reden.

Eenderwie te weigeren heeft, zal is te hopen ons willen op het bijgaande kaartje verwittigen.

(1) Op naam ‘De Wolf Lodewijk, Leeraar, Brugge’.
(2) Dit bladje, behoorlijk ingevuld, samen met 't bedrag ervan, ter Post af te geven.

Believe 't aan allen, *niet uitstellen*.

En waarom dan de inteekeninge verhoogd?

Beste Lezers, omdat we er anders geen lucht meer door zien, ten minste zoolang nog de duretijd aansleept.

Dees jaar '21 zijn we rechte gehouden geweest door de milde vrijgevigheid van velen van U. We hadden niet durven verwachten wat er van ‘giften in den blok’ en van anderen bijstand is ingekomen. Temeer dat we daartoe enkel een oproep zoogezeid in de opene lucht, niet van huis tot huis, deden... Velen dan voegden erbij: ‘tennaaste-jaar nog, als ge wilt’. Maar ons dunkt dat we niet mogen al den last weer op dezelfden doen wegen.

Biekorf - beheeren en opstellen, drukken en uitgeven -, één jaar, kost in den huldigen tijd een goê vier duist frank; daarentegen tot heden 'n trekt *Biekorf* op één jaar, althoope van inteekeningen onderstand enz., maar gewillig twee duist. Trouwens, tegenover de kosten welke meer dan zevenmaal rezen, staat *Biekorf* nog altijd met ongemeerderde toelagen, en met een inteekengeld dat enkel zes vijfden verhoogde.

Verleden jaar, meenden we den hoop onzer Vrienden niet lastig te vallen. Evenwel 't moet: anders 'n kan 't niet meer gaan.

En nochtans meer dan ooit hebben we dees jaar ondervonden, hoe 't groote getal onzer Inteekenaars er danig op uit is dat *Biekorf* voortleve. *Biekorf* is ‘hun’ blad, niet 't onze. *Biekorf* is 't blad zijner Lezers. Het en ware niet om trotsch op te zijn, als wij, ten spijte van hen, het voor de moeite gelieten een kleine krachtinspanning-méér te bedurven; eene ten andere die gaan zal.

Dat ze gaan zal, en lukken, dit is met volle vertrouwen gezeid. Overigens we willen ook meer en meer pogen *Biekorf* nog voort te verbeteren: in inhoud, in dikten en opluistering.

We versmachten in de opstellen reeds van-nu-af; en we weten bijdien, immer nog meer en nog beter te mogen verwachten: trouwens, benevens weer mededeelingen en werken

van voorgaanden als Bittremieux, Brakels, Celis, Dassonville, de Flou, Duclos, English, Fruytier, C. Gezelle, Maertens, Mervillie, H. Persyn, J. Simons, Valckenaere, Vinck, Walgrave enz., nog bijdragen aanstaande van EDW. VER-MEULEN, STIJN STREUVELS, en anderen die we nog niet mogen noemen, van grooten en kleinen, gevorderde kunstenaars en bekwame beginnelingen. Want *Biekorf* wordt meer en meer te zijn de eenig nog-bestaande tolk aller West-vlaamsche taal- en kunstoefenaars, we durven erbijvoegen het eenig volksvlaamsche blad van heel 't vlaamschsprekende Belgen.

We staan daarenboven met stukken-tewege uitgebreide beleering, over zaken die ons nauw aan het hert liggen, b.v. over *den aard den trant en 't verleden onzer eigenaardige dorpskerken.*

Dan weer hebben we voort bijeen te verzamelen alles wat overis van *bewaar- of gedenkenissen uit den vóóroorlogstijd onzer slagveldgewesten*.

Afbeeldingen en printen van geschied- en volkskundige kostelijkheden zouden we ook meer en meer willen uitgeven.

Verder: taalkundige zantingen hebben we liggen bij honderden; menigtallig komen oudere en nieuwere zanters weer op niet armvollen strooisels, zoodanig dat er reeds stoffe zou zijn om b.v. regelmatig in bijblad als *een voortzetting te beginnen van De Bo's Idioticon en Gezelle's Loquela*. Waarom niet? Heel gemeend. Vóór den oorlog bezaten we reeds boven de vijf duizend levende woorden of woordbeteekenissen, welke totnog ongeboekt zijn gebleken. Door de schuld van den oorlog zijn ze aan de rampe gekomen, maar toch... 't was een bewijs dat er zijn; en werkelijk, van binnen en sedert den oorlog, hebben wij er wel halfzoovele op een nieuw. Daarover alleszins een woordeke eerlang.

Nog meer andere nieuwigheden zijn in vooruitzicht.

Alzoo: genoeg werk op den winkel tewege om, zoodra het kan zijn, ons bladzijdental te vermeerderen, en om waarlijk

Biekorf alsan meer kostelijk en aantrekkelijk te maken.

... Wilden het Land en de Gouw, en... de Amerikanen die droomen ons land en ons leven te herstellen... maar wat broeder ons bijstaan! Gezeid zonder te lachen, 'n weet er niemand een dezer laatsten te naderen?

Nu, nu!... Om dat alles, 'n zouden we niet mogen ons hand komen uitsteken, en vragen dat onze Inteekenaars ons gelieven te helpen met... tijdelijk toch... een beetje wat-dieper in hun hert en ook in hun beugel te schieten?

Toe, vast en gewis, niemand blijft achter: dat's 't woord. En zelfs, we verwachten dat elk nog wat nieuwere bijtreders aanbrenge. In een voorbijgaan geuit, dank hier oprecht, aan hen die er ons in 't verloopen jaar boven de zestig ‘nieuwe’ bezorgden.

Op onze stoutigheid dus, verhoogen we 't inteekengeld, en durven voorzien dat er weerom van onze begoede vrienden gaan zijn, die daarboven nog voort andere bezondere giften gaan geven. De ‘blok’ blijft bestaan vooralsnu.

Hertelijk dank, en God vordere ons allen.

'T BEREK.

De bladwijzer van 1920 komt uit op 't einde van dit jaar of in 't begin van het volgende; en die van '21, hopen we, dapper erachter.

Gezelle's Levensavond

IN 'T ENGELSCH KLOOSTER. *(Vervolg van bladz. 207).*

't **I**s de gewoonte, dat de *Chaplain* van Nazareth te Brugge, jaarlijks het Engelsch huis te Haywards Heath in Sussex gaat bezoeken.

The Priory of Our Lady of good Counsel is de titel van dit nieuwer gesticht, dat een afzetsel is van Brugge, en een lieflijk-gebouwd en -gelegen opvoedingshuis, midden in velden en boschland. Men hoopte, dat de verandering van

lucht en de verstrooiing der reis den zieken man zouden goed doen. Monseigneur Waffelaert, geestelijke Overste en Beschermer der Broeders Xaverianen van Brugge, die in Engeland verscheidene huizen hebben, nam de gelegenheid waar om zijnen dierbaren vriend over zee te vergezellen. Zoo werd Gezelle de leidsman en wegwijzer van zijnen Bisschop.

Den 12^{en} waren ze te Clapham (Londen) bij de Broeders, in *Xaverian College*. Broeder Gabriël, de Overste, ontving zijne gasten met echt vlaamsche gulheid, door Gezelle geestig gewaardeerd. Den 14^{en} wierden ze ontvangen door den Bisschop van Southwark, beschermer van *Our Lady's Priory*, en gingen van daar naar het gesticht der Damen. Moeder Priorin van Brugge was ook overgekomen, en samen doorwandelden zij de gebouwen en frissche Engelsche hovingen daarrondom. Zij moesten wel de smaakvolle inrichting bewonderen. Het huis ligt in een vierkant; hooge daken op zijn Angel-Saksisch, bedekken de woningen, met hun luchtige zalen en gangen. De kapel is Engelsche gothiek tot in de laatste bijzonderheden, met prachtig gesneden en geschilderd altaar, en allerschoonste brandvensters vol heiligen van Engeland. Maar Gezelle kloeg, daar zijnde, weer van pijnen in den arm; de zusters bemerkten met spijt dat hij niet opknapte naar hunnen wensch; toch hield hij zich kloek en wilde geen zwakheid toonen. Korts nadien waren de reizigers weer te Clapham, en bezochten, vergezeld door Broeder Gabriël, de merkweerdigheden van Londen, in 't bijzonder de nieuwe katholieke hoofdkerk van Westminster. Den 19^{en} kwam Kardinaal Vaughan met zijnen hulpbisschop, en den Bisschop van Southwark bij de Broeders op bezoek; de vier prelaten werden er plechtig ontvangen en gevierd.

Daags voordien had Gezelle met zijn goed herte en zijn vriendelijken geest, voor hunnen weerd, den Overste der Broeders, het blijmoedig liedje gerijmd, waarin dezes gastvrijheid en de voornaamste gebeurtenissen van het verblijf te Londen vermeld staan:

Te Clapham is 't een goed quartier,
'k wil dat er vele waren
lijk Clapham, in het land alwaar
wij morgen henenvaren.
Nog langen tijd zij Gabriël,
hier Bisschop's vriend en reisgezel.

Victoria, daar stond hij op
de wacht, om ons te vangen,
met peerd en steert en roozenverwe
op alle twee zijn wangen.
'Alhier' zei hij, 'wat staat gij daar
zoo lange: of is er brandgevaar?'

Na korten tijd op tafel was
er al dat ate of drank is
tot *vegetable marrow* toe,
dat zochte spijze en. kranke is.
Wij zeiden onder ons getweên:
'zoo goed onthaal en is er geen!'

Zoo ging het, en zoo bleef het gaan
en alle dage smoorden
wij pijpen, menigvuldiglijk,
die man noch wijf en stoorden,
totdat wij eenmaal rookens moe,
vertrokken naar *Westminster* toe....

De *Cardinal*, wilt mij verstaan,
met twee van zijn prelaten,
en heeft die op Westminster klom
niet onbeloond gelaten:
hij kwam naar Clapham toegesneld
en wierd er ook gegabriëld.

Gegabriëld, dat is een woord
dat zegt, hetgeen geen monden
al had er iemand *five or six*
en zouden ooit verkonden.
De goede God, o Gabriël,
die alles weet, Hij weet dat wel.

Den 20^{en} kwamen de twee vrienden naar Vlaanderen terug... Gezelle voelde zijne krachten begeven. Mijn vader had hem genoodigd op mijne ‘Eeremisse’ te Heyst, voor den 25^{en}, maar hij schreef den 22^{en} dit brief ken, dat om zijnentwille en om Vader zaliger hier wel een plaatsken mag hebben:

‘Mijnheer en goede vriend! - Het deert mij dat ik niet weg en kan en dat ik een bedankend, doch niet aanveerdend antwoord zenden moet! Veel geluks dan en hertelijke deelname in uwe vaderlijke, trotsche blijdschap... Ik zal u en al die u dierbaar zijn op den schoonen dag gedenken. Mogen zoo de ouders zongen ook de jongen piepen, en 't priesterlijk oud Vlanderen eere doen! Ik ben uw dankbaar toegenegen.

G.G.

Moê terug uit Old England.

Het priesterlijk oud-Vlanderen! Ziet, hoe hij tot het einde toe, dat stralend beeld van zijn christene streke in zijnen geest draagt, en hoe hij zijn levensdoel door anderen wenscht doorgevoerd en voltooid te zien....

Maar hij was zoo moê! Eenige dagen na zijn tehuiskomste zei hij aan zijne vrienden: ‘Ik hebbe de eere gehad Monseigneur op reize behulpzaam te zijn, maar 'k voele dat ik haast zelf hulpe ga noodig hebben’.

Toch, bij het heropenen der school, met October, hervatte hij zijn werk met uitersten moed, hoe slecht het ook ging. De schrijvers van Biekorf vroegen hem naar medewerking. ‘Helaas,’ zei hij, ‘'t en gaat niet meer! Van 's noens af ben ik tenden, en gedwongen in den namiddag te rusten’.

Een der eerste dagen van October ging ik hem te Brugge bezoeken. Hij zat in zijn groote keuken en rookte een pijp. Mathilde liep op en af. Waarlijk, ik vond hem weinig opgewekt, maar 'k wist toen niet waaraan het loog. Hij was in zijn garen niet, en de plaats was ook niet gezellig. 'k Herinnere mij dat wij spraken over Antwerpsche volkswoorden en spreuken, die hij zoo goed kende als ik, hoewel

ik mijne kinder- en jongensjaren in de streek had doorgebracht. 'k Wet ook nog dat men hem uit de stad een brief kwam toonen dien men niet lezen kon. Hij stond te Brugge alweer bekend als allerlei talen machtig, maar dezen keer kon hij toch ook niet helpen: ‘'t is een tale uit den Oosten, iets gelijk Turksch,’ zei hij, ‘dat en versta ik niet’.

Mij uitlatende, wenschte hij mij goê dagen te Leuven, waar ik naartoe moest, en tot weerziens. Helaas, we gingen malkaar niet meer weder zien!

Toen hij den 18^{en} October naar Gent ging om de Academiezitting bij te wonen, ontmoette hij in de spoorhalle van Brugge pastor Flamen van Meetkerke, gewezen leeraar te Rousselare en zelf schrijver en dichter, een zijner groote bewonderaars. Flamen heeft den indruk van die ontmoeting opgeteekend: ‘Wij spraken over letteren, over zijn laatste reize naar Engeland en over zijn kortelings ingetreden ambt van Bestierder van 't Engelsch klooster, en het scheen mij dat iets nog treuriger dan naar gewoonte op zijn gemoed zweefde. Was hij dan reeds ontsteld, ziekelijk? Er wordt gezeid dat hij sinds de dood van zijnen beminden broeder geen volkomene gezondheid meer genoten heeft’[(1)].

Hij dacht veel aan de dood, sinds de begraving van Romaan, dat is zeker. Wij hoorden 't hem zeggen in zijn laatste voltooid gedicht; en in de onvoltooide rijmreken van 't einde zijns levens komt men het meermalen tegen:

Het leven is zoo kort, men kan 't
niet wel genoeg verloven....

De dood, wat is de dood,
herdenkt, o mensch, een stonde....

Heere, komt, ik ben ellendig,
'k ben vol zonde en vol verdriet;
komt, uw goedheid is onendig,
lange en beidt, o Heere, niet....

(1) *Burgerwelzijn*, 2 Dec. 1899.

Mij schielijk is een vreemde
ontroeringe ingevallen:
is stervende iemand, of
ben, veeg, ik zelf misschien
bestemd om heen te gaan....

Gij zijt, en zult het altijd wezen
zoo God u schiep: een vrije geest,
geen lichaam, eene ziel, nadezen....

('t Slot volgt)

A. WALGRAVE

De zang des 'Zijns'

Wij zijn de wezens zonder tal,
van 't groot heelal;
wij zingen, zingen, immer voort,
tot God ons dreunend lofakkoord!

Hij schouwde ons in Zijn Wezendheid
vóór eeuw en tijd;
reeds leefden wij in Zijn Verstand,
eer ooit de wereld kwam tot stand!

Toen heeft, in vormen duizendvoud,
Hij 't 'zijn' gebouwd
uit niet! In al wat is en wordt
heeft Zijne Liefd' heur uitgestort!

Zijn maatloos mild' Hoogmogendheid
heeft 't 'zijn' verspreid,
dat, d'eeuwen door, met feilen aêm,
verheerlijkt en bezingt Zijn Naam!

En daarom is het 'zijn' alom
Gods eigendom;
dat 'zijn', in tal, gewicht en maat,
zal loven Hem, die eeuwig staat!

Zijn Liefde, die 't al worden doet,
ons ‘zijn’ ook voedt;
'n waar 't de steun dien zij ons biedt,
ter stonde zonk het al in 't niet!

Elk onzer volgt getrouw de wet
hem voorgezet;
en 't wordt door Zijn Voorzienigheid,
zoo elk zoo al, ten doel geleid!

Wel zijn wij kort en eng bepaald,
doch wederstraald
ligt in ons d'eindlooze overvloed
van 't machtig ‘Zijn’ dat 't al behoedt!

Wij zijn de vonken van den Haard
ong'evenaard,
den Haard van 't ‘zijn’, die, onverdeeld,
het ‘zijn’ in al de wezens teelt!

Wij zijn de dropplen van den vliet,
die uit Hem schiet,
den vliet van 't ‘zijn’, die, schoon en goed,
zich, uit Hem, tot Hem wederspoedt!

Des zingen wij ons lofzang toe,
nooit zingensmoe,
den Allerhoogste! Hem zij eer:
Hij is ons bron, ons doel, ons Heer!

J. BITTREMIEUX

Een gissing

Op S. Maarten's lichtjes

't Is S. Maarten's dag geweest, den 11^{n} laatstleden. En men liep weer met lichtjes.
Waarvandaan dat gebruik? Meermaals hebben we geboord: het is een verchristening van een oud heidensch gebruik, toegepast op ‘Sintenimaartensavond’[(1)].

(1) Vgl. ‘Sinte*ni*-maarten’ met ‘Sinte-*ni*claai’.

'k Zou 't gelooven: van verre afgenomen, 't zal dat zijn.

Alevenwel *wie heeft dat heidensch gebruik alzoo toegepast*?

Nog niemand en zei het totnog. 'n Zijn 't soms niet geweest de '*clerici*' voordezen, de jonge leeflustige kerkendienaars in hunne wijdienstmatige vermakelijkheden?

Wat me daarop doet denken? Is dat het Evangelie uit de Misse en de Metten van S. Maarten, heelemaal speelt op den zeg van: 'Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit neque sub modio, sed supra candelabrum ut... lumen videant'. Leest dan daarachter de 'Homilia' daarover, met al de menigtallige 'lucernae' daarin. 't Is een ware bekoring.

Ter onderzoeking geopperd.

L.D.W.

Spokedingen

(Vgl. boven, bl. 98-100)

De Mare, Boerinne-tooveressen.

't **I**s van den heelen ouden tijd dat ik spreke, zei Seventje[1]. We weten wel, men 'n hoort daar zóó niet meer van, nu: die 't weten, houden 't voor hen en die 't tegenkomen en zeggen 't niemand. Enwel, *in den ouden tijd was, al dat hekse en tooveresse was, boerinne*, en zoo kwam het dat 't maar een gedacht en was[2] bij 't werkvolk om van de mare bereên te zijn. Gij weet toch wat de 'mare' is? *Dat is* een tooveresse die heur veranderd heeft in een leelijke beeste en die 's nachts op de borst van de menschen komt rusten, bij zooverre dat deze geen asem meer halen kunnen.

De tooveressen die daar zulke toeren komen doen zijn er gemeenlijk die verwenscht werden door een pater; oftewel die bekeken werden binst 't Sint-Jan's-evangelie, aldoor een trouwring, door een vrouwmensch die drie jongens heeft. *Die tooveressen eigenlijk moeten dat doen.* - Uit goeste 'n zouden ze 't alleszins niet aangaan, want een keer dat ze dàäraan beginnen, leggen ze zeere af.

(1) 't Oud boertje van Uytkerke hierboven te woorde.

(2) Wil zeggen: dat 't hun zoo dikwijls gebeurde, in hun meening.

Van een boerinne die bleef zitten op 't mes.

Dit is entwat dat gebeurd is met den overgrootvader van mijn besten maat; hij was tweeknecht[1] op 't hof ginder achter den bosch, tegen Tavereele's. Hij had al eenige nachten te reke zulke *aardige dingen* tegengekomen: hij 'n kon geen asem halen, was lijk zóó gejaagd, zóó gepijnd, en 'n kon noch roeren noch roepen.

's Nuchtens meende hij: 't zijn trunten en 'n gebaarde van niets.

Maar op den duur werd hij mager lijk een hond (al 'n schiet het nooit bresse[2] bij een tweeknecht), en geluw lijk een pannekoeke. 't Volk 'n gerocht er niet wijs uit. De boerinne ook, deed of en wist ze niet waaraan heur te houden; doch op 'n morgen zei hij heur al hakkelend:

- 'Boerinne, 'k ben van de mare bereên geweest, of de donder houdt de keerse'.
- 'Ja jongen! *Om die mare te vangen*, weet-ge wat gij doet, leg u in uw bedde met uw lierenaar[3] open op uw borst, en de sneê naar u gekeerd, dan 'n kan de mare aan u niet'.
- '... Dat ware wel aardig' peisde de andere, 'dat de mare heur zou zwichten voor den keeraafschen kant van 't lemmer. 'k Ga ik dat anders doen. Nu, probeeren is 't nauwste[4]'.

Daarbij, hij en had lijk geen trouwe in dat wijf: ze was te vele op tremard[5] voor een boerinne. Hij had dit al

(1) Een *tweeknecht* is de tweederangsknecht. Op een hofsteê van 6 peerden, staat hij den grooteknecht bij in 't oppassen der peerden. Ook werkt hij mee met hem. Op een hofsteê van 4 peerden of min, doet hij ander werk wanneer de grooteknecht de peerden oppast. Dan doet hij 't 'kleenwerk': helpen aan de koeien met den *drieknecht* (den koeier) en met de boerinne. De *grooteknecht* is 't hoofd van de knechten, en staat voor den boer als deze afwezig is. Hij doet 't peerdenwerk.

(2) *Bresse schieten* = oploopen, hoop maken, overvloed worden, in eten kleeding enz., over-schieten.

(3) *Lierenaar*? Ze zeiden dat in den ouden tijd, zei Seventje.

(4) *'t Nauwste* = 't simpelste.

(5) *Op tremard zijn*, ook *op tramard* = op den dril.

enthoelange in de gaten, en zij wist het, want een ‘goên dag’ en ‘goên avond’ was al dat hij eruit kreeg, en dikwijls zag hij heur loeren van achter een hoek of een kant lijk een uil door een ankergat.

Hij deed het lijk hij 't gemeend had, en zoudt ge 't gelooven? 's Nuchtens zat de boerinne in eigen lijve boutvaste gespijkerd op zijn mes! Hij had heur alzoo schoone door de garre getrokken!

Nog middelen ertegen.

- Maar Seven toch! En ... *om die mare nu schuw te maken* dat ze niet komt, 'n is er geen middel?

- 't Doet. Maar al de menschen 'n weten dat niet, en 'n ‘waren we geen Donderdag vandage’[1] ge zoudt het gij ook niet te wete komen!

't Beste middel en 't simpelste is, eer dat ge in uw bedde kruipt, altijd uw kloefen of schoenen met de hielen-eerst onder 't bedde te schuiven, dan kan er geen mare aan u. Ook nog is 't goed uw broek op u te leggen, met de beenlingen naar-uw-hoofdeindewaarder, een al weerskanten van u.

Eu waarmeê ik altijd best gevaren heb (want 'k en heb het God-zij-gedankt nog nooit tegengekomen), is: zelf, hoort gij, zelf een kruis op te maken, van hout dat door de mare bereên is geweest, en dat kruis aan 't hoofdeinde van uw bedde te hangen.

Ook hout en beesten worden, bereên.

't Is waar, kwestie wist-ge 't: *hout ook kan door de mare bereên worden*. Ja, dat is zóó: 'k heb ik dat nog gezien, dan is 't zoo plat als een cent. Door-den-band is 't esschenhout. Nog: en de *beesten 'n zijn er ook niet vrij van*; de-die worden zóó mager en zóó stuurhaarde als een slechtgewinterde os.

(1) Dit, ‘om niet te vergeten den dag te noemen’ (vgl. boven, bl. 98): een list dus hier om zonder oogenschijnlijkheid aan die wet te voldoen.

Van een boerinne die peerd speelde.

En wil ik u nog entwat vertellen binst, dat 'k daarvan sproke?

Mijn eigen grootvader heeft mij dat zelf verteld. Hij was grooteknecht bij een boer van vier peerden te Lisseweghe; die boer kwam slecht overeen met zijn wijf.

Mijn grootvader had al eenigen tijd lijk willen zien dat zijn peerden zóó afnamen, ja, zijn schoonste ruttelde van magerte. Hij had al eenige keeren tegen avond, belet dat zijn peerden zóó eeuwig jaagbalgden als hij ze ophaalde[1]: ze moesten fel geloopen hebben meende hij. Hoe kwam dat? Ze hadden zij niemand's haaste in! 'k Ga daar een keer op schaffen, peisde hij zoo.

Opeen avond gaat hij een half uurken eerder dan hij placht. En wat ziet hij? In plaats van vier peerden loopen er daar vijf. Wacht, vogel, zei mijn overgrootvader, als gij meent van mij te duivelen met daarbij te loopen, ge zijt leelijk mis... en hij haalt ze in zeven haasten alle vijf op. 't Vijfde breidelt hij dan, springt erop en rijdt ermeê naar de smisse om het, te doen beslaan op alle vier zijn pooten. En janverdorie... 's anderdaags 's nuchtens lag de boerinne in heur bedde geijzerd aan handen en voeten!...

Ge moet, weten: *nooit en kan zulk dier weerom van gedaante veranderen, zoolang men het in een koorde gevat houdt die met een rechtschen knoop toegehaald is...* En dikwijls gebeurt zulk een spel.

Toeren, ei?

R. VAN CLYTHEM

Roeper en kakelaar

om te zeggen kool of bovenste der luchtpijp staan bekend en geboekt bij De Bo.

Taal- en-leeftnigkundigen gaan een heelen dag lang smekken aan de schoonheid van dezegezegden. Maar ze zullen er mogen een tweeden dag bijdoen, voor de twee volgende die ik ook heb gehoord, en die totheden nievers geboekt zijn:

(1) *Ophalen* = binnenhalen vanuit den bilk.

't Eene was van een Becelaerenare die, toen hij nog kind was, eens met zijn mond aan te tote van den ziedenden moor had getrokken, ‘en, zei hij, zi' 't was al sterre da' 'k zag, 'k had heel mijn ZWELGER verbrand!’

't Andere van een Bruggeling, ook een ongeleerd man, die bij 't verorberen-tewege van een potje gloeiende koffij, ‘ho, zei, 't is van pas-op, ge zoudt er uw KLAPPERTJE aan verbranden!’

Waren *roeper, kakelaar, zwelger* en *klapper* elk van zijn leven maar één keer gebruikt geweest, 't ware nochtans al viermaal hetzelfde taalversekijnsel, waarop kon gesteund om verdietschingen te vinden.

L.D.W.

Zieltjesgeld

Dat is drinkgeld rondgehaald en verdronken door de klokluiders, om, 's avonds vóór en 's morgens van Allerzielen, een laatste en een eerste ‘pooze geluid’ te hebben: die pooze wordt dan door hen toegevoegd lijk uit wederjonste.

(Gehoord te Watou op 2-XI-'16).

Onze Kustewaardsche Kerken

Hoe de echte *aard* van *de Kustewaardsche Kerken*, hoe 't *verleden*, de *ontwikkeling, uitbreiding* en *uitgebreidheid, lotgevaarten* ervan waren, dan of er nog *toekomst* op is, blijft nog over te onderzoeken.

REUSENS, de eerste, de eene en de andere na hem, HOSTE dan de laatste, die erover handelden, lieten heel onafgedaan, 'k zal maar zeggen lieten heel onopgehelderd wat er aan die Kerken eigen eenig en gemeenzaam, wat er vlaamsch aan is, kunstig of ook schoon aan is, wat ervan moet voortgebruikt of moet aan gewijzigd worden.

En het koddigste van al, ondertusschen: 't is al vijftig jaar en meer dat ‘ze’ eraan herstellen, ttz. werken om hen wederom te hebben zoo-behoort! ‘Zoo behoort’ hoe is dat dan: in 't algemeen, namelijk als bouwbeeld; en in het bezonder nog, als zoovele toepassingen van dit bouwbeeld?

't Is nu oorloge geweest, en van de kerken zijn er vele, onder de schoonste, heel uitgebroken. En men gaat er weer

‘herstellen’, nog een keer ‘zoo b'hoort’. Maar ‘zoo b'hoort’ hoe is dat weer?

Brussel zegt dan aan ons bouwliên: ‘toont een keer uw teekeningen’, en 't is Brussel die besluit of die teekeningen deugen. Maar weet Brussel dan zoo goed en zoo vaste wat er van ons kerken is? Onze kerken zijn gegroeid uit *ons* land, en lucht en volk. Als we *zelf* hier niet en weten hoe dit was en hoedanig, weet het Brussel?

't Ware een lijvig boek te maken op ons kerken.

Willen *wij* hier, vrienden thoope, liefhebbers tezamen, willen wij eens al vergaren hier in *Biekorf* wat we kunnen over onze Kustewaardsche Kerken, en medeen eens zelve zien, aard en trant ervan te ontleden? Onder onze Lezers zijn er kenners, kunstenaars, die gaan helpen; waarom niet. 't Zijn daar zaken in van bouwkunst, van geschiedenis, van volkskunst, en niet-minst-van-al van wij dienst. Ieder, dien 't zijn vak is, spreke mee, riekte en onderwijze de anderen; en we gaan iets leeren zoo, en misschien nog deugd doen ook.

Dus voortaan, in elk talmerk iets erover.

L. DE WOLF

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium.

Losse aanteekeningen.

(Vervolg van bladz. 203)

De stichting der parochie van Sinte-Walburga dagteekent van 1239; de akte staat te lezen bij Miraeus, II, 994.

Wij zullen thans, naar tijdsorde, eenige wetenswaardigheden uit het Cartularium opnemen:

- In 1280 grijpt er een ‘besouc’ plaats voor een ‘landgescheede tusschen sinte Wouburghen kerke lande

in brugghe bider Rudderstrate ende tusschen Robrechts van coolkerke ende veis van veltheem lande, daer twist of was waer tleen'. Er werd bevonden, erkend en beslist 'dat alt ydel land dat leghet benoorden sinte wouburghen strate al omtrent (sic) die kerke van sinte wouburghen, dat het es al der kerke eighine goed toten ovesdropen van den husinghen die staen al omtrent (sic) dat ydelle land'.

- Folio 61. Anno 1291. Bezet van vele kleine renten, in Brugge.
- In eene charter van 1314 lezen wij dat: 'Wy meester eustaes prochiepape,... van sinte Woubuerghen in brugjeghe',... verklaren 'dat de kerke van Sinte Woubuerghen in brucghe es sculdich tip haren eewelike (sic) eene lampte te houdene bernende voor onser vrauwen beilde inde capelle, beede dach ende nacht, over gillis Roos ziele ende claren zijns wijfs', - dit mits eene zekere geldsom, 'die welke bekeert es indie groote noot vanden kerken voors.' Dus weder een blijk van den onvoldoenden welstand der kerk.

- In 1315 wordt melding gemaakt van eene rente ten profijte van de kerk, bezet op eenen 'muelenwal... biden ouden Rolleweghe, tjeghens over Joos bossins eester'.

- Rond 1340 werd er eene 'Landscheedinghe met huusen inde Rudderstrate' verricht, en in 1353 wederom eene andere 'Landscheedinghe'.

('t Vervolgt).

K.D.F.

Aan ‘Gudrun’

of liever
aan iemand anders daarbachten

We vernemen nu eerst; heel bij toeval, dat het alreeds drie maand is geleên dat *Gudrun* ons aanviel... zonder het ons totheden te melden...

In *Biekorf* boven (op bl. 184-185) staat er een opsfelleke ‘Waarmaan we naartoe’[(1)]. Een opwerping, die tegen de ‘Vlaamsche Meisjesbeweging’ soms is gemaakt, wordt er door J. Hagel, en op zijn J. Hagel's, beantwoord. Trouwens schetsgewijsde toont hij daar aan, dat die roering der ‘Meisjes’ een onweerstaanbare is, en ten anderen eene waarvan de opgeworpen slechte kant - of opwerpbare slechte kant - heel gemakkelijk, dank heurlieder goê wille, en met tijd, beredderbaar blijkt. Daarenboven, de *opwerping* zelf, stelt hij er voor in den mond van een grimgierige sloore, en bijgevolg daardoor reeds als oudewijfsachtig; en de *weerlegging* ervan laat hij dan volgen, bondig beslissend, in de rede tevens van een beleerd en van een onbeleerd man.

Was J. Hagel gemist, of 'n sprak hij niet duidelijk genoeg, men mocht het hem zeggen. *Biekorf* stond open. *Biekorf* heeft totheden zichzelven altijd eerlijk laten bestrijden, tot zelfs in zijn eigenen *Biekorf* toe (vgl. onderander boven, op bl.59, vlgg.). En iets wat men ook kon, indien J. Hagel gemist scheen, was ten minste J. Hagel's bedoeling eerst hooren.

Welaan 't schijnt dat 't aan enkelen scheen dat J. Hagel in zijn ‘Waar gaan we naartoe’, werkelijk gemist is. Gemist hoedat? Tot nu toe, wij we 'n vatten 't nog niet, 't en zij men den zin van het opstel verdraaie. Maar toch 't schijnt dat dit scheen aan die enkelen.

'n Hebben die enkelen dan geen uitleg gevraagd? Ze doen, in verschillende keeren, nu een dan een; en uitleg gekregen. Dit gebeurde seffens na 't uitkomen. Bovendien dat bendeken enkelen, op een of twee na, 'n had 't stuk zelfs nog niet eenmaal gelezen!... Nu ook, z' en wenschten geen uitleg: ze wenschten *wat anders*.

(1) In zijnzelven iets onbeduidends. Een grapke. Grapmatig een waarhedeke, welke reeds lange gezeid werd, en aanveerd door alle gezetene liên... Maar iets is er wonder, al vaak opgemerkt: stelt honderd schoone, of lieve dingen in *Biekorf* (ook in andere bladen), velen zijn er die 't nooit en gaan zien; stelt er één prulleken in, waar dat er een schijn van een haarke zou kunnen aan scheef staan, aanstonds, dàt is gezien, en beklapt, en gewogen, bedingd en bedaan... en liefst nog door dezen die anders uw blad nieten kennen.
Wat wordt het toch een aardige wereld in Vlaanderen.
Er is effen twee maand maar voorbij, dat Hugo Verriest zei te Roeselaere: waarom thans onder de Vlamingen, dat eeuwige grijnzen van den een' op den anderen? Wezen wij allen ‘blijde te moede en betrouwvol’ (vgl. boven, bl. 203). 't Zal hier verkwikkender zijn!

Die enkelen dus verdraaiden de zaak, - we gaan verder zien hoe -.

Ze zeiden daarna: ‘'t Is rechtstreeks tegen de Meisjes’... (Wij dachten dat 't rechtstreeks ervoor was)!

Ze zeiden: ‘de Meisjes gaan gram zijn!’... (Maar de Meisjes 'n gebaarden lijk niet. Integendeel, we hebben, van meer dan één nog, het tegenovergestelde gehoord).

Ze zeiden - dit alles zeiden ze tegen een van ons, toen ze ons vroegen om uitleg - ze zeiden: ‘één-mensch-vooral zal er gram zijn; deze die in ons Bisdom de Meisjesbeweging beschermt, een hoog-staande Man; deze gaat eendelijk gram zijn’!... (Maar de ‘Man’ toen we 't hem vroegen, van zoo hoog als hij stond keek eendelijk verwonderd, en heeft met dat gramzijn eendelijk gelachen. We hebben 't hun oververteld).

't Is gelijk! Wat gedaan?... Want ze wilden *wat anders.*

Ze zouden toch wel iemand gestoord krijgen?

Daarop is er uitgekomen een opstel in ‘*Gudran*’ (1921, III, 32)[(1)], zoogeheeten AAN BIEKORF; maar waarin er gemikt werd... op wien?

- niet op *Biekorf*

- nocb ook op *J. Hagel!*

- Op wien? Op hem dien ze bedoelden erachter, en om heel *iets anders*... Op ‘*hem’!*

En een opstel, hoedanig?

We gaan zeggen - voor 't minst - uiterst onvriendelijk. Hoe is het toch mogelijk?

't Is schoon er te zien dat de reden van 't opstel niet ligt in een toorn om J. Hagel-zijn schetske, maar grondewaard ligt in een wrok om wat anders, om iets dat al broedt sedert lange, bij menschen die daarvan maken, te rechte of ten onrechte, een heilige zake... Een heilige wrok dus, om wat? Omdat - 't is trouwens aleven schoon er te zien - omdat ‘hij’-hij het ongeluk heeft Vlaanderen's toestand en strijd niet te willen beschouwen op de wijze van hen; en derhalve noch hem noch ook *Biekorf* te willen keeren en plooien naar den kant dien ze geren.

Zou'-je 't toch denken?

‘Hij’ daarentegen, hij meent dat 't zijn recht is ('t recht van eenieder), bovendien dat 't zijn plicht is (zijn priesterplicht eerst en vooral), van vrij een *vrije* zaak in te zien, van ze vrij te bespreken, en van vrij te volherden in 'troepen en 't kloppen dààr waar te waarschuwen valt tegen sommig gedoen dat hem voorkomt als onredelijk of schadend. Dit pleegt hij reeds jaren (en, 't wilt erom doen, juist niet in J. Hagel's ‘Waar gaan we naartoe’), en, telkens wanneer hij het doet, vraagt hij ten anderen om weerspraak, eerlijke en deftige weerspraak, eene met redenen, rechtschapen en ten bate van 't goed.

(1) We herhalen dat we 't hebben moeten vernemen van elders, bij gevalle, en drie maanden nadien. 't Schijnt dat 't nu ook is overgenomen geweest in *De Vlaamsche Wachter* (5-XI-21)... weten we... van te hooren zeggen weerom. Of het nog elders in stond, 'n weten we niet. 'n Eerlijke twist, zie'-je wel!

Tot heden, van weerspraak, nooit niets[1].

Maar... dit opstel in Gudrun is nu een weerspraak. - En, van wat men noemt ‘verstandige menschen’?

Ja, evenwel... Heere der Heeren!

We zouden zwijgen erover, doen als ‘hij’ die daarin wordt bedoeld, ons in geen verkiezingsgazetjes-taal ergeren, was 't niet dat het opstel gemaakt werd om in ‘hem’ ook *Biekorf* te treffen; vooral nog daarbij omdat, wegens den aard en de drijfveer van 't opstel - immers kwageestzaaierij - hier werkelijk veel te groote belangen in 't spel zijn, namelijk de leiding der jeugd, en het vrije openhertig en heusche gehandel in ons aller gemeenzamen strijd voor het welzijn van 't Land.

Dus liever, twee woordekens antwoord.

't Eerste is AAN GUDRUN.

Eerzame tolk onzer ‘Meisjes’, 'n trekt u deze zake niet aan. Gelooft ons, 't is anderman's veete...

't Andere AAN HEM DIE 'T OPSTEL GEMAAKT HEEFT, die tevens heel 't spelleke in gang stak.

Vriend, onder ons. We zijn hier gemans, mannevolk thoope. Laten we dan eens ernstig spreken, zooveeltemeer dat gij alle eer weerdig zijt... uitgenomen welverstaan in 'tgene gij daareven gedaan hebt.

Ge stelt vanboven ‘*Aan Biekorf*’, en ge 'n zegt aan *Biekorf* geen woord.

Ge valt op het stuk van *J. Hagel.* Maar go 'n zegt van J. Hagel geen woord. Deze heeft nochtans aan hom eigen: zijn trant, zijn schetsen (die daarom geen schimpen 'n zijn); en 'n had sedert 1914 geen reke in *Biekorf* meer staan. J. Hagel en *Biekorf* en zijn 'tzelfde dus niet.

En ge valt dan, vanbachten *Gudrun*, a lover *Biekorf* en alover *J. Hagel* recht een enzer opstellers aan, op wien gij het lang reeds gemikt hebt. Zoo bitsig; waarom? Zoo onkiesch; waarom? Zoo haatvol bijna. Is er dus meer bij u dan meeningsverschil? 't Is de eerste keer niet dat, in gesprekken of druk zelfs, gij ‘hem’ en zijn werk en *Biekorf* mede, alzoo hebt zoeken te minderen. Zijt gij misdaan?

Over uw opstel in *Gudrun* kon ‘hij’ veel antwoorden, to beginnen met dit, dat gij, die ‘hem’ laakt tot op gebied van gastvrijheid toe(!) - hoe komt dàt wel te stade? - rechts een van dezen nog zijt, die er hebben het minst van te klagen.

Om echter bitsig gestrijdsel te mijden, antwoorden wij liever voor ‘hem’, temeer nog, vermits gij toch ook heel uw opstel hebt verkozen te richten tot *Biekorf* (die even bij veel van de Lezeressen van *Gudrun* - indien gij er inderdaad van gezag zijt - uw verachtenden smaad moet hebben gedeeld).

‘Hij’ op wien gij het hebt, stemt erin toe te zijn àl wat gij wilt... en ge wilt heelveel aardige dingen van hem!... Weet-je wel dat, met andere woorden, Ued. ‘hem’ uitgeeft voor kortzichtig, bekrompen, kleingeestig, onwetend, onmondig, waanzinnig, hoogvarend, baatzuchtig, bespottelijk verachten!?... Nietwaar allemaal heel aardige dingen om zoo, nameloosweg, aan een vriend te verwijten? Welaan,

(1) 't En zijn lijk geen tijden nietmeer van verstandige twistredeninge!

al die leelijke dingen, ‘hij’ wil dat allemaal zijn, en hij zegt, kan ‘hij’ met dit àl te bekennen Vlaanderen's welzijn vooruithelpen, geren gedaan.

Maar...

‘*Hij*’ kon U dan ook vragen hoe *gij* zijt? *Uw* verleden, *uw* werk, *uw* pogen, vergeleken bij 't zijne; ook spottenderwijze *uw* woonst en *uw* doening? Niets is gemakkelijker.

Doch wat hielp dat ter zake.

Gij wilt de waarheid? ‘Hij’ ook.

Maar ziet hoe gij handelt.

Gij hebt *zienlijk* en *wetens* (gij immers als anderen hebt er zelf uitleg over gevraagd, en zelf uitleg gekregen), wetens hebt gij den zin en den geest van J. Hagel-zijn opstel verdraaid: gezeid dat hij de ‘Meisjesbeweging’ wil hatelijk maken; en zienlijk, gij deedt 't om ontevredenheid te stoken.

Gij hebt anderen (geen Meisjes weerom, maar Heeren als gij) aan wie gij de waarheid vermochtet te zeggen, dit kwalijk gedraai door en door ingedreven, hen verbitterd gemaakt, en U als hun tolk aangestold.

Daartoe hebt gij dan willens verward verscheidene dingen: *Biekorf* met ‘hem’; een luimig en schuldeloos verhaal met een lage beschuldiging; 't bestrijden van een opwerping met de opwerping zelf; den indruk van een reke met den indruk van 't geheel; uw geveinsde verergernis met de gevoelde gemelijkheid welke gij zochtet te wekken, enz. enz.

Hoort vriend, gij on ‘hij’, vermits gij malkaar zoodikwijls gemoet, 'n was 't niet beter anders uw geschillen te effenen?

Laat daarbuiten de ‘turba’ de ‘plebs’ die onder u beiden niet en heeft tusschen te komen. Doet 't onder uzelven.

En daar, onder u of openlijk ook, telkens, hebt dan voor U al het gelijk! Maar muikt niet, spreekt, spreekt recht voor den vuist; bevecht ‘zijn’ gezeg op redekundige wijze. Gij hebt dat immers geleerd.

Hebt voor u al de gaven-van-God, doorzicht, geest, gevoel, smaak, taal, alles, hebt alles volmaakt - ‘hij’ niets! -... Valt daarmee aan; maar laat-daar alles wat niet hoffelijk, ridderlijk gaat.

Gij wilt dat ‘hij’ trachte hem te beteren, onder ander dat hij worde breeder begeest. - ‘Hij’ hooft het beloofd! - Belooft het gij ook. Want weet wel, breedheid van geest en gedachten 'n moet niet noodzakelijk en uitsluitelijk breedheid en diepte zijn in schepping en vatting; dit is niet aan eenieder gegeven.., ‘et si acceperis, cur gloriaris...?’ Breedheid in gedachten kome ook nog tevoor, nog meer bovendien, in 't uitbrengen dezer gedachten, werkende om die aan anderen mode te deelen, in 't eerbiedigen van een ander's gevoelen, in 't gulhertig en heusche gespeel met woord en met wederwoord. Dit kan eenieder betrachten. Dit echter 'n deedt *gij* nu niet... In 't vervolg dus, waar een stelling U stoort, 'n valt niet zoodra op den steller ervan; waar een stelling ter spraak is, 'n verdraait niet heur zin, en 'n vit niet op woorden. Stelt tegen één stelling een andere, de Uwe, een betere is te hopen, en toont aan dat die goed is.

Bij voorbeeld:

Wanneer '*hij*' houdt staande dat Vlaanderen's taal, eer, geleerdheid en kunst, zeden en godsdienst, moeten worden gered *niet door dwang* maar door liefde, door 't verwekken van liefde, en met liefde en uit liefde (vooral als een man lijk Poullet ook ditzelfde aanbeveelt)[1], ... en dit staat *U* niet aan, zegt dan eenvoudigweg 'neen: liever door dwang, door spot, af brekerij, naamloos geschrijfsel, zwartmakerij meestnog bij menschen die den toestand min kennen', door een waar Schrikbewind dus, zoodat er niemand meer anders durft zijn als een mensch-naar-ùw-zin... zegt dat vlakaf... en bewijst dat dit best is.

Maar ge 'n wilt dàt niet, nietwaar?

Dan 't volgende toch (en laten we nu hier de bezonderste woorden stellen in 't fransch, omdat *gij*, Vlaming, dit liefst hebt):

Wanneer '*hij*' houdt staande: geen '*negatief*' werk, ten minste uitsluitelijk...

Wanneer '*hij*' houdt staande: niet alles, alles, alles versmacht in '*collectief*' gestroom...

Of, wanneer '*hij*' houdt staande: niet heel onzen aard, onze taal, en ons volk '*artificieel*' ingericht, niet het volksvlaamsch gedood[2] en heel het vlaamsch volk in zijn keel, in zijn hert, in zijn binnen vermoord...

Nog, als '*hij*' houdt staande: betrachten we onze eenheid niet door '*nivellement*' door '*uniformisatie in de banaliteit*', maar door gelijkzaamheid in goeden wil en '*actie*'...

En dit staat *U* niet aan? Zegt maar op, wat u lust, stelt daaroveral stellingen tegen... en alsan bewijzen dat 't best is. Dàt ware eerlijk gehandeld.

Nog voort:

Wanneer hij houdt staande: 'n maken we van 't Vlaamsch en de 'Vlaamsche beweging' niet heel-uitsluitelijk een '*politieke kwestie*', in 't bezonder 'n 'identificeeren' we heur niet met eenige 'politieke partij' van welker 'limiteering' en toevallig 'succès' zij bijgevolg afhangt...

Of dat '*hij*' weer houdt staande: 'onze leerende jeugd moet zijn een jeugd die leert, die leert om iets te worden, om later dan - iets zijnde - (heel 'individueel') dat iets te zijn in 't vlaamsch, maar niet vooruitvooral een '*massa*' zonder wasdom, een 'element' van zwaarte van beuking en van stoornis, een 'organisme' alleen, een 'instrument' niets anders, een stuk alaam dat, morgen uitgediend, wordt weggegooid en door een nieuw vervangen...

En dit staat *U* niet aan? Wel toe dan, loochent maar, een stelling weer ertegen, en redelijk bewezen. *De Standaard*, heel onlangs geleên, al sprekende van 'Wenschen', kloeg nochtans ook: 'er zijn, zei hij,

(1) Vgl. boven, op bl. 191; en *Biek.* 1920, XXVI, 42. Ook Dr. Van de Perre zei: 'Wil de Vlaamsche Beweging haar doel bereiken, dan moet' ze mannen voortbrengen met bekwaamheid en liefde' (*De Standaard,* 13-XI-21).

(2) '*Hij*' zegt niet 'HET WESTVLAAMSCH', maar ''t Volksvlaamsch'. Een eeuwige verwarring bij *u* en bij zoo velen.

in de Vlaamsche Beweging te weinig geschoolde krachten'; en Frans Van Cauwelaert zei eveneens; 'veel mannen hebben we van 't woord, te letter van de daad'. En Dr. Van de Perre alsdan voegde daarbij: 'Het voorbeeld van Van Cauwelaert aan de jonge Vlamingen leert dat ze eerst man moeten worden. Een woord gesproken door een man met gezag brengt meer voort dan het werk van duizend middelmatigen'(1). Is 'tgene '*hij*' zei, iets anders?

En eindelijk, wanneer '*hij*' nogniet zei, maar zeggen zou: de Vlaamsche Meisjes insgelijks behooren eerst en meest bereid tot hunne zending; ze wezen niet een nieuwe 'groep' die 'collectief' en 'exclusief' vooral bestemd moet zijn om mee te wegen in de schaal, om moe te loopen in den hoop, te roepen in 't gewoel (ze vragen 't niet ten anderen): ze wezen wel een 'groep', maar een van 'individueel en elk-op-zich-perfecte' aanstaande vlaamsche moederkens, waar dat de jonge knapen al eens mogen naar zien (veeleer dan naar wat anders) om, zonder 'pruderie' maar kiesch en deftig, daar een vrouwken uit te kiezen... en, dit stond *U* niet aan; ge meendet zelfs dat eene zulke stelling vlakaf 'scandaliseerend' klonk? Wel zegt het weer, maar roept teweeg niet op den Steller dan, doch op zijn stelling zelf.

Komaan, nu gaat ge weeral zeggen, met de handen op 't gelaat: 'hoe kan men toch zoo spreken; wat gaat de vijand, de 'Flamands de coeur' daar weeral munt uit slaan? 't Is schande toch voor *Biekorf*!' Wij antwoorden: wie doet er *Biekorf* spreken?... Laat daar dat geschandaal, en antwoordt op de stellingen. Door twist en wedertwist, in vrijheid en 'manieren', trachten we eens volmaakt te wezen: het beste, om niet berispt te worden, was altijd en is immer, te doen om onberispelijk, zooveel het kan, te zijn. Een lid van uit een huisgezin die niet voldoende en ware, zou dus, om schande te vermijden, maar-altijd meer en meer ondeugend mogen wezen, op voorwaarde daarbij dat al die hem bekeeren wilden maar-liever zouden zwijgen?

Ten slotte dus:

GIJ zegt dat HIJ geleerd is. 'Hij' vraagt uw vleien niet, maar 't is dat gij het meent. Welaan als '*hij*' dan spreekt, omdat hij denkt dat spreken hem een plicht is, waarom hem niet aanhoord? Of, als hij mist, waarom niet redekundig, deftig, heusch en vlaamsch, met hem gesproken dan?

Uw opstel, Vriend, en 't is ons laatste woord, was pijnlijk... niet voor 'hem'... voor U. Ook, als w' er spel aan mieken, het was met tegenzin. En bovendien, het ging ons niet, alzoo een veete bloot te leggen die niemand aangaat buiten U, en niemand aanbelangt. Maar 't moest: omdat heel dit geval een levend voorbeeld is van 'tgeen dat 'hij' - en wij - in Vlaanderen hedendaags zoo ongelukkig vinden, zoo schadelijk medeen... een geest - bij nogalvelen toch - van kwalijknemerij, en knorrige handelingen.

God hetere 't.

BIEKORF

(1) *De Standaard*, 13-XI-21.

Mengelmaren

Over den bovenbesproken eerdhoop van Zuyenkerke

(Vgl. boven, bl. 190).

Hij was, zei het zeisel, een klamp sneeuw, afgekuischt van de kloefen van S. Amand.

Hier hetzelfde, maar anders. Ook een zeisel; en even uit den mond van de menschen van Uytkerke.

'S. Amand *en de h. Dorothea kwamen van Brugge*, en waren op weg naar Uytkerke *om-ter-zeerst*, stuk over ruk. Omdat de h. Dorothea's kloefen te danig besteld waren, *kuischte zij* die af, *en S. Amand ook* op dezelfde plaatse. En dit is die hoop daar'.

- Hoe komt de h. Dorothea hier in 't spel? S. Amand had een reden om 'naar Uytkerke te gaan': hij is er beschermheilige van, en moet er toch enthoe zijn geraakt. Maar waaruit is zij daar gekend, en bezeiseld? En wat zit er daarachter dat ze gingen 'om-ter-zeerst'?

R. VAN CLYTHEM

De letter op de vimmen van de haver

(Vgl. boven, hl. 238).

Dr. O. zegt dat er op de vimmen van de haver een letter te vinden is, *alle jaar een ander.*

Dat wil ik niet teenemaal tegenspreken: maar toch meen ik goed te melden wat ik er van weet bij eigen ondervinding.

Dikwijls, toen ik met vrouw en kinderen een zondagwandelingske deed, liet ik een der kleinen een zulke vimme plukken om hem te toogen dat er eene B op te vinden was: zeer zelden gebeurde het dat er niets op te zien stond; dikwijls was er een letter op, inderdaad, doch moeilijk uit te kennen; dan ja, het gebeurde wel eens dat 't een B was, zeer klaar erop leesbaar;... nooit echter een ander letter.

EEN VAN LANGS DE LEIE

[Nummer 12]

Sparmaille en de abdij St. Bernard 1649-1739

Door de vrede van Munster 1648, waar Spanje de onafhankelijkheid erkende der Zeven Nederlandsche provinciën, werden bij een afzonderlijk artikel de uitgebreide bezittingen der abdij van Duinen te Zande (Hontenisse in Zeeuwsch-Vlaanderen) geheel aan het huis van Oranje toegekend. Dit was een zware slag niet alleen voor de abdij Ter Duinen, die moeilijk deze groote inkomsten kon missen(1), maar ook voor Sparmaille, de abdij van Bernardijner-nonnen overgeplaatst naar Brugge, welke hierdoor den groote steun verloor haar door Duinen steeds verleend. Geheel de kloosterbouw van Sparmaille en ook de kerk was door de abdis Maria Ramires 1602-1648 nieuw

(1) 5 Sept. 1646 was Veurne en 12 Oct. Duinkerke door de Franschen ingenomen en waren de hofsteden der abdij in die streek gedeeltelijk vernield of lagen woest en brachten niets op.

opgebouwd te Brugge en bij den dood der abdis verkeerde de abdij in groote geldverlegenheid.

De abdij St. Bernard aan de Schelde bij Antwerpen trof een gelukkiger lot. Door de vrede van Munster was haar het bezit van de rijk opbrengende goederen in het markiezaat van Bergen-op-Zoom verzekerd. Sinds eenige jaren was de abdij zoo in bloei toegenomen, dat een voor het bisdom van Antwerpen voordeelige scheiding kon aanvaard worden. Het bisdom verkreeg de helft der bezittingen en de abdij werd weder zelfstandig onder het beheer van een abt, Judocus Gillis, 1649. De abt van Cîteaux zorgde, dat aan S. Bernard het bestuur van weleer over de nonnenkloosters der orde werd weergegeven. Om ongenoegen en tweedracht te vermijden berustte de nieuwe abt er in, dat de abdijen Linter en Nazareth bleven onder de abdij, welke ze bezat. Sparmaille in Brugge werd hem hierop aangeboden en liefderijk nam abt Judocus Gillis, die nauwe betrekkingen onderhield met den Duinerabt, Bernardus Bottijn, de abdij als abt-commissaris aan. Om den ondergang van Sparmaille te voorkomen moest hij ondersteuning en bijstand afbedelen bij vrienden en begunstigers, aan wien het hem niet ontbrak. Mild en met zorg werd steeds Sparmaille door de Sint Bernardsheeren bijgestaan. De abt kwam de jaarlijksche visitatie houden en leidde de plechtigheid der professie van de nonnen. Hij zond steeds een zijner heeren om het klooster als biechtvader te besturen. Na ongeveer 90 jaar begon het de ondankbare nonnen te Brugge tegen te staan om een Brabantschen abt te gehoorzamen. De laatste oorzaak van verschil was een adellijke nicht van R.D. Robertus, abt van Clairvaux, die novice was geworden in Sparmaille, geen Vlaamsch kende en bevoorrecht werd[1].

Van daar ongenoegen, omdat de abt van St. Bernard, Alexander Adriaansens, dit niet dulde. Aan de abdis,

(1) *Summarium chronologicus Loci S. Bernardi*, I, 161. H.S. Robertus Gassot de Deffens, abt van Clairvaux, 1713, overleed 8 Apr. 1740.

Eugenia Acket, benoemd 1733, viel het niet moeilijk den abt van Clairvaux en den Vicaris-generaal van Belgie, den abt van Baudeloo, te bewerken, zoodat den abt van St. Bernard, buiten zijn weten, het commissariaat werd ontnomen, wat deze echter niet betreurde. Daarop werd het den abt van Duinen gegeven(1).

De Sint Bernardsheer, Casimirus Lousberghs, geboren te Meer (Limburg), die met veel verdiensten 28 jaar in Sparmaille als biechtvader werkzaam was, 'satis ingrate habitus fuit' door de nonnen. Hij dankte haar, toen de abt van Duinen 1739 het bestuur van Sparmaille aanvaardde, en vertrok(2).

De volgende Sint Bernardsheeren vindt men als biechtvaders te Brugge in Sparmaille:

Michael van den Kerkhoven, overleden in Sparmaille 21 Nov. 1672. PAQUOT, *Mémoires*, XIV, 33, vermeldt hem als schrijver van eenige gedichten.

Waarschijnlijk is hij niet de eerste van Sint Bernard geweest, want hij was eerst priester sinds 1662(3).

Celestinus de Breucq, van Antwerpen, priester gewijd 1670, was 24 jaar biechtvader in Sparmailie, daarna te Muysen in Mechelen en te Nazareth bij Lier, waar hij 29 Sept. 1703 overleed.

Felix Vleminck van Aarschot verbleef als confessor te Sparmaille 1696 tot 1703, overleed als pastor in Loenhout 16 Apr. 1718.

Balthasar Speckheuwer, van Antwerpen, priester gewijd 1697, werd van supprior der abdij biechtvader in Sparmaille, en daarna in St. Bernardsdal in Diest. Hij overleed

(1) Nobis insciis sed non invitis. *Summ. chron.*

(2) Aldaar, I, 67. Hij werd biechtvader in de Vinea te Leuven, en na 4 1/2 jaar provisor te Coolhem bij Puers, waar hij 20 Jan. 1751 overleed. De abt Alexander Adriaansens van Zevenbergen, overleed 28 Oct. 1740, na een vierjarig bestuur, oud 56 jaar.

(3) Volgens *Analectes hist, ecclésiast. Belg.*, XIX, 420. was hij 9 jaar in Sparmaille.

21 Mrt. 1717[1] en werd in Sparmaille opgevolgd door Casimirus Lousberghs, aldaar de laatste Sint Bernardsheer[2].

J. FRUYTIER, Bernardijn.

Gezelle's Levensavond

IN 'T ENGELSCH KLOOSTER. *(Vervolg van bladz. 249).*

Nog vertaalde hij, en verbeterde hij in voordruk de bladzijden 209 tot 240 van *Goddelijke Beschouwingen*; en daar vinden wij de allerlaatste, hem weerdige dichterpoging. Zij verdient dat wij haar beschouwen.

De Bisschop was daar bezig aan het uitleggen, hoe de bovennatuurlijke daad van gelooven moet begrepen en verklaard worden, en, na verschillende moeilijkheden te hebben opgelost, besluit hij met een dankbede tot God, die ons de gave des geloofs met het leven schonk en dóór het leven met zijn genade bewaarde.

'O Domine Deus, illuminante gratia tua, nunc clarius intellexi fidem vere donum tuum esse, evidentius perspexi praestantiam ac pretium summum hujus doni tui...'

'O Heere, God, uw licht hebt ge, en
genade, mij gegeven,
daarbij mij dieper, nu als ooit,
is in de ziel gedreven,
dat u alleen, o gever goed
van 't waar geloove, ik danken moet.

Zoo helder als de zonne, straalt
de grootheid uwer gave:

(1) VAN DONINCK, O. Cist., *Obituarium Loci St. Bernardi*, 13, 43, 57, 127, 154.

(2) De laatste vermelde confessor van Duinen in Sparmaille vóór 1649 was Petrus de la Rue, overl. 6 Dec. 1643. Behalve eenige preeken liet hij vlaamsche gedichten en tooneelstukken na. *Cron. et Cart. mon. Dun.*, 100; PAQUOT, *Mém.*, XIV, 83, 84; DE VISCH, *Bibl.*, 276.

't onschatbaar, hemelsch licht, daaraan
mijn herte ik langend lave.
Wie kent er... Ik en kenne er geen
zoo onbesterfbaar edelsteen'...

Aldus vertaalt, of beter dicht hij over, de vrome lijdende man, die zich sterven voelt. Een woord als 'pretium summum hujus doni' wordt een vurige, lichtende verzenstroof vol klank en zongestraal... Zie die andere (de 12e), in 't latijn: 'Quid retribuam aut quid a me petis nisi ut reverenter et humiliter donum tuum custodiam', en hoe vrij en opzwevend naar de eeuwigheid de ziel des dichters die woorden volgt:

'Ootmoedig, eerbiedvuldig, zal
uw' gave, o God, ik dragen,
tot 't einde toe mijns levens, en,
daar 't nood doet, hulpe vragen;
totdat mijn ooge uw weêrglans niet,
maar vlak uw eigen wezen ziet'!

Van dien zucht naar Gods aanschijn staat er geen woord in het oorspronkelijke werk; hij komt uit Gezelle's ontwortelde, ontdolven ziel, die bloeien wil in 't eeuwig zonnelicht des hemels. Hoe treffend is het, hem de allerlaatste woorden te zien vertalen en verbeteren, die hij van dat werk bewrocht: 'Denique scientiae theologicae, sive acquisitae sive infusae, perfectio, sicut et fidei consummatio, est beata Dei visio, quae fidem, habitum theologiae omnemque scientiam theologicam evacuat.' - 'Eindelijk is de volmaaktheid van de godwetenschap, zoo van de aangeworvene, zoo van de ingestorte, en is de volste voleindinge van 't geloove het zaligend aanschouwen Gods, dat het geloove, dat de godwetenschappelijke hebbelijkheid, dat alle hoegedane goddelijke wetenschap voltooit en ter zijden stelt.'

Deze zaligende beschouwing van God stond hem nabij. Hij voelde dat zijn groote ziel haar sterfelijk omhulsel versleten had. Aan de Flou, met wien hij den 15en Novem-

ber naar Gent reisde, kloeg hij zijn leed: ‘De koorts liet hem geene rust en hij was mismoedig geworden, al sprak hij nog van eene verzameling volksspreekwijzen aan te leggen; wij koutten over muziek en den ritueelen dans bij Chaldeërs, Assyriërs en Hebreeuwen, en het scheen dat hij inlichtingen bijeengaarde om eene studie daarover te schrijven. Te Gent verliet hij de Academiezaal nog voor de zitting om was...’[1].

Hij kwam zeer ziek te huis, maar beproefde toch nog, de drie volgende dagen, zijnen dienst te doen. 's Zaterdags echter moest een ander in zijne plaats gaan biecht hooren, en 's Zondags, den 19^{en}, was hij gedwongen het op te geven en te bed te blijven.

Bij de gezwellen aan den arm was nu een groote buil aan het hoofd ontstaan, achter het linker oor. De lijder lag met heete koorts die hem kwol met onophoudelijken dorst. Op zijn verzoek vroeg de familie, door bemiddeling van zijnen neef, priester Caesar Gezelle, die te Leuven in 't H. Geestcollege studeerde, dat Prof. Dr Verriest hem zou komen verzorgen ‘hij wilde van geenen anderen Doctoor’[2].

Verriest kon tot zijn groot leed niet naar Brugge gaan, maar duidde in zijne plaats eenen heelmeester uit die stad, Mr Verhoef, aan. Deze hoopte den zieke nog te redden door het gezwel te snijden, maar het hielp niet meer en de arme man voelde dat het met hem naar 't einde ging. Uit een bad dat men hem had doen nemen, kwam hij met moeite weer in bed... Een tijd daarna, in 't hoofdkussen neerzinkend, zuchtte hij, niet aan eigen belang, maar aan de anderen denkend: ‘Nu zal ik geen werk meer kunnen doen voor den Bisschop!’[3] Met poozen was zijn geest weg, maar den Donderdag 23^{en} vroeg hij met volle verstand

(1) Jaarb. Acad. 1901, 147.
(2) CAES. GEZ. 250-'51.
(3) Uit de Annalen van het Engelsch klooster.

de laatste HH. Sacramenten. E.H. Caesar diende hem de H. Communie toe, en toen hij hem eerst gevraagd had of hij met niets meer bekommerd was: ‘Neen’ was 't antwoord ‘ik ben over alles gerust; ik geloof dat ik altijd geleefd hebbe *in simplicitate cordis et veritate*’[1].

Hij bleef eenvoudig en zonder klagen het einde wachten. Seraphien De Quidt kwam hem een van die dagen bezoeken, en liet hem van den koeldrank nemen die bij het bedde stond. ‘Danke u’, zuchtte de lijder, ‘alzoo hebbe ik dikwijls de zieke studenten te Rousselare gediend, en 't doet mij zoo 'n deugd nu iemand te vinden die mij dezelfde caritate doet. Danke u!’[2].

De laatste dagen van de week doolde hij dikwijls in koorts en geestverflauwing; dan beeldde hij hem in, nog te moeten alleen zijn ‘want ik hebbe nog zooveel te peizen!’, of met zijn brevier averechts in zijn handen, las hij met koortsigen mond[3].

De 26^{en} November was de laatste Zondag van het kerkelijk jaar. Zoo dikwijls en zoo schoon, in vers en proza, had hij gesproken van de geheime betrekkingen tusschen de christene ziel en het altijd opnieuw rondgaan en hernemen van de liturgische gedenkdagen. In de mis lazen de priesters het Evangelie van 't laatste oordeel, einde en begin van den ring des jaars, en tot tweemaal toe verzuchtte de Kerk, voor hem, in graduaal en offerande:

> Uit de diepten roepe ik, Heere,
> hoort, ik bidde U, naar mijn stem.
> Wilt uwe oor te mijwaart keeren
> die om bijstand biddend bem!

Hij lag, en bad zeker om bijstand, wijl het kloosterklokske luidde in den morgen, en dat gelui mocht het herte verkwikken, dat gedicht had:

(1) CAES. G. 251.
(2) D.W. en B., I, 122.
(3) CAES. G. 251.

Gij troost mij op den dag van huiden,
en zult wel eens mijne uitvaart luiden
Gewijde klok!...

Over de stille binnenkoer kwetterden de vogelen; hij hoorde ze, en tot verscheidene malen, dien dag, zuchtte hij: ‘Ach, 'k hoorde toch zoo geern de veugeltjes schuifelen!’[1].

In den dag kwam de Bisschop zijnen zieken vriend bezoeken. Guido lag als bewusteloos, maar 't purper van cingel en handschoenen, en 't geflonker van het gouden kruis straalden in zijne oogen. In een laatste poging van eerbied en nederigheid wilde hij rechtop gaan zitten om zijnen vader in Christo eere te doen en den zegen te ontvangen[2].

's Avonds werd hem het H. Oliesel toegediend:

‘Duikt mijn herte, duikt het,
Gij die mijn verlosser heet...
doet daar zoete zalve in
daar Gij zelf de kracht van zijt:
olie van de oliven...’

Na onrustigen nacht werd het hem nog eens dag, 't was Maandag, 27^{en} November, feest van ‘St Acharius, bisschop van Doornik en Noyons, apostel van Vlanderen, 640’ zoo de stervende eertijds geschreven hadde. ‘Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini’ hoorde men hem nog prevelen. Nog eenige stonden kampte de felle man met de dood die hij zoo menigmaal gegroet had als de verlossing, en eindelijk, rond 1 uur namiddag braken de oogen die zoo scherp en zoo diep Gods wereld hadden beschouwd; versteef de hand die zoo onvermoeibaar de waarheid had vastgezet en de schoonheid onsterfelijk geteekend. De ziel van Guido Gezelle, Priester en Dichter van 't Christen Vlaanderen, vloog God te gemoet.

(1) D.W. on B. 122.
(2) CAES. G. 251.

O ziele, uw licht is 't eeuwig leven,
is 't eeuwig licht dat nooit en faalt,
van God gegeven.

God zelve is 't, edele ziel, die door en door u straalt! God licht u, edele ziele, en onbevreesd te dwalen in 't eeuwig licht, zoo zult ge onfeilbaar zegepralen!...[1]

A. WALGRAVE

't Gewezen 'Heerenhof van Becelaere'

Eer dat 't vergeten geraakt.

Waar dat 't lag voordezen, is nog algemeen geweten: 't lag namelijk tusschen den *Keiberg* en de *Kortrijkdreve* (gewezen weg van Yper op Kortrijk), op uw rechterhand langs den kiezel naar Moorsleê; 't zat daar weggedoken bachten hoogten en bosschen die immers strekken oost langs den steenweg naar Passchendaele. En noord van 't Hof hadt ge de *Mispelaarbeke*, alsook noordwaard maar meer naar het oosten de *Heulebeke.*

Het Hof is verkocht geworden met 't begin van de andere eeuwe, en afgesmeten geweest allichte nadien.

In onze dagen, tot in 1914, was het bezet door *de Schaaphofsteê*, anders gezeid *'t Groot Hof*, ook nog gezeid *Boer Soete's* en laatstmaal *Boer Ghekiere's.* Toen kwam de oorlog.

Deze doeninge van rechts vóór den oorlog gold voorzooveel als voor 't 'neerhof' van eertijds, echter wellicht niet van standswege, aangezien ze staande was binnen den wal van 't gewezen kasteelbeluik. Alleen van de scheure dezer hedendaagsche hofstee, zag men dat ze gemaakt was van een bouw nog van voormaals: te weten van 't peerdstal van de Hoeren. Men vermocht dit schoon te ontwaren aan de duidelijke sporen ervan, namelijk steenen en holten

(1) Tijdkrans.

en indeelingen, b.v. albuiten aan 't poortgat, en albinnen dààr waar dat er lijk slieten of balken, rosteelen en zolderingen hadden gezeten. Dit stal had gestaan ‘met den openen’ in 't noorden, zuidwaard van lijk een verlaten stuk mote, waarop wellicht voordezen het Heerenslot uitrees. (Vgl. SAND. *Fl. ill.*, 2e uitg., bd. II, op een bijschets van nevens de landteekeninge van 't Ypersche, tegen bl.361). Buiten dat (uitgeweerd op de streke, bij oude potters van menschen, hier en daar nog een steen - renaissancen gewrochten -) van sporen van eertijds was 't alles.

't Doet: de *wal* of gracht was daar nog, toch gedeeltelijk, dien we reeds noemden, te weten te westwaard; de ruimte aan den ingang der brugge, welke in onze dagen ter hofstee geleidde, en waar lichtwel voorheen een of ander slag hekken gestaan heeft, heette de *Valsche Poorten*(1). En in dien zin was daar ook nog het *Opperhof*, nl. de grond met die mote daareven, waar 't Heerenhuis zal hebben gestaan. En: waren daar ook nog tal van grondbedeelingen met hun oud-oude namen, waarvan ik er menige reeds in XVIId- eeuwsche maar thans-veroorlogde handvesten heb tegengekomen. Alzoo kent iedereen nogheden: westwaard, in boschgrond, (van 't hof toegaande naar den steenweg van Passchendaele), de *Biesweê*(2), de *Eierpanders* [Hei-panders?](3), den *Hollebusch*, met een spiewijsde striepe daarnevens die heette de *Pint*(4); hierbachten dan 't *Galgeveld*; verderop noordwaarts den *Kouter* ('t nieuw kerkhof); en elderwaard om, met hei- en kei- of alleszins geen besten grond, (namelijk van den noordschen hoek voort van het

(1) Te Becelaere zegt men nogal gemakkelijk ‘poorten’ tegen in 't algemeen een hekkendeure van eenig belang, ookal tegen een groote balie... Maar *Valsche Poorten*?
(2) 't Is daarop dat thans de nieuwe hofstee hermaakt wordt.
(3) Hierin lagen oudtijds de eene achter de andere, drie ineenloopende vijvers... weet ik uit ook-veroorlogde handvesten.
(4) Uitspr. ‘p*ij*nt’ op zijn westvlaamsch, zooals men te Becelaere ook ‘lijnde’ zegt voor ‘linde’. 'n Zou dit woord ‘pint’ niet eigenlijk zijn ‘pin’ met een ‘-t’, zooals evendaar insgelijks ‘de kint’ wordt gezeid voor de ‘kin’? Eerst dus ‘pint’ en dan ‘pijnt’?

hof, al draaiende hierachter ten oostkante toe en naar 't zuiden tewege), den *Melkebusch*, de *Bunte*, 't *Lindhof*[1], den *Marelput*, 't *Marelbusselken*, den *Marelmeersch*, en den *Ysput.*

't Hof van Becelaere - 't is te zien aan zijn grond - 'n zal geen landbouwdoening geweest zijn, maar liever een kweekte van hout en van wild: ondertusschen een zomerverblijf van groot volk, van de 'van de Woestine'n' te weten, reeds in de XVIIe eeuwe 'de la Wastine' geheeten. In de kerstenboeken vond ik deze Heeren weinig genoemd, betrekkelijk weinig, hun dienstlieden meer - meestal met 'n franschen naam - die ook schijnen heel 't gebuurte doorwoekerd te hebben. Is het hieraan te danken misschien, dat die kant van 't Becelaersch volk ervan overbewaard heeft een eigenaardig gemengsel, eensdeels van onschoolsche taalveerdigheid, en anderdeels van een levendig gebruik van tal van doodversleten oud-fransche woorden?

De menschee 'n weten anders al niet veel van de gewezen Heeren van 't Hof. Ze 'n kennen maar één meer, nog heel onduidelijk en zeiselachtig weg - misschien een voor al -: 't is de 'oude Markies' de 'kwâ Markies', laatste manshoofd en de schande van zijn stam;... 't kwam hem daar alle slag vrouwvolk ten huize;... en eindelijk zeggen ze, had hij moeten vluchten met schulden Kerstdagnacht [medunkt in 1804]: en, binst dat hij te vierklauwe en rekkende stoof aluit zijn *Hollebusch* alover Passchen-daelebane rechte 't *Veld*-in naar Yperwaard-toe, - 't was bij een helschenhond-slecht weere - buischte de naalde af van Becelaere-toren... lijk in één vervloeking althoope. En men 'n heeft van 'den Markies' nooit meer gehoord.

't Goed werd dan aangeslegen en verkocht. Maar het heeft altijd voort een slechten name behouden. Alle aardig-

(1) 't *Lindhof* lag oost van 't bovengenoemd *Opperhof*; en daarlangs zal de moestuin geweest zijn, volgens een XVIII^{d}-eeuwsche grondschets van de markgravenerve, welke thans is vernield maar die ik vóór den oorlog in handen gehad heb.

heden gebeurden er daar. Geen wonder dat er niemand, op de hofstee geren vernacht had.

Alom in 't gebuurte, overdonker, waarde ‘de Markies’ dikwijls rond.

Men zag ook eens menschen die kaartten in de *Dreve* bij manegesching, en die wijn dronken; en maarten of meiden die ten hunnen dienste eromheen drilden met witte schorten aan.

De grootvader van die 't me vertelde kwam eens late naar huis, langs den ‘busch’ in den donkeren, en almedeens plofte daar neer voor zijn voeten een aalkarteel!... Hij kwam dien avond thuis wit lijk een lijk.

En de naaste gebuur van ten hunnent, nochtans geen trunte in zijn klappen - bovendien een die geren liet hooren ‘voor geen gespuis of gespook en ga 'k omme’ -, had hem ook een keer op een zondagavond een beetje verzeten; en hij zakte dan, van al den Keibergwaard af, dat hij ook geen hand meer en zag voor zijn ooge: al met een keer hij hoorde een lammerke bleten, en 't kwam hem tegengeloopen al spelende tusschen zijn beenen; hij was er lijk heel van ontnuchterd; hij weerde 't lammerken af; niet te doene; hij viel er haast over; altijd maar mee, vanaan 't klein kapelleke totdat hij tord op zijn erve; eens aan zijn deure, met een sprong zat hij binnen, en, met 't zweet op zijn lijf schoot hij hem tewege recht-in zijn bedde... hij greep nog eerst naar zijn wekebroek, om dezen tegen 's anderdags op zijn dekking te leggen... maar verschoot op een nieuw, want hij meende 't weerom vast te hebben, maar 't was nu echter een katte, zijn eigene katte.

Wanneer de oude menschen aan 't vertellen gerochten, van dien Markies en van zijn kasteel, het was zonder einde. ‘'k En weet niet’ zei er mij een, een die er dannog niet te stijf aan geloofde, ‘dat was algelijk maar een vermaard[1] hof’.

(1) M.o. hoe “vermaard” hier gebruikt werd met den zin van “iets... met lijk-vuihgheid achter”.

't Laatste dat voorviel daar in de streke, na van 't oud Hof, was van ‘de Vliegende Geete’: omtrent twintig jaar is 't geleên. Men hoorde op een avond klagend gebleet, als dat van een geit in het lammeren: 't begost in den *Marelput* en kwam toe over 't *Lindhof*; wanneer men ging horken, m'hoorde 't verschuiven, nu hier dicht dan daar, lijk vliegen dat 't deed. Dagen naeen, en telkens met den avond. Heel 't omliggende gerocht op de' been', honderd' en honderden menschen, van Gheluwe, Moorsleê, Passchendaele, Zonnebeke, Wervik en van verre daarover. Men heeft moeten wachten aanstellen om 't volk van de bezaaidten af te houden. 't Is er die zeggen dat 't een vogeltje was, iets lijk een hoepentoep, zeldzaam aldaar; ze hadden 't gezien; achter eenige dagen 't werd neeregeschoten, en werkelijk was alles dan uit. 't En doet, zeggen anderen, 't is ‘de Vliegende Geete’: die keert immers alle vijf-entwintig jaar weder, en altijd omtrent den Goê-Vrijdag; dan achter eenige dagen 't stopt weer vanzelfs... Nu, tot gedenkenis en tot ieders voldoening is er dan daar een herberg gezet met den naam op: ‘in de Vliegende Geete’.

Uitgeweerd van die aardigheden, heel 't geweste uit zijn eigen is rustig. Het oud Heerengebied was geworden een land van ten helften al bosch en ten helften geboorte en bewerking. Andere geruchten 'n ontwaarde m' er niet, 't en zij 't klokske uit de schole, 't getater van loopende kinders, het hotsegebots van een karre, en tusschenin 't helder gezang in de ‘wachtingen’. Van vroeg, met roô koeien in 't glinsterend meerschgroen zongen er, lijk elders te lande, al schimpende de eenen op de anderen, de koeiwachtjongens; en ze zongen er, 't zij liedjes gekende, 't zij liedjes door henzelf uitgevonden, alzoo:

Aarj', aarj', aarj', jute!
Geef' den-dien een stuite,
en een pateel rapen,
dat 'n ga'-gaan slapen!
...No-ho, no-ho, 'e-hoor-ja-ho!

Of nog: Aarj' aarj', aarj', koeikapelaan!
Den dien 'n kan maar ten[1] achten-'n-half opstaan,
om ten negen-en-half uit te gaan,
en ten elven-'n-half[2] weer in te gaan,
en dan naar zijn bedde te gaan!
...No-ho, no-ho, 'e-hoor-ja-ho!

Of nog: Aarj', aarj', aarj', j-achter!
Den-dien hee't een g.. lijk een trachter,
en een hoofd lijk een koe!
Ge 'n hebt nog nooit zulk een dommekl... gezien.
No-ho, no-ho, 'e-hoor-ja-ho!

Of nog vijftig andere; de jongens zongen alzoo altemets heel den tijd; en, als de jongens niet en zongen, de menschen zeiden: ‘je 'n doe'-niet! ge moe' roepen! toe-da'!’ en... inderdaad de koeien aten dan liever.

Toen kwam de oorlog... en, alles in stukken!

En daarsedert? komt alles weer op. Maar de koeien zijn zwart nog, en ze 'n verstaan niets anders als duitsch; dan veel van de jongens'n verstaan nog niets anders als fransch. 't Is er zoo dof en zoo doodsch. Edoch groener wordt 't veld al, en rooder de koeien weerom, en vlaamscher opnieuw en wakkerer 't volk. En de jongens gaan allichte weer zingen.

L.D.W.

Ik heb mijn ziele verzworen.

Zoo zeggen de kinderen soms in de biechte te Becelaere. En 't gebeurt ook dat er een 'nen ander beschuldigt b.v. in schole, al insgelijks zeggende: ‘Zuster, den-deze *heeft zijn ziele verzworen*’. Dit doelt op 't gebruik, dat de kinderen, de knechten vooral, wanneer ze willen met kracht en met eed iets bevestigen, hun rechteren wijsvinger geduwd houden boven op hun borst onder hun keelput alverre, en dan zeggen: ‘'t is op dadde waar’!... op hun ziel zoogezeid. Deze die liegt al dit doende, ‘heeft zijn ziele verzworen’.

L.D.W.

(1) Eene of andere laatte, die 't is.
(2) Voor 't melken der koeien.

Verliefd

(Vervolg van bladz. 190)

Met dit wonderlijk boek dat hij voortaan in zijn binnenzak droeg, langs den kant van zijn herte, was Evarist nu gesterkt en verstaald tegen alle mistroostigheid. De meisjes uit de Koekstraat mochten hem nu bekijken, hij werd er niet rood meer om, want hij gevoelde zich vermand, en hij had een heimelijken voorsmaak van hun nijd als ze zouden zeggen: wie had dat gepeisd van dien Evarist, hij vrijt op de villa!

- Zwijgen en slim zijn, bonjoerke, zei de klerk tot den papegaai die in zijn muite zat te bijzen. Nu heb ik een plan dat mij in 't kort zal brengen tot het groote jawoord van Simone.

1) Eiers zuipen, sport en kamergymnastiek om vet te worden en een sterk en vriendelijk uitzicht te krijgen.

2) De vriendschap winnen van Melanie de keukenmeid... Gij lacht, bonjoerke, ge denkt met uw papegaaiverstand dat ik in de keuken zal blijven! Mis, vogel, luister wat mijn boek schrijft:

> *Hoe men zal trachten met de dienstmeyd wel te staan:*
> *Wanneer de jonge dochter die gij tot de uytverkorene uws herten bestemd hebt eene dienstmeyd heeft, zoo zult gy bijzonderlyk trachten in dezes gunst of goede meening te geraken net haer eenige giften ofte gescheneken volgens uw vermogen te doen; want is uwe geliefde vreesachtig of hindert haer het een of het ander hetzy hoofdpine of andere kwaelen, zoo spreekt haer van geen liefde, ende omme in de gelegenheyd te zijn te wetene hoedat uw liefste gezind ofte gesteld is zoo is het noodig dat gij de dienstmeyd na uwen kant hebt.*

Evarist was zoo overtollig blijgezind dat hij zou gedanst hebben, en als hij eenige dagen later op de herhaling van de muziek maatschappij verscheen met eene roos in het knoopsgat van zijn jas, met opgestreken haar doch zonder krollen en met een aangezicht dat zoo vriendelijk stond als had hij de praline nog op de tonge, dan zeiden de muzikan-

ten oogentrekkend op malkander: Evarist is ievers gelijmd, en ze deden hem trakteeren en rood worden.

Men moet weten dat het eerste punt van zijn plan den klerk groote deugd deed. Iederen morgen deed hij nu in zijn slaapkamer lichaamsoefeningen, wierp de armen vooruit, omhoog, op zijde, boog het lijf voor- of achterwaards, zakte op zijn hurkje, wipte weer recht, werkte met zijn beenen en kreeg goeden eetlust. Hij zoop eiers en werd van langs om struischer.

Na de bureeluren deed hij gezondheidsmarschen op den steenweg die voorbij de villa liep en toen de donker gevallen was, leerde hij er loopen. Twee drie keer op eenen avond zwierde hij alzoo voorbij de deur van zijne geliefde om zijn lichaam te verslappen, en ook wel met de heimelijke hoop dat, door de versterking van de spieren van armen en beenen, de vleeschknobbel op zijn schedel van omvang zou verminderen. En 's avonds voor hij slapenging zat hij met de voeten in het water van zijne waschkom en met de oogen naar de zoldering in liefdeverrukking te zeggen: Simone je t'adore!

Zoodat de tijd gekomen was om het tweede punt van zijn plan aan te pakken namelijk: de dienstmeyd.

Hij had gezocht en herzocht om eene kans te vinden die hem in betrekking zou brengen met Melanie de keukenmeid, op eene wijze die natuurlijk zou schijnen. Er bestond dicht de villa eene planterij van jonge populieren. Daarheen ging hij nu bij het vallen van den avond met zijne trombone en terwijl de zonondergang in zijn wezen schong, speelde hij, gezeten op de zode en met de beenen in den gracht, aria's van liefde met rappe tongslagen of in rekkende tremolo.

Aldus kon hij terzelvertijd de harten vermurwen van Simone en Melanie... zoo niet zijn toekomende schoonvader hem beleefd, o, zoo beleefd en met veel loftuigingen over zijn kundig spel, door den knecht had laten verzoeken, om, zijn vrouw ziekjes zijnde, voorloopig zijne serenaden te willen staken; en Evarist had het slimme genoegen alzoo

de familie van zijne geliefde een dienst te kunnen bewijzen waarvan hij de oorzaak zelf had uitgevonden.

Maar hoe daar binnengeraakt?

Wel was hij zinnens geweest op een regendag zich vóór het hekken der villa in het slijk te laten vallen om te kunnen aanbellen met verzoek zijne kleederen te laten droogen; maar hij bedacht dat hij dit niet kon doen dan in zijn beste plunje die daardoor gansch zou bedorven zijn, en hij had er geene te veel. Met de deur in het huis vallen dierf hij ook niet en hij was de ontmoediging weer nabij.

In zijnen angst had hij eene novene begonnen ter eere van den H. Antonius, en beloofd alle jaren te voet naar Halle te zullen gaan op Sinxen. Inniger dan ooit zong hij het lof nu in de kerke, met zijne schoone stem zoo zacht als violonceltonen, dat de organist vanop zijn orgel verwonderd keek naar het leelijk wezen van den klerk, dat nu zoo schoon wierd met opgeheven oogen, en de uitdrukking van smeekend gevoel die uit gansch zijn geknielden persoon met den zang scheen op te gaan.

Had de Heilige medelijden met den armen jongen? Best mogelijk, want den achtsten of negenden dag van de novene verzocht de ontvanger hem een brief te dragen naar Simone's vader! Evarist werd zoo wit als een onbeschreven belastingsregister.

- Gevoelt gij u niet wel? vroeg de ontvanger bezorgd, maar de klerk stond dadelijk in 't rood; met een glimlach stak hij den brief in den binnenzak en beende vlijtig naar huis. Daar, aan de pomp, pletste hij water en zeep in zijn aangezicht en wreef heel zijn hoofd in schuim dat het rookte; hij schoot zijn beste kleeren aan; knopte een verschen faux-col aan zijnen hemdeband; en als moederke vroeg wat er op handen was, antwoordde hij niet, maar greep de handen van het oudje en smeet zijn beenen beurtelings omhoog in een kannibaaldans waaruit ze niet wijs kon worden. Toen ging hij in het hofje, sneed eenige rozen af die hij tot een tuiltje bond, lei het tuiltje in den

bom van zijnen hoed, zette dien hoed op, en met veerkrachtigen stap trok hij naar de villa.

Allengs toch vertraagde hij, want hoe meer hij de beslissing over zijn lot naderde, hoe grooter vrees hem bekroop. Onder zijnen hoed voelde hij de dorens die eilaas aan alle rozentwijgen wassen, in het vel van zijn schedel bijten als klauwen, want doordien hij den tuil bij iederen terd voelde bewegen, had hij den indruk alsof onder zijn hoofddeksel een zwerm wriemelende musschen zat.

Als de burgemeester of een onderpastoor hem nu eens tegenkwam, hij zou moeten groeten en de rozentuil zou te voorschijn komen. Dit gedacht zette zijn gezicht in brand en zweetdroppels van verlegenheid drupten van zijn kin wijl hij voortspoedde met groote stappen, de oogen naar den grond om niemand te zien.

Zoo kwam hij voor het hekken der villa. Hij duwde hijgend op den belknop, hoorde een rinkelen ginds in huis en stapte gejaagd alover den voorhof naar de deur. Toen hij daar stond begon heel het landschap rond hem te draaien. Hij duizelde rookend van het zweet en had willen in den grond verdwijnen om uit te komen aan den overkant van den aardbol. Daar hoorde hij stappen in den gang. Hemel! was het eens Simone of haar vader, hoe zou hij daar staan kijken met zijnen bloemtuil. Hij ging weenen en ineens wegloopen toen de deur openkraakte en o geluk, daar stond Melanie, de struische gezonde keukenmeid met haar vriendelijk jong wezen waarvan het vleesch, blozend en frisch als melk en geraniums, blonk gelijk vernist. Evarist kreeg als een tweeden zonneslag want nooit had hij de meid zoo dichtbij gezien, zijne oogen schemerden en hij geraakte heel en al uit zijn lood, nam den hoed af en de rozentuil viel eruit op de trappen, hij mompelde iets, raapte den ruiker op, tord binnen en verstuikte zich aan de voetmat, keerde rechts en links, en bleef dan staan met den brief en den tuil in de hand, zoo rood en zweetend, in de houding van een betrapten schooljongen dat Melanie er medelijden mee kreeg.

- Zijt ge zoo haastig gekomen dat ge ervan zweet, Mr Evarist, zei ze met een zoet stemmeken?

De klerk hief de oogen op en er blonken tranen in van dankbaarheid.

- Juffer Melanie, sprak hij haastig, dit is een brief voor Mijnheer en dat is hier voor u.

Meteen stak hij haar den tuil ia de hand, keerde zich om, trok de deur weer open en viel van de trappen, doch sprong als een veer wederom recht, groette nogmaals onhandig en liep rood weg.

('t Slot volgt)

THEO BRAKELS

‘Van den thien esels’

(oudstbekende uitg. 1558) is een volksboek waarvan L. WILLEMS (*Versl. en Med. Knkl. Vl. Acad.* 1921, bl. 573-583), tendeele na Logeman, tendeele uit eigen bevinding, weet kenbaar te maken: dat het vertaald is geweest uit het engelsch ± 1525, nadat dit engelsch zelve was overgezet uit het duitsch.

In 't duitsch en in 't engelsch zou 't geweest zijn ‘van de neghen Esels’, maar de vlaamsche vertaler, ‘'n’ rederijker van aanzien, heeft er een tienden maar bijgedaan. En die tiene zijn dus pon tienderhande dwazen, verbeeldende elk alzoo een onnoozel bedrijf met vrouwvolk-van-nietvele.

't Kan zijn.

Maar 'n mocht men ook niet hooger-nog opklimmen alover dit engelsch en duitsch tot een ouder werk meer, waarmee het, oorbeeldelijk toch, in verwantschap zou staan? 'k Wil zeggen het gedicht: van de negen meeste dapperen die er ooit zijn geweest, Hektoor, Alexander, Caesar, Josuë, David, Judas Machabaeus, Arthur, Karel de Groote, Godfried van Bouillon, waarbij na tachtig jaar een tienste werd gevoegd te weten du Guesclin? 'k Bedoel immers het stuk van Jacques de Longuyon ‘*Les Voeux du Paon*’, opgesteld in 1312 (waarover SIMEON LUCE heeft gesproken weleer in de *Acad. des Inscr. et B. Lettres* op 12-X-1888).

De negen Ezels met den tienden erbij, zouden alzoo mogelijks een schimpstukske zijn, geschetst naar een lofstuk van veel hoogere dracht... iets in den aard van wat het volk nog pleegt, immers als 't gekkend zegt ‘ezeldom’ instee van ‘edeldom’.

L.D.W.

En wie kent er Den troost der zielen int vagevier...

door CORN. COLUMB. VRANCX ...*1651*... *naer de copye / Ghedruckt te Ghendt. By Gaultier Maniliús*,... *1601?* [C.C. Vrancx stierf in 1615].

Dit is namelijk een godvruchtig boekje zeer eigenaardig, waarvan ‘De Tafel’ luidt:

Bescheedt vanden seer wonderlicken Aflaet van Portiuncle, die ons Heere gaf aan sinte Franchooys / Van den Geest van Cassel Pierken Zandvyle / Vanden Gheest van Henrick Bosman / Vande witte Ridders / Van Tondalus Visioen / Vant Visioen van Drichilmus / Vanden wonderlicken Carker en penitentie der oude Vaders en Religieusen / Van die wonderlicke Christine / Van d'heylighe Lidwyne van Schiedam / Van den Geest van een Religieuse in Braband / Van den Gheest van Groeninghen / Van den Gheest van een Maeght, die een ander riet den maechdelicken staet te behouden / Van den Gheest van Veronen / Van den Gheest van Lyons, suster Alise / Een Visioen van eenen Monick. - ‘Nihil... fidei contrarium’ -.

Alvorens 't eene en 't andere erover te melden, zou ik eerst willen weten wat er reeds van gekend, en door anderen gezeid is. Dan, wie weet nog van andere uitgaven?

L.D.W.

‘Vlaamsche Kustkerken’

Waarom ze zoo geheeten?

We kunnen spreken van S. Niklaai's uit Veurne, van de kerke van Nieuwpoort, van den toren van oud-Stuyvekens"[(1)], enz. - ziet? - afzonderlijk, maar mogen we spreken van wat men heeten zou ‘*de* vlaamsche kerken’, inzonderheid ‘de Westvlaamsche’, ‘onze kerken’, alsof die werkelijk een gezin zouden schijnen, gekend in de kunst, en met een naam aan hen eigen?

't Lijkt ja, eenigszins ja. En hieruit is begrijpelijk hoe belangrijk het ware, zoowel voor de algemeene kunstgeschiedenis, als voor de nauwere kennis onzer nadere kunstschatten, den aard trant en verleden ‘onzer kerken’ na te gaan.

Men heeft deze ‘onze kerken’ genoemd *Kustkerken* (‘Églises Maritimes’) Maar wij, in Westvlaanderen, die voor ‘kust’ aanzien alleen de striepe vlekken strandende aan zee, dus Oostende b.v. maar Steene nietmeer, we zijn lijk verward om dat woord ‘kustkerken’: immers we zien

(1) Hier en verder, stellen we ons alsan in den toestand van rechts vóór den oorlog.

zooveel dergelijke kerken ook opperwaard staan, tot in 't Houtland, en totzelfs langs de Schelde... 't Is dat dit woord ‘kunst’ werd gewild door menschen van achterwaard, binnen in 't Land. Deze menschen bijdien spraken uit name van wetenschap, verplicht dus te kijken van verre en van hooge, en... de ‘kuste’ voor hen strekte wijd.

Aan een anderen kant we vinden van die kerken-alzoo tot diepe voort in Frankrijk, tot tegen de Seine. En desniettegenstaande blijven ‘de onze’ toch *vlaamsch*, heel duidelijk, om bezondere redenen.

Niet alle ‘Kustkerken’ dus en zijn vlaamsch; trouwens er zijn er wel andere, in Normandiën b.v. Noch wederzijds, omdat een kerke ‘vlaamsch’ is, 'n is ze niet noodzakelijk daarom een ‘Kustkerke’, al waren 't de vlaamsche omtrent al.

Is het Kustkerkgebouw, hier eenmaal ingebracht, hier ‘vlaamsch’ geworden dan? Of omgekeerd, is 't vlaamsch, gebouw, verland naar wijd en zijd, een Kustkerktrant bedegen?... Behouden we die vrage totals we meer gaan weten.

Maar onderwijls, om deze redenen nu is 't dat we boven zeiden ‘de Vlaamsche Kustkerken’, aanduidende daarmee het slag (van overal) en het gezin (van hier). 't En ware dies dat iemand, gesteund op beter gronden, een beter name vond, we gaan 't woord ‘Vlaamsche Kustkerken’ als bezigbaar aanzien - mits bovenstaanden zin -, en almaar bezigen in 't onderzoek dat volgt.

L. DE WOLF

Nieuw Vlaamsch... maar altijd 't oude

Men ziet in onze vlaamsche dagbladen nu en dan wendingen opkomen, me gaan en achterblijven, welke misschien heel goed en deugdelijk zijn, maar welke, mot een tijd gestadig herhaald te worden, na eenige keeren een zage blijken, en alzoo meehelpen om de taalarmoe van veel onzer ‘degelijken’ tastbaar te maken.

Aldus: *herrie, zich bij een meening nederleggen, zich met een wijziging vereenigen, iemand onder den arm nemen, een zake aandikken...* en de laatste zage is: dat nu alles alzoo *staat in het teeken* van onnoozele ha-gaperij.

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium.

Losse aanteekeningen.

(Vervolg van bl. 257).

In 1342 wordt de kerktoren veranderd.

De overeenkomst deswegen is het lezen waard, te meer omdat er spraak is van eenen der sierlijkste torens, die toen ter tijd in Brugge te zien waren:

> ‘Het zij cond allen den ghuenen die dese letten zullen zien jof hooren lezen dat eene voorworde ghemaect es tusschen den heere arnoude prochiepape van sinte wouburghen, den heere gillise van coudebrouc, den heere andriese wandelare ende jacoppe vanden walle f. sher gillis f. sher bertelmeus, als kercmeesters ende berechters van sinte Wouburghe of een side, ende pietre bollemanne den machenare of ander side, jnder maniere ende jnder vorme dat hier naarvolghet ende bescreven staet, dat es te wetene jnt eerste dat pieter bolleman vorseid maken zal eene goede souffisante voie anden tor die staed jn sinte wouburghen kerke ende die vors. voie alzo hoghe upgaende gewrocht van steenine ghewerke als tvors. were heeschen ende assieren zal, ende overwinnen up goede souffisante steenine corbeelen ende boven elken corbeele eene goede souffisante semayse ende daer boven eene goede voye. Voord dat pieter voors. de venstren vanden voors. torre souffisantelike vermaetsen ende stoppen sal vanden zillen vanden voors. veinstren vj. voeten hoghe, dat es te wetene de oostzide ende de westzide vanden vors. torre, ende daer boven in elke veinstre eenen souffisanten stenine pilaer tote der crune van elker vors. veinstre. Ende te al desen vors. werke so sal ende es sculdich pieter voors. te leverne alle de steenin ende alle de stoffen die ter vors. machonrye toebehoren zal, al up sine costen pieters vors., uteghesteken tyser ende hier jeghen so sal ende es sculdich pieter vors. te hebbene ende te behoudene alle de steenen ende alle die

sparren die jn die vors. kerke zijn te balen. Ende van desen vors. werke so sal pieter vors. .viij. lb. groten tornoise jof die waerde der of in andren paiemento ende een paer cleedren ghevoedert souffisant. Dese voorworde was ghemaect upten viertiensten dach van meye jnt jaer alsmen screef m. ccc. twee ende viertich.'

Deze fraaie toren staat afgebeeld op het Panorama van Brugge, voorkomende in het bekende handschrift van Breslau, van den jare 1468, en ook, in alle bijzonderheden overeenstemmende, op de kaart van Brugge, door Marcus Gheeraerdts in 1562 gemaakt.

('t Vervolgt).
K.D.F.

Mengelmaren

Voor en tegen... en tusschen de twee.
Zuyenkerke's eerdhoop (boven, bl. 264).

Waarom S. Amand en de h. Dorothea *tegare* naar Uytkerke *optrokken*?... Omdat ze tegare op denzelfden dag gevierd worden, nl. den 6^{n} in Schrikkelmaand.
K.D.F. en C.C.
Waarom *om-ter-zeerst*?
Blijft onbeantwoord.

Lierenaar (boven, bl. 252, opm. 3).

'*Biekorf* kent geen 'lierenaar' zoo ik zie?' [Biekorf? 't doet, en oudere lieden tonzent alom, maar veel jong volk niet meer.
'Bij ons hier, tusschen Lier en Aarschot, is dit soort mes door elk gekend en genoemd'.
BR.

Klappertje (boven, bl. 255).

'Uw 'klappertje', 'k wilde wel dat 't waar ware. 't is te schoone; maar 'k t wijfele: iemand die nen zwelg gong drinken, zei mij: '*'k ga mijnen klakker rechte zetten*' en hij wilde daarmmê bedieden, zoo 't mij scheen: 't lilleke dat diepe in de keel hangt. Quid?
't Is wel 'klakker' en niet [uw] 'klapper' dat ik hoorde. Misschien twee verschillige zaken? of miszeid?'
(Wynghene)
H.P.
Te Brugge zegt men ook 'klakker'. Maar 'klakker' te Wynghene, en 'klakker' te Brugge wordt gezeid tegen 't strottenhoofd, waar-

voor DBo ook ‘klakke’ gehoord heeft (vgl. W.-Id. ‘klakke’)... b.v. ‘hij is zijn klakker geborsten’.

Echter op bl. 255 is sprake van een louter ingebeeld klaptuig, zittende in ons kele, en waarmee we ‘klappende’ zijn. Hebbe 't duidelijk gehoord en herkoord.

L.D.W.

De B op de haver (boven, bl. 238, 264).

‘Dat er op de vimmen van de haver een letter te vinden is, wisten wij al toen we nog naar de lagere school gingen. Dikwijls genoeg hebben wij er naar gekeken. Doch *nooit hebben wij er eene andere gevonden dan de B*, soms wat klaarder, soms wat onduidelijker. Ook hoorde ik nooit van geen andere spreken. Wel heb ik hooren beweren dat *die B beteekende: Beste haver.* Daarom zoo zegden zij, die 't best wilden weten, en staat er nooit geen, tenzij op heel veie. Of en in hoever dit waar is, heb ik nooit onderzocht’.

EEN UIT DE KEMPEN.

Zaligen Kerstdag
Zalig Nieuwjaar